

ഭാഷാഭൈരിപരിണയം.

ഭാഷാഭൈരിപരിണയം.

പരിഭാഷകൻ:

വിദ്വാൻ കെ. വി. കുറുപ്പൻ.

പ്രസാധകൻ:

സാഹിത്യകുശലൻ ടി. കെ. കൃഷ്ണമേനോൻ.

ഒന്നാം പതിപ്പ് മൂന്നു പ്രതി.

മുദ്രണം

വാണികളേബരം അച്ചുകൂടം
തൃശ്ശിവപേരൂർ

പകർപ്പവകാശം]

[വില്പനക്കുറുപ്പുക

(അഴീക്കൽ വി. പി. സഹായസംഘത്തിലെ
ചിലവിന്മേൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്).

അ വ താ രി ക .

൧

പുളരെ നാൾ മുന്മുതലുതന്നെ, നളചരിതം കഥയെ ഒരുത്തരും നാടകരൂപത്തിൽ നിർമ്മിക്കാത്തതെന്നാണെന്നുള്ള വിചാരം എന്റെ ഉള്ളിൽ കടന്നുകൂടിയിരുന്നു. (൧) അഷ്ടിപ്രിയന്മാരുടെ എടയിൽ എരിശ്ശേരിവെച്ച ചീത്തയാക്കുവാൻ പ്രയാസമാണെന്ന് ഒരു ചൊല്ലുണ്ട്. അതുപോലെ, ചില കഥകൾ, ഏതാകൃതിയിൽ പുറത്തിറക്കിയാലും, അവയുടെ സ്വഭാവം ഒന്നു വേറെയാണ്. രാമായണം, നളചരിതം, ഹരിശ്ചന്ദ്രചരിതം മുതലായവ ഈ ഗണത്തിൽ പെട്ടവയാകുന്നു. നളോപാഖ്യാനം, ശ്രീഹർഷന്റെ നൈഷധം കാവ്യം, മഴമംഗലത്തു നമ്പൂരിയുടെ നൈഷധചമ്പു, കഞ്ചൻനമ്പ്യാരുടെ നളചരിതം ഓട്ടൻതുളുൽ, ഉണ്ണായിവారిയിരുടെ നളചരിതം ആട്ടക്കഥ എന്നിവയെ (൨) എത്ര പ്രാവശ്യം വായിച്ചാലും, കേട്ടാലും തൃപ്തിപ്പെടുന്നവരുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണ്. അതുകാരണം, കാലം കഴിയുംതോറും, മലയാളത്തിൽ നളചരിതം നാടകരൂപത്തിലില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ചുള്ള എന്റെ വിചാരത്തിനു ശക്തി

(൧) മിസ്റ്റർ ഗുണ്ടർട്ടിന്റെ നിഘണ്ടുവിൽ സൂചനവിവരപട്ടികയിൽ പേർ ചേർത്തിട്ടുള്ള മേയനീനാടകം മീനാക്ഷീനാടകം എന്ന മാതിരി ഒന്നാണെന്നല്ലാതെ, നാടകലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ഒരു കൃതിയല്ല.

(൨) ത്രിവിക്രമാചാര്യരുടെ നളചംബു അല്ലെങ്കിൽ മേയനീകഥ, നളോദയം കാവ്യം, കാവ്യമാലയിലുള്ള സരളയോനന്ദകാവ്യം, മ. രാ. രാ. ടി. സി. അച്യുതമേനോന്റെ സംഗീതനൈഷധം എന്നിവയേയും നോക്കുക.

കൂടിത്തുടങ്ങി. നാമാവശേഷമായി തീർന്നിരിക്കുന്ന എന്റെ സഹോദരി ശ്രീമതി ഇക്കാവമ്മ 'സുഭദ്രാജ്ഞനം' നാടകം ഉണ്ടാക്കിയതിൽ പിന്നെ, ഞാൻ അവരെ നളചരിതം കഥ നാടകമായി ഉണ്ടാക്കുവാൻ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചു. ഒരുക്കമോ മറേറോ തീർത്തു; പിന്നെ, അസ്ഥാസ്ഥൂവും ചില അസൗകര്യങ്ങളും നിമിത്തം അവർ അതിനെ പൂർത്തിയാക്കിയില്ല. അതിനുശേഷം, യശോമാത്രശരീരനായിരിക്കുന്ന ബ്രഹ്മശ്രീ റെവങ്കര രാജാവെന്ന അപരനാമാങ്കിതനും 'കവീരാജനുമായ നീലകണ്ഠനമ്പൂരി ഒരിക്കൽ ഏറണാകുളത്തു വന്നസമയം, അദ്ദേഹത്തെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു പ്രസ്താവന കഴിപ്പിച്ചു. ഓരോ അങ്കം അവസാനിക്കുന്നത് എനിക്കയച്ചതരികയും നാടകം ഉടനെ തീർക്കുകയും ചെയ്യാമെന്ന് പറഞ്ഞുപോയതല്ലാതെ, പിന്നെ ഒന്നും നടന്നിട്ടില്ല. ഈ വിധം ഞാൻ ഭഗ്നാശയനായി ഇരിക്കുന്ന കാലത്ത്, ഒരു ദിവസം, 'സു ഇൻഡ്യാ' എന്ന വർത്തമാനപ്പത്രത്തിൽ, 'ഭൈരവപരിണയം' എന്നൊരു സംസ്കൃതനാടകത്തെ കുറിച്ചൊരു നിരൂപണം കണ്ടു. വേഗം ആ കൃതി വരുത്തി നോക്കുകയും പത്രത്തിലെ സ്തോത്രം അസ്ഥാനത്തിലല്ലെന്ന ബോധ്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

"മൈസൂർ മഹാരാജാവിനാൽ പരിപാലിതമായിരിക്കുന്ന കണ്ണാടകരാജ്യത്ത് ദുഃഖതരമായ പാണ്ഡിത്യത്തോടുകൂടിയ വിദ്വാൻ പ്രവരന്മാരാൽ അലംകൃതമായി മണ്ടിക്കല്ല് എന്നൊരു നഗരമുണ്ട്. അവിടെ പാണ്ഡിതശിരോമണിയും ശ്രോത്രിയാഗ്രണിയും ആയ ബ്രഹ്മശ്രീ രാമശാസ്ത്രികൾ സർവ്വോത്തമേഷണവർത്തിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം മൈസൂർ മഹാരാജാവിന്റെ ആസ്ഥാനപാണ്ഡിതന്മാരിൽ ഒരാളും ആയുധമപ്രകാശാദിഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ കർത്താവും ആകുന്നു. അഭിജ്ഞനായി ഉദാരശീലനായിരിക്കുന്ന കൃഷ്ണമഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പാണ്ഡിത്യം കണ്ടു സന്തുഷ്ടനായിട്ട്, വിശാലമായ ഒരു വളപ്പിൽ കമനീയമായ ഒരു ഗൃഹം ഉണ്ടാക്കി സംഭാവനചെയ്തു.

യും, മഹാവിദ്വാൻ എന്ന ബിരുദാർഹ്യം ചെയ്ത് ഇദ്ദേഹത്തെ മൈസൂർ ആംഗലകലാശാലയിൽ സംസ്കൃതപ്രഥമോപാധ്യായനായി നിയമിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു.” ‘അദ്ദേഹമാകുന്നു ദൈവീകപരിണയത്തിന്റെ പ്രണേതാവ്.’

മൈസൂർ സിവിൽ സർവ്വീസിലെ ഒരു അംഗവും എന്റെ ഒരു മാതൃസ്നേഹിതനും ആയ ബ്രഹ്മശ്രീ ടി. ജി. രാമയ്യർ മുഖേന മഹാകവിയും സാഹിത്യരസികനും ആയ ബ്രഹ്മശ്രീ രാമശാസ്ത്രിയിൽനിന്ന് എനിക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള സമ്മതത്തോടുകൂടിയാകുന്നു ഈ പരിഭാഷയെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത് എന്നു ഞാൻ നന്ദിപരസ്സരം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ഇതിനെ, എന്റെ ആവശ്യപ്രകാരം, തജ്ജമചെയ്തിട്ടുള്ളത് ഈ പരിഭാഷകളേക്കാൾ വലിയ ശ്രീമാൻ കെ. പി. കരുപ്പനാകുന്നു. കൊടുങ്ങല്ലൂർ ആനാപ്പഴക്കുടുകാരായ കല്യാണഭായിനീസഭാംഗങ്ങൾ കരുപ്പൻ കുഴിഞ്ഞ കുമ്പളത്തിൽ കൊടുത്ത മംഗളപത്രത്തിൽനിന്നു ചില ഭാഗങ്ങളെ ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കുന്നത് സന്ദർഭോചിതമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു:

“കൊച്ചീഗവമേന്മയിൽനിന്നും ഏപ്പെടുത്തിട്ടുള്ള സംസ്കൃതമലയാളപണ്ഡിതപരീക്ഷകളിൽ വിജയിയായിരിക്കുന്ന അവിടന്ന് സരസകവിഭൂഷണനായി പ്രശോഭിക്കുന്നു. ഒരു കവിതാപരീക്ഷയിൽ സമ്മാനാർഹമായ അങ്ങയുടെ ബാലാകലേശത്തെക്കണ്ടു സന്തോഷിച്ചു കേരളകാളിഭാസനെന്നും ഭാഷാസാമ്രാജ്യചക്രവർത്തിയെന്നും പേർ സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് “വിദ്വാൻ” എന്ന വിശിഷ്ടനാമധേയത്താൽ അങ്ങയെ വിഭൂഷിതനാക്കിത്തീർത്തു... തിരുവിതാംകൂർ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് നവരത്നഖചിതമായ ഒരു മംഗളീകത്തെ കല്പിച്ചുതന്നു. ഈയിടെ കൊച്ചീവലിയത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഒരു സുവർണ്ണമുദ്ര സമ്മാനിച്ചു... അധോഗതിയിൽ കിടന്നുഴന്ന വാലസമുദായത്തെ ഒരു സഭ

സ്ഥാപിച്ച സഭപദേശവെളിച്ചത്താൽ നാഗരികപന്ഥാവിനെ കാണിച്ച് ഉൽകഷേപ്തയോ ഉൽഗതിയും വർദ്ധിച്ചതിനു വാലസമുദായം എന്നും കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാകുന്നു.”

മത്സരബുദ്ധികളും അസൂയാകലുഷമതികളും അല്ലാത്ത എല്ലാ സാഹിത്യരസികന്മാരും “ഭാഷാഭൈരവീപരിണയ”ത്തെ നമ്മുടെ ഭാഷയ്ക്ക് ഒരു ഭൂഷണമായി കൊണ്ടാടാതെ ഇരിക്കുകയില്ല. മറുപുരുഷൻ ചിരിച്ചാലും ഒളിയവെന്താലും ഒരു ചേതവുമില്ലല്ലോ.

പ്രൗഢശ്രീകാവ്യമാഗ്നവമതിയൊടുനോ-

ക്കാതെനിസ്സാരരേററം

മൃഗതപംകൊണ്ടുപേക്ഷിച്ചിടുകിലുമതിൽവെ-

ച്ചെന്തുചേതംവരുന്ന?

ബാധംതരുന്നുകാണാത്തവരുപതുനിലാ-

വിന്നെനിന്ദിക്കിലെന്താ-

ഈശ്വരപ്രേമംസുദിക്കാൻവരതന്നഭവി-

ക്കുന്നദിക്കുകലല്ലാം.

എന്റെ അപേക്ഷയെ അനുസരിച്ച് ഈ പരിഭാഷയെ ആദ്യമുതലവസാനംവരെ മനസ്സിലുത്തുന്നോക്കി, വേണ്ട ഭേദഗതികൾ വരുത്തിയത് എന്റെ സ്നേഹിതനും കവിയും പണ്ഡിതനുമായ ശ്രീമാൻ വടക്കൂർ രാജരാജവർമ്മ രാജാവവർകളാകുന്നു.

അച്ചടിയിൽ ഇതിനുള്ള വൃത്തിയും വെടിപ്പും മിസ്റ്റർ മാളിയമ്മാവു കുഞ്ഞുവറിയതിന്റെ മേലന്വേഷണത്തിന്റെ ഫലമാണ്. ഇതിനെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ മിസ്റ്റർ കരുപ്പന വേണ്ട ധനസഹായം ചെയ്യുന്നത് അഭികുലമായ വാലസമുദായിൽ നിന്നാകുന്നു എന്നറിയുന്നതിൽ ഞാൻ അത്യന്തം സന്തോഷിക്കുന്നു.

കൊച്ചി വലിയത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ ഷഷ്ഠബുദ്ധി

ത്തിത്തിരുന്നാൾ ദിവസം ഈ നാടകത്തെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തേണമെന്നായിരുന്നു എന്റെ മോഹം. അതിനു സാധിച്ചില്ലെങ്കിലും, കരുണാനിധിയായ തിരുമനസ്സിലെ തൃപ്താഭങ്ങളിൽ, കല്പിച്ചുനവദിച്ചപ്രകാരം, ഈ കൃതിയെ സമർപ്പിക്കുവാൻ സംഗതിയായതിൽ ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും സന്തോഷഭരിതന്മാരും കൃതകൃത്യന്മാരും അത്ഭുതം കൃതജ്ഞതയോടുകൂടിയവരും ആയി തീർന്നിരിക്കുന്നു.

൨. കഥാസംഗ്രഹം.

നിഷധരാജ്യം നമ്മുദാതീരത്തായിരുന്നു. അവിടെ നളൻ എന്നൊരു രാജാവുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം വീട്ടുസൗന്ദര്യം ഭാഷാഭിരുചിയിൽ അപിതീയനായിരുന്നു. നിഷധരാജ്യത്തിനു തെക്കുകിഴക്കായിട്ടായിരുന്നു വിദർഭരാജ്യം (ബീരാർ) കിടന്നിരുന്നത്. കണ്ഡിനും അതിന്റെ തലസ്ഥാനമായിരുന്നു. വിദർഭരാജ്യത്തു ഭീമരാജാവിന്റെ പുത്രി ദമയന്തിയുടെ അംഗസൗഭാഗ്യവും ചാരിത്രശുദ്ധിയും ലോകപ്രസിദ്ധങ്ങളാണല്ലോ. നിഷധരാജ്യത്തിനു കിഴക്കും വിദർഭരാജ്യത്തിനു വടക്കും ആയിരുന്നു ചേദിപന്റെ രാജ്യം. ദശാസ്തവരാജാവായ സുഭാമാവിന്റെ ഒരു പുത്രിയെ ചേദിരാജാവു കല്യാണം കഴിച്ചു. മറ്റേ പുത്രിയുടെ മകളാണ് ദമയന്തി. ഋതുപണ്ണന്റെ കോസലരാജ്യം പാഞ്ചാലരാജ്യത്തിനു കിഴക്കും വിദേഹ(ഔഡ്)രാജ്യത്തിനു പടിഞ്ഞാറും ആയിരുന്നു. അയോദ്ധ്യ(സാകേതം)യും ശ്രാവസ്ഥിയും അതിലെ നഗരങ്ങളായിരുന്നു. കാട്ടിൽനിന്നു ദമയന്തി ചേദിപന്റെയും നളൻ ഋതുപണ്ണന്റെയും രാജ്യങ്ങളിലാണല്ലോ ചെന്നുകൂടിയത്.

൩.

യവനരാജാവായ ഉഗ്രസേനൻ ഒരിക്കൽ നളന്റെ അമ്മാമൻ ആയ്ചാരുമതിയെ അകലത്തുള്ള ഒരു കാവൽസ്ഥ

ലത്തുനിന്നു വിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി ആയാളെ തോല്പിച്ചു, ആയുചാരമതിയെ അവിടെ രാജാവായി വാഴിച്ചു, തിരിച്ചു വരുംവഴി, ശതകൂടം പർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരയിൽ, വരദാനദിയുടെ തീരത്ത് ഒരു ഉദ്യാനത്തിൽവെച്ചു, നളൻദമയന്തിയെ കാണുകയുണ്ടായി. അപ്പോൾ അവർക്കുസ്മൃതം അനുരാഗം ഉണ്ടായി.

(൧) മയന്തിയിൽ അനുരക്തചിത്തനായ നളൻ ആ സ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ ഇരിക്കുവാൻ അശക്തനായി ഗൃഹോദ്യാനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. അവിടെവെച്ചു തന്റെ പ്രിയസഖനായ അശോകനോട് മയന്തിയെ കണ്ട വിവരം പറഞ്ഞു. കാമപരവശനായ രാജാവിനെ അശോകൻ അല്പം ആശ്വസിപ്പിച്ചു. അതിനുശേഷം, രാജാവ് അവിടെ പൊയ്ക്കയിൽ കൂടി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഒരു ഫാസത്തെ പിടിക്കുകയും, അതിന്റെ സങ്കടങ്ങൾ കേട്ടു വിടുകയും ചെയ്തു. പ്രത്യുപകാരമായി ഭൈരവീസമ്മേളനത്തിനുവേണ്ട സഹായം ചെയ്യാമെന്ന് അതു നളനോടു വാശാനവും ചെയ്തു പറഞ്ഞുപോയി. മയന്തിയുടെ കഥയൊ? മനോഹരസ്ഥകൾക്കധീനയായ അവളുടെ പാരവശ്യം കണ്ടു സഖി കേശിനി സിദ്ധിമതി എന്നൊരു യോഗിനിയുടെ വേഷവുമെടുത്തു പടവുമായി പുറപ്പെട്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. അവർ നായികയുടെ ഗുണങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചു നളന മയന്തിയിലുള്ള അനുരാഗത്തെ ഉറപ്പിച്ചു. അപ്രകാരമുള്ള രാജാവു മയന്തിസ്ഥലംവരവുത്താനും കേട്ട് അതിനായി ഉദ്യമിക്കുകയും ചെയ്തു.

(൨) രണ്ടാമങ്കത്തിലെ കഥ നടക്കുന്നതു കണ്ഡിനത്തിലാകുന്നു. നളമഹാരാജാവിനെ എതിരേല്ക്കുന്നതിനുവേണ്ട ഉപകരണങ്ങളോടുകൂടി വിദഗ്ദ്ധരാജ്യത്തെ പ്രധാനമന്ത്രി, കല്പന പ്രകാരം, പുരപാരത്തിങ്കൽ നേതന്ത തെയ്യറായിരിക്കുന്നു. കാലത്തെത്തേണ്ട രാജാവു നട്ടച്ചയായിട്ടും വരാത്തതിൽ കണ്ഡിനേശൻ അക്ഷമനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. മന്ത്രിക്കടിക്കടി

ആളും പോകുന്നുണ്ട്. മന്ത്രി, ബുദ്ധിമുട്ടി, തന്റെ അധികാരത്തെത്തന്നെ അധിഷ്ഠിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി.

തന്നീശന്റെ ഹിതം നടക്കുകിലിതം

ലോകശ്ചിദിക്കാ, ജനം

തന്നെക്കൊക്കുകിലീശകാരുണ്യമതിലും

വല്ലായ്മതെല്ലേററും,

തന്നിഷ്ടപ്പെടിപ്പോകിലോഹൃദയവും

തോഷിക്കയില്ലീവിധം

മൂന്നല്ലോ വിഷമങ്ങൾ; കഷ്ടമധികം-

രത്തിന്റെ പോക്കോക്കുകിൽ.

അപ്പോൾ, നാരദൻ വന്ന്, ഇന്ദ്രാദികൾ നളനെ ഭൃത്യകർമ്മത്തിൽ ഏല്പിട്ടുത്തിയവിവരം അമാത്യനെ അറിവിച്ചു. അവർക്കു ദമയന്തിയെ കിട്ടേണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹം അവരിൽ ജനിച്ചതുതന്നെ ഈ കലഹപ്രിയനല്ലെ എന്നു സംശയിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ദിക്പാലകന്മാരുടെ വരബലത്താൽ, നളൻ അദൃശ്യനായി ദമയന്തിയുടെ അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ അവസരത്തിൽ, രാജാദികളായ നാലപ്പരസ്രീകളും അവിടെ എത്തി, ദമയന്തി ഇന്ദ്രാദി നാലുദേവന്മാരിലൊരാളുടെ ഭാര്യയായിരിക്കേണമെന്നു ശുപാർശചെയ്തു. കാരണസഹിതം അതിനെ ദമയന്തി കൈക്കൊണ്ടില്ല. ദേവസ്രീകൾ മടങ്ങിയ ഉടനെ, നളൻ ദമയന്തിസവിധത്തിൽ നേരിട്ടുചെന്ന് ഇന്ദ്രാദികളുടെ പ്രാർത്ഥനയെ അറിവിക്കയും സല്ലാപസുഖത്തെ അനുഭവിക്കയും ചെയ്ത്, തന്റെ പാളയത്തിലേക്കു മടങ്ങി.

(ന). പിന്നെ നളകലസമുത്ഭവനായ പുഷ്പരന്റെ പരിപാടായി. പുഷ്പരൻ വളരുന്നൊളയതെ ദമയന്തിയിൽ ആസക്തചിത്തനായിരിക്കുന്നു. അയാൾ സദ്രയമാത്രം ഉദ്ദേശിച്ചു കല്യാണപ്പന്തലിൽ വന്നുകൂടീട്ടുള്ളതല്ല. കന്യകയെ കിട്ടു

മൊ എന്ന് ഒരു കൈ നോക്കേണമെന്നുകൂടി മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ സേനാപതിയുടെ നിവാരണം നിമിത്തം ആ മദനോന്മത്തൻ പേക്കുത്തൊന്നും അധികം കാണിക്കാതെ അടങ്ങിയിരുന്നു എന്നേയുള്ളൂ.

പിന്നീട്, ഒരു വന്ദി വന്ന് പുരജനപരിജനോത്സാഹങ്ങളേയും രാജസമ്മേളനത്തേയും വർണ്ണിച്ചു. അപ്പോൾ മന്ത്രിപുത്രിയും ദമയന്തിയുടെ സഖിയുമായ ശാരദ ദമയന്തിക്ക് അവിടെ എത്തിട്ടുള്ള രാജാക്കന്മാരെ യഥാക്രമം കാണിച്ചുകൊടുത്തു. ഈ പ്രദർശനാവസരത്തിൽ, അഞ്ചു വൈഭവന്മാരും അത്രയും നളന്മാരും അനുപദം സഭയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ദമയന്തി എന്നു ചെച്ചേണ്ട എന്നറിയാതെ വ്യസനിച്ച ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ചു. പ്രീതന്മാരായി അവർ അവരുടെ രൂപങ്ങളെ അവലംബിക്കുകയും നളന് ഈരണ്ടുവരംവീതം കൊടുക്കുകയും ചെയ്ത്, മറഞ്ഞു. തത്സമയം, ദമയന്തി നളനെ വരിക്കയും ചെയ്തു.

വിവാഹോത്സവത്തെ കൊണ്ടാടുവാൻ വേണ്ടി വിഭക്ത ജാമാതാവിനെ സ്വഗൃഹാഭ്യന്തരത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. ഇതുകണ്ട്, പുഷ്പരൻ പലതും ജ്ഞിച്ചുകൊണ്ട് സ്വയംവരസഭയിൽനിന്നു നിർദ്ദമിച്ചു.

(൪) വിവാഹമഹോത്സവം വളരെ ആഡംബരത്തോടുകൂടി നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ടതായി ചില ബ്രാഹ്മണരുടെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാം.

കൃതോദ്യാമയായ ദമയന്തി പതിഗൃഹത്തിലേക്കു യാത്ര ആരംഭിച്ചു. അപ്പോൾ, കണപൻ ശകന്തളക്കെന്നപോലെ, വിഭക്തൻ

“ആലസ്യം വിട്ടുനിത്യം പതിപരിചരണം

ചെയ്യണം ക്രോധമാമ-

ദാലംബിക്കാതെ വർത്തിക്കണമനിശമസ്യ-

യാദിയെക്കൈവീടേണം

ശീലം, കാലം, കലം, സജ്ജനതതിയിവയെ-
 ചിന്തകൊണ്ടുംനികാമം
 നീ ലംഘിക്കാതിരുന്നീടണമയിമകളേ!
 നിന്മനോബോധപൂർവ്വം”

എന്നിപ്രകാരം ചില വധുപദേശങ്ങൾ കൊടുത്തു യാത്രയയച്ചു.

(൫) നാരദൻ ഇന്ദ്രാദികളെ മാത്രമല്ല ഇളക്കിവിട്ടിരുന്ന
 ത്. അദ്ദേഹം ദമയന്തിയെ വെണ്ണിച്ച്, കലിയേയും കല്യാണ
 ത്തിന്നു പുറപ്പെടുവിച്ചിരുന്നു. കലി വരുന്നതിന്നു മുമ്പ്, സ്വ
 യംവരം കഴികയാൽ, ഹതാശയനായി അയാൾ നളനെ ബാ
 ധിക്കുവാൻ തരവുനോക്കി നിഷ്ഠപുരിയിൽ താമസമായി. കൂ
 ള്ളിനു ഭാപരനേയും കിട്ടി. സഹായത്തിന്നു, പുറമെ കാക്കോട
 കൻ, കാട്ടാളത്തലവനായ ഭക്തസേനൻ, കച്ചവടക്കാരൻ കാ
 മദാസൻ, വ്യവഹാരനിവേദകനായ ചണ്ഡവർമ്മാവ് എന്നിവ
 രേയും, കലി തന്റെ സ്വാധീനത്തിൽ നിൽക്കി. കലിഭാപര
 ന്നാർ ചുതുകളിവഴിക്കു നളനെ ജയിക്കുവാൻ പുഷ്പരനെ ഉ
 ത്സാഹിപ്പിച്ചു.

ദമയന്തിയുടെ പ്രതിവിധികളാൽ ഗുണമൊന്നും സിദ്ധി
 ക്കാതെ, ദുസ്ഥപ്ലഭം നിമിത്തം നളൻ വ്യാകുലചിത്തനായി
 ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അതുകാരണം,

“ഭാഷിക്കുംപൊളി, കേൾക്കണം കഠിനവാ,-
 കോത്തിടണം കൈതവം,
 ദോഷിക്കും കുളിയുണറക്കമിവയെ,
 കായ്കൂമത്തേയുമേ,
 ശോഷിക്കും തന്നു, വിത്തവും, രുചിയല-
 കാരത്തിലില്ലാതെയൊ,
 പോഷിക്കും സമയാതിപാതമിവയാൽ
 ദൂതം നിഗ്രഹാരിയാ”

എന്നൊക്കെ ചില പൊടിക്കയ്യകൾ പുഷ്പരൻ ആട്ടും പ്രയോ
ഗിച്ചു എങ്കിലും, അയാൾ നളനെ തന്റെ ജാടയിൽ അകപ്പെ
ടുത്തി കളി തുടങ്ങിച്ചു. അതു ഹേതുവായിട്ടുതന്നെ, അമാത്യൻ
പ്രജ്ഞാശേഖരന്റെ ഉപദേശം നളനിൽ പതിഞ്ഞതുമില്ല.
എന്തിനു പറയുന്നു? ചൂതിൽ നളനു സർവ്വസ്വവും പോയി.
പിന്നെ, മരണം അല്ലെങ്കിൽ ദുരഗമനം, ഇവയിലൊന്നല്ലാതെ
ഗത്യന്തരമില്ലെന്നു നളൻ നിശ്ചയിച്ചു. ഇന്ദ്രസേനനെയും ഇന്ദ്ര
സേനയെയും നളസാരഥിയായ വാഷ്ടേയനേ ഏല്പിച്ചു കണ്ഡി
നത്തിലേക്കയച്ചു. അവരെ മാതാപിതാക്കന്മാർ ഏതുവിധം
പിരിച്ചയച്ചു എന്നു വിവരിപ്പാൻ പ്രയാസം.

അങ്കത്തിൽ പ്രിയമോടണച്ചു കരയും
നേരത്തിലാർ നോക്കുമെൻ
തങ്കത്തിന്റെ വിശപ്പറിഞ്ഞു സഭയും
പോററിട്ടശിപ്പിപ്പതാർ
തങ്കം നിദ്രയൊടൊക്കുമൊക്കു ചരിയും
നിന്നെ ശയിപ്പിപ്പതാ-
രെങ്കഞ്ഞെന്ന വെടിഞ്ഞിടുമ്പൊളുളവാം
ദുഃഖങ്ങളേതേതുതാൻ.

നീ വിദ്രാഠനാകണം, വിനയവും
വേണം സുകൃതുക്കൾ,
ഭൂവിൽ കീർത്തി ലഭിക്കണം, ഖലരുമായ്
സംഗത്തെ വെള്ളിക്കണം,
കൈ വിട്ടീടൊല ദിഷ്ടദോഷമതിലും
സത്യം, സ്വയയെത്തുത്തെയും
ജീവിച്ചീടുകിവണ്ണമൊക്കുമധികം
നാൾ ശാന്തിയോടെന്മകൻ.

വാഷ്ടേയൻ കുട്ടികളെ അവിടെ കൊണ്ടുപോയി അമ്മി,

സാകേതപതിയായ ഋതുപണ്ണന്റെ സുതനായി താമസിച്ചു. അവസ്ഥാന്തരത്തിലും വിട്ടുപിരിയാതെ കൂടിയിരുന്ന ഭമയനിയും ഏകവസ്ത്രനായ നളനും വനത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. വനഗമനസങ്കല്പത്തിങ്കൽനിന്നു നിവർത്തിക്കുവാൻ പൌരപ്രമാണികൾ അപേക്ഷിച്ചു. അതിനെ സത്യാസന്ധനായ നളന സമ്മതമായിരുന്നില്ല.

(ന) പ്രേയസീസനാഥനായ നളൻ വനഭൂമിയിൽ എത്തി. വിസ്ഫോടകങ്ങളുടെ ഗംഭീരവും സൗമ്യവുമായ ശോഭ അവരുടെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു. ഈ അവസരത്തിൽ, വിശപ്പു സഹിക്കുവഹിയാതെയായിത്തീർന്ന നളൻ, ചില കനകപ്പക്ഷികളെ കണ്ടു, അവയെ വസ്ത്രംകൊണ്ടു പിടിപ്പാൻ ഉത്സാഹിച്ചു. പക്ഷികൾ വസ്ത്രംകൊണ്ടു പറന്നുപോയി. നിർവ്വസനനായ നളൻ, കാട്ടിൽ നടക്കുന്ന സമയം, ഭമയനിക്കു വിഭിദ് രാജ്യത്തേക്കു പോകുവാനുള്ള വഴി കാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നു. അതുകേട്ടു ഭമയനി വ്യസനിച്ചു. അപ്പോൾ നളൻ ഭമയനിയെ സമാശ്വസിപ്പിച്ചു. അന്യോന്യം അവർക്കുള്ള ഗാഢസ്നേഹത്തെ ഇവിടയും അവരുടെ വാക്കുകൾ വെളിപ്പെടുത്താതിരിക്കുന്നില്ല:

മുള്ളേരുമിങ്ങു കഴി കുന്നുകളും കലന്നി-
ട്ടുള്ളോരു കാടിതടിവെക്കുക നോക്കി മെല്ലേ;
കൊള്ളും തലയ്ക്കുവെയിൽ മുണ്ടു പുതയ്ക്കു, കൊമ്പാ-
ണ്ടുള്ളേടത്തല കണ്ടിച്ചു നടന്നുകൊൾക.

ചൂടുതട്ടിയ നിലത്തു നാഥ! നിൻ
ചോടണയ്ക്കുമളവെന്റെ മാനസം
ആടലാമനലനിൽ ദഹിക്കയോ
ധാടിവിട്ടതു മയങ്ങിനില്ക്കയോ?

അവർ രാത്രിയിൽ, ഒരു ജീണ്ണശിലാമണ്ഡപത്തിൽ ശയിച്ചു; യാത്രാക്ഷേമവും വിശപ്പുകൊണ്ടും ക്ഷീണിച്ചിരുന്ന ഭമ

യന്തി കിടന്ന ഉടനെ ഉറങ്ങി. ഈ ലാക്കനോക്കി നളൻ അവളെ ഉപേക്ഷിച്ച് ഏവിയോ നിർദ്ദിമിച്ചുകൂഞ്ഞു. മുമ്പെങ്ങി ഉണർന്ന സമയം, ഭർത്താവിനെ കണ്ടില്ല. അവൾ ഒരു ഉറക്കത്തെയപ്പോലെ പ്രലപിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. തിര്യഗ്ജീവികളോടും തരക്കളോടും തന്റെ പ്രിയതമനെക്കുറിച്ച് ചോദിച്ചു കാട്ടി ലെക്കും അലഞ്ഞുനടന്നു.

(ഒ) അപ്പോഴും അവളുടെ വിചാരം ഭർത്താവിന്റെ ക്ഷേമത്തെക്കുറിച്ചായിരുന്നു.

ഉറങ്ങേണ്ട? നീയുറങ്ങുന്ന-
തെങ്ങാരുപചരിക്കുവാൻ?
ഏതവസ്ഥയിൽ വാഴുന്ന-
ങ്ങുന്നറിഞ്ഞില്ല ഞാൻ പ്രഭോ!

അതിഗഹനമായ വനത്തിൽ നളനെ തിരഞ്ഞുനടന്ന് ഖിന്നായ മുമ്പെങ്ങിയ ഒരു മലമ്പാമ്പു വിഴങ്ങി. ഈ പതനത്തിൽ, കിരാതരാജാവായ ദുർഗ്ഗസേനൻ സുപ്തത്തെ രണ്ടായി പിളന്ന് അവളെ രക്ഷിച്ചു. രാഹുനിമുക്തമായ ചന്ദ്രമസ്സിനെപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന മുമ്പെങ്ങിയെക്കണ്ടു കിരാതൻ കാമാതുരനാകയാൽ, മുമ്പെങ്ങിയെ വശത്താക്കുവാൻ ചാടുവാക്യങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചുതുടങ്ങി. ഇയാൾ പുഷ്പരന്റെ ഒരു ഭൂതനും ആജ്ഞാവാഹിയുമായിരുന്നു. ഒന്നിലൊ പുഷ്പരൻ അവളെ കാഴ്ചവെക്കാം; അല്ലെങ്കിൽ അവൾ അവനെ കല്യാണം കഴിച്ചു കിരാതികൾക്കൊക്കെയധീശയായിരിക്കണമെന്നായിരുന്നു അവന്റെ ശാഗ്ദം. മുമ്പെങ്ങിയുടെ സാമോപദേശങ്ങൾ ഒന്നും കിരാതനിൽ ഫലിച്ചില്ല. ഒടുവിൽ, മുമ്പെങ്ങി പാതിവ്രത്യപ്രഭാവം കൊണ്ട് അവനെ ഹനിക്കേണ്ടിവന്നു. കാട്ടാളൻ ഇടിവാളേററു മരിച്ചു.

വനാന്തരഗതയായ മുമ്പെങ്ങിയെ വശീകരിക്കുവാൻ ഈ ഘട്ടത്തിൽ നായാട്ടെന്ന നാട്ടുത്തിൽ പുഷ്പരനും അവിടെ എ

ത്തുന്നു. അവർ തന്റെ ഭാര്യയായിരിക്കണമെന്ന് അവൻ വാദിച്ചു. മേയ്നീ വാശംഗികൊണ്ട് അവന്റെ വാദത്തെ നിരാകരിച്ചു. ഈ സംഭാഷണമദ്ധ്യത്തിൽ, വാമദേവമഹാഷി അവിടെ ആവിർഭവിച്ചതോടുകൂടി, പുഷ്പരൻ അവിടെനിന്നും നിവർത്തിച്ചു. മഹാഷി ഭക്താതിശയത്തോടുകൂടെ ദേവിക്ക് ഫലപുഷ്പതാംബുലാദികളെയും “ആകാശത്തിൽനിന്നു പക്ഷികൾ പതിപ്പിച്ചതിനാൽ എനിക്കു കിട്ടിയതാണിത്” എന്നും പറഞ്ഞ്, നളന്റെ നഷ്ടമായ പീതാംബരഖണ്ഡത്തെയും സമർപ്പിച്ചു സ്വാശ്രമത്തിലേക്കു ഗമിച്ചു. നളനെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചസമയം, ഉടനെ എല്ലാം അവളെ അറിവിക്കുന്നതാണെന്നുമാത്രം പറഞ്ഞു.

വാമദേവന്റെ നിർദ്ദമനാനന്ദം, തസ്കരന്മാരാൽ വസ്ത്രം അപഹരിക്കപ്പെട്ടവളും വിരൂപിയുമായ മിത്രാദിനി എന്നൊരു സ്ത്രീ മേയ്നിയുടെ അടുക്കൽ വന്നു സഖ്യം ചെയ്തു. അവളൊരു വലിയ സൂത്രക്കാരിയായിരുന്നു. മേയ്നിയെ പുഷ്പരനധീനയാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നു ധരിപ്പിച്ച് അയാളോടു സമ്മാനങ്ങൾ വാങ്ങി. കള്ളി വെളിച്ചത്തായ സമയം, പുഷ്പരൻ അവളുടെ കാതും മുക്കും ചെയ്തിവിട്ടു. പിന്നെ അവർ ഓറ്റുസേനന്റെ കൂടെച്ചെന്നു താമസിച്ചു. അയാൾ മരിച്ചപ്പോൾ, കീരാതിനികൾ അവിടെനിന്നും അവളെ എറക്കിവിട്ടു. പിറ്റേന്നാൾ ചേദിപുരത്തു വലിയൊരു ചന്ദ്രയുണ്ട്. ആ വഴിക്കു പോകുന്ന കച്ചവടക്കാർ ഒരുമിച്ച് ആ ഭിത്തിൽ ചെന്നു ചേരാമെന്നുകരുതി അവർ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. മേയ്നീ, പീതാംബരാദികൾ ഇവർക്കു കൊടുത്തിട്ട്, സന്ധ്യയെ വന്ദിപ്പാൻ അടുത്തുള്ളൊരു അരുവിയിലേക്കു പോയി. മിത്രാദിനി പീതാംബരത്താൽ അലംകൃതയായി, അംഗലേപനവും താംബൂലചർച്ചനവും ചെയ്തു മേയ്നിയുടെ വരവും കാത്തു ലതാകടീരത്തിന്റെ ദ്വാരത്തിൽ നിന്നു. തത്സമയം, അവിടെ

പുഷ്പരൻ പ്രവേശിച്ചു. കാമവിവശനായ പുഷ്പരൻ മിത്രാഭിനയെ ദമയന്തിയെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ച്, അനന്യങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു, അവളെ വശഗയാക്കി തന്റെ കൂടാരത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി.

ദമയന്തി അരുവിയിൽനിന്നു തിരിച്ചുവരുന്ന വഴിക്കു വഴി പിഴച്ചു ചേദിപുരത്തിൽ പോകുന്ന വണിക്കാത്മന്റെ പാളയത്തിനരികിൽ ചെന്നുകപ്പെട്ടു. കോടീശ്വരനും വലിയ കച്ചവടക്കാരനും കണ്ടാൽ വിരൂപനമായ കാമദാസൻ, ദമയന്തിയെക്കണ്ടു ഒരു കള്ളിയാണെന്നുവിചാരിച്ച്, അധിക്ഷേപത്തോടു കൂടെ അടുത്തു. അടുത്തുകണ്ടസമയം, ദമയന്തിയുടെ അസാധാരണമായ സൗന്ദര്യം അവനെ കാമചാപലത്തിനധീനനാക്കി. കാമദാസൻ ചാട്ടുകതികളെക്കൊണ്ടു ദമയന്തിയുടെ ഭർത്താവായ ഉത്സാഹിച്ചു. ആ നയം വിഫലമായപ്പോൾ, അവൻ ദമയന്തിയെ കള്ളിതന്നെയാക്കി, ദണ്ഡം പ്രയോഗിക്കുവാനും ഒരുമ്പെട്ടു. ആ അവസരത്തിൽ ഒരു ഗജയുഗം ഇളകിവന്നു കാമദാസനെയും ബന്ധുക്കളെയും നിശ്ശേഷം ഭഞ്ജിച്ചു കളഞ്ഞു. ദമയന്തി അടുത്തുണ്ടായിരുന്ന ഒരു വനഭഗ്നയുടെ ക്ഷേത്രത്തിൽ ചെന്നു കയറി അഭയം പ്രാപിച്ചു. അപ്പോൾ അവിടത്തെ കഥ അതിലും ഭയങ്കരം: കറെ കാട്ടാളന്മാർ ഭാദ്രവയസ്കനായ ഒരു കുട്ടിയെ കാളിക്കു ബലികഴിപ്പാൻ അവിടെ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. ദയനീയമായ ആ സന്ദർഭം ഒരു ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയിൽ അപ്പോൾ തോന്നേണ്ടതായ വീഴ്ച ദമയന്തിയിൽ ആവർത്തിച്ചു. ഉടനെ ദമയന്തി, കറെ കരിയെല്ലാം വാരി അടിമുതൽ മുടിവരെ തേച്ച്, ഭദ്രകാളിയുടെ കയ്യിലുണ്ടായിരുന്ന വാളെടുത്ത് അട്ടഹസിച്ചു പുറത്തിറങ്ങി. അതു കണ്ട കാട്ടാളന്മാർ ഓടിപ്പോയി. കുട്ടി, ദമയന്തിയെ ഭദ്രകാളിയെന്നു ധരിക്കയും, പ്രാത്ഥിച്ച് ആ ഖരംഗം വാങ്ങുകയും ചെയ്തിട്ട്, ഓടിപ്പോയ കാട്ടാളന്മാരെ പിന്തുടന്നു. ഈ കുട്ടി ചന്ദ്രസേനനായിരുന്നു.

അതിനുശേഷം, മിത്രാദിനി പിന്നെയും ദമയന്തിയുടെ സമീപത്തെത്തി. കുട്ടി കാട്ടാളന്മാരെ വധിച്ചതും, മാതൃലമ്പായ ദമദമനന്മാരെരുമിച്ചു സ്വപുരത്തിൽ ഗമിച്ചതുമായ വർത്തമാനം ദമയന്തിയോടു പറഞ്ഞു. ദമയന്തി, സന്തുഷ്ടയായിട്ട്, അവൾക്കൊരു രത്നവള സമ്മാനിച്ചു. രണ്ടുപേരും ചേരിപുരത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

(വ) ചേരിപുരത്തിൽ ചെല്ലുന്ന സമയം, ദമയന്തിക്കു മറ്റൊരാൾ പറ്റുണ്ടാകുന്നു. ധനസേനൻ എന്നൊരുത്തൻ, ചേരിരാജാവിന്റെ കോടതിയിൽ, ദമയന്തിയുടെ പേരിൽ ഒരു കള്ളന്റായം ബോധിപ്പിച്ചു. നേരം ഉച്ചയായതോടുകൂടി വിസ്താരമസ്സൻ

ശമ്പളത്തിനടൽ വിററവന്നതൻ
തമ്പുരാന്റെ പണിയേ സദാഗതി
ഇമ്പമില്ല പകലില്ല രാത്രിയി-
ല്ലമ്പലങ്ങൾ സഖരം തമൈവ താൻ

എന്നും വിലപിച്ചുകൊണ്ടു കോടതിയിൽ എത്തുന്നു. ഉടനെ ന്യായാധിപതിയും വന്നിരുന്നു. ഒരു നമ്പ് പതികയ്ക്കും മറ്റൊന്നു സാക്ഷികൾ ഹാജരില്ലായ്മയാലും നീട്ടിയതിനുമേൽ, ഈ കെയിസു വിചാരണയ്ക്കുടത്തു. 'ധനസേനന്റെ ഭാര്യയായിരുന്ന ഒരു നൈഷധി വസ്ട്രാഭരണങ്ങൾ മോഷ്ടിച്ച്' അന്യന്റെ വെപ്പാട്ടിയായിരിക്കുന്നു. ശിക്ഷിച്ചു വസ്ട്രാഭരണങ്ങളോടുകൂടി അവളെ ധനസേനനു തിരിയെ ഏല്പിക്കേണമെന്നായിരുന്നു അന്യായഭാഗം വക്കീൽ ചണ്ഡവർമ്മാവിന്റെ വാദം. ന്യായവാദികളും കള്ളസ്സാക്ഷികളും ചണ്ഡവർമ്മാവിനെ പിന്താങ്ങി. അതുകണ്ടു ദമയന്തി മുക്തകണ്ഠം നിലവിളിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഈ പ്രലാപത്തിൽ സ്വപുരങ്ങളുടെ നാമഗ്രഹണം ചെയ്തിരുന്നതിനാൽ, പൌരജനമദ്ധ്യത്തിൽനിന്നു സുഭദ്രൻ എന്നൊരു ബ്രാഹ്മണൻ എഴുന്നീർന്നു ദമയന്തിയുടെ തത്വം രാജസന്നിധി

യിൽ ഉണർത്തിച്ചു. രാജാവു ദമയന്തിയെ ബഹുമാനിക്കുകയും ധനസേനാദികളെ ശിക്ഷിക്കുവാൻ കല്പന കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, ദമയന്തിയുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം, കുററക്കാക്കു മാപ്പുകൊടുത്തു. രാജമാതാവായ സുനന്ദ ആവശ്യപ്പെടുകയാൽ, ദമയന്തി അവരുടെ അന്ത്യപുരത്തിലേക്കു പോകുകയും ചെയ്തു.

(ൻ) ദമയന്തിയുടെ തത്വം വെളിപ്പെടുകയും ദമയന്തിക്ക് ആശ്രയസ്ഥാനം ലഭിക്കുകയും ചെയ്തതോടുകൂടി നളന്റെ കഥ തുടങ്ങുന്നു.

നളാമാത്യനായ സത്യവ്രതൻ ഗംഗാതീരത്ത് ഒരു കാനനപ്രദേശത്തു ഭഗവൽ സേവാരതനായും ആതിഥേയപരനായും താമസിക്കുന്നു. ജീവനോപായത്തിനു കൃഷിയെ അവലംബിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. നളൻ ബാഹുകവേഷപ്രതിമനെന്നായി അയോദ്ധ്യാധിപതിയായ ഋതുപർണ്ണന്റെ സാരഥിയായിരിക്കയാണ്. കുതിരകളെ ഓട്ടം ശീലിപ്പിക്കുവാനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന ബാഹുകൻ സത്യവ്രതന്റെ സ്ഥലത്തുചെന്നു. ബാഹുകനും സത്യവ്രതനുംകൃഷിയേയും കഷ്ടകന്മാരേയും പ്രശംസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ആറിതാ, പാരിതാ, നീല-

ക്കാറിതാ, കൈകൾ രണ്ടിതാ.

ആരിതാലോചി യാതൊന്നും

ഭൂരിതാപാതുരൻ ജഡൻ.

അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സമയം, തീർത്ഥവ്രതൻ ദമയന്തി പിതൃഗൃഹത്തിൽ ചെന്നുചേർന്നതായി പറഞ്ഞു. നിഷധരാജ്യത്തിന്റെ തല്ക്കാലസ്ഥിതി കാണുവാൻ പോലും അക്ഷമനായി അരണ്യവാസത്തിനായി പുറപ്പെട്ടുവന്നവരായ ചില പൌരന്മാരും ഗ്രാമീണന്മാരും പുഷ്പരന്റെ കീഴിൽ ലോകം കലികാലാകലമായി തീർന്നിരിക്കുന്നതായി നിവേദിച്ചു. തദനന്തരം, ഭീമരാജന്റെ ആസ്ഥാനം പണ്ഡിതനായിരുന്ന പർണ്ണദൻ ദമയന്തിയുടെ ചിന്തീയസ്വയംവരത്തെക്കുറിച്ചും പ്രസ്താവി-

ച്ചു. അപ്പോൾ ബാഹുകനും പണ്ണാദനും തമ്മിൽ രണ്ടാം വിവാഹത്തെക്കുറിച്ച് അതിഭീഷ്മായൊരു വാഗ്വാദം നടന്നു. ഇതിനിടയിൽ ദുർഗ്ഗൻ എന്നൊരു ശിപായി വന്ന് ഋതുപണ്ണൻ പിറോദിവസം നടക്കുന്നതായറിയുന്ന ദമയന്തീസ്വയംവരത്തിനു പോകേണ്ട ആവശ്യത്തിനായി ബാഹുകനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോയി.

(൧൦) പിന്നെ സ്വയംവരത്തിനായി ഋതുപണ്ണനും ബാഹുകനുംകൂടി അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു വിഭർരാജ്യത്തേക്കു പുറപ്പെടുന്നു.

സാരഥിയുടെ സാമന്ത്രിം നിമിത്തം രഥം വേഗം പോകുന്നു.

ഒച്ചപ്പെട്ട മഹീധരങ്ങളുകലെ-

ക്കാണുന്നു കാരണപോൽ

പച്ചപ്പട്ടു വിരിച്ചുവാറവനിയിൽ

ചേലാൻ സാലങ്ങളും

സ്വപ്നാംഭസ്സു കലൻ ഭൂനദികളും

ഖണ്ഡിച്ചു കണ്ണാടിതൻ

മെച്ചംപൂണ്ടിയലുന്നെറുവിനുസമം

കാൺമു ജനം ഭൂചരം.

ഒരു യാമംകൊണ്ടു ഏറു യോജന കടന്നു കണ്ഡിനരാജധാനിയുടെ സമീപം വന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നു. മാറ്റമദ്ധ്യത്തിൽ അശ്വപുരദയത്തെയും അക്ഷപുരദയത്തെയും അന്യോന്യം ഉപദേശിച്ചു. ബാഹുകൻ താനിമരത്തിനടുക്കൽ ചെന്നു കലിയെ നിഷ്കാസിച്ച്, അതിനുശേഷം, അവരിരുവരും കണ്ഡിനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവിടെ സ്വയംവരത്തിനുവേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ കാണാത്തുകാരണം, തന്റെ പ്രിയസുഹൃത്തിനെ സന്ദർശിച്ചുപോകാമെന്നു കരുതി വന്നതാണെന്നു ഋതുപണ്ണൻ ഭീമരാജാവിനോടു പറഞ്ഞു. രണ്ടാം സ്വയംവരകഥ തന്നെ ലഭിക്കുവാൻ ദമയന്തി സൂഷ്മിച്ചതാണെന്നു നളനും മനസ്സിലാക്കി.

ഭയത്തിയും ബൃഹത്തേനയും ബാഹുകനെക്കുറിച്ച് സംഭാഷണം ചെയ്തതും ചില പരീക്ഷകൾ നടത്തുകയും ചെയ്തു. അന്ത്യപുരത്തിലെ കതിരലായത്തിനു സമീപംവെച്ചു ഭയത്തിയും ബാഹുകനും തമ്മിൽ ചില പ്രശ്നോത്തരങ്ങൾ നടത്തി. അപ്പോഴേക്കും, 'രൂപാഹരണം' എന്ന നാടകം കാണുവാൻ, വൈദികൻറെ കല്പനപ്രകാരം, ഒരു കഞ്ചുകി ഭയത്തിയെ വിളിക്കുവാൻ, ഭയത്തി രംഗസ്ഥാനത്തിലേക്കു പോയി. നാടകം കാണാൻ ഋതുപണ്ണൻ, പുഷ്പരൻ, മറ്റു രാജാക്കന്മാർ, പെരുന്മാർ, എന്നിവരും ബാഹുകനും ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ.

നളോദന്തങ്ങളുറിവാൻ ഭയത്തി വാമദേവമഹഷിയോടു പ്രാർത്ഥിക്കുകയുണ്ടായല്ലോ. അതിനത്തരമായി ഈ നാടകത്തെ അദ്ദേഹം ഉണ്ടാക്കിയതാണ്. നളൻറെ രൂപാന്തരപ്രാപ്തിയുടെ കാരണവും ഇതുകൊണ്ടുതെളിയുന്നു.

അന്തർനാടകത്തിൽ, നിദ്രാണയായ പ്രിയയെ പരിത്യജിച്ചുപോയ നളൻ പരിഭവനംചെയ്ത് ഉന്മാദത്തോടെ പ്രവേശിക്കുന്നു. നളൻ, അഭയാർത്ഥിയായ കാക്കോടകനെ രക്ഷിക്കുവാൻ കാട്ടുതീയിൽ ചാടി. രക്ഷിച്ചതിൽപിന്നെ കാക്കോടകൻ നളനെ ദംശിച്ചു. കടിച്ച മാത്രയിൽ നളനു വൈരൂപ്യം വന്നു. കാക്കോടകൻ ദിവ്യവിഗ്രഹത്തോടുകൂടി ആവിർഭവിച്ച്, കലിയകല്പവാനും അജ്ഞാതവാസത്തിനനുരൂപമായ വേഷം കൊടുക്കുവാനുമാണ് കടിച്ചതെന്നു പറഞ്ഞു നളനെ ആശ്വസിപ്പിക്കുകയും, പൂർവ്വരൂപോപലബ്ധിക്കുവേണ്ട ദിവ്യവസ്ത്രങ്ങളെ കൊടുക്കുകയും ചെയ്തതോടുകൂടി അന്തർനാടകം അവസാനിക്കുന്നു.

ഉടനെ ഭയാകലനായ ഋതുപണ്ണൻ ബാഹുകനോട്, ആളറിയാതെ തന്റെ സാരഥ്യം വഹിപ്പിച്ചതിന്, ക്ഷമയാചനം ചെയ്തു. ബാഹുകൻ ദിവ്യവസ്ത്രധാരണത്താൽ നളനായി

പരിണമിച്ചു; ദമയന്തിയെ പ്രതിഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. പണ്ടത്തെ വാദത്തപ്രകാരം, നളൻ ദമയന്തിയെ പണയംവെച്ചു പുഷ്പരണമായി ചൂതാടി. ഇതിൽ പുഷ്പരൻ തോറ്റു ക്ഷമിക്കേണമെന്നു നളനോടപേക്ഷിച്ചു.

ഈ സന്ദർഭത്തിൽ വാമദേവമഹാഷി സന്നിഹിതനായി. അവിടെവെച്ചു നളമഹാരാജാവിന്റെ ദ്വിതീയപട്ടാഭിഷേകത്തെക്കുറിച്ച് ഉൽഘോഷിക്കുകയും ഭാരതവാക്യത്തോടുകൂടി നാടകകഥ അവസാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

൪. നളോപാഖ്യാനം: ഇതിവൃത്തം.

ഭൈരവീപരിണയം കഥയുടെ മൂലം ഭാരതത്തിലെ വനപർവ്വത്തിലുള്ള നളോപാഖ്യാനമാകുന്നു. ചൂതിൽ തോറ്റു കാട്ടിൽ വസിക്കുന്ന പാണ്ഡവന്മാരെ ആശ്വസിപ്പിക്കുവാൻ പലരും പലതും വന്നു പറയുന്ന കൂട്ടത്തിൽ ഈ കഥ ഒരു മുനി പറയുന്നതാകുന്നു. നമ്മുടെ കവി പുരാണകഥാമാർഗ്ഗത്തിൽക്കൂടെ തന്നെ മിക്കതും നടക്കുന്നു. സ്വല്പ ചില വ്യതിയാനങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുള്ളവ ദൃശ്യകാവ്യത്തിനു ചമലക്കാരം കൂട്ടുന്നതിനായിട്ടുമാത്രമാകുന്നു.

പുരാണത്തിൽ, ദമയന്തിനളന്മാർക്ക് 'അന്യോന്യഗുണശ്രവണത്താൽ ചെറുപ്പത്തിൽ തന്നെ പരോക്ഷാനുരാഗം ഉളവാകുന്നു'. നാടകത്തിലാകട്ടെ, വരദാനദീതീരത്തുള്ള ഉദ്യാനത്തിൽ വെച്ചു കണ്ടതിനുമേൽ മാത്രമേ അതുണ്ടാകുന്നുള്ളൂ. അതിൽ അരയന്നം ആരും പറഞ്ഞയച്ചു വരുന്നതല്ല. ചിത്രപടത്തോടുകൂടി ആരും പുറപ്പെടുന്നില്ല. അപ്സരസ്ത്രീകളെ ദേവന്മാർ ദൈത്യത്തിനായയ്ക്കുന്നതുമില്ല. 'പന്ത്രണ്ടുകൊല്ലം കാത്തിരുന്നിട്ട്, നളൻ ഒരു ദിവസം പാദപ്രക്ഷാളനം ചെയ്യാതെ സന്ധ്യാവന്ദനം ചെയ്തവസരം നോക്കി, കലി നളനെ ആവേശിച്ചതായിട്ടാണ് ഭാരതത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നത്. ദമയ

നി വനത്തിൽ അലഞ്ഞുനടക്കുമ്പോൾ ഒരാശ്രമത്തെക്കണ്ടു ചെല്ലുന്നു; മഹാഷിമാർ അവളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചശേഷം, അവർ പണ്ണശാലയോടുകൂടി അന്തർധാരണം ചെയ്യുന്നു. പിന്നെ ഒരു കച്ചവടസംഘത്തിലെ ധർമ്മിയായ പ്രമാണിയൊരുമിച്ചു ഭയമന്തി ചേദിരാജ്യത്തു ചെല്ലുന്നു. അവളെ അങ്ങാടിപ്പിള്ളർ അലട്ടുന്നതു രാജമാതാവു കണ്ട്, വിളിച്ചുവരുത്തി, സൈരസ്രിയുടെ നിലയിൽ കൊട്ടാരത്തിൽ താമസിപ്പിക്കുന്നു. അതല്ലാതെ, പുരാണത്തിൽ പുഷ്പരൻ വനത്തിൽ വരുന്നില്ല; കാമദാസനെന്നൊരുത്തന്റെ കാമപാരവശ്യവും അവിടെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നില്ല; വനമുക്തയാകേണ്ട ഘട്ടവും ഭയമന്തിക്കു നേരിടുന്നില്ല. ഋതുപണ്ണനെ സേവിപ്പാൻ നാഗരാജാവാണ് നളനെ ഉപദേശിക്കുന്നത്. ഭീമരാജാവ് രാജ്യഭംഗത്തിന്റെ വർത്തമാനം കേട്ടു ഭൈരവനളന്മാരെ അന്വേഷിപ്പാൻ ആളെ അയച്ചു വഴിയത്രേ നളഭയമന്തിമാരെ കണ്ടെത്തുവാൻ കാരണമാകുന്നത്.

ഒരു ദശകാവ്യത്തിന് ആവശ്യങ്ങളായ ഭേദഗതികളെ കവി ഇതിൽ വരുത്തിയിട്ടുണ്ട്. കവിയുടെ കല്പനാസാമന്ത്രിത്താൽ കൂടുതൽ കുറവു വരുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു ലേശംപോലും തോന്നുകയില്ല. നളനെ പിടികൂടുവാൻ തക്കവും തരവും നോക്കിക്കൊണ്ടു പന്ത്രണ്ടുകൊല്ലം കലിദാസത്തിൽ കലിയെ തപസ്സു ചെയ്യിക്കുന്നതും, വലിയൊരു പ്രതിബന്ധവും കൂടാതെ ഭയമന്തിക്കു ചേദിപന്റെ പുരത്തേക്കു പോകുവാൻ ധാർമികനായ ഒരു വണിക്കാർത്ഥനെ കിട്ടുന്നതും നാടകത്തിന്റെ ലക്ഷണത്തിനും രസസ്തുതിക്കും മതിയാകുന്നതല്ലല്ലോ.

൫. രസവിചാരം.

രസവിചാരകാവ്യത്തിൽ, എന്റെ സ്നേഹിതനും മലയാള ഭാഷാസാഹിത്യത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധിക്കായി സ്വസ്തുതയല്ലാത്തവ വരുത്തുകയായ കൃതികളെ ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള ആ പണ്ഡിതനും പ

ബ്രഹ്മോക്തമായ രാജരാജവർമ്മാവർകളുടെ “കാന്താരതാരകം” എന്ന നളചരിതം കഥകളിയുടെ വ്യാഖ്യാനത്തിൽനിന്നു കുറച്ചുഭാഗത്തെ ആവശ്യമുള്ള ചില മാറ്റങ്ങളോടുകൂടി ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു: ‘ഈ നാടകത്തിൽ നായകൻ നളൻ, നായിക ഭമയന്തി, പുഷ്പരൻ പ്രതിനായകൻ. അംഗിയായ രസം ശ്രംഗാരം. ഭൈരവീനളന്മാരാകുന്ന ആലംബനവിഭാവങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചുനില്ക്കുന്ന രതി എന്ന സ്ഥായിഭാവം അത്യാത്മഭക്തിത്താൽ ഉന്മീഷിതമായിട്ടു പരസ്സരഗുണശ്രവണത്താൽ സ്ഥിരീഭവിച്ചു, കുറച്ചുകാലം അഭിലാഷവിപ്രലംഭദശയിൽ ഇരുന്നവരിച്ചിട്ട്, നളന്റെ ദിക്പാലകന്മാർക്കുള്ള ദൈത്യം മുതലായ പ്രബലവിപ്ലവങ്ങളുടെ അവസാനത്തിൽ, പഠിച്ചുനട്ടതുപോലെ പൂർ്വ്വാധികപ്രശ്നധിയോടുകൂടി വേരുന്നിപ്പടന്ന്, സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽ വെച്ചു ഫലിക്കുന്നു. പിന്നീട്, സ്വപ്നകാലം സംഭോഗാവസ്ഥയിൽ, ജാജപലുമാനമായി പ്രകാശിച്ചതിന്റെശേഷം, രാജ്യഭംശാനന്തരം, നളനുണ്ടായ അവസ്ഥാന്തരത്തിൽ, വിരോധിഭാവത്താൽ നിശ്ശേഷം കബളീകൃതമായെങ്കിലും, കാക്കോടകന്റെയും മഹഷിയുടെയും ആശിസ്സുകളാൽ പ്രത്യക്ഷീവിതമായിരിക്കുന്ന ആശയെ അവലംബിച്ചു മദ്ധ്യേമദ്ധ്യേ കുറഞ്ഞൊന്നു മിന്നാമിനുങ്ങിനെപ്പോലെ മിനുങ്ങിക്കൊണ്ടു പ്രവാസവിപ്രലംഭദശയിൽ മങ്ങിക്കിടന്നിട്ട്, വ്യാമോഹനിവൃത്തിയിൽ പൂർ്വ്വാധികപുഷ്ടിയോടെ സമുല്പന്നിച്ച്, പുനഃസ്ഥാനത്തിൽ വീണ്ടും സംഭോഗാത്മനാ പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കുന്നു. മറ്റുള്ള രസങ്ങളും അംഗമായിട്ടുണ്ട്.’

൬. സ്ഥലകാലങ്ങൾ.

ഒന്നാമങ്കത്തിലെ കഥ നിഷധരാജ്യത്തു നളമഹാരാജാവിന്റെ പ്രമദവനത്തിൽ വെച്ചുനടക്കുന്നു. മനോഹരവശ്യംകൊണ്ട് അരമനയിലെമ്പോഴും ആരാമത്തിലും വിനോദം ഒരു

ഭാരമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന നളനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു വയസ്സനായ അശോകബ്രാഹ്മണൻ കൂടീട്ടുണ്ട്. അവർ ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽനിന്ന് എപ്പോൾ പുറപ്പെട്ടു എന്നു കാണുന്നില്ല. ഒന്നാമങ്കം നട്ടുച്ചയോടുകൂടി അവസാനിക്കുന്നു. എങ്കിലും നാലഞ്ചു നാഴികയിലധികം കാലം ഉദ്യാനത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നില്ലെന്ന് ഉഘരിക്കാവുന്നതാകുന്നു.

ഭമയന്തീസ്വയംവരത്തിനു ക്ഷത്രിയരാജാക്കന്മാരെ ക്ഷണിക്കുവാൻ വിഭർരാജ്യത്തുനിന്നു ദൂതന്മാർ പുറപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായ വർത്തമാനത്തോടുകൂടിയാകുന്നു ഒന്നാമങ്കം അവസാനിക്കുന്നത്. അതു കഴിഞ്ഞു കാലവിളംബം കൂടാതെയായിരിക്കണം രണ്ടാമങ്കത്തിലെ കഥ തുടങ്ങുന്നത്. നളചക്രവർത്തി പ്രഭാതത്തിൽ ക്ഷയിനഗരത്തിൽ എത്തുമെന്ന് അറികയാൽ, വൈഭർന്റെ അമാത്യൻ കാത്തുനില്ക്കുന്നതായി വിഷ്ണുഭട്ടതിൽ പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നു. ഉച്ചയായിട്ടും വന്നിട്ടില്ല. അതിനുശേഷം, നളൻ ഏകാകിയായി അന്നു വന്നു ദേവദൂതും രഥസ്സിൽ നിർത്തിയിട്ടു പിറേറന്നാൾ രാവിലെ അവർക്കു ഭൂതൃണാകം എന്ന നാരദൻ പറഞ്ഞ അദ്ദേഹത്തെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നു. നളൻ വൈകുന്നേരത്തോടുകൂടിയേ ക്ഷയിനപുരത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നുള്ളൂ. കന്യാന്തഃപുരത്തിൽ ചെന്ന് അപ്സരസ്ത്രീകളും നളനും ഭമയന്തിയുടെ അടുക്കൽ ദൂതപറയുന്നതു രാത്രിയാണെന്നും ശോണം. പിറേറന്നാൾ നടന്ന തൃതീയാങ്കകഥയുടെ രംഗസ്ഥാനം ക്ഷയിനരാജധാനിയിലെ സ്വയംവരമണ്ഡപംതന്നെ. സ്വയംവരം കഴിഞ്ഞ്, അന്നവിടെ താമസിച്ചു തന്റെ സല്ലാരത്തെ സ്വീകരിക്കേണമെന്നു രാജാക്കന്മാരോടു ക്ഷണിച്ചു, വിധിപ്രകാരം വിവാഹമംഗളം നിർവ്വഹിക്കുവാൻ ഭമയന്തീനളന്മാരുമായി വിഭർരാജാവ് അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതോടുകൂടി ആ അങ്കം കഴിഞ്ഞു. രാവിലെ തുടങ്ങി ഉച്ചയ്ക്കു മുമ്പ് ഈ കഥാഭാഗം കഴിഞ്ഞിരിക്കണം. നാലാമങ്കത്തിൽ, വി

ധിപ്രകാരമുള്ള വിവാഹം, സദ്യ, പട്ടണപ്രവേശം, ഇതെല്ലാം കഴിഞ്ഞ്, നളൻ അന്നുതന്നെ ദമയന്തിയോടൊത്തു കണ്ഡിനത്തിൽനിന്നു നിഷധരാജ്യത്തേക്കു പോയതായി വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ദമയന്തിയിൽ അഭിനിവേശത്തോടുകൂടി കലി അവളെ വേരുകുന്നതിന്നു കണ്ഡിനത്തിലെത്തി. അന്നുതന്നെ അവൾ നളനെ വരിച്ചതായി കേട്ടതിൽ ആയാൾ നിഷധപുരിയെ പ്രാപിച്ചു. അഞ്ചാമങ്കത്തിലെ കഥ നടക്കുന്ന കാലത്തു ദമയന്തിയുടെ മൃത്ത കുട്ടിക്ക് ഏഴുവയസ്സു പ്രായമായിരിക്കുന്നു. ഇതാണ് നാലും അഞ്ചും അങ്കങ്ങളുടെ എടയ്ക്കുള്ള കാലം. തലേന്നാൾ രാത്രി ഉണ്ടായ ഭൂസപ്തഭൂമനത്തിനാൽ വ്യാകുലചിത്തനായ നളൻ ചുതുകുളി തുടങ്ങി, എല്ലാം കളഞ്ഞ്, അഹസ്സിന്റെ മൂന്നാമത്തെ യാമത്തിൽ, ഭക്ഷണവുമ്പ്രകൃതി കഴിക്കാതെ, ഭായ്യാസമേതനായി നാടുവിടുന്നു. അഞ്ചാമങ്കത്തിലെ ഈ കഥ നടക്കുന്നതു നളന്റെ കൊട്ടാരത്തിനോടനുബന്ധിച്ചുള്ള ചന്ദ്രശാലയിൽ വെച്ചാകുന്നു. ആറാമങ്കകഥ അഞ്ചാമങ്കത്തേതിനെ തുടർന്നതാകുന്നു. പകൽ സമീപിക്കാറായതോടുകൂടി അവർ വിന്ധ്യാടവിയിൽ പ്രവേശിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അന്നുരാത്രി, ദമയന്തി കിടന്നുറങ്ങുന്നസമയം, നളൻ അവളെ കാട്ടിൽ വിട്ടു പോകയും ചെയ്യുന്നു.

ഏഴാമങ്കത്തിലെ സംഗതികൾ കാട്ടിൽ തന്നെവെച്ചു നടക്കുന്നു. പക്ഷെ, അപ്പൊഴയ്ക്കും, ഇന്ദ്രസേനൻ പന്ത്രണ്ടുവയസ്സു പ്രായമായിരിക്കുന്നു. അതുകാരണം വനത്തിൽ നളൻ ദമയന്തിയെ വിട്ടു പിരിഞ്ഞിട്ട് ഏകദേശം അഞ്ചു സംവത്സരമായിരിക്കുന്നു എന്ന് ഉദ്ധരിക്കാം.

ചേദിരാജാവിന്റെ നീതിന്യായക്കോടതിയാകുന്നു. എട്ടാമങ്കത്തിലെ അരങ്ങു്. നേരം ഉച്ചയാകുമ്പോഴയ്ക്കു അവിടെ രാജാവു ധർമ്മാസനസ്ഥിതനാക. സാക്ഷിവിസ്താരവും പ്രസംഗവും

മെല്ലാം കഴിഞ്ഞു വിധി ഉച്ചരിച്ചു ദമയന്തി അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതു സൂത്രാസ്തമനത്തോടുകൂടിയിരിക്കേണം. ചണ്ഡവർമ്മാവി വിളക്കുവെയ്യിച്ചു കച്ചേരി ചെയ്യിച്ച് എന്തുകൂടി പ്രസ്താവിക്കുന്നതിൽ ഒട്ടും വൈഷമ്യമില്ല.

വെന്താമങ്കം ആരംഭിക്കുന്നതു ഗംഗാതീരത്ത് ഒരു കാനനത്തിൽ വസിക്കുന്ന സത്യവ്രതന്റെ മദ്ധ്യാഹ്നകർമ്മങ്ങൾക്കു ശേഷം അതിഥികളെ അന്വേഷിക്കുന്നതോടുകൂടിയാകുന്നു. ദുർഗ്ഗൻ ബാഹുകനെ വിളിച്ചു കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ നേരം ഉച്ചയായിരിക്കുന്നു. എട്ടാം വെന്തും അങ്കങ്ങളിലെ സംഗതികൾ നടന്ന കാലങ്ങൾ തമ്മിൽ എന്തന്തരമുണ്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൂട. വെന്തും പത്തും അങ്കങ്ങളിലെ കഥ നടക്കുന്നത് ഒരു ദിവസമാണ്.

ദശമാങ്കത്തിൽ, സന്ധ്യാസമയം അടുത്തതോടുകൂടി ജതുപണ്ണൻ ബാഹുകവേഷത്തിൽ നളനൊരുമിച്ചു കണ്ഡിനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. 'രൂപാപഹരണ'ത്തിന്റെ അരങ്ങേറ്റവും തദനന്തരം രണ്ടാം സ്വയംവരവും രാത്രി അധികം ആകുന്നതിന്നുമുമ്പു കഴിഞ്ഞിരിക്കണം.

൭. പാത്രനിരൂപണം.

നളദമയന്തിമാർ, ഭീമരാജാവ്, ദമദമനന്മാർ, ഇന്ദ്രാദികൾ, പുഷ്പരൻ, കലിദാസപരന്മാർ, ജതുപണ്ണൻ, വാഷ്ണേയൻ, പണ്ണാദൻ, കേശിനി, ഫംസം, കാട്ടാളൻ, കാക്കോടകൻ, നാരദൻ ഇവരെല്ലാം നളോപാഖ്യാനത്തിലെ കഥാപുരുഷന്മാരാകുന്നു. പ്രാചീനമഹഷിയുടെ കരുവിൽ തീർത്തിട്ടുള്ള ചില പാത്രങ്ങളെ നമ്മുടെ നവീനകവി ഓപ്പമിട്ടു മിനുക്കിട്ടുണ്ട്. ചുരുക്കിയുടെ ദോഷങ്ങളെ ദൃഷ്ടാന്തരൂപേണ കാണിക്ക എന്നതാകുന്നു വേദവ്യാസരുടെ ഉദ്ദേശം; ഈ ദൃശ്യകാവ്യമാകട്ടെ, ഒരു രസകരമായ കഥയെ നടന്ന മാതിരി രംഗത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചു പണ്ഡിതപാമരന്മാരെ വിനോദിപ്പിക്കുന്നു.

കാക്കോടകന്യ നാഗന്യ

ദമയന്ത്യാ നളന്യ ച

ഋതുപണ്ണന്യ രാജഷ്ട്രീ

കീർത്തനം കലി നാശനം.

അഹല്യാ ദ്രൗപദീ സീതാ

താരാമണ്ഡോദരീ തഥാ

പഞ്ചകന്യാഃ സ്വരേ നിത്യം

മഹാപാപവിനാശനം.

ഇതുകളും, ലൂതത്തെ നിഷേധിക്കണം, സത്യത്തെയും പാതിവ്രത്യത്തെയും ലോഷിക്കണം എന്നിവയും മറ്റും രണ്ടുപേരുടെയും ഉള്ളിൽ ഉണ്ടായിരുന്നിരിക്കണം. മഹാകവികൾ അവരുടെ ഉദ്ദേശങ്ങളെ അവരുടെ കൃതികളിൽ തുറന്നുപറയുകയില്ലല്ലോ. കൃത്യാകൃത്യോപദേശത്തിനായൊ വിനോദിപ്പാനായൊ നിർമ്മിച്ചവയാണെന്നു പ്രത്യക്ഷമായി പ്രദർശിപ്പിക്കാതെതന്നെ, യഥാർത്ഥകാവ്യങ്ങൾ ആ വക ഫലങ്ങൾ കൊടുക്കുന്നു. അവയെ വായിച്ചൊ നടിച്ചൊ കണ്ടും കേട്ടും ആസ്വദിക്കുന്നവർ, അവർ അറിയാതെ, പരമരസത്തെ അനുഭവിക്കുകയും ഉൽകൃഷ്ടജീവികളായി തീരുകയും ചെയ്യുന്നു. മണലാരണ്യങ്ങൾ തന്നെയാവട്ടെ, സൽക്കാവ്യങ്ങളുടെ കാരോറാൽ, അവ ഫലപുഷ്പങ്ങളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെടും.

മഹാകവികളുടെ മനോഗതികളെ അനുസരിച്ചു കവിതാമാഗ്ഗങ്ങൾക്കും, കാവ്യാലാപാവിനെ അവലംബിച്ചു പാത്രങ്ങൾക്കും വ്യത്യാസങ്ങൾ കാണും.

ദമയന്തീനളന്മാരെക്കുറിച്ച് അധികമൊന്നും വിവരിക്കുന്നില്ല. നളനാകട്ടെ,

കാരുണ്യക്കടൽ, സൽപ്രതാപനിലയം,

കന്ദർപ്പകോളുജപലൻ,

നേരിന്നാശ്രയ,മീശരായമഖഭ-

ഗച്ഛത്തിന്നപ്രഭൻ—

ആകുന്നു. വിദ്വാനായ അദ്ദേഹം

തനയരെന്നതുപോലെ ജനങ്ങളെ

സനയമിങ്ങു ഭരിച്ചു വുപാലന

മാകുന്നു. അതിദണ്ഡഹമായ കാലക്കേടിൽ അകപ്പെട്ടാലും,
അദ്ദേഹം സത്യത്തിൽനിന്ന് അല്പംപോലും ചലിക്കയില്ല.
ഭമയന്തി

അനളനിവളെയച്ഛനേകമെന്നാ

ലനലനിലേകുകതന്നയാകമല്ലോ

എന്ന ദൃഢവ്രതത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്നതു നളന്റെ ഗുണങ്ങൾ
ക്കും പ്രശംസാവഹമായിട്ടുള്ള സംഗതിയാണ്.

ഇനി, ഭമയന്തി എങ്ങനെയുള്ളവളാണ്?

അതീവമോഹനവപുശ്ശോഭയ്ക്കു നന്മന്ദിരം,

ജ്ഞാനം, സാധുവിവേകവും, വിനയവും

പ്രാഗത്ഭ്യവും, ഭൂരിസൗ

ജന്യം, സാധുപിതയെന്നിവയ്ക്കുവർ വിശേ

ഷാവാസഭൂവോക്കകിൽ.

ഈ പേരിന്നതന്നെ കാരണം

ത്രിഭുവനമതിലേത്തും തനപിമാർ തൻ വപുശ്ശീ

പ്രഭവമദമശേഷം സ്വാംഗസൗന്ദര്യവായ്ക്കാൽ

വിരവാടുഭമനം

ചെയ്തയാലാകുന്നു. ഇന്ദ്രാദികൾക്കുവേണ്ടി ദൂതപറവാൻ വന്ന
അപ്സരസ്ത്രീകളെ ഈ വിദുഷി നിഷ്പ്രയാസം ഉത്തരം മുട്ടിച്ചയച്ചു.
മനസ്സുകൊണ്ടു വരിച്ചിരിക്കുന്ന വരനെയല്ലാതെ അന്യനെ അ
വർ സ്വപ്നത്തിൽകൂടി സ്മരിക്കയില്ല. യാഗാംഗമായ അവളെ

തസ്താനത്തിനുപകരം പതിവ്രതകളുടെ സാന്നിദ്ധ്യം വിശേഷമെന്നു വസിഷ്ഠാദികൾ പറയയാൽ, വാമദേവമഹർഷി ഭാര്യയായ ക്വതിയെ കാട്ടിൽ വന്നു കണ്ടുപോകുന്നു. എന്തിനധികം വിസ്തരിക്കുന്നു?

ഇക്കല്യാണി കനിഞ്ഞുനോക്കുകിലവൻ
സൗഭാഗ്യവാനാകമി-
മൈക്കണ്ണാൾമണിവാണിടുന്ന ഭവനേ
സംസാരവും സാരമാം.

അശോകൻ ഒരു ശുദ്ധ ബ്രാഹ്മണനോ തീർന്നുണ്ടോ അല്ല. ആളൊരു സരസനും സുതക്കാരനും വിഭാഗമാണ്. 'മിത്രം നീ പണ്ഡിതൻ നീ താൻ' എന്ന നളമഹാരാജാവു തന്റെ വയസ്സനെക്കുറിച്ച് പ്രശംസിച്ചിട്ടുള്ളത് അശോകൻ ശരിയാണെന്നു കാണിച്ചിട്ടുണ്ട്. രാജകുടുംബം നിമിത്തമല്ലാതെ നളന് അസ്വാസ്ഥ്യം നേരിട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു സൂചിപ്പിച്ചതിനുമുമ്പുവെന്ന് നേരേ കയ്യടക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അയാളെ പറഞ്ഞയച്ച ഉടനെ അശോകന്റെ ചോദ്യം ഈ വിധമാണ്.

പുരുമൊഴിയിടുന്നതു, കാന്തിചിഹ്നമെന്നാരോമൽ
തിരുവുടലുപടച്ചിടുന്നു, മങ്ങുന്നു നേരം,
തിരുമുഖമതുശുന്യാം, ശ്വാസവും ചുട്ടിടുന്നതു,
പെരിയഗമിതെങ്ങോ ദേവ! നിൻ ഭാവബന്ധം?

രാജാവു ശതകൂടപദ്മത്തിന്റെ പാശ്ചാത്യവർത്തുള്ള ഒരു ഉദ്യാനത്തിൽ കണ്ട നാരിരത്നം ഭീമരാജപുത്രിയാണെന്നും അവൾ നളനിൽ അനുരക്തയാണെന്നും അദ്ദേഹം യുക്തിയുക്തമായി സാധിക്കുന്നു. അരയന്നത്തെ ആരോ പഠിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അദ്ദേഹത്തിനു കണ്ടുപിടിപ്പാൻ വളരെ താമസം വേണ്ടിവന്നില്ല. പ്രകൃതിയുടെ രമണീയങ്ങളായ ഓരോ വിഭാസങ്ങളെ കാണാനും രസിക്കാനും അദ്ദേഹത്തിനു നല്ല വശമുണ്ട്.

വൈദികന്റെ മന്ത്രി അദ്ദേഹത്തിനു യോജിച്ചാൽ തന്നെ. കാലനിയമങ്ങളെ അനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുകയാണ് എല്ലാവർക്കും യോജിക്കുന്ന പന്ഥാവ് എന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരസ്യമായ മതം. കാര്യം പിഴച്ചാൽ അമാത്യൻ ഉത്തരവാദി; ഗുണമായാൽ രാജാവിന്റെ മിടുക്ക് എന്നുള്ള ലോകഗതിയെ കരിച്ച് അയാൾക്കു കണ്ണിതമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. അടിക്കടി രാജാവ് ആളേ അയച്ചാൽ ചാടുകയുണ്ടാകുമെന്നു തടഞ്ഞുനില്ക്കാൻ മിടുക്കനാണ്. നളന്റെ അമാത്യൻ അദ്ദേഹത്തിനു വേണ്ടാളാണ്. ചുരുക്കത്തിൽ മനോവിനോദത്തിനെ ആകാശം എന്നും അതു പന്തയം വെച്ചു പാടില്ലെന്നും താഴ്ന്നുവെക്കട്ടെ, തുറന്നുപറയുവാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിക്കുന്നില്ല. 'വിപദിയെപ്പറ്റി' എന്നും യജമാനൻ വിനയാനവിതനായി ഉപദേശിക്കുന്നു. നളനെയൊഴിച്ചു മറ്റൊരാൾ രാജാവിനെ സേവിക്കയില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ച്, നളൻ പോയതോടുകൂടി വനവാസത്തിനായി ഒരുങ്ങി പോകയും ചെയ്യുന്നു.

രാജാമാത്യന്മാരുടെ കഴിഞ്ഞിട്ടു രാജപുത്രിയുടെ സഖിമാരെക്കുറിച്ചല്ലാതെ ചിന്തിക്കാം. ഇവരിൽ ശാരദയും കേശിനിയും ആകുന്നു ദമയന്തിക്കധികം അടുത്തുള്ളവർ. ശാരദ മന്ത്രിപുത്രിയാണ്. അവളോടു വിദൂഷിയും പല കലകളിലും നിപുണയുമാണ്. മന്ത്രതന്ത്രങ്ങളിലും പൂജാവിധികളിലും കൂടി അവൾ നല്ല കൂട്ടിയാണ്. നളന്റെ വരവിനുള്ള താമസമറിവാൻ അവൾക്കാണ് സാമത്വം. ആത്മഹത്യ ചെയ്യാലത്തെ പാപത്തെ കുറിച്ച് പ്രസംഗിക്കുന്നതും സ്വയംവരസഭയിലെ രാജാക്കന്മാരെ ദമയന്തിക്കു കാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നതും ശാരദയാണ്. 'ശാരദ, ഭവതി ശാരദ തന്നെയാണ്' എന്ന രാജാവിന്റെ പ്രശംസാവാക്യം ഇവൾക്കു യോജിച്ചതുതന്നെ. എന്നാൽ ദമയന്തിക്കു കേശിനിയിലും കേശിനിക്കു ദമയന്തിയിലും അധികം സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങൾ ഉണ്ട്. കേശിനിയെയാണ് ദമയന്തി

കൂടെ കൊണ്ടുപോകുന്നത്; ശാരദയോട് അമ്മയെ രക്ഷിക്കുവാൻ അപേക്ഷിക്കയാണല്ലോ ചെയ്തത്. ഫംസത്തെ ചവിട്ടിച്ചു നളസമീപം വിടുന്നതും, സിദ്ധമതിയായി ചിത്രപടത്തോടുകൂടി ആ രാജസന്നിധിയിൽ ചെല്ലുന്നതും കേശിനിയാണ്. നളഭയന്തിമാരുടെ കൂടിക്കാഴ്ചയിൽ ഭയന്തിയുടെ ഭാഗം പിടിച്ചു പറയുന്നതും കേശിനിതന്നെ. ബൃഹന്നള ആരെ നന്നറിവാൻ ഉത്സാഹിക്കുന്നതും മററാരുമല്ല. അവൾക്കു ഭർത്താരികയിലുള്ള പ്രതിപത്തി ഇത്രയെന്നതിന് ഒരു കയ്യും കണക്കുമില്ല.

൮.

ഇന്ദ്രാദികളെ തുണമെന്നപോലെ തൃജിച്ചു, തന്റെ പ്രാണനിലും വലിയത് ഈശനും പ്രിയനും ആയ നളനെന്നറച്ചു ബന്ധുക്കളെയും കൈവിട്ടു, കുട്ടികളെയും അയച്ചു, അദ്ദേഹത്തെ വിട്ടുപിരിയാതെ കൂടിയിരുന്ന ഭയന്തിയെ നളൻ കാട്ടിൽ ഇട്ടു പോയതിനു നാടകത്തിൽ തക്ക സമാധാനം കാണുന്നില്ല. ഉണ്ണായി വാച്ചൻ

‘ആവിഷ്ടഃ കലിനാ ചലേന റ്റദയേ പശുസ്തധീരൈഷധഃ എന്നും ‘ഖലൻ കലിയകുന്നനാൾ കരളിലോത്തു തൻ കാമിനീ എന്നും പറഞ്ഞ് അപരാധമൊക്കെ കലിയുടെ തലയിൽ വലിച്ചിട്ടു. ശാസ്ത്രികൾ മൂലത്തെ അനുസരിച്ചതിനാൽ കുറച്ചു ക്ലേശിക്കേണ്ടിവന്നു; അതിനു തക്ക ഫലവും കാണുന്നില്ല.

കൂടെ നടന്നാൽ വലയും; വിട്ടുപോയാൽ രക്ഷപ്പെടുവാൻ വഴിയുണ്ട്; ധർമ്മരക്ഷിതയാകയാൽ അപായം നേരിടുകയുമില്ല എന്നറച്ച ഭയന്തിയെ കാത്തുരക്ഷിച്ചാൻ ദേവന്മാരോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു വസ്രവും മുറിച്ചു നളൻ പോകുന്നതായിട്ടാണ് പുരാണകഥ. നാടകത്തിലും ഈ രീതി പിടിച്ചുതുടങ്ങി: ‘ഇവൾ കാനനസഞ്ചാരവേദങ്ങളെ സഹിക്കയില്ല... പ്രേയ

സിക്കു പിതൃഗൃഹത്തിൽ പോകാനും പുത്രദർശനത്തിനും ഒരുങ്ങുകയുണ്ടു്. ഞാൻ വഴികാണിച്ചിട്ടുണ്ടു്. . . പതിവ്രതയാകയാൽ പ്രമാദത്തിന്നു വഴിയില്ല. പക്ഷെ, കാര്യത്തിനടുത്തുസമയം, നിലകിട്ടാതെയായെന്നു തോന്നുന്നു.

ഓമൽ പ്രേയസി! സർവ്വസൗഖ്യമുള്ളും
തപൽ സന്നിധാനത്തെയി-
ന്നീമത്തുൻ വെടിയുന്നതിന്നിഹ കഴി-
ഞ്ഞീടുന്നവാരെങ്ങനേ?

പിന്നെ വേദാന്തത്തിലേക്കു കടക്കേണ്ടതായി വന്നു.

സേചദതപശ്ചലമുത്രമാദികളിണങ്ങി-
ടുന്നനാരീജനം
മോദിക്കുന്നതനന്തമിന്നിതിലഹോ
മോഹിക്കയെന്നുള്ളതു.

സ്രഷ്ടാദൃഷ്ടം നടത്തുവാനുമവയെ-
ച്ചെയ്യിക്കുവാനും ജഗൽ
സ്രഷ്ടാവാം തിരുമേനിമുന്നിലനിശം
ശ്രദ്ധാനപിതം നിൽക്കവേ
'വിട്ടാലോ വിചിന്തത്തിലെൻ പ്രിയയെ'യെ-
ന്നുള്ളോരുമോഹത്തെയും
വിട്ടാത്താവില്ലാച്ചകാര്യമതുസാ-
ധിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു ഞാൻ.

പുനരുദ്ധാരം സംഗതിയെക്കുറിച്ചു പണ്ണാദനം ബാഹുക
നമായുണ്ടായ വാഗ്വാദത്തിൽ, മുന്മാറത്ത വഴി പിഴച്ചിട്ടല്ലെ

സ്വന്തം കാമിനിയെത്തള്ള
മന്ദൻ പണ്ഡിതമാനികൾ

അന്ധതാമിസ്രനരക-

മേന്തും സന്ദേശമില്ലിതിൽ

എന്ന സ്തുതിവാക്യത്തിന്നു ബാഹുകുന്ദ മറുപടി ഇല്ലാതെ 'മുഖം താഴ്ന്നു ഇരിക്കേ'ണ്ടിവന്നത്. ഒടുവിൽ, അന്തർനാടകത്തിൽ, നളൻ 'പ്രിയയെ പരിത്യജിച്ചു' ഉന്മാദത്തോടേ വരുന്നു'തായി കാണിക്കേണ്ടിവന്നു.

ഹംസസന്ദേശസംഗതിയിലും വാരിയരുടെ വഴിയാണ് സ്വീകാര്യമായി തോന്നുന്നത്. ഇവിടെ ശാസ്ത്രീകൾ പുരാണ കഥയെ അനുഗമിച്ചാൽ വിരോധം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. സ്വഭാവ മതിക്കുപുറമെ, ഹംസത്തിന്റെ രംഗപ്രവേശനംകൊണ്ടു കഥയ്ക്കു പ്രയോജനവും കാണുന്നില്ല. രംഭാദികളോടുള്ള ദമയന്തിയുടെ സംഭാവനത്താൽ അവളുടെ ഉള്ള നളനു കിട്ടുന്നതിനാൽ, ഹംസത്തെ നളന്റെ ദൈവവും വഹിപ്പിക്കേണ്ട എന്നു വിചാരിച്ചതെങ്കിൽ, ഹംസത്തെ അരങ്ങത്തുതന്നെ വരുത്തേണ്ട ആവശ്യമില്ലായിരുന്നു. അതുകാരണം കഥാഘടനയുടെ സ്വാഭാവികതയ്ക്ക് ഒരു കുറവും തട്ടുന്നതല്ല.

കാട്ടിൽവെച്ചു കുട്ടിയെ കണ്ടുസമയം, ദമയന്തിക്കു വനമുഴുവു വേഷം കെട്ടേണ്ടിവന്നു എങ്കിലും, അവർ യാതൊരു മാതൃപാപവും കാണിക്കാതിരുന്നതിൽ അത്ഭുതം ഉണ്ട്.

കോടതിയിലുള്ള അരങ്ങും കൊഴുത്തതു പോര. ചില പ്രസംഗങ്ങൾ കുറച്ചു, പ്രമേയങ്ങൾ കൂട്ടി അതൊന്ന് ഒട്ടിച്ചുവാത്താൽ ഇതിലും ഫലിതസമ്മിശ്രവും ഉപയോഗപ്രദവും ആകുന്നതാണ്. ഈ വക നൃത്തകൾ ഏകദേശപരവാൻ ഞാൻ അധികാരിയല്ല. ഇവയിൽ അഭിപ്രായവ്യത്യാസത്തിന്നു വഴി കാണുമായിരിക്കും. ഞാൻ കാണിക്കുന്നത് ആക്ഷേപിക്കുന്ന നിലയിലല്ല. ചന്ദ്രനിലുള്ള കളങ്കം അതിന്റെ കാന്തിയെ, എടുത്തുപിടിക്കുന്നതല്ലേയുള്ളൂ. ഈ നാടകം ചില ഘട്ടങ്ങളിൽ

ശാകന്തളത്തെയും ഉത്തരരാമചരിതത്തെയും അനുകരിക്കുന്നുണ്ട്. അവയുടെ ഒരു അനന്തരവസ്ഥാനത്തിന് ഇരീനവകാശമുണ്ടെന്നാണ് എന്റെ താഴ്ന്ന അഭിപ്രായം. അതിലും വലിയൊരു പദവി ഏതു പ്രാചീന നവീന നാടകങ്ങളാണ് അറിക്കുന്നത്? കിട്ടുവാൻ കൊതിക്കുന്നത്?

സുകവികളുടെ കീർത്തിമുദ്രശ്രംഗാ-
ടകമഖിലാഗമപാഠശീതകരംഭം
അകലുഷതരനീതിശാസ്ത്രവും നാ-
ടകമിതു സർവ്വജനീനമായ് ലസിപ്പു.

കുമാരലയം; എറണാകുളം { ടി. കെ. കൃഷ്ണമേനോൻ.
൯൪ കക്കിടകം ൩൦-ാം-൯

വിജ്ഞാപനം.

സാദം തീർക്കുന്നതിനായ് ചക്ഷകമിടതുകൈ-
ത്താരിലും, ഭൂരിയാകും
മോദം ചേർക്കുന്ന സന്തോദകമരിയ വലം-
കുതിലും കയ്യോടേന്തി,
കാദംബപ്പൂവനത്തിൽ ഭൂവനസമുദയ-
പ്രാണമോന്യാണമാളും
വേദം വാഴ്ന്ന മുലപ്രകൃതിയുടെ ചലൽ-
ചില്ലിയെന്നല്ലൽ തീർക്കും.

ഭാഷാഭൈരിപരിണയമാണ് എന്റെ ഇദംപ്രഥമമായ
ഭാഷാന്തരകൃതി. പരിചയക്കുറവും, അനവധാനതയും നിമി
ത്തം ഇതിൽ സംഭവിക്കാവുന്ന സ്റ്റിലിതങ്ങൾ സഭയം ക്ഷമിക്ക
വാൻ വായനക്കാരോട് അപേക്ഷിക്കുന്നു. വിഭജനങ്ങൾ
ഗുണഭാഷവിവേചനംകൊണ്ട് എന്റെ അറിവിനെ വളർ
പ്പിക്കുമെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം.

ഇനി കൃതജ്ഞതാപ്രകാശനമല്ലാതെ മറെറാനും എഴുത
വാൻ തൽക്കാലം ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല.

സൂക്ഷ്മം ആലോചിച്ചാൽ, പ്രസാധകനോടേ എനിക്കു കൃ
തജ്ഞതാപ്രകടനം ചെയ്യേണ്ടതുളളു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഈ
വിഷയത്തിൽ എനിക്കുളള ആധമണ്ഡിത ഒഴിയുന്നതാണ്.
മുലഗ്രന്ഥകാരനോട് അനുവാദം വാങ്ങിച്ചതും, മ. രാ. രാ.
വടക്കൂർ രാജരാജവർമ്മരാജാ അവർകളെക്കൊണ്ടു വേണ്ടത്ത

ക്കു ഭേദഗതികൾ ചെയ്തിച്ചതും, മ. രാ. രാ. മാളിയമ്മാവും കുഞ്ഞുവറിയതുമാപ്പിച്ച അവർകളെക്കൊണ്ടു മുദ്രാപണത്തിൽ അവശ്യം ആവശ്യങ്ങളായ പരിഷ്കാരങ്ങൾ വരുത്തിച്ചതും മറ്റും അവിടന്നാണ്.

“സാഹിത്യകുശലനാ”യ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹായങ്ങൾ ഈ പ്രസിദ്ധീകരണത്തിൽ എന്നപോലെ മറ്റൊരോ വിഷയത്തിലും എനിക്കു സിദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതാണ്. എനിക്കെന്നല്ല, വിദ്യാഭ്യാസം മുതലായ വിഷയങ്ങളിൽ ഉന്നമനം സിദ്ധിക്കാതെ കിടന്നിരുന്ന മറ്റനേകം ആളുകൾക്കും, സമുദായങ്ങൾക്കുതന്നെയും അവിടുത്തെ അശ്രാന്തപരിശ്രമങ്ങൾ വലിയ സഹകരണങ്ങളായി പരിണമിക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ള വാസ്തവം സന്തോഷപൂർവ്വം ഞാൻ ഇവിടെ ഉൽഘോഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

അദ്ധ്യാപനം മുതലായ ജോലികളാൽ ബന്ധിതനായ എന്നെ അവിടുത്തെ തീക്ഷ്ണങ്ങളായ ശാസനങ്ങളും ഭാഷിണ്യരഹിതമായ സ്വഭാവവും അനഭിനം പിന്തുടന്നുകൊണ്ടിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, ഇത്രയും വേഗത്തിൽ ഈ ഭാഷാന്തരം എന്നാൽ സാധിതപ്രായമാകുമായിരുന്നില്ല. എന്റെ ആലമ്പ്രാസുരനും നിസ്സാരനായ ഒരുത്തനല്ല. അവിടുത്തെ അനല്പംഘിതമായ ആ ജ്ഞാപത്രത്തിന് ഒന്നരണ്ടുതവണ ആ അസുരന്റെ അടുക്കൽ നിന്നു പ്രതിഫലഗതിയാകേണ്ടിവന്നു. ആ വിഷ്ണുചക്രം അതുകൊണ്ടും അടങ്ങിയില്ല. അതു പിന്നെയും ജപാലാകലാപങ്ങളോടുകൂടെ അവനെ നിഗ്രഹിക്കുവാൻ അണഞ്ഞുതുടങ്ങി. അതുകണ്ടു കരേക്കാലത്തേക്കെങ്കിലും ആ ബാധ എന്നിൽനിന്ന് ഒഴിഞ്ഞു. പിന്നെ അധികം വിളംബരകൂടാതെ ഭാഷാന്തരവും കഴിഞ്ഞു. ഇതിനിടയിൽ ഒരിക്കൽ മൂലഗ്രന്ഥം മടക്കിവാങ്ങിക്കയും ശകാരിക്കയും ചെയ്തപ്പോൾ അവിടുത്തോടു നീരസം ഭാവിച്ചു എന്റെ മനസ്സാക്ഷിക്ക്, ഗുരുനിന്ദാജന്മമായ പാപപ

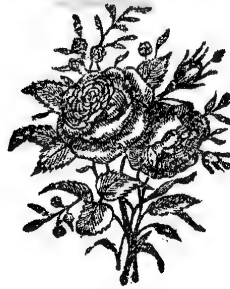

രാഹുരത്തിന് ഉമിത്തിയിൽ നീറിയെന്നു പറയുന്ന സനൽകമാ
രകവിയുടെ അവസ്ഥയാണ് ഇപ്പോൾ ഉള്ളത്. എന്റെ അ
പേക്ഷയെ അംഗീകരിച്ചു വിപുലവും ലളിതവും ആയ ഒരു മു
ഖവുരകൊണ്ട് ഈ പുസ്തകത്തെ അലങ്കരിച്ചതിന്നും ഞാൻ അ
വിടയ്ക്കു പ്രത്യേകം കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ എന്തിന്?
ഭീനജ്ഞാപനം അവിടുത്തെ പ്രതമാണല്ലോ.

“കിം ചന്ദ്രമാഃ പ്രത്യുപകാര ലിപ്തയാ
കരോതിഗോഭിഃ കമുദാവബോധനം
സ്വഭാവ ഏവോന്നത ചേതസാം സതാം
പരോപകാരവ്യസനം ഹി ജീവിതം.”

തൃശ്ശിവപേരൂർ
എ—ഒ—ൻഒ.

} കേ. വി. കറുപ്പൻ.

കഥാപാത്രങ്ങൾ

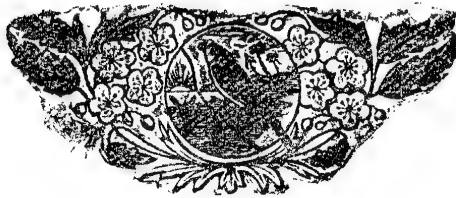
പുരുഷന്മാർ.

൧.	നളൻ—	നായകൻ.
൨.	ബാഹുകൻ—	രൂപഭേദംവന്ന നളൻ.
൩.	അശോകൻ—	നളന്റെ തോഴൻ.
൪.	മതിസേനൻ }	നളമന്ത്രിമാർ.
൫.	സത്യവ്രതൻ }	
൬.	മധുവൻ—	നളന്റെ ഉദ്യോഗപാലകൻ.
൭.	ജയന്ധരൻ—	,, തവണക്കാരൻ.
൮.	ഇന്ദ്രസേനൻ—	നളകുമാരൻ.
൯.	വൈഭഭൻ—	മേയന്തിയുടെ അച്ഛൻ.
൧൦.	ജയസേനൻ—	വിഭക്തസേനാപതി.
൧൧.	പ്രജ്ഞാസാഗരൻ—	വിഭക്തമന്ത്രി.
൧൨.	അജിതവർമ്മൻ—	വിഭക്തരാജ്യീയൻ.
൧൩.	വൈതാളികൻ—	വിഭക്തസ്തുതിപാഠകൻ.
൧൪.	മേൻ }	മേയന്തിയുടെ സഹോദരന്മാർ.
൧൫.	മേനൻ }	
൧൬.	കാംഭോജൻ }	സ്വയംവരത്തിന്നു വന്ന രാജാക്കന്മാർ.
൧൭.	നേമീശ്വരൻ }	
൧൮.	ശ്രീസിംഹൻ }	
൧൯.	തന്മുരാൻ }	
൨൦.	പഞ്ചനളന്മാർ—	ഒരു യഥാർത്ഥനളനും നാലു കൃത്രിമനളന്മാരും.
൨൧.	പഞ്ചവൈഭഭന്മാർ—	ഒരു യഥാർത്ഥവൈഭഭനും നാലു കൃത്രിമവൈഭഭന്മാരും.

൨൨.	ഇന്ദ്രൻ	}	നാലു ദേവന്മാർ.
൨൩.	അഗ്നി		
൨൪.	യമൻ		
൨൫.	വരണൻ		
൨൬.	പുഷ്പരൻ—		പ്രതിനായകൻ.
൨൭.	പ്രജ്ഞാസേനൻ—		പുഷ്പരാമാത്യൻ.
൨൮.	കലി	}	പുഷ്പരന്റെ കൂട്ടുകാർ.
൨൯.	ലാപരൻ		
൩൦.	മർത്തി—		കലിയുടെ ഭൃത്യൻ.
൩൧.	കൃഷ്ണസേനൻ	}	കാട്ടാളന്മാർ.
൩൨.	സ്തലകക്ഷി		
൩൩.	വജ്രജംഘൻ		
൩൪.	ഗ്രാവോദരൻ		
൩൫.	കാക്കോടകൻ—		നാഗരാജാവ്.
൩൬.	സൗനന്ദേയൻ—		ചേദിരാജാവ്.
൩൭.	ലേഖായനൻ—		ചേദിരാജാവിന്റെ രായസക്കാരൻ.
൩൮.	ധനസേനൻ—		അന്ത്യായക്കാരൻ.
൩൯.	ഭാഗ്യധായനൻ—		സാക്ഷി.
൪൦.	ചണ്ഡവർമ്മൻ—		വാടിവക്കീൽ.
൪൧.	നാരദൻ—		മഹർഷി.
൪൨.	സുദേവൻ—		വിഭക്താപുരോഹാല്യായൻ,
൪൩.	സുശർമ്മൻ	}	ബ്രാഹ്മണരും പുരോഹിതന്മാരും
൪൪.	തീർത്ഥപ്രതൻ		
൪൫.	ജാഗരായണൻ		
൪൬.	സത്യാനൻ		
൪൭.	പണ്ണാദൻ		
൪൮.	ഋതുപണ്ണൻ—		സാകേതരാജാവ്.
൪൯.	മുലർൻ—		ഋതുപണ്ണമന്ത്രി.
൫൦.	വാമദേവൻ—		ഒരു മഹർഷി.

സ്രീകര.

- ഫ. ഭയന്നി— നായിക.
 ഡ. വിമല
 ന. കേശിനി } ഭയന്നിയുടെ തോഴിമാർ.
 റ്. ബൃഹസ്പേന }
 ത. സിദ്ധിമതി— ഒരു യോഗിനി.
 ന്ന. ശാരദ— മന്ത്രിപുത്രിയായ തോഴി.
 റ്. പ്രതിഹാരി— ഒരു തവണക്കാരി.
 വ്. രാജ }
 ന്. ഉഷ്നി }
 ഫ. മേനക } അപ്പരസ്രീകര.
 ഫ. തിലോത്തമ }
 ഫ. മിത്രാദിനി— ചേദിയിലെ ഒരു സ്രീ.
 ഫ. ഇന്ദ്രസേന— നളകുമാരി.

DEDICATION

WITH GRACIOUS PERMISSION

TO

H. H. SIR, SREE RAMA VARMA, G.C.I.E.,
MAHA RAJA OF COCHIN.

മഹാമഹിമശ്രീ
 സർ. രാമവർമ്മരാജാ ജി. സി. ഐ. ഇ.
 കൊച്ചിവാലിയന്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ
തൃക്കൈവിളയാട്ടം.

മിസ്റ്റർ കെ. പി. കരുപ്പൻ.

ഭാഷാഭൈരവീപരിണയത്തെ നാം സന്ദർശനത്തോടുകൂടി സ്വീകരിക്കുകയും വായിച്ചുനോക്കുകയും ചെയ്തു. ഇതു കരുപ്പന്റെ ആദ്യത്തെ ഭാഷാന്തരകൃതിയാണെന്നിലും, ഇതിൽ കവിതാഗുണങ്ങൾക്കു വളരെ ശ്രദ്ധ കാണുന്നില്ല. ഈ സ്ഥിതിക്കു കരുപ്പന്റെ അനന്തരകൃതികൾ ഇതിലും ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായിത്തീരുവാൻ വഴിയുണ്ട്.

ഈ പരിഭാഷയുടെ പൂർവ്വഭാഗങ്ങളെ ഉത്തരഭാഗങ്ങൾ “ഒഴുക്കും പഴക്കവും” കൊണ്ട് അതിശയിക്കുന്നുണ്ട്. ആകപ്പാടെ ഈ കൃതി ഗുണഭൂയിഷ്ഠമാണെന്നാകുന്നു നമ്മുടെ അഭിപ്രായം.

സാഹിത്യവിഷയങ്ങളിൽകൂടാതെ നമ്മുടെ രാജ്യത്തിലുള്ള വാലസമുദായത്തെ ഉയർത്തിക്കൊണ്ടുവരുന്നതിനുള്ള പരിശ്രമങ്ങളാൽ കരുപ്പൻ മറെറായപ്രകാരം നമ്മുടെ പ്രീതിക്കു പാത്രീഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്.

കരുപ്പൻ ഇനിയും ഇതുപോലെ അനേക സൽഗുണങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കി ഭാഷാഭിമാനികളുടെ ബഹുമാനത്തോടുകൂടി വാലസമുദായത്തിന് ഒരു ഭൂഷണമായി ശോഭിക്കട്ടെ എന്ന് ആശംസിച്ചുകൊണ്ട് ഈ പ്രമേയത്തെ ഇവിടെ അവസാനിപ്പിക്കുന്നു.

തൃപ്പൂണിത്തുറ ഫെബ്രുവരി ൪-ാം-൧൯൦൭	}	(sd) Rama Varama.
--------------------------------------	---	-------------------

ശ്രീ ലളിതാംബികായൈ നമഃ.

ഭാഷാഭൈരിപരിണയം.

നാടകം.

ഒന്നാമങ്കം.

നാദി.

ലോകത്തിൽനാഥനാകും നിജപതിയെ നീരി-

ക്ഷിച്ചു സമോദമോടും,

കോകേഴുപലംകൈരവം കാറ്റിറിയുടെ സുഹൃ-

ക്ഷങ്ങളിൽ ചിത്രമാനും,

ഏകാന്തത്തിൽജ്ജ്വാലീശ്ചരതരളിതയാ-

യാദ്രസംഗത്തിൽ നാണം

പൂകും ശ്രീഗൗരിയെപ്പൂണൊരു ശശിധരനീ

നമ്മളെക്കാത്തിടേ.

(൧)

അത്രതന്നെയല്ല,

സല്ലീലം മൂന്നുകാൽച്ചോടയരവെയുഡുപ-

ത്രേണി ശീഷ്ത്തിലോമ-

നല്ലീസ്രുകായ്, കഴുത്തിൽ സ്സുടരുചിതടവും

ഹാരമായ്, മധുഭാഗേ

ചൊല്ലേറും കാഞ്ചിയായ്, കാൽത്തളിരിന്ന തളുയായ്,

കാൽനഖശ്രീയുമായി-

കുല്ലാസം പൂണ്ടിരിക്കും മുരരിപു ഭവുകും

നമ്മളിൽ ചേർത്തിടേ.

(൨)

(നാദിയുടെ അവസാനത്തിൽ സൂത്രധാരൻ പ്രവേശിച്ചു വിനയപരസ്സരം അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തുകൊണ്ട്)

പരഗുണശകലത്തെക്കൊതുക്കത്താൽപകുതി-

പ്പറയുമവര, നാലാത്മാക്കൾ, തൻസൽഗുണത്താൽ

പരമിഹ ഖലവൃന്ദത്തിന്നു ഭൂഷാപരേവം

ധരയിൽ വിലസുവോരാം വിജയര കൃഷ്ണനേൻ. (൩)

(എന്നു പുഷ്പാഞ്ജലിചെയ്ത് അണിയറേക്കുനേരെ നോക്കിട്ട്) ആയ്യേ! ഇവിടെ വന്നാലും.

നടി— (പ്രവേശിച്ചിട്ട്) ഞാൻ ഇതാ വന്നുകഴിഞ്ഞു. ഏതെങ്കിലും കൃത്യത്തിലേക്കു നിയോഗിച്ചു് ആയ്യൻ എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ചാലും.

സൂത്ര— ആയ്യേ!

പ്രജാഹിതമറിഞ്ഞു നീതിമുറ ചെറുരമേ തെറ്റിടാ-

തജാതരിപുവായ് സ്വനാടകമടച്ചു പാലിച്ചിതാ

സുജാതശുഭകീർത്തിധർമ്മസുതനെന്നപോൽ വിഷ്ണിര-

ഘപജാംബ്രിയുഗതൽപരൻ വിലസിടുന്നു ഗോശ്രീശപരൻ. (൪)

നടി— ശരിതന്നെ, നമ്മുടെ പൊന്നുതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സു കൊണ്ടു സർവ്വോൽകഷേണ വർത്തിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ തിരുമനസ്സിലെ ഷഷ്ടിപൂർത്തിമഹോത്സവവുമാണല്ലോ.

സൂത്ര— പ്രേയസി! ഈ മഹോത്സവാവസരത്തിൽ ശ്രീമന്മാട മഹാർഷകലപ്രദീപങ്ങളായ രാജരത്നങ്ങളും, നാനാഭിഗന്തരങ്ങളിൽനിന്നു സമുപാഗതന്മാരായ അനേകം മഹാജനങ്ങളും ഇന്ന് ഈ പട്ടണത്തെ അവരുടെ അധിവാസംകൊണ്ട് അലംകൃതമാക്കിയിരിക്കുന്നു. “ഈ രാത്രിയിൽ ഏറണാകളും രാജകീയ കലാശാലയിൽവെച്ച് അഭൂതപൂർവ്വമായ ഒരു നാടകാഭിനയം വേണ”മെന്നു രാജകുമാരന്മാരായും പൗരപ്രമാണികളായും ഞാൻ ആജ്ഞാപനാധീനിക്കുന്നു. ചിലപ്പോൾ പ്രജാവത്സലനായ വലിയതമ്പുരാൻ തിരുമന

സ്സുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രേയസിസ്നാഥനായിട്ടു നാടകസഭയെ അലങ്കരിക്കുവാൻ ഇടയുണ്ടെന്നുംകൂടി ചില പൌരമുഖ്യന്മാർ പറയുന്നുണ്ട്.

നടി— അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ നമ്മുടെ നാട്ടുകലയുടെ സാഹചര്യം ആസന്നമായി. തിരുമനസ്സിലെപ്പോലെതന്നെ അവിടുത്തെ പ്രേയസിയും കലാനിപുണയാണല്ലോ. ആ മഹതീരതാമാകട്ടെ,

നിത്യാനിത്യാനുസന്ധാനത, നിഗമവിചാ--

രങ്ങൾ, നാഭീജനത്തിൻ

കൃത്യാകൃത്യപ്രബോധം, പതിപരിചരണം,

പൂജ്യപൂജാവിധാനം,

ഭൂത്യാമാത്യാദിലോകങ്ങളിലവിവൊടനൈ-

ദ്ധത്വമിത്യാദിയാലീ-

നൈത്യാരമ്മയ്ക്കു-നേരായോരു തരുണി വിള-

ങ്ങുന്നതീയമ്മതന്നെ.

(8)

എന്നിങ്ങനെ അനസൂയന്മാരായ എല്ലാ വിബുധന്മാരാരും ശ്ലാഘിതയായിരിക്കുന്നു.

(അനന്തരം ഒരു നടൻ പ്രവേശിച്ചു സൂത്രധാരന്റെ കയ്യിൽ ഒരെഴുത്തുകൊടുത്തു പോകുന്നു.)

സൂത്ര— (എഴുത്തു പൊട്ടിച്ചു മനസ്സിലാക്കിട്ടു നടിയോട്) പ്രേയസി!

വിശാലമതി, ഭാഷയിൽ പ്രഥിതപണ്ഡിതൻ, സൽക്കലാ

വിശാരദനശേഷസാധുജനപാലകൻ, പാദജൻ,

വിശാപതിവിഭാവിതൻ, വിബുധരാജിയാൽപൂജിതൻ,

വിശാഖഭവനോത്സുകൻ വിലസിടുന്നു കൃഷ്ണാഭിധൻ. (9)

മഹാനഭാവനായ ആ കമാരാലയേശനും പൌരസഭയ്ക്കുവേണ്ടി ഇതാ ഈ എഴുത്ത് എനിക്കയച്ചിരിക്കുന്നു.

നടി— എഴുത്തിൽ എന്താണ് അവിടുന്ന് ആവശ്യപ്പെടുന്നത്?

സൂത്ര— (വായിക്കുന്നു.)

“പാരം സത്യമുദിക്കണം ജനതതി-

ക്കോമൽസതീധമ്മമുരം-

ത്താരിനിങ്ങൊരു ഭൂഷപോൽ കരുതണം

ചൊൽക്കൊണ്ട മൈക്കണ്ണിമാർ,

ചേരേണം സദസഭിപേക്ഷജനിതം

സാമത്വമേവം ഗുണം

ചേരും നല്ലൊരു നാടകം നവരസ-

പ്രേരഡം നടിച്ചീടണം”.

(ഒ)

നടി— ഇതൊരു സാമാന്യനിയോഗമേ ആയിട്ടുള്ളൂ. ഇതുകൊണ്ട് അപ്രകാരമുള്ള ഒരു നാടകം ഏതാണെന്ന് അന്വേഷിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

സൂത്ര— (ആലോചനയെ നടിച്ചിട്ട്) അങ്ങനെ ഒരു നാടകം അപൂർവ്വമാണല്ലോ. (വിചാരിച്ചിട്ട് നിശ്ചയസന്തോഷങ്ങളോടുകൂടെ.) ഓ! ഓർമ്മവന്നു.

ഭൈരവീപരിണയമെന്നിഹ

നാമമെഴും പുതിയനാടകത്തെ മുദാ

നാമഭിനയിച്ചീടേണം

സാമഗ്രികൾ സരസമൊക്കെയുമിണക്കി.

(വ്യ)

നടി— (ശ്ലാഘിച്ചുകൊണ്ട്) ഈ കഥാപ്രസംഗം ഫേതുവായിട്ടു നമ്മളും കൃതാത്മന്മാരാകുമല്ലോ.

ദമയന്തീനളന്മാരേ

ഋതുപണ്ണനരേന്ദ്രനേ

കാക്കോടകനെയും വാഴ്ത്തി-

ഉച്ചാലിയാൽ കലി തീർപ്പോം.

(ൻ)

എന്നല്ലേ വിചാരിക്കപ്പെടുന്നത്. എന്നാൽ, പുതിയ നാടകം എന്നു കേട്ടതിൽ അല്പം സംശയത്തിന് അവകാശം ഉണ്ട്.

സൂത്ര— അല്ലയോ മുശോ! കേൾക്കൂ:—

പുതുതൂതികളിലേറെപ്പുണ്ഡിതന്മാർക്കു ചേതഃ

കുതുകമതുളവാമോയില്ലയോയെന്നു തെല്ലും

മതിയിലയി വിശങ്കിക്കേണ്ട; നൽസൗരഭശ്രീ

വിതരമലരിലെത്തും ഷർപദശ്രേണിതാനേ. (൧൦)

നടി— വാസ്തവം തന്നെ; വണ്ടുകളും സജ്ജനങ്ങളും സാരഗ്രാഹികളാണല്ലോ.

സൂത്ര— പ്രിയേ! ഇതുംകൂടി കേട്ടാലും:—

പ്രേതശശ്രീകാവ്യമാഗ്ഗം നവമതിയൊടു, നോ-

ക്കാതെ നിസ്സാരരോറം

മൃഗമതപംകൊണ്ടുപേക്ഷിച്ചിടുകിലുമതിൽ വെ-

ച്ചെത്തു ചേതം വരുന്ന

ബാലം തങ്കണ്ണ കാണാത്തവരു പതുനിലാ-

വിന്നെ നിന്നിക്കിലെന്താ-

ണുശബ്ദമേ സുദിക്കാൻവരതനുവി-

ക്കുന്നു ദിക്കിലെല്ലാം. (൧൧)

നടി— ഇരിക്കട്ടെ, എന്നാൽ അപ്രകാരമുള്ള കാവ്യത്തിന്റെ പ്രണേതാവാരാണ്?

സൂത്ര— കേട്ടാലും: സകലമഹീമണ്ഡലമണ്ഡനായമാനമായും മൈസൂർ മഹാരാജാവിനാൽ പരിപാലിതമായും ഇരിക്കുന്ന കണ്ണാടകരാജ്യത്തു ദ്രുമതരമായ പാണ്ഡിത്യത്തോടുകൂടിയ വിദ്വാൽപ്രവരന്മാരാൽ അലംകൃതമായി “മണ്ടിക്കല്ല” എന്നൊരു നഗരമുണ്ട്. അവിടെ പാണ്ഡിതശിരോമണിയും ശ്രോത്രിയാഗ്രണിയും ആയ ബ്രഹ്മശ്രീ രാമശാസ്ത്രികൾ സർവ്വോൽക്കഷേപണ വർത്തിക്കുന്നു. അദ്ദേഹമാകുന്നു ദൈമീപരിണയത്തിന്റെ പ്രണേതാവ്.

നടി— ഓഹോ! രാമശാസ്ത്രികളോ? ഇദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചു നമ്മളും കേട്ടിട്ടുള്ളതാണല്ലോ. മൈസൂർ മഹാരാജാവിന്റെ

ആസ്ഥാനപണ്ഡിതന്മാരിൽ ഏകനും ആയുധമുപകാശി
കാദിഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ കർത്താവും ഇദ്ദേഹമല്ലേ?

സുത— അതേ. അഭിജ്ഞനായി ഉദാരശീലനായിരിക്കുന്ന കൃ
ഷ്ണമഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പാ
ണ്ഡിത്യം കണ്ടു സത്തുഷ്ടനായിട്ടു വിശാലമായ ഒരു വളപ്പിൽ
കുമനീയമായ ഒരു ഗൃഹം ഉണ്ടാക്കി സംഭാവനചെയ്തയും, മ
ഹാവിദ്വാൻ എന്ന ബിരുദോല്പണ്ണിയെ ഇദ്ദേഹത്തെ
മൈസൂർ ആംഗലകലാശാലയിൽ സംസ്കൃതപ്രഥമോപാധ്യാ
യനായി നിയമിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

നടി— ശരി. ശരി. ഇതും മുന്പുതന്നെ നാം കേട്ടിട്ടുള്ളതാണ്.
ആകട്ടെ, ഈ നാടകം കേരളഭാഷയിൽ തജ്ജമയെഴുത്ത്
ആരാണ്?

സുത— ആധാരാബ്ധസ്ഥയാം ശ്രീലളിതയുടെ കട-

ക്കണ്ണിനാൽ പുണ്യമോലം

ബോധാനന്ദം ലഭിച്ചും സരസകവിതയിൽ

പാടവം സംഭവിച്ചും

ലോധാ സൽബാലകൃഷ്ണാഭിധയൊടു മരുവു-

ന്നോരു സാഹിത്യവിദ്വാൻ

ബാധാപേതം വിചാരിച്ചിതു സപദി മുദാ

കൈരളീഭാഷയാക്കി.

(൧൨)

നടി— ഇങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ, എല്ലാ സന്നിവേശവും നമുക്ക്
അനുഭവമായിത്തന്നെ പരിണമിച്ചു.

സുത— ഭവതിയുടെ അഭിപ്രായം ശരിയായിരിക്കുന്നു. എന്തു
കൊണ്ടെന്നാൽ,

സർവ്വജ്ഞന്മാർ സഭാവാസികൾ, നടനകലാ-

വിജ്ഞാതാം നാം നടന്മാർ,

കാവ്യം സംസ്കൃതമാണേറ്റവു, മരിയകഥാ-

നായകൻ നൈഷധേശൻ,

ദിവ്യൻ സാമിത്യത്തപം സകലവുമറിവോ-

നോക്കിലിഗ്രന്ഥകാരൻ

സമ്യം നമ്മൾക്കു മെന്മേൽ തുണമിയലുവതാ-

സ്തന്നു ദൈവാനുകൂല്യം. (എന്)

അതിനാൽ ഇനിമേൽ ചെയ്യേണ്ടത് എന്താണെന്ന് ആർക്കും ആജ്ഞാപിച്ചാലും.

സുത— അല്ലയോ മധുരാലാപിനി! ഇനി എന്താണ് ആജ്ഞാപിക്കുവാനുള്ളത്? ഇതാ ശരൽക്കാലം തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഈ ഋതുവിനെ അധികരിച്ചുള്ള ഗാനാമൃതത്താൽ ഞങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾക്കു പുരിതങ്ങളാക്കിച്ചെയ്ക്കാലും.

നടി— (സന്തോഷത്തോടെ തലകുലുക്കിക്കൊണ്ട്) അങ്ങനെ തന്നെ. (എന്നു പാടുന്നു) ഇപ്പോളാകട്ടെ,

പ്രമദവനമുപേക്ഷിച്ചാശു ഭംഗങ്ങൾ പുത്തൻ

കമലവനിയിലെത്തിച്ചേരുവാൻ മണിടുന്ന

ജലദനികരമെങ്ങും ദൂരിതപ്രായമാണ്-

നലാലു സുഷമയോടേ പുനിലാവല്ലസിപ്പൂ. (എൻ)

സുത— (സന്തോഷിച്ചു തലകുലുക്കിക്കൊണ്ട്) ആയു! ഭവതിയുടെ ഗാനത്താൽ അപഹൃതചിത്തവൃത്തികളായ സദസ്വർചിത്രങ്ങളിൽ ഏഴുതപ്പെട്ടവരെപ്പോലെ ആയിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. പ്രിയേ! ശരൽക്കാലോദയത്തിന്റെ രാവസ്വമം സ്വഹണിയമായിരിക്കുന്നു.

മുന്നം സാനന്ദമംഭോജിനിയൊടു വിഹരി-

ചീടവേ വൃഷ്ടി പേടി-

ച്ചേതനം വിട്ടുപോയാനതിനെക്കൊള്ളിവിമാ-

സ്തിന്നെയെങ്ങോ വസിപ്പാൻ

ഇന്നന്യം ജവത്തിൻതെളിനിരുളിപ്പൊ-

ക്കാലമാൻപൊളമ്പോ-

ഓ ഹംസം വന്ന ഭൂവിൽ കമലിനിയതിലാ-

ണിഷ്ഠരാത്നയ്യഷ്ടിയേൽപ്പു. (൧൫)

നടി— ആശ്ചര്യം തന്നെ. സകല ജനങ്ങളുടേയും മനോരമത്തെ ഫലിപ്പിക്കുന്ന ഒരു സമയമാകുന്നു ഇപ്പോൾ ഇവിടെ പ്രാപ്തമായിട്ടുള്ളത്.

(അണിയറയിൽ)

മഹാരാജാധിരാജ! രാജപരമേശ്വര! ഇതിലെ ഇതിലേ.

നടി— (പേടിച്ചു വിറയ്ക്കുന്നു)

സുത— പ്രേയസി! പ്രമോദാവഹമായ ഈ കാലത്തിൽ ഭവതി പേടിക്കുന്നതെന്താണ്?

നടി— ഇവിടെ ഏതോ ഒരു രാക്ഷസന്റെ അലച്ചു കേട്ടു. അതുകൊണ്ടാണ്.

സുത— അയ്- അതു രാക്ഷസന്റെ അലച്ചുയല്ല. ഇതാ നള മഹാരാജാവു. ദമയന്തിയെ സ്വപ്നത്തിൽ കണ്ടതുനിമിത്തം അവളിൽ ഉൽക്കണ്ഠമുഴുത്ത് ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ ഇരിക്കുവാൻ അശക്തനായിട്ടു വയസ്സുനോടും വനപാലകനോടുംകൂടി ഉദ്യാനത്തിലേക്ക് എഴുന്നള്ളുന്നു. ഹരിക്കാരന്റെ ശബ്ദമാണ് ആ കേട്ടത്. അന്യഥാ ശങ്കിച്ചുപോകേണ്ട.

നടി— അങ്ങനെയൊണങ്കിൽ, കാമപരവശനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ നാം നിൽക്കുന്നത് ഉചിതമല്ല. അതിനാൽ നമുക്കും പോകാം.

(എന്നു രണ്ടാളും പോയി.)

പ്രസ്താവന കഴിഞ്ഞു.

ഒന്നാമങ്കം.

(അനന്തരം ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടിയ രാജാവും പരിവാരവും കഞ്ചുകിയും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കഞ്ചുകി— മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇതിലെ ഏഴ് നെള്ളാം.

രാജാ—(വീചാരത്തോടുകൂടി, പതുക്കെ ചുറ്റി നടന്നു, സ്വഗതം)
നേത്രത്തിന്നമൃതം ചൊരിഞ്ഞു വിലസും

മിന്നൽപ്രകാശം കണ-

ക്കത്രയും പ്രചലാഭയായ മറിമാൻ

കണ്ണാളെയോർക്കും വിധേയ

മെത്തും പ്രേമവിഷാദകൌതുകഭരാൽ

ചാപല്യമേൽക്കുന്നൊരൻ

ഏത്തിൽ സാത്തുളതവൃത്തിയാമൊരു ദശാ-

പാകം പരക്കുന്നു തേ.

(൧൩)

(ആവേശത്തോടുകൂടെ മനസ്സിനെ ഉദ്ദേശിച്ചിട്ട്)

ഏത്തേ! ധൈര്യം വഹിച്ചിട്ടുക, വിവിധവിചാ-

രോത്ഥസംഭ്രാന്തിയെന്തി-

ന്നോത്താൽ ദാഹം ശമിപ്പിപ്പതിനിഹ മൃഗത-

ഷ്ണോദകം ശക്തമാമോ?

പേത്തും നന്നായ് ഗ്രഹിക്കാൻ വിഷയനിരൂപരോ-

ഭൂവിൽ വത്തിച്ചിടുന്നു;

മുത്തേൽക്കൂ ജ്ഞാനവാൻ നീ സകലകരണവും

നിന്നധീനത്തിലല്ലോ.

(൧൪)

(പ്രകാശം) സഖേ! അശോക! അരമനയിൽ എന്നപോലെ
ആരാമത്തിലും വിനോദം എനിക്കു വഹിക്കുവാൻ പാടില്ലാ-
ത്ത ഭാരമായി തീർന്നിരിക്കുന്നു.

അശോകൻ— തോഴർ മനസ്സിരുത്തി നോക്കൂ.

വനപാലകൻ— (തടുത്തിട്ട്) അല്ലയോ അശോകബ്രാഹ്മണ!

മഹാരാജാവ് ഏതോ ഒരു കാരണത്താൽ അസ്വസ്ഥൻ

എന്നപോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

അശോ— (തടുത്തു കോപത്തോടുകൂടി) ഭദ്ര! മധുരവ! രാജ്യ

സംബന്ധമായ ഏതെങ്കിലും കാര്യത്താൽ രാജാവിന് ഈ അസ്വാസ്ഥ്യം ഉണ്ടായതാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

വന— (സാശങ്കം, ആത്മഗതം) ഇരിക്കട്ടെ; ഈ സ്ഥിതിയെ മാറ്റാം. പരജാതം അറിയുകയും ചെയ്യാം. തിരുമേനി! ഇതാ ഇവിടെ തൂക്കുപാത്താലും:

കോടീരത്തിലണച്ച കയ്യൊടു ഭവൽ-

പ്രേമത്തെയത്ഥിച്ചിടം

ലാഭേശൻ തവ കാഴ്ചവെച്ചതിതാ-

നല്ലോ മദേഭപ്രഭം

രാജാ— (കേൾക്കാതെ എന്തോ മനോരാജ്യത്തോടുകൂടി നിൽക്കുന്നു.)

കൂടും തോഷമൊടാർച്ചപാരുമതിയി-

ങ്ങപ്പിച്ചതായാ ന കേ-

ട്ടോടും ഗർജനമുള്ള കേസരികളും

രണ്ടുണ്ടു ഭീമാക്ഷരായ്.

(ഘ്ര)

രാജാ— ഇവയെ അമ്മാവനായ ആർച്ചപാരുമതി അയച്ചു താനോ?

വന— ഏറാൻ.

രാജാ— നമുക്കു സന്തോഷമായി.

വന— തിരുമേനി! കേട്ടാലും:

നേരിട്ടിഷ്ടമുണർത്തുവാൻ രൂപയെഴും

ഭൂപാലരധ്യാപനം

പൂരിപ്പിച്ചവിടനായച്ചവകളാ-

ണിശ്ശാരികാസഞ്ചയം;

നേരായ് നന്മധരോക്തിയോടു വിവിധം

വണ്ണിച്ച യുഷ്മൽഗുണം

പാരം തൽ ക്ഷിതിപാഭിലാഷമിവി ചൊ-

ല്ലുന്നുണ്ടു വേണ്ടു വിധം.

(ഘൻ)

രാജാ— രാജാക്കന്മാരുടെ ഈ പ്രയോഗം സ്വഹണീയമായിരിക്കുന്നു. ആകട്ടെ, അതിനെക്കുറിച്ചു നാം ഗൗരവിക്കുന്നതാണ്.

വന— തിരുമേനി! ഇതാ ഇവിടെയും തൃക്കണ്ഠപാത്ഥാലം. ഇവിടെയാകട്ടെ,

കൊണ്ടൽക്കാരിൻമുഴക്കംപടി പടുതയൊടും

നിശ്ശമിക്കുന്ന യുഷ്മൽ-

കണ്ഠധാരണത്തിനാലേ വിവിധമിത മയിൽ-

പ്പേട താനാടിടനത്ര

വണ്ടിപ്പോൾ പൂത്ത തേന്മാവിതിലതിചതുരം

പാടിടുന്നുണ്ടു, ജാതോ-

കുണ്ഠം സാലങ്ങരത്തോറും ചിറകടിയൊടു ഭൂ-

ട്ടുന്നു താളം ഖഗൗഘം. (൨൦)

രാജാ— (സ്വഗതം) ഇതു കാണുവാൻ പ്രയാസമാണ്. (പ്രകാശം) ഇരിക്കട്ടെ, മുമ്പോട്ടുനടക്കാം.

വന— തിരുമേനി! തൃക്കണ്ഠപാത്ഥാലം:

നന്നായ്ക്കായാസുമോളുൽഫലമധുനികരം

നൽകിയഭ്രാഗതന്മാ-

ക്കിന്നീ നിൻ മഞ്ജരീസൽപ്രിയതമകൾ വനേ

പൂജ നൽകുന്നു മോദാൽ;

കുന്ദം കൈവിട്ടു ചാടിത്തുളയളനിനട-

ത്തോടു പാഞ്ഞീടുമാററി-

ന്നന്നിദ്രം ഝാമകൃതത്തെപ്പനമുളളിലിരി-

ക്കുന്ന തേനീച്ചയേൽപ്പൂ. (൨൧)

രാജാ— സ്വാജ്ജിതധനങ്ങളെ അനുഭവിക്കാതെ അവയെ അനുമാരുടെ സുഖത്തിനുവേണ്ടി പരിപാലിക്കുന്ന ഇവ ലുബ്ധന്മാരെപ്പോലെ ഉപേക്ഷണീയന്മാരായി ഭവിക്കുന്നു. (എന്നു മറ്റൊരിടത്തേക്കു നോക്കുന്നു.)

വന— ഇവിടെയാകട്ടെ,
 കണ്ണിൻകൈതുകമേകിടുന്നു വികസി-
 ചിടുന്നതായ് കേരളീ-
 ഗണ്ഡത്തിൽ തവ പാണ്ഡുരദ്യുതിപെടും
 കൈരപ്രസൂനോൽക്കരം
 തിണ്ണം ചോളികൾ ശത്രുബാധിതകളായ്
 കോപിച്ചു രോദിച്ചിടും-
 വണ്ണ മാമരമാൻ പക്ഷികൾ മുഴ-
 കീടുന്നു കോലാഹലം. (൨൨)

രാജാ— ചിരിച്ചുകൊണ്ടു മരൊരാൾ ഭിക്ഷിലേക്കു ചുറ്റിനട
 കുന്നു.

വന— ഇവിടെയാകട്ടെ,
 ഞെട്ടാറുഴിയിൽ വീണു പൊട്ടുകലരും
 വാഴപ്പൂഴം മാമ്പഴം
 തൊട്ടേററം വലുതായിടും കനികളു-
 ളഭിഷ്ഠുഴി മുടും വിധം
 മട്ടൊക്കും പല പൂക്കളേന്തിയഴികാ-
 ന്നീടുന്ന വള്ളിക്കടിൽ-
 കെട്ടിൽ പൂമ്പൊടി തൻ മണം കലരുമാ-
 ക്കാരേറെ വീശുന്നിതാ. (൨൩)

രാജാ— (ഉഭേഗത്തോടുകൂടെ, സ്വഗതം) എനിക്കാകട്ടെ.
 പട്ടമലകളുകണുണുനാദം
 കടുതരമായ് ചെവികൾക്കു തോന്നിടുന്നു
 മടുമലർനിരചേന്ന് മഞ്ജുകുഞ്ഞ-
 ഞൊട്ടനയനങ്ങൾ വിരക്തി പൂണ്ടിടുന്നു. (൨൪)

(പ്രകാശം) ഭദ്ര മധുമഖ! ദൃശ്യവസ്തുക്കളുടെ പ്രഭംഗം മതിയാ
 കുക. നമുക്കു മരൊരാളേത്തേക്കു പോകാം.

ഭാര്യ— എന്നാൽ പ്രിയവയസ്സൻ സമീപത്തു വിടർന്നിൽ

ക്കുന്ന പൂങ്കുലകളാൽ മനോഹരമായും പതുക്കെ പതുക്കെ വിതുന്ന ഇളംകാറ്റിനാൽ സുഭഗമായും ഇരിക്കുന്ന ഈ ആറുകാൽ മണ്ഡപത്തിൽ കയറി മനസ്സിനെ വിനോദിപ്പിക്കുക. രാജാ— (സ്തരണയെ നടിച്ചിട്ട്) സഖേ! മഹായോഗിനിയായ തത്രഭവതി സിദ്ധിമതി ഇവിടെ ഉണ്ടോ? ആ പുണ്യവതി ഇന്നാലെ രാവിലെ വിഭേശത്തിൽനിന്ന് ഇവിടെ വരികയും പരിചയ്ക്കാനുവാദംകൊണ്ടു നമ്മുടെ കലത്തെ അനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തിട്ട്, എന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം ആറുകാൽമണ്ഡപത്തിൽ ഇരിപ്പുണ്ടായിരുന്നല്ലോ.

അശോ— തത്രഭവതി ഇവിടെ ഉണ്ടോ എന്നു കണ്യകിയെ അയച്ച് അന്വേഷിപ്പിക്കാം.

രാജാ— (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഭദ്ര മധുമഖ! അങ്ങ് ഈ കണ്യകിയോടുകൂടി ചെന്നു ഭഗവതിയെ ഉപചരിച്ചിട്ടു കാണുവാൻ സൗകര്യം എപ്പോഴാണെന്നറിഞ്ഞ് ഈ ജയന്ധരനെ ഇങ്ങോട്ടു പറഞ്ഞയയ്ക്കുക.

വന— തിരുമേനി! കല്പനപോലെ. (എന്നു കണ്യകിയോടുകൂടി പോയി.)

അശോ— (സ്വഗതം) ഇപ്പോൾ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയതത്വം മനസ്സിലാക്കാം. (പ്രകാശം) തോഴരേ! സൈപരസ്യപാപത്തിന്നുണ്ടായിരുന്ന തടസ്സം അങ്ങു പരിഹരിച്ചു. ഇപ്പോൾ തോഴരോട് എനിക്ക് ഒന്നു ചോദിക്കുവാനുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു ഭവാൻ ഈ കാണുന്ന മാധവീമണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ചാലും.

രാജാ— (പ്രവേശിച്ചിട്ട്) ബ്രിയ വയസ്യ! ഇനി വേണ്ടതെന്തെന്നാൽ പറയുകതന്നെ.

അശോ— എന്നാൽ കേട്ടാലും:

ചുരുമൊഴിയിടരുന്തു, കാന്തി ചിത്തന്നൊരോമൽ-
തിരുവുടലു ചടച്ചീടുന്നു, മങ്ങുന്നു നേത്രം,

തിരുമുഖമതിത്തൂമ്പും, ശ്വാസവും ചുട്ടിടുന്നു

പെരിയഗമമിതെ, ഞോഭേവ! നിൻ ഭാവബന്ധം? (൨൭)
 രാജാ— (നെടുവീറ്റിട്ടുംകൊണ്ട്) തോഴ! അങ്ങയെ മറച്ചുവെ
 ച്ചിട്ട് എനിക്കെന്തൊരു കാര്യമാണുള്ളത്? കേൾക്കൂ. ഇ
 ന്നലെ രാത്രി മൂന്നാമത്തെ യാമം കഴിഞ്ഞു; ജോലികഴിഞ്ഞു
 വിശ്രമിക്കുന്ന പരിവാരങ്ങളെപ്പോലെ ബാഹ്യേന്ദ്രിയങ്ങളും,
 അകത്തടങ്ങിവരുന്ന അംശരക്ഷകന്മാരുടെ ആരവാരങ്ങളെ
 പോലെ നാനാവിധങ്ങളായ രാജ്യകാര്യവിചാരങ്ങളും
 ശമിച്ചു ഞാൻ പണിപ്പെട്ട് ഉറങ്ങിത്തുടങ്ങുമ്പോൾ,

അളകുങ്ങൾ മുരുങ്ങിയങ്ങു തണ്ടാർ-
 ഭളകുപ്പം മിഴി നീണ്ടു കാന്തിപൂണ്ടു
 ലളിതാംഗിയൊരുത്തി വന്നുചേർന്നാ-
 ളുവരറുളളഴകോടുമെന്റെ മുമ്പിൽ. (൨൮)

ഇവളെയൊക്കട്ടെ,

നിട്ടിനീശനെയലിച്ചു മിന്നലാൽ
 സ്തംഭിച്ചൊരു സരസീഭാരായുധൻ
 മട്ടുപോംപടി തിളച്ച ലാഞ്ഞന-
 ഷട്ടതന്നെ കലപാശമോക്കുകിൽ, (൨൯)

അശോ— പിന്നെ, പിന്നെ.

രാജാ— പിന്നെയൊക്കട്ടെ,

കാണാൻ കെഴുതുകമാനത്തിൽ പരിയുമെൻ-

നേത്രത്തെയങ്ങുനയാ-

മേണാക്ഷീമണിയെന്ന ശങ്കയതിനാൽ

ചിത്തം തടുത്തിടിനാൻ

ചേണാന്നീടിന ഹേമന്തപൂരമൊഴും

തൽക്കണ്ഠയെക്കാഞ്ചയാൽ

ഞാനാശാശതബലനായി, മമ ഹൃ-

ത്താത്തനപിയാൽ കൃഷ്ണമായ്. (൩൦)

അശോ— ഈ ഉചിതപ്രവൃത്തി യുക്തംതന്നെ. പിന്നെ,
പിന്നെ.

രാജാ— പിന്നെ, അവൾ,
വലിതമുഖമൊരപ്പം കണ്ണനാളം തിരിച്ചും,
മിഴികൾ മികവിലോട്ടിപ്പിന്തിരിഞ്ഞീക്ഷചെയ്തും,
ഉടുപ്പുടവ ചലിക്കുമട്ടു കാൽചോടുവെച്ചും
മധുരഹസിതമാനം മന്ദമന്ദം നടന്നാൾ. (൨൯)

അശോ— ആശ്ചര്യം, ഇവളുടെ വ്യാപാരം അതിമനോഹരം
മായിരിക്കുന്നു. തദനന്തരം?

രാജാ— അതിന്നുശേഷം,
സുതൻ ഭവതിയാരാണെങ്കൂ പോകുന്നു നീ നിൻ-
പതിയെവനയി ചൊല്ലെന്നോതിയത്തനപിയേ ഞാൻ
ഫിതമൊടനുഗമിക്കുന്നമാവാദ്യശീതാ-
മൃതമുടയവരെന്നേ മാഗധന്മാരുണത്തി. (൩൦)

അശോ— ആ വൈതാളികഹതകന്മാർ അവിടേക്കു വില്ല
കാരികളായി തീർന്നല്ലോ. അതിൽപിന്നെ?

രാജാ— അതിന്റെ ശേഷം, ഭാഗ്യശുന്യനായ ഞാൻ എന്താ
ണ് അറിയിക്കേണ്ടത്?

നേത്രത്തിനാമൃതം ചൊരിഞ്ഞു വിലസും

മിന്നൽപ്രകാശം കണ്-

ക്കുന്തം പ്രചലാഭയായ മറിമാൻ-

കണ്ണാളെയോക്കും വിധേയ

മെത്തും പ്രേമവിഷാദകൌതുകഭരാൽ

ചാപല്യമേൽക്കുന്നൊരെൻ-

ഏത്തിൽ സാന്ദ്രതവൃത്തിയാമൊരു ഭഗം-

പാകം പരക്കുന്നു,തേ.

(൩൧)

അശോ— ഇങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ, ഇപ്പോൾ, കണ്ടുകിട്ടിയ നി
ധി പോയ്ക്കോയ ജനത്തിന്റെ അവസ്ഥയാണ് അവിടേക്കു

സംഭവിച്ചത്. എന്നാലും ഇവിടെ കുറഞ്ഞൊന്നു, ചിന്തിക്കുവാനുണ്ട്.

രാജാ— അതെന്താണ്?

അശോ— പരിചിതവസ്തുവിനെക്കുറിച്ചല്ലാതെ സ്മരണയോ സ്വപ്നമോ സംഭവിക്കയില്ലെന്നാണ് അഭിജ്ഞാൻ പറയുന്നത്. ആയതുകൊണ്ട്, ഇതിന്നുമുമ്പു കാണപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്ത അവർ സ്വപ്നവിഷയമായിത്തീർന്നതെങ്ങനെയാണ്?

രാജാ— അങ്ങു പറയുന്നതു ശരിയാണ്. (സ്മരണയെ നടിച്ച്) തോഴരേ! കേൾക്കൂ. ഇപ്പോൾ ഞാൻ അവളെ കണ്ട വിധം ഓർക്കുന്നുണ്ട്.

അശോ— ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു.

രാജാ— പണ്ട്, യുവനരാജാവായ ഉഗ്രസേനൻ അനുചരന്മാരായ രാജാക്കന്മാരോടുകൂടി നമ്മേ അന്വേഷിച്ചുവരുമ്പഴി, അകലത്തിൽ സേനാധ്യക്ഷൻ ഉറപ്പിച്ചുനിന്നിരുന്ന ആയുധാഭരണമതിയെ പിടിച്ചു അവന്റെ നഗരത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി. തുത്ഥാധികാരി വഴിയായി ഈ വിശേഷം അറിഞ്ഞു ശത്രുവിനെ ആക്രമിക്കുവാൻ ചന്ദ്രസേനൻ തുടങ്ങിയ സേനാപതികൾ എന്നോടു പറഞ്ഞു. അരിന്നശേഷം,

ഘോരാരണ്യതലം കടുപ്പമധികം

ചേരും കുരാർത്തിനാ-

ലാറാകെഗ്ഗജസേതുവാൽഗ്ഗിരിപൊടി-

ചുരുഗുഗുരുത്തങ്ങളും,

നേരായിട്ടു കടന്നു കാറ്റിലിളകി-

ശ്രദ്ധം തകർന്നവൻ

വാരാശിക്കുസമം ചമുനിരയുടെൻ

തന്നാട്ടിലെത്തിടിനാൻ.

(ന.ര.)

അപ്പോൾ തന്നെ ആ രാജാക്കന്മാർ,

ധാടിക്കൊത്ത തുരംഗ സംഹതി ഗമി-

ക്കന്നേരമഭ്രങ്ങൾതൻ

മോടിക്കൂലുപമയന്നിടും പൊടികളാൽ

ദിക്കങ്ങിരുണ്ടീടവേ

നാടഞ്ചും പ്രളയാന്തരാത്രിയിലെഴും

ഭഗ്ഗാദമാസം പടി-

ക്കീടിൽ ഭാംകൃതിതങ്കുമുതട ഭടാ-

രാവാൽ ഭയന്നോടിനാർ.

(൩൩)

അശോ— ആ സാധുക്കൾ ഉറങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന സിംഹത്തെ ഉണർത്തിയ കറുനരികളെപ്പോലെ നാമാവശേഷനാരായി തീൻ. പിന്നെ, പിന്നെ.

രാജാ— തദനന്തരം, ആ രാജ്യത്തിൽ ആർച്ച ചാരുമതിയെ തന്നെ രാജാവാക്കി അഭിഷേകംചെയ്തു മടങ്ങിവരുമ്പോൾ, മാർഗ്ഗമധ്യത്തിൽ, ശതകൂടപർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരയിൽ, വരദാനദിയുടെ തീരത്തിലുള്ള വനഭൂമിയിൽ, സേനകളെ നിറുത്തി വനവിഹാരകൗതൂഹലത്തോടുകൂടി അവിടെയവിടെ സായംകാലത്തിൽ ഉള്ള ഇളംകളിർത്തെന്നാലും ഏറ്റവും കൊണ്ടു കാൽനടയായി പോകുമ്പോൾ, അതിരമണീയമായ ഏതൊ ഒരു ഉദ്യാനം കണ്ട്, അതിന്റെ സൗഭാഗ്യത്തെ അവലോകനം ചെയ്യുവാൻ അടുത്തുചെന്നു. അപ്പൊളാകട്ടെ,

ശ്രീ വിഷ്ണു വിഭവം കലൻ സഖിമാർ

സംസേവനംചെയ്തു പു-

ങ്കാവിൽ ഭാരസമാജമധ്യഗതയായ്

പാരം പ്രകാശത്തോടും

ഭൂവിൽ കാൽനടയായ് ലസൽകവലയ

ലോലാക്ഷി നൽ ചൂമ്പക

പൂവഞ്ചം മുദഗാത്രീയാ മൊരുവളെൻ
നേത്രങ്ങൾ തൻ പാത്രമായ്. (൩൪)

ഇവർക്കുകൂടെ,

ഹാരം കണ്ഠസ്ഥലത്തിൽ, കളിർ മുലയിണയിൽ
ചാര കസ്തൂരികാങ്കം,
പാരം മധ്യത്തിലുദ്രൽ ഝണയണിനഭം
ഭംഗിയിൽ ചേൻ കാഞ്ചി
താരവ്യവസ്ഥപൊന്നിൻ കലികയൊടപരാം-
ഗത്തിലും യൗവനത്തിൻ-
പ്രാരംഭത്തിൽ പ്രകാശിച്ചിട്ടമഴകുഖിലാം-
ഗത്തിലും കണ്ടിരുന്നു. (൩൫)

അശോ— അഹോ! ഇവളുടെ സൗഭാഗ്യം രൂപത്തിന് അനു-
രൂപമായിരിക്കുന്നു. അതിന്നുശേഷം?

രാജാ— അതിൽപിന്നെ,

എന്നെക്കണ്ടു മുഖം കുറിച്ചു ധരണീ-
ഭാഗത്തെ വീക്ഷിച്ചു കൈ-
ത്താരാൽ മന്ദമിണക്കി കൈകളിലെഴും
സവ്യാനമവ്യാഹതം
കന്നൽക്കണ്ണുകളെന്നിലങ്ങിടയിടെ-
ച്ചേർത്തല്ലമെന്മാനസം
പിന്നെറ്റുകതിയൊടേ ഹരിച്ചൊരുവളെൻ
ദൂക്കിന്നു നരകീമഹം. (൩൬)

അശോ— ഇപ്പോൾ അവിടുത്തെ രൂപസൗന്ദര്യത്തിന്നു സാ-
ഹച്യം വന്നു. പിന്നെയോ?

രാജാ— പിന്നെ,

ഉൽക്കണ്ഠമുത്ത ഹൃദയത്തിന്നു കീഴടങ്ങി-
മൈക്കണ്ണിയാളുടെ സമീപമണഞ്ഞു ഞാനും

വാക്കൊന്നുരയ്ക്കുവതിനായവൾ ചുണ്ടനക്കി

നോക്കുമ്പോഴുണ്ടു പരിവാരവുമാഗമിച്ചു. (൩൭)

അശോ— കഷ്ടം! കഷ്ടം! വലിയ ഒരു വിപ്ലവം നേരിട്ടു. ഭരണ

വത്തിന്റെ അസഹിഷ്ണുത്വം ആശ്ചര്യകരം തന്നെ.

രാജാ— ഇനിയും എന്റെ ഭാഗ്യശുന്ദരതയെക്കുറിച്ചു കേൾക്കുക. ആ മനോരഥപ്രിയതമ തോഴികളെ കാണുകയാൽ, അവനതമുഖിയായിട്ടു, വീണ്ടും പൂവു പറിക്കുവാൻതന്നെ തുടങ്ങി. തോഴികൾ വന്നിട്ട് “ഭർത്താവിനേ! പൂപറിച്ചതു മതി, നേരം അസ്തമിക്കാറായി. ദേവി. നിന്നെ കാത്തിരിക്കുന്നു. നമുക്കു പോകുക”, എന്നു പറഞ്ഞു. തോളിൽ കൈവെച്ചു, പതുക്കെ പതുക്കെ നടന്നുതുടങ്ങി. അവളാകട്ടെ, വീണ്ടും വീണ്ടും തിരിഞ്ഞുനോക്കി, നിശ്ചിതമായിട്ടു ചെന്നു. ഞാനോ, ആ സുചരിത മറഞ്ഞപ്പോൾ, സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു ഭൂമിയിലേക്കു കയറിയപ്പോലെ, പശ്ചാത്താപമായ മനസ്സോടുകൂടി, താവളത്തിൽ വന്ന് അനുചരന്മാരോടുകൂടി സ്വപുരത്തിൽ പ്രവേശിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇങ്ങനെയാണ് ആ സന്ദർശനം കണ്ടത്.

അശോ— ഈവിധമൊക്കെയാണെങ്കിൽ, തോഴികളെ ഹൃദയ തടത്തിൽ ആരുമറിയാതെ ഏതോ ഒരുഭിലാഷാങ്കുരം ഉണ്ടു വിളിപ്പിക്കണം. തത്ഭാവനയുടെ ബലംകൊണ്ടാണ് സ്വപ്നദർശനമുണ്ടായതെന്നുള്ളതു യുക്തമായിരിക്കുന്നു.

രാജാ—തോഴരേ! ഭവാൻ നിപുണനാകുന്നു. ഇതുകൂടി കേൾക്കുക:

എങ്ങനെയാലും പ്രിയയുടെ

മംഗലരൂപം കടാക്ഷമുദ്ര കണ്ടേൻ

അങ്ങനെ മാനസഭിത്തിയിൽ

മങ്ങാതെ വരച്ചു പോലെയുണ്ടിന്നും. (൩൮)

ഇതുകൂടി എന്റെ മനസ്സിൽ എപ്പോഴും തോന്നുന്നുണ്ട്.

- സ്വരൽ പ്രശസ്തയെവനം കലൻ മെയ്യാടൊത്തുഷ-
സ്തരോരുമാക്ഷിയാകമാനതാംഗിതൻ വരാനനം
കരത്തിനാൽ പിടിച്ചയത്തി മാധുരീഭരം ലസി-
- പ്യാരോഷമേതുപുണ്യവാൻ നകന്നിടുന്നപാഷ്കിൽ. (നന്)
അശോ— (സ്വഗതം) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോരമാങ്കരം തളി
ത്തു. ആദ്യ ഇങ്ങനെ പറയാം. (പ്രകാശം) തോഴരേ!
അങ്ങതന്നെ ആ പ്രിയയെ പ്രാപിക്കാം.
- രാജാ— (ചിരിച്ചിട്ട്) തോഴർ എന്നെ വരദാനംകൊണ്ടു സ
ന്തോഷിപ്പിക്കുകയാണോ?
- അശോ— അല്ലല്ല. പ്രതിഭാസാമന്ത്രികൊണ്ട്.
- രാജാ— ഇതെങ്ങനെയാണ്?
- അശോ— കേൾക്ക. ഒന്നാമത് ആ സുന്ദരി പ്രശസ്തങ്ങളായി
രിക്കുന്ന ഓരോ ചേഷ്ടകളെക്കൊണ്ട് അവർക്കു തോഴരിൽ
ഉള്ള അഭിലാഷം കാണിച്ചു. രണ്ടാമതു തോഴരുടെ ദുഷ്ക
മനസ്സും അവളിൽ പതിഞ്ഞു. മൂന്നാമതു നിങ്ങളുടെ രണ്ടു
പേരുടേയും സൗന്ദര്യവും താരുണ്യവും അനുരൂപങ്ങളായി
രിക്കുന്നു.
- രാജാ— കുടുംബവും സ്വഭാവവും പേരും നിശ്ചയമില്ലാത്തവ
ളെക്കുറിച്ച് തോഴർ ഇങ്ങനെ പ്രതിപാദിക്കുന്നതെന്താണ്?
- അശോ— എന്നാൽ കേൾക്കേണ്ടതു കേൾക്ക.
- രാജാ— ഞാൻ സമ്രാജനായിരിക്കുന്നു.
- അശോ— സഖികൾ “ഭർതൃഭാരികേ!” എന്നു വിളിച്ചതിനാ
ലും, “ഭേവി” കാത്തിരിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാ
ലും, അവർ രാജപുത്രിയാണെന്ന് അറിയാറാകുന്നു. അത്ര
തന്നെയുമല്ല, ശതകൂടപർവ്വതവും വരദാനദിയും വിദർഭരാജ്യ
ത്തിൽ പെട്ടവകളാകയാൽ, ഇവർ വിദർഭരാജാവിന്റെ പു
ത്രിയാണെന്നുംകൂടി മനസ്സിലാകുന്നു. സ്വപ്നത്തിൽ കന്യകാ
രൂപമായി കാണപ്പെടുന്നതിനാൽ, ഇവർ വിവാഹം കഴി

യാത്തവളാണെന്നും ഉറപ്പിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം എല്ലാംകൊണ്ടും അറിയപ്പെടുന്ന അവൾ തോഴ്ക്കു ഭർത്താവായി ഭവിക്കയില്ല.

രാജാ— (വിമർശിച്ചിട്ട്)

മിത്രം നീ പണ്ടിതൻ നീ താൻ
സത്യം നീ യോതിടുന്നതും
എന്നാലുമാവിധം വസ്തു
ലഭിച്ചാണെങ്കിലാവതോ. (൪൦)

അശോ— ഭാഗ്യമുള്ളപ്പോൾ ഭർത്തവായിട്ടുള്ളതും സുഖഭമായിത്തീരും.

ചേർന്നു ചേരാത്തവ ഭർത്താവി-
ലാക്കുന്നു നൽച്ചേർച്ച പെടുന്നതെല്ലാം
പാക്കിൽ ഘടിപ്പിച്ചു നരൻ മനസ്സി-
ലോക്കാത്തതുംകൂടി വിരിഞ്ഞുനേടും. (൪൧)

എന്ന പ്രാചീനവിവാഹാർ പരയുന്നു.

(അണിയറയിൽ കളകളം)

രാജാ— (കേട്ടിട്ട്) ഈ കളകളം എന്താണ്?

അശോ— (നല്ലപോലെ വിചാരിച്ചിട്ട്) പ്രമദവനത്തിലുള്ള വാപിതീരത്തിൽ നിർഭയമായി ക്രീഡിച്ചെന്ന ഹംസം, കാരണ്യം മുതലായ പക്ഷികളുടെ കളകളുമാണിത്.

രാജാ— (പുററിനടന്നു നോക്കിട്ട്) ആശ്ചര്യം ഈ സരസ്സിന്റെ തീരം അത്രയും മനോഹരമായിരിക്കുന്നു. ഇവിടെയാകട്ടെ, മത്തഹംസികളിരമ്പിച്ചിറ കടിച്ചി-

ടമ്പൊളുളവായിവ-

നേടത്തുവന്നിവിടെ വീശിടുന്ന ശിശിരത്തു

സംഭവസമീരണൻ

മന്ത്രിലോകമതിനൊക്കയും സുഖഭനേക്കി-

ലും മമ ഹൃദയത്തേ

ചേത്തിടുന്നു സുകുമാരവും കടുവുമായ

ഭാവയുഗളത്തെയും.

(൪൨)

സഖേ! നോക്ക. ഇതാ ഈ പൊയ്ക്കയിൽ തിരിയ്ക്കുകൾ
പോലും എത്ര ഭംഗിയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നു.

ഒരം നീററിനകത്തെയും രധഷകലം

താൻ മോളിലാണെന്നുറ-

ച്ചാരാൽ പക്ഷികൾ കൊത്തിടുന്നു സലില-

ത്തത്തന്നെ ചഞ്ചുക്കളാൽ

നീരത്തിന്നടിയാൻ പത്മമുകൾ

പറവീടുവാൻ താണിടു-

ന്നേരം നീരിൽ നനഞ്ഞ വണ്ടിനയരാൻ

മേലാതെയായേററവും.

(൪൩)

അശോ— തോഴരേ! ഇവിടെയും നോക്കുക.

കാമം വളച്ചു ബിസുകോമളമായ കണ്ണം

തുമഞ്ഞയാം ചിറകുകൊണ്ടു ശിരസ്സുമുടി

ചേലൊത്ത രൂപമൊടു വിളുമൊക്കുമൊറ-

ക്കാൽകൊണ്ടു നിന്നൊരു മരാളമുറങ്ങിടുന്നു. (൪൪)

രാജാ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ) തോഴരേ! ഭവാനു ഇവിടത്ത
ന്നെ നിൽക്കുക. ഞാൻ പതുക്കെച്ചെന്നു മനോവിനോദ
ത്തിനുവേണ്ടി ലീലാസാധനമായ ഇതിനെ പിടിച്ചെടുക്കാം.

(എന്നു പതുക്കെ നടന്നുപോയി.)

അശോ— (ചുറ്റും നോക്കിട്ട്) ആശ്ചര്യം! മഹാരാജമധുവന
ത്തിന്റെ ഭംഗി!

മുറങ്ങിടുന്ന വണ്ടിനും, മലക്കകത്തെയുന്ന തേൻ

തിരണ്ടതീവമഞ്ജുവായിടും നിക്ഷേപുഞ്ജവും;

പരം ശ്രമം കളഞ്ഞിടുന്ന മന്ദവായുവൊത്ത ഭൂ

വരന്റെ പൂവുനം വിളങ്ങിടുന്നു ലോകമോഹനം. (൪൫)

(എന്നു ചുറ്റിനടക്കുന്നു). (പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

രാജാ— തോഴരേ! തിര്യഗ്ജീവികൾക്കും മനുഷ്യവാക്കുണ്ടെന്നു
ഉളത് അത്യുത്തമമായിരിക്കുന്നു.

അശോ— ഇതെങ്ങനെ?

രാജാ— മുറപോലെ കേൾക്കുക.

അശോ— ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുന്നു.

രാജാ— തോഴരുടെ അടുക്കൽനിന്നു ഞാൻ പുറപ്പെട്ട് അന
ങ്ങാതെ ചെന്ന് ഉറങ്ങിയിരുന്ന ആ അരയന്നത്തെ പിടി
ച്ചപ്പോൾ, അതു പിടിവിട്ടുകിട്ടുവാൻ വളരെ പ്രയത്നിച്ചു
ങ്കിലും നിരാശനായ ആ അന്നപ്പക്ഷി ബന്ധുജനങ്ങളെ ഓ
ത്തുകൊണ്ട് എന്റെ മനസ്സു ദയാതരംഗങ്ങളിൽ അലിയു
മാറു പലേവിധത്തിലും നിലവിളിച്ചു.

ഇവൻ സുതന്നൊരാൾപെട്ടും ജനനിയോറവുമുദ്ധയായ്
നവപ്രസവയാണു മൽക്കമനിയാം സതീരത്നവും
അവക്കൊരവലംബമാമിവനിലീവിധം സങ്കടം

പ്രൗഢമരുളാൻ വിധേ! കരുണ ചൊരുമിച്ഛ തവ? (ര്ന)

അശോകൻ— പിന്നെ, പിന്നെ.

രാജാ— അതിനുശേഷമാകട്ടെ, ഇപ്രകാരം വിലപിക്കുന്ന ആ
പക്ഷിയെ ഇഷ്ടംപോലെ പൊയ്ക്കൊള്ളുവാൻ പറഞ്ഞു
ഞാൻ വിട്ടപ്പോൾ, അതു നന്ദിയോടുകൂടെ എന്റെ അടു
ക്കൽ വന്ന് “അല്ലയോ രാജാവേ! എന്നെ അങ്ങു മരണ
ത്തിൽനിന്നു രക്ഷിച്ചതിനാൽ, എന്നാൽ കഴിയുന്ന ഒരു സ
ഹായം ചെയ്യുവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. തിരുമേനി
കേട്ടാലും:— വിഭർരാജ്യത്തിൽ കണ്ഡിനം എന്നു പേരായ
ഒരു നഗരം ഉണ്ടല്ലോ.

ഭീമരാജസുതയായ് ദമയന്തീ-

നാമയായ് സുരനു ദിവ്യമൊരമ്പായ്

ഈമഹിക്കു മണിഭൂഷണമായി-

ശ്രീമദിച്ഛവിടെയുണ്ടൊരു കന്യ.

(ര്നെ)

ത്രിഭുവനമരിഭേരൂം തനചിമാർത്തൻ വപുശീ-
 പ്രഭവമദമശേഷം സ്വപാംഗസൗന്ദര്യ വാസ്താവ്
 വിരവൊട്ടു ദമനം ചെയ്തല്ലസിക്കും വരാംഗീ-
 പരിവൃന്ധ ദമയന്തീനാമമുൾക്കൊണ്ടിടുന്നു. (രവ്യ)

തത്താദൃശഗുണവതിയായ അവൾക്ക് എന്റെ ബുദ്ധി
 നൈപുണ്യംകൊണ്ടു ഭവാനിൽ ബഹുമാനമുണ്ടാക്കി ഭവാ
 നെക്കൊണ്ട് അവളെ വേളികഴിപ്പിക്കും.” എന്നു പറഞ്ഞും
 കൊണ്ട് ആകാശമാഗ്നത്തുടെ പറന്നുപോകയും ചെയ്തു.

അശോ— (തലകുലുക്കിക്കൊണ്ട്) ഈ അരയന്നം സമത്വനാ
 ണ്. അവൻ തന്റെ കാര്യം കാണുവാൻ വേണ്ടി പഞ്ച
 സാരവാക്കുകളെക്കൊണ്ട് അഭിലാഷമോദകങ്ങളെ കാണി
 ചിട്ട് എവിടേക്കൊ പറന്നുപോയ്ക്കുളഞ്ഞു.

രാജാ— (ആക്ഷേപഭാവത്തിൽ) ഇങ്ങനെ പറയരുത്. ആ
 സാധുവിനു നമ്മെ ചതിച്ചിട്ട് എന്തൊരു സ്വകാര്യമാണ്
 കാണുവാൻ ഉള്ളത്.

അശോ— എന്നാൽ ആ അരയന്നത്തെ വല്ലവരും പഠിപ്പി
 ചിട്ടു തോഴരുടെ അടുക്കലേക്ക് അയച്ചതാണെന്നു ഞാൻ
 വിചാരിക്കുന്നു.

രാജാ— ഇങ്ങനെയല്ല. ഈ ഫംസം ഭിദ്യനും സത്യവാദിയുമാ
 കുന്നു. ഞാൻ ചെയ്തു ഉപകാരത്തിന്നു പ്രത്യുപകാരം ചെ
 യ്യാൻ ആഗ്രഹിച്ചതാണെന്നാകുന്നു എന്റെ അഭിപ്രായം.

അശോ— (സ്വഗതം) ആശ്ചര്യം! ഇദ്ദേഹത്തിന്നു പരമഹം
 സനിലുള്ള വിശ്വാസം ഉറപ്പായിരിക്കുന്നു. ഇരിക്കട്ടെ ഇ
 ങ്ങനെ പറയാം. (പ്രകാശം) തോഴരേ! പണ്ട് ശത്രുനിഗ്ര
 ഹത്തിനായി പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ അവിടുന്നു കണ്ടവളും വിഭ
 ഭാരാജപുത്രി എന്നു നമ്മളാൽ നിണ്ണയിക്കപ്പെട്ടവളും ആകു
 ന്നു ഈ ദമയന്തി. ഫംസവും അവളെത്തന്നെ തോഴരോടു

സംഘടിപ്പിക്കുവാൻ വിചാരിക്കുന്നതിനാൽ, അങ്ങു മറ്റൊരാളാഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു.

രാജാ— ഇവർ തന്നെ ആകുന്നു ദമയന്തിയെങ്കിൽ, സ്രീരത്നമായ ഇവളുടെ സാന്നിദ്ധ്യംകൊണ്ട് ആ വിഭവരാജ്യം ഭൂലോകങ്ങളിലുള്ള മറ്റൊരാൾ രാജ്യങ്ങളിലും മേലേയാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ഇതു കേൾക്ക,

ഇക്കല്യാണി കനിഞ്ഞു നോക്കുകിലവൻ

സൗഭാഗ്യവാനാകമി-

മൈക്കണ്ണാൾ മണി വാണിടുന്ന ഭവനേ

സംസാരവും സാരമാം

ദുഷ്ടിയായവളൊന്നു ഹൃൽപ്രണയമോ

ടപ്പിക്കുകിൽ ശാസ്ത്രസ-

പാത്രംകൊണ്ടറിയേണ്ടതായ സുരലോ-

കാളങ്ങളാൽ കിം-ഫലം?

(രൻ)

(പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

ജയന്മാൻ— തിരുമേനി! ഇതാ ഇതു കിട്ടിയിരിക്കുന്നു.

രാജാ— (കേൾക്കുന്നതായി നടിച്ചിട്ട്, സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) എന്തു കിട്ടിയിരിക്കുന്നു?

ജയ— ഇതാ ഈ ചിത്രപ്പലക.

രാജാ— എവിടെനിന്ന്?

ജയ— തിരുമേനി! ഈ ചിത്രപ്പലകയെ മറന്നു ഭഗവതി സിദ്ധിമതി രാവിലെത്തന്നെ പരദേശത്തേക്കു പോയി എന്നു പറയാലകൻ പറഞ്ഞുകേട്ടു. മധുരമുഖൻ ഇതിനെ അടിയൻവഴി തിരുമേനിയുടെ അടുക്കൽ സമർപ്പിച്ചതാകുന്നു. തിരുമേനി തുക്കൺപാത്തരുളിയാലും.

രാജാ— (ആദരവോടുകൂടെ ചിത്രപ്പലകയെടുത്ത്) തത്ര ഭവതി എവിടെയാണെന്ന് എല്ലാ ദിക്കിലും തിരയു.

ജയ— തിരുമേനി കല്പനപോലെ (എന്നുപോയി.)

രാജാ— (അശോകന്റെ നേരേ നോക്കിട്ട്) തോഴരേ! ഭഗവതി എനോടുകൂടെ കല്പിക്കാതെകണ്ട് എങ്ങോട്ടാണ് പോയത്?

അശോ— സിദ്ധന്മാരായ ജനങ്ങൾ നിസ്സഹനമാരും സ്വതന്ത്രന്മാരുമാണല്ലോ. മററുള്ളവരുടെ ഭാവം നോക്കിട്ടവർക്കു വേണം? അവർക്കു തോന്നുമ്പോഴൊക്കെ ഓരോ തീർത്ഥങ്ങളെ പ്രാപിക്കുന്നു. വിഷയവൈരാഗ്യം വന്ന ഒരുത്തൻ ലോകത്തെ തുണവൽഗണിക്കുന്നു എന്നാണല്ലോ പറയുന്നത്.

രാജാ— ശരിയാണ്. (ചിത്രത്തിൽ നോക്കിട്ട്) തോഴരേ! നോക്കൂ. ഈ എഴുതിക്കാണുന്നവർ ആരാണ്? ഇവർ ദേവിയോ, മാനുഷിയോ?

അശോ— എനിക്കും ഇവിടെ സംശയമാണുള്ളത്.

രാജാ— (നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചിട്ട്) തോഴരേ! ഇവിടെ അകാണമായി ചെയ്യുന്ന ഈ മഴ എന്താണ്? ഇവിടെ നോക്കൂ.

ഇക്കുന്നാശ്ശതകൂടമാണു ലിഖിതം

സന്ധ്യണ്ണമായ് ചന്ദനം

നിൽക്കുന്നുണ്ടിതു തന്നെയാവരദയാ-

നംഭോജിനീ മോഹനം

പൂക്കും വഞ്ചുളവല്ലരീഗൃഹമെഴും

കാടാണിതിങ്ങുളളാരി-

മൈക്കണ്ണാറമണിതന്നെ മന്മതി ഹരി-

ച്ചീടാൻ പഠിച്ചുള്ളവർ.

(൫൦)

അശോ— തോഴരേ! അവിടേക്കു മേൽക്കുമേൽ ഭാഗ്യം വരിച്ചതന്നെ വരുന്നു. ഇവളുടെ രൂപസൗന്ദര്യം സ്വഹണീയമായിരിക്കുന്നു.

രാജാ— (ബഹുമാനത്തോടുകൂടെ) സഖേ! നോക്കൂ, നോക്കൂ. ചിത്രലേഖനത്തിന്റെ ഒരു വിശേഷത!

തെളിഞ്ഞു നില്ക്കുന്നത ഭാഗമെല്ലാം
 വിളങ്ങിനിൽപ്പു വടിവൊത്ത ഭേദം
 ഗളിച്ചിട്ടും സ്വേദമിയന്ന ഗണ്ഡം
 വിളിച്ചുഭാവം പറയുന്ന കണ്ണം.

(൫൧)

അശോ— (നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്)

അല്ലയോ മഹാരാജാവേ! അങ്ങു ഭാഗ്യത്താൽ വളർ
 കുന്നു. തത്രഭവതി ഭവാങ്കൽ അനുരക്ത എന്നുപോലെ കാ
 ണപ്പെടുന്നു.

രാജാ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ) ഇതെങ്ങനെ?

അശോ— അല്ലെങ്കിൽ തിരുനാമം കൊത്തിട്ടുള്ള തിരുവാഴി
 ഇവർ അംഗുലത്തിൽ ധരിക്കുവാൻ വഴിയില്ലല്ലോ.

രാജാ— (തന്റെ അംഗുലിയെ അവലോകനംചെയ്തു സ്മരണി
 യെ നടിച്ചിട്ട്) തോഴരേ! ആ പ്രിയതമയെ ഞാൻ ഒന്നാ
 മതായി കണ്ട് എനിക്കു സാത്വികഭാവം ഉണ്ടായപ്പോൾ,
 എന്റെ കയ്യിൽനിന്ന് ഉഴരിപ്പോയതായിരിക്കണം അവർ
 ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്. (മോതിരത്തെ നോക്കിട്ട്)

ഓമൽ പ്രേയസിതൻ കരാംഗുലിയണ--

ഞ്ഞാനന്ദമാപിക്കയാൽ

ശ്രീമൻ മോതിരമേ! ഭവാനൊരുവനേ,

പാത്തട്ടിതിൽ ഭാഗ്യവാൻ

സാമന്ത്രി പരസൽകൃതിക്കയി നിന-

ക്കണ്ടെങ്കിൽ നീ വീണ്ടുമെൻ

നാമത്തിൻ ലിപികാട്ടിയെന്നുമിവളെ--

ക്കൊണ്ടെന്നയോപ്പിക്കണേ!

(൫൨)

അശോ— തോഴരേ! നിങ്ങളുടെ രണ്ടുപേരുകേയും ആകൃതി ത
 മ്മിൽ അനുരൂപമായിരിക്കുന്നതിനാൽ തോഴക്ക് ഇവളിൽ
 അഭിലാഷം തോന്നിയത് ഉചിതമായി.

രാജാ— ഈ ചിത്രപ്പലകയിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന തൂലികകൊ

ണ്ട് ഇവളുടെ അടുക്കൽ ഞാൻ എന്റെ രൂപത്തെ എഴുതിവെക്കുന്നുണ്ട്. ചായം മുഴുവൻ ഇടുന്നതു പിന്നെയുവാം. (എന്ന് എഴുതുന്നതായി നടിക്കുന്നു)

അശോ— (കണ്ടിട്ട്) ഇപ്പോൾ അതിരമണീയാകൃതികളായിരിക്കുന്ന നിങ്ങൾ കാമദേവനേയും രതിയേയും പോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

രാജാ— എന്നാൽ അങ്ങനെയൊണ് വസന്തം.

(തിരനീക്കി പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

സിദ്ധിമതി— ചിത്രപടം, ചിത്രപടം?

രാജാ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ എഴുന്നേറ്റിട്ട്) ഭഗവതി ഈ പീഠത്തെ അലങ്കരിച്ചാലും. ഇതാ ആ ചിത്രപ്പലക.

സിദ്ധി— (ചിത്രപ്പലകയെ എടുത്തു ചുരൽകസാലമേൽ ഇരുത്തിട്ട്.) അല്ലയോ രാജാവേ! നമ്മുടെ കരയിൽ ഉള്ള പ്രണവേശ്വരനെ സന്ദർശിക്കുവാൻ വേണ്ടി കൌതുഹലത്തോടുകൂടി ബലപ്പെട്ടു പോയ എന്നാൽ വിസ്മയമായിരുന്ന ഈ ചിത്രപ്പലകയാണ് എന്നെ ഇവിടെ വരുത്തിയത്. ഇതു കാണുമ്പോൾ എന്റെ പ്രാണങ്ങൾ മടങ്ങിവന്നതു പോലെ എനിക്കു തോന്നുന്നു.

രാജാ— ഈ സേവകജനം കണ്ണുകൊണ്ടും കൈകൊണ്ടും ചെയ്തിട്ടുള്ള കുറവും ഭഗവതി ക്ഷമിക്കണം!

സിദ്ധി— ഇവിടെയെന്താണ് കുറവും? ഇപ്പോൾ പുതിയതായി എഴുതിയിട്ടുള്ളതും നന്നായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു.

രാജാ— ഭഗവതിക്ക് ഈ ചിത്രപ്പലകയിൽ ഇത്ര ബഹുമാനം എന്താണ്? ഇതിനെ ഭഗവതി വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി അന്വേഷിക്കുന്നുവല്ലോ.

സിദ്ധി— ആയുഷ്ഠൻ! കേട്ടാലും: ഈ പടത്തിൽ കാണുന്ന സ്രീ മാനുഷിയാണെങ്കിലും, ദേവസ്രീകളെക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠപാതിവ്രത്യമഹിമയാൽ ആട്ടതയും ആകുന്നു. രാവിലെ ഇ

വളരെ ചിത്രം കാണുന്നതായത് പാപങ്ങളൊക്കെ നശിക്കുകയും ചെയ്യും. ഇതാണ് ഞാൻ ഈ പടത്തെ പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം.

രാജാ— (അശോകനോട് അപവാത്) സഖേ! ചിത്രഗതയായ ഇവൾ ഒരു ഭഗവതിയോ മഹാപ്രഭാവയായ ഒരു ബ്രാഹ്മണിയോ ആണെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. അതിനാൽ നാം ചാപല്യം കാണിക്കരുത്.

അശോ— (അപവാത്) അങ്ങനെയാവില്ല. എന്നാൽ ഭഗവതിയുടെ ഈ ആരംഭം ചിത്രഗതയായ അവളുടെ പാവനതപാതിശയത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നതിനാണെന്നാകുന്നു മനസ്സിലാക്കേണ്ടത്.

രാജാ— (സന്തോഷത്തോടും വിനയത്തോടുംകൂടെ.)

രാജാ— ഭഗവതി! ഇവരുടെ ചരിത്രം ഞങ്ങളെപ്പോലെ ഉള്ളവർക്കു കേൾക്കാൻ വിരോധമില്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞ് അനുഗ്രഹിച്ചാലും. ഈയുള്ളവർക്കു അതു കേൾക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ട്.

സിദ്ധി— രാജാവേ! എന്നെ അങ്ങു ലോകകായുങ്ങളിൽ ഏല്പിച്ചതുകയാണോ?

രാജാ— (സഭയ്ക്കു) ഭഗവതി! ഇങ്ങനെയല്ല. എന്നെപ്പോലെയുള്ളവരുടെ നന്മക്കുവേണ്ടി സന്തോഷപരസ്സരം അല്പസമയം സമാധിഭംഗം വരുന്നതു ഭഗവതിക്കുസഹ്യമാണെന്നു വെച്ച് അറിയിക്കുന്നതാണ്.

സിദ്ധി— എന്നാൽ കേട്ടാലും,

രാജാ— ഞാൻ സശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

സിദ്ധി— മന്നന്മാരണിയുന്ന മൗലിമണിയാം

ഭീമൻ—

രാജാ— ഇദ്ദേഹം വിദഭാജ്യാന്തർഗ്ഗതമായ കണ്ഡിനത്തിൽ സദ്യോൽക്കണ്ഠണ വർത്തിക്കുന്നു.

സിദ്ധി— അതേ;

രാജാ— പിന്നെയോ?

തന്നിക്കുള്ളൊരാക്കന്യാസേയം—

(രാജാവും അശോകനും അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി തമ്മിൽ നോക്കുന്നു)

സിദ്ധി— അതീവമോഹനവപുശ്ശോഭയ്ക്കു നന്മന്ദിരം
ജ്ഞാനം, സാധുവിവേകവും, വിനയവും,
പ്രാഗത്ഭ്യവും, ഭൂരിസൗ-
ജന്യം, സാധചിതയെന്നിവയ്ക്കുവരം വിശേഷ-
ഘാവാസഭൂവോഷ്കിൽ. (൩൨)

രാജാ— അതുകൊണ്ട്! എന്നാൽ അവൾ സകല സുന്ദരികൾക്കും
അലങ്കാരം തന്നെ.

സിദ്ധി— ഇതുകൂടി കേൾക്കൂ.

ഉല്ലാസാൽ പ്രമദവനേ
നല്ലവരിൽ കാലണച്ചിടും പൊഴുത്തും
കല്ലിൻ കഷണമതെന്നോ-

തല്ലൽ സഹിക്കുന്നു, നടമുടങ്ങിയവൾ. (൩൩)

രാജാ— ഈ ശരീരസുഷമതന്നെ ഇവളുടെ സൗകുമാര്യത്തി-
ന്നു തെളിവായിരിക്കുന്നു. ഈ സുന്ദരി ഭഗവതിയുടെ ദിവ്യ
ദൃഷ്ടിക്കോ ലൗകികദൃഷ്ടിക്കോ വിഷയീഭവിച്ചത്?

സിദ്ധിമതി— ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടും ശരിയാണ്. എന്നാലും കേൾ-
ക്കൂ. അവൾ ലക്ഷ്മീദേവിയുടെ പ്രഥമാവതാരമാണെന്നു ഇ-
രുജനങ്ങളിൽനിന്ന് അറിയുകയാൽ ഞാൻ അവളെ കാണു-
വാൻ ചെന്നു. അപ്പോൾ രാജാവു പൂജിച്ചിട്ട് എന്നെ ആ-
കമ്പുകയുടെ അന്തഃപുരത്തിൽ ഇരുത്തി.

രാജാ— രസനേന്ദ്രിയത്തെ അധികം പരിശ്രമിപ്പിക്കേണ്ട. ശേഷം
വിശേഷമൊക്കെ ഞങ്ങൾക്ക് അറിവുള്ളതാണ്.

സിദ്ധി— ഇതുകൂടി കേൾക്കൂ.

രാജാ— സശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

സിദ്ധി— റിക്കൽ ഭീമരാജാവു മകളോടുകൂടി ഭഗവാനായിരിക്കുന്ന ഭമനമഹാഷിയുടെ പാദകമലങ്ങളെ വന്ദനം ചെയ്തപ്പോൾ മഹാഷി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—

വാല്മീക്കിനിരപോലെ നിൻകലമതി-

നിപ്പെണ്ണമുണ്ടായ് സഭാ

ചേർത്തിടും കലയുമുത്തീനു പരം

സംശുദ്ധിയിത്തനപിയാൾ

മന്ത്യാധീശപര! മൂന്നു ലോകമതിലും

വാഴ്ക്കും ഇണം ചേരുമി-

ത്താന്തേൻവാണിസുശീലതാദിയിലരു-

ന്ധത്യാദിയെത്താഴ്ത്തിടും.

(ഒ)

രാജാ— ആശ്ചര്യം! പരിശുദ്ധതയുടെ അതിശയം മഹത്തരമായിരിക്കുന്നു. ഇദ്ദേഹത്തിനെ ഭമനമഹാഷിപോലും ഇപ്രകാരം ശ്ലാഘിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.

സിദ്ധി— മറെറാന്നുംകൂടി കേൾക്കേണ്ടതായിട്ടുണ്ട്. ഇവൾ ഭവാന്റെ കഥകളെ കേൾക്കുകയാൽ, ഭവാനിൽ അനന്ദം ക്തയായി തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു.

രാജാ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടി) ഭഗവതി! ഇതെങ്ങനെ?

സിദ്ധി— സാമോദം മുനിസേവനത്തിനുവിളി-

ച്ചപ്പന്റെ ചാരത്തുവ-

നോമൽ കാൽത്തളിരിൻനഖങ്ങളെമുദാ-

വീക്ഷിച്ചു നിന്നീടവേ

ഭൂമീദൂതസ്തുതിവേളയിങ്കൽ നളനെ-

നാകണ്ണനം ചെയ്തയാൽ

പ്രേമാനന്ദഭയാത്തുതത്രപകളാൽ

പാരം പരുങ്ങിടിനാൾ.

(ഒന്നു)

രാജാ— (മൌനത്തെ അപലംബിച്ചു് അധോമുഖനായി നിൽക്കുന്നു.)

സിദ്ധി— രാജാവേ! ഇതുകൂടി കേൾക്കുക.

രാജാ— ഞാൻ സശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

സിദ്ധി— ഉത്തമശ്രീലക്ഷണസമ്പന്നനായ അവളെ വരിക്കു ന്നവൻ എല്ലാ ദേവന്മാരെയും ജയിക്കുന്ന സാമ്രാജ്യമനാ യിരിക്കും എന്നു ശ്രുതിപ്പെടുകയാൽ, മനുഷ്യരും ദേവഗന്ധ വ്യാദികളും അവളെ ആഗ്രഹിക്കുന്നതായി കേൾക്കുന്നു.

രാജാ— (വൈവസ്വത്തോടുകൂടെ ആത്മഗതം) ശിവ ശിവ! ഇപ്പോൾ ഈ ഏറ്റവും വലിയൊരിടവാളാണ്. എന്റെ ഹൃദയം നൂറായി പിളർന്നുപോലെ തോന്നുന്നു. (അശോ കനോട് അപവാത്ത്) തോഴരേ! ലഭിക്കില്ലെന്നായല്ലോ. ഇ പ്പോൾ എന്താണ് നിവൃത്തി?

പുത്തൻ യൌവനവും ത്രിലോകമതിലും

ശ്ലാഘിച്ചിടം ശീലവും

പാർത്തിൽ പുകഴും മഹൽക്ഷലമതിൽ

സംഭ്രതയാണെന്നതും

അത്യന്തം സുകുമാരമായതനവും

പാർത്തിട്ടു മുത്താൻ ഞാൻ

പ്രാതറിടുന്നതു നൽകുവാൻ കൃപ ശിവൻ

കാണിക്കുമോ ഇല്ലയോ.

(൫൭)

അശോ— വയസ്സ്! അകാലത്തിൽ ഇങ്ങനെ ഹൃദയകുസുമ ണ്ണെ വാട്ടുന്നതെന്തിന്? ഇത്രയും ഉപകാരം ചെയ്ത ആ ഭ ഗവാൻതന്നെ വയസ്സനെ കടാക്ഷിക്കും. ഇനി എന്തുപറ യുമെന്നു കേൾക്കട്ടെ.

സിദ്ധി— രാജാവേ! ഇതുകൂടി കേൾക്കുക.

ഉന്നതഗുണഗണസിന്ധോ!

കന്ദശരോപമഭിവാണിലനരക്താ

കന്യ, ഗുണോദ്ധതരൈങ്കില-

മന്യുവൃന്ദപന്മാരെയൊദരിക്കില്ല.

(൫൮)

അശോ— (അപവാത്ത്) കേൾക്കേണ്ടതു കേട്ടുവോ?

രാജാ— ബദ്ധപ്പെടരുത്. അവളുടെ അനുരാഗം ഏതുവിധ മെന്നംകൂടി നമുക്ക് അറിയേണം.

സിദ്ധി— രാജാവേ! ഇതുംകൂടി കേൾക്കണം.

പൃത്ഥവീപാലകദൂതികാഭിഗമനം

ദൂതാൽ തടുക്കുന്നു, ത-

ഭൃത്താന്തം പറയുന്ന തോഴികളെയും

നോക്കുന്നു രോഷാകുലം,

നിത്യം നിൻകഥ ചൊല്ലണം പരിജനം,

ചോദ്യങ്ങളും വേണ്ടതാ-

വർത്തിക്കും, തവ ചിത്രദർശനവിധേയ

തോഷിച്ചു കൈ കൂപ്പിടും. (ഒൻ)

രാജാ— (അപവാത്ത്) സ്വഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടു വിലക്കു വാങ്ങിയിരിക്കുന്ന എന്നെ അവൾ എത്രമാത്രം ഉയർത്തിവെക്കുന്നു.

സിദ്ധി— തിരുമേനി! മറ്റൊരു സംഗതികൂടി കേൾക്ക.

സ്നാനം ഭൂഷണമക്ഷകേളി കസുമാ-

ലങ്കാരവും വല്ലഭീ-

ഗാനം കൂട്ടിലമർന്നിടുന്ന ശുകിയോ-

ടുള്ളോരു സല്ലാപവും

നൃത്തം വിട്ടു, മിഴിച്ചു നാലുവശവും

നോക്കിപ്പറ്റാത്താതെ നിൻ

ധ്യാനം പൂണ്ടു നിശ്ചയിച്ചു വിഷമി-

ച്ചീടുന്ന തത്തനപിയാൾ. (നൂറ)

രാജാ— അതുശ്ചോ, എനിക്കുവേണ്ടി ആ കല്യാണി എത്രമാത്രം സങ്കടങ്ങൾ സഹിക്കുന്നു.

സിദ്ധി— രാജാവേ! ഒന്നുകൂടിപ്പറയുവാനുണ്ട്.

താഞ്ചേലൊത്തൊരു ഹംസതുലശയനം

കൈവിട്ടു ഭ്രസംസ്ഥയായ്

പൂഞ്ചേലത്തലയാൽ നിലാവിനെ മറ-

ച്ചു ജാലമാഗ്ഗാഗതം

തഞ്ചൊരുതപമെഴും മുഖം കരതലേ

ചേർത്തൊട്ടു കണ്ണീരുമായ്

തപാഞ്ചേതസ്സിൽ നിനച്ചു തന്നെയിരവ-

മൈക്കണ്ണി പോക്കും ബലാൽ.

(നൗമ)

രാജാ— (അശോകന്റെ നേരേ നോക്കിട്ട്) തോഴ!

എന്തുലം കാമബാണപ്പെറ്റാരികനലിലെരി-

ഞ്ഞെന്നിലുൽക്കണ്ഠമുക്കും

പൊന്മാൻ നേർക്കണ്ണിയാമാ പ്രിയയുടെ ചരിതം

കേൾക്കയാലെന്റെ ചിത്തം

മുന്നം സ്നേഹത്തിൽ മുങ്ങി, തദനുകടനമാ-

ന്നമ്പുമാശ്ചര്യവും പു-

ണ്ടെന്നല്ലമ്പമ്പമാലോറുടനതിനെ വിഴു-

ങ്ങിടിനാൻ പേടിതാനും.

(നൗമ)

അശോ— അപ്രകാരമുള്ള സ്നേഹത്തിന് ഇതു വേണ്ടതുതന്നെ.

സിദ്ധി— രാജാവേ! എന്റെ തപോനുഷ്ഠാനം മുടങ്ങിപ്പോകു

ന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ മററു വല്ലിടത്തും പോകട്ടെ.

രാജാ— (കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ഭഗവതിയാൽ അനുഗ്രഹിക്ക

പ്പെട്ട ജനത്തിന്റെ ചരിത്രം കേട്ടതിനാൽ എന്റെ മനസ്സി

ന്നു വല്ലാതെ ഒരുലിവുണ്ടായിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു പറയു

ന്നതിനുകൂടി ഞാൻ ശക്തനല്ല. ഇതിൽ അവിടുത്തെ ഹൃദ

യം എങ്ങനെയാണ്?

സിദ്ധി— രാജാവേ! അവിടെക്കു മംഗലം ഭവിക്കട്ടെ. അവിടു

ത്തെ ഇഷ്ടം സാധിക്കട്ടെ (എന്നു പോയി)

രാജാ— (അല്പം വിചാരിച്ചു ഭീഷ്മം നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) സഖേ! ഭ

ഗവതി പോയല്ലോ. ഈ ഭഗവതിയുടെ കാരുണ്യംകൊണ്ടാണ് പ്രിയതമയുടെ വിവരമൊക്കെ നമുക്കറിവാൻ സംഗതിയായത്.

അശോ— എന്നാൽ തത്രഭവതിയെ വേഗം വിവാഹം ചെയ്യാൻ ഉത്സാഹിക്കുക.

രാജാ— (വിചാരം നടിച്ചിട്ട്) തോഴരേ! ഏതുപായംകൊണ്ടാണ് ആ പ്രിയതമയെ കൈക്കലാക്കേണ്ടത്?

കേട്ടാലോ ഭീമനോടശ്ശൂരിമുഖിയെ റൂപ-

ക്കൊത്തതല്ലതന്നും, മ-

ല്ലിട്ടാപിച്ചെങ്കിലോ വേണ്ടവരും നിജജനസം-

പീഡനത്താൽ വെറുക്കും

വേട്ടാലോ ഞാൻ ബലത്താലവളെ, വിധിയതോ-

രാക്ഷസക്കൊത്തതീമ-

ട്ടൊട്ടാലോചിച്ചു വേണ്ടും മറകളെയറിയാ-

തരത്തടം ചുറ്റിടുന്നു.

(നൃന്ദ)

അശോ— തോഴ! അവിടുത്തെ അഭീഷ്ടം മേൽക്കുമേൽ സാധിച്ചുവരുമ്പോൾ ഇങ്ങനെ പാരവശ്യം നടിക്കുന്നതെന്തിന്?

രാജാ— (കേൾക്കാതെകണ്ട്.)

മാരനുള്ള കടുശസ്ത്രജാതമാം

ക്രൂരിരുട്ടിലലയുന്നൊരിജനം

പാരിനററ ഭവുകം വളത്തുമ-

ച്ചാരുഭീപികയെന്നു കണ്ടിട്ടും?

(നൃന്ദ)

അശോ— തോഴർ പ്രസാദിച്ചുകേൾക്ക. അവിടയും നമുക്കു ദൈവം വാതിൽ തുറന്നിരിക്കുന്നു.

രാജാ— അതെങ്ങനെ?

അശോ— മെയന്തീസ്വയംവരത്തിന്നുവേണ്ടി ക്ഷത്രിയരാജാക്കന്മാരെ വിളിക്കുവാൻ അയക്കപ്പെട്ട ഭൂതന്മാർ വിഭർരാജ്യ

ത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വസ്തുതമാനം ചാറ്റ
ന്മാർ പറഞ്ഞു കേൾക്കുന്നുണ്ട്.

രാജാ— (ശ്ലാഘിച്ചുകൊണ്ട്) എന്നാൽ നല്ലവണ്ണം ആലോ
ചിച്ചു ചെയ്യേണ്ടതായ കാര്യത്തിന്റെ കാലം അടുത്തുപോ
യല്ലോ. അതുകൊണ്ടിപ്പോൾ,

ചിന്തിച്ചു മത്സേവകവൃദ്ധരോടൊ-
ത്തനോതുമെന്നാലതു ചെയ്തിടാം ഞാൻ
മന്ത്രിശുഭരന്മാരുടെ ബുദ്ധി, യുവീ-
കാന്തർക്ക കാര്യത്തിന്നു ദിവ്യമന്ത്രം. (നൃത)

(അണിയറയിൽ വൈതാളികൻ) സൂര്യൻ ആകാശത്തി
ന്റെ ഒത്ത നടുക്കെത്തിയിരിക്കുന്നതിനാൽ ഇപ്പോൾ നട്ടുച്ച
നോമായി. ചൂടു വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. എങ്ങനെ എന്നാൽ:—

ചോടേ മാലോകർ തിങ്ങിപ്പറവകൾ നടുവിൽ
ചേർന്നു പൊത്തിനകത്തും
കൂടേറി, കൊമ്പനങ്ങാതിലകൾ വിളിയും
മാമരം നിന്നിടുന്നു,
വാടീടും മൊട്ടൊടൊന്നിച്ചുലർന്നിര കൊഴിയു-
ന്നുണ്ടു വളളിക്കു, വളളി-
ക്കൂടാരംതോറുമോടും മൃഗതതിയെ വഹി-
ക്കുന്നു ഭൂമീധരങ്ങൾ. (നൃത)

അത്രയുമല്ല,

സൂരൻ തൻ തീവ്രഭാസ്സാൽ ദിശി ദിശി തുഹിനം
പാഞ്ഞുപോകുന്നു സർപ്പം
പാരിൽ, ചോരാശുഭിജ്ഞാലതപെടുകയാൽ
ഭീതി കൈക്കൊണ്ടുപോലെ
ശൂരപം ചേർന്നു വൈലാലവശതയൊടു മ-
ന്ദിച്ചു ചുറ്റുന്നു വാതം

പാരം നട്ടുച്ചയേണുന്നൊരു കടുത ജയി-

ക്കുന്നു ഭിക്ഷികളെല്ലാം.

(നൃപ)

രാജാ— (കേട്ടിട്ട്) എന്നാൽ നമുക്കു മധ്യാഹ്നകർമ്മങ്ങൾ കഴി
ച്ചു വേണ്ടതിനെ അനുഷ്ഠിക്കാം.

(എന്നു രണ്ടാളും പോയി)

(ഒന്നാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.)

രണ്ടാമങ്കം.

(അനന്തരം അമാത്യൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അമാത്യൻ— (സന്തോഷത്തോടുകൂടെ)

എന്നോടുഴിപനോതി ഭൂപതികളെ-

സ്സംഭാവനം ചെയ്യുവാൻ

വന്നാർ സന്ദരിതൻ വിവാഹരസിക-

ന്മാരായ ഭൂപാലരും,

ചെന്നച്ചിച്ചെതിരേററിരുത്തി മുറപോൽ

സ്ഥാനങ്ങളാൻള്ളൊരാ-

മന്നാമാർ നളചക്രവർത്തി വരുവാൻ

കാക്കുന്നിതെല്ലാവരും.

(൧)

അതിനാൽ എല്ലാ മഹാരാജാക്കന്മാരായും വന്ദിക്കപ്പെട്ട
നാ ചരണകമലങ്ങളോടുകൂടിയ ശ്രീമാൻ വൈരസേനി ചക്രവ
ർത്തി പ്രഭാതത്തിൽ കണ്ഡിനനഗരത്തിൽ എഴുന്നള്ളുമെന്ന്
അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രി അയച്ചിട്ടുള്ള പത്രിക കണ്ട്, നമുക്കു
മഹാരാജാവായ വൈരഭൻ അദ്ദേഹത്തിനെ ബഹുമാനിക്കു
വാൻ വേണ്ടി ഈ പട്ടണത്തിൽ നിന്ന് ഒരു ക്രോശം അകലെ
ച്ചെന്നു പട്ടാളങ്ങളോടുകൂടി കാത്തുനിൽക്കുന്നു. ഞാനും അവി
ടുത്തെ കല്പനപ്രകാരം ഈ ഗവ്യന്തരത്തിങ്കൽ (നാലുനാഴി

കെക്കുള്ളിൽ) എതിരേൽക്കുവാനുള്ള ഉപകരണങ്ങളോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കുകയാകുന്നു.

(കിഴക്കോട്ടു നോക്കിട്ട്) കഷ്ടം! ആ പ്രഭാതവും കഴിഞ്ഞു പോയി. ഇതാ ഇപ്പോൾ,

ഉദയഗിരിവരൻ തന്നേററവും മോളിലായി-
 ട്ടുയമൊടു കിഴക്കൻ ദിക്കിലെത്തിട്ടിനേശൻ
 കരമുഖകിതിലുറ്റിക്കുന്നു വണ്ടു മൊട്ടാം
 തടവു സപദി കൈവിട്ടുല്ലസിക്കുന്നിതെങ്ങും. (൨)

പ്രാലേയതപിതിലസ്രാവലികളെ നിയമി-
 ചിട്ടു പോറുന്നു സമ്പ്രം,
 ഭൂലോകാംഭസ്സു കൈക്കൊണ്ടുടനലകിലിയ-
 റുന്നു ദിവ്യാമൃതത്തെ
 മാലിന്യം തീർത്തു വസ്തുക്കളെയുരു ബലവ-
 ത്താക്കിടുന്നു, പദാർത്ഥം
 ചാലേ കാട്ടുന്നു നേത്രങ്ങളിലയി ദിവസാ-
 ധീശ! നിന്നെത്തൊഴുന്നേൻ. (൩)

സേനാപതി— (തിരനീക്കി പ്രവേശിച്ചിട്ട്) ആയ്! മഹാരാജാവു കല്പിക്കുന്നു “പറഞ്ഞിരുന്ന സമയം കഴിഞ്ഞുപോയി. എന്താണിനിയും ചക്രവർത്തിയെ കാണാത്തത്. ഇതിന്റെ മറുപടി പറഞ്ഞയക്കു” എന്ന്.

അമാത്യൻ— സഭേ! ജയസേന! ഞാനും അതുതന്നെ വിചാരിച്ചു നിൽക്കുകയാണ്. വളരെ ദൂരത്തിൽനിന്നു വരുന്നവരുടെ കാലാതിക്രമണം ക്ഷമിക്കേണ്ടതാണല്ലോ.

ജയസേനൻ— ഇതു ശരിതന്നെ, എന്നാലും സൂര്യാദിഗ്രഹങ്ങൾ എന്നപോലെ രാജാക്കന്മാരും കാലനിയമങ്ങളെ അനുസരിച്ചുതന്നെ പ്രവർത്തിക്കുന്നുവല്ലോ.

അമാ— അങ്ങു പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്. ഇതുതന്നെയാണ് എല്ലാവരും യോജിക്കുന്ന പന്ഥാവ്.

എന്തെന്നാൽ:—

ക്രിയകളതതുകാലം തെറ്റു പറ്റാതെ ചെയ്യാൽ

നയമുതുന്നിമിത്തം ശ്രീയുദ്ധൽഭൂതമാകും

നിയമവിധിവെടിഞ്ഞാൽ തന്ത്രവും നഷ്ടമാകും

സ്വയമതുനിജമാനിക്കൊക്കയും പാത്രമല്ലോ. (൪)

എന്നാലും സത്യസാഗരനായ ആ മഹാരാജാവ് ഏതോ വലിയ വിപ്ലവം നേരിട്ടതിനാൽ താമസിക്കുന്നതായിരിക്കണം.

ജയ— “അഥവാ എന്തിന് ഈ പ്രയാസം സഹിക്കുന്നു” എന്നുവെച്ച് അദ്ദേഹം ഉദാസീനനായോ?

അമാ— എന്നാൽ ആ വിവരത്തിന് എഴുതി അയച്ചില്ലല്ലോ.

ജയ— ശരി. അപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടതു തന്നെ.

രാഷ്ട്രീയൻ— (തിര നീക്കി പ്രവേശിച്ചിട്ട്) ആയ്! അമാത്യ പ്രജാസാഗര! “സൂര്യൻ ആകാശത്തിന്റെ മധ്യത്തിലെത്തി. ഇനിയും ചക്രവർത്തി എഴുന്നള്ളാത്തതെന്ത്? മറുവടി പറഞ്ഞയക്ക” എന്നിങ്ങനെ മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ഭവാനോടു കല്പിക്കുന്നു.

അമാ— (സവിഷാദം ആത്മഗതം) അയ്യോ വലിയ കഷ്ടം വന്നിരിക്കുന്നു. എന്താണ് മറുവടി പറഞ്ഞയക്കേണ്ടത്? വരും എന്നു പറഞ്ഞാൽ ഇതുവരെ വരാതിരുന്നതിന്റെ ഉത്തരമെവില്ല. വരികയില്ലെന്നു പറഞ്ഞാൽ വരുന്നപക്ഷം അസത്യമായും ഭവിക്കും. കാരണമറിയില്ലെന്നു പറയുന്നതു സാമത്വമാനിയുടേയും സുപനമാകും. കഷ്ടം! കഷ്ടം! ഏതു വിധവും ബുദ്ധിക്ഷോഭത്തിനായിട്ടുള്ളതാകുന്നു ഈ മന്ത്രിപദം. അതുമാത്രമോ,

ഇഷ്ടം നോക്കിയുരക്കണം നരവരൻ

തന്മൂലിലെന്തെങ്കിലും.

ശിഷ്യൻ ഭൂപതിയെങ്കിലേതുവഴിയും
 മംഗല്യമുണ്ടായിടും;
 ദിഷ്ടക്കേടിനു ദൃഷ്ടഭൂപവിഷയേ
 കാര്യം പിഴച്ചീടുകിൽ
 തട്ടം ദോഷമമാത്രനിൽ ഗുണമതെ-
 നാലോ നരായീശനിൽ.

(൭)

അത്രതന്നെയുമല്ല,

തന്നീശന്റെ ഹിതം നടക്കുകിലിതം
 ലോകർക്കിടിക്കാ, ജനം
 തന്നെക്കാക്കുകിലീശകാര്യമതിലും
 വല്ലായ്മ തെല്ലേററിടും;
 തന്നിഷ്ടപ്പെടി പോകിലോ ഏതെങ്കിലും
 തോഷിക്കയില്ലീവിധം
 മൂന്നല്ലോ വിഷമങ്ങൾ; കഷ്ടമധികാ-
 രത്തിന്റെ പോക്കോക്കുകിൽ.

(൮)

രാജാ— ആയ്! അങ്ങൻ ഉത്തരം പറയാതെ ഇങ്ങനെ ചിന്താ-
 ക്ഷലൻ എന്നുപോലെ കാണപ്പെടുന്നതെന്താണ്? രാജാവു
 ബലപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. അതുകൊണ്ടു മറുവടി തരു.

അമാ— (സ്വഗതം) ഇതു തലയ്ക്കു മറൊരാൾ ശുദ്ധമായിരിക്കു-
 ന്നു. എന്താണുത്തരം പറയേണ്ടത്. ഇരിക്കട്ടെ ഇങ്ങനെ
 പറയാം. (പ്രകാശം) ഭദ്ര! അജിതവർമ്മ! “സാർവ്വഭൌമൻ
 ഏതോ കാരണവശാൽ വൈകുകയാണ്. ഞാൻ തന്നെ
 ചെന്നു് ആ കാരണം മനസ്സിലാക്കാം. അതുവരെയുണ്ടാകു-
 ന്ന കാലതാമസം ക്ഷമിക്കണം” എന്നു മഹാരാജാവിനോ-
 ടുണർത്തിക്ക.

അജിതവർമ്മൻ—ആയ്ന്റെറ കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി.)

ജയ— ആയ്! സാർവ്വഭൌമൻ ഇന്നു സമാഗമിച്ചില്ലെങ്കിൽ ന

മുടി എല്ലാവരുടേയും ഉത്സാഹം ഭഗമായി പരിണമിക്കുമല്ലോ.

അമാ— അതുമാത്രമല്ല. അനന്തവും കൂടി ഉണ്ടാകും.

ജയ— (സസംഭ്രമം) അനന്തമുണ്ടാകുന്നതെങ്ങനെ?

അമാ— ക്ഷണിക്കപ്പെട്ടവരും യുവാക്കന്മാരുമായ ക്ഷത്രിയരും ജാക്കന്മാർ ഇവിടെ സൈന്യസമേതം വന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നു. ഏകഫലത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്ന അവരെല്ലാവരും ഭിക്ഷു ചോറിന് ആഗ്രഹാരികന്മാർ എന്നപോലെ ഭർത്താരികയെക്കുറിച്ചു തമ്മിൽ തമ്മിൽ കലഹിച്ചു, ലോകം മുഴുവൻ വിറച്ചിട്ടുകൂടിയും. അപ്പോൾ ഭർത്താരികയെ രക്ഷിക്കുന്നതു നമുക്കു പ്രയാസമായി വരും. അദ്ദേഹം വന്നിട്ടാണെങ്കിൽ ഈ രാജാക്കന്മാർ സൂര്യന്റെ മുഖിൽ മിന്നാമിനാളുകൾ എന്നപോലെ മടങ്ങിപ്പോകയും ചെയ്യും.

ജയ— ശരി. ശരി. എന്റെ കഴുത്തിനനേരേ നോക്കൂ. എന്താണ് അനവസരത്തിൽ എന്റെ കണ്ണു മിന്നൽപ്രകാശം കൊണ്ട് എന്നപോലെ സങ്കോചിച്ചുപോകുന്നത്?

അമാ— (നോക്കിട്ട്) ഏതോ ദിവ്യമായ ഒരു തേജഃപുഞ്ചം ഇറങ്ങിവരുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.

രണ്ടുപേരും— (സമുത്സുകന്മാരായി നോക്കുന്നു. ആകാശത്തിൽ പാടുന്നു.)

ശരണ, മഖിലവേദസ്രീശിരസ്സിന്നു നല്ലാ-

ഭരണ, മവനതന്മാക്കൊക്കെയൊധാരഭ്രതം

ഹരണമഖില പാപത്തിന്റെയും മാധവൻ തൻ

ചരണമതു ഭജിച്ചീടുന്നു ഞാൻ സംസൃതിപ്ലവം. (ഒ)

ജയ— ഈ ഭാഷാവിഭാസം പ്രശാന്തവും ഗംഭീരവും ആയിരിക്കുന്നു.

അമാ— (നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചിട്ട്.) സഖേ! ജയസേന!

സരസ്വതീകരധൃത വീണയെന്നപോൽ
കരാംബുജേ വിനിഹിത വീണയാൽ സ്മരൻ
വരുന്നിതാ മുനിവരനായ നാരദൻ
ശരത്തിലെഗ്ഗശിയൊടുതുല്യ കാന്തിമാൻ. (വ)

(രണ്ടുപേരും കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട് എഴുന്നേൽക്കുന്നു, അനന്തരം യഥോക്തവേഷനായി നാരദൻ പ്രവേശിക്കുന്നു).

നാരദൻ— അഹോ! പരമേശ്വരൻ എന്നിൽ ഉള്ള പ്രസാദത്തിന്ന് ഒരതിരില്ല. അവിടത്തേ കാൽത്താമരകളിൽ വണ്ടെന്നപോലെയിരിക്കുന്ന എന്റെ അന്തരാത്മാവു വിഷമങ്ങളായിരിക്കുന്ന വിഷയങ്ങളിൽനിന്നു മടങ്ങി പ്രസന്നമായിരിക്കുന്നു. എന്നാലും കലഹമർന്നത്തിലുള്ള ആശ എന്തെ വല്ലാതെ ബാധിക്കുന്നു. പ്രകൃതത്തിൽ ദമയന്തീമുഖമായിട്ടു വളരെ ജനങ്ങൾക്കു കലഹം സംഭവിക്കയും ചെയ്യും. അങ്ങനെയൊക്കെയാണെങ്കിലും നളന്റെ മുമ്പിൽ എത്രനിൽക്കുവാൻ ഒരാളും ഉണ്ടാവുകയില്ല. ഇന്ദ്രൻ, അഗ്നി, വരുണൻ, യമൻ എന്നീ ദേവന്മാരുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു ഞാൻ കലഹത്തിന്റെ ഒരു വിത്തു പാകി പോന്നിരിക്കുന്നു. അവർ ഗുണജ്ഞന്മാരാകകൊണ്ട് ആ വിത്തു വേണ്ടതുപോലെ മുളക്കുവാൻ വഴിയില്ല. ആദ്യേ 'കലി കലി' എന്നിങ്ങനെ കരിമ്പാറക്കല്ലുപോലെ കഠിനശരീരനായി കോപിയായ ഒരു ഞൻ എവിടെയോ ഉണ്ടല്ലോ. അവനെ അന്വേഷിക്കുന്നു. അതിനുവേണ്ടി സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് ഇറങ്ങിയിരിക്കുന്ന എനിക്ക് ഈ വരദാനഭിയിൽ മദ്ധ്യാഹ്നകർമ്മങ്ങളെ നിവർത്തിച്ചിട്ടു വേഗം പാതാളത്തിലേക്കു പോകണം. (ഇങ്ങനെ സന്തോഷപൂർണ്ണരും ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

(രണ്ടുപേർ ഭണ്ഡനമസ്കാരം ചെയ്യുന്നു.)

നാരദൻ— കണ്ടിട്ട്, വത്സന്മാരെ! നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും വിജയികളായി ഭവിക്കട്ടെ.

അശോ— ഭഗവൻ! വിചാരിക്കാതെ ഉണ്ടായതായ ഈ ഏഴ് നെള്ളത്തുകൊണ്ട് അമൃതവഷ്ഠിയിൽ നനഞ്ഞതുപോലെ ഞാൻ വിഷയാന്തരങ്ങളെ മറന്നിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും അല്പം ഒന്ന് ബോധിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

നാരദൻ— വേണ്ട. രസനയെ ആയാസപ്പെടുത്തേണ്ട. പഠത്തിട്ടില്ലെങ്കിലും അഭിമതം എനിക്കു മനസ്സിലായി. കേൾക്കൂ. നളൻ നിങ്ങളുടെ രാജാവിന്റെ കല്പനയെ ബഹുമാനിച്ച് കണ്ഡിനത്തിൽ വന്നുചേരവാൻ പുറപ്പെട്ടവരുവഴി:—

ഏതോ കൈതവമോത്തുകൊണ്ടു ചിലര-

ഭിക്ഷാലരെന്തൊക്കെയോ

ചേതോമോഹനവാക്കിനാലനുപദം

സത്യത്തെ രക്ഷിച്ചിടും

നേതാവെ, സ്വവശത്തിലാക്കിയുടനേ

സ്വപ്രേമകാര്യം മുറെ-

ക്കോതാനുള്ളൊരു ഭൃത്യനാക്കി വിരവോ-

ടെങ്ങോ നയിച്ചിടിനാർ.

(ൻ)

അശോ— (കേട്ടു പാരമ്പര്യം നടിച്ചിട്ട്) അഹോ നമ്മുടെ ഭഷ്ടാലം! ദേവന്മാരുംകൂടി നമുക്ക് അനന്തം ചെയ്യുന്നുവല്ലോ.

കൂട്ടീ ഭൂപരെയെൻ നുപൻ നളസമ-

ഭൂമെച്ചുക്കു, വിദ്യാതനാ-

രാട്ടെങ്ങോഗതനായി തൻ മകളെയി-

ന്നന്യനുമേകേണ്ടതായ്

തട്ടീടും പരമല്ലൽ വേളിയധുനാ

വേണ്ടെന്നുവച്ചാൽ ചളി-

ശൂട്ടിൽ താണിടുമാനപോലെ നുവരൻ

കേഴേണ്ടതായും വരും.

(ഹ)

നാര— ഭദ്ര! ഭവാന്റെ ആലോചന ഉചിതമായിരിക്കുന്നു.

കേൾക്കുക. നളമഹാരാജാവിന്റെ ദേവഭൃത്യം ഒരു ദിവസ

ത്തേക്കുമാത്രമാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇദ്ദേഹം ഏകാകിയായി വന്നു ദേവകാൽപ്പം രഹസ്സിൽ നിവൃത്തിപ്പെട്ടു നാളെ രാവിൽ നിങ്ങൾക്കു ദൃശ്യനാകയും നിങ്ങളുടെ രാജാവിന്റെ അഭിലാഷത്തെ സഫലീകരിക്കുകയും ചെയ്യും.

അശോ— (സന്തോഷത്തോടുകൂടി കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ഭഗവൻ! ഞങ്ങൾ അനഗ്രഹിതന്മാരും പ്രീതന്മാരും കൃതാർത്ഥന്മാരും ആയിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

നാരദൻ— വത്സന്മാരേ! എന്നെ തടയരുതേ, തടയരുതേ. പ്രസ്തുത കാല്പസാധ്യത്തിന്നു നാം ഉത്സാഹിക്കുക. (എന്നു പോയി.)

രണ്ടു— (ഉല്ലാസത്തോടുകൂടി) നമുക്കും ഈ വിശേഷം നമ്മുടെ വിദഗ്ദ്ധരാജാവിനോടുണ്ടാക്കിയ കൃതകൃത്യന്മാരായിത്തീരാം.

(എന്നു രണ്ടാളും പോയി.)

ശുദ്ധവിഷ്ണുഭംഭം കഴിഞ്ഞു.

(അനന്തരം പാഞ്ഞതുപോലെ രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാജാ— (സോല്ലാസം)

നോക്കൂ ദിക്കിങ്കലെല്ലാമെവളെയിഹ കിനാ-

വിങ്കലും കാണു, പിച്ഛം-

ലാങ്കായിട്ടോ നയിച്ചു സമയൊടു സദൃശം

മാത്രയോരോന്നുമീത്താൻ

ഉൽക്കണ്ഠാഭാരമാരാലിവനജനിതമ-

കണ്ഠകാരണമിപ്പോൾ

ദൃഷ്ടിൽ പെട്ടീടുമെന്നുള്ളൊരു കരുതവശാൽ

മുമ്പിലോടുന്നു ചിത്തം.

(ഛന്ദ)

അപ്രകാരമാണെങ്കിലും വഴിമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു ദേവസംബന്ധമായ മറ്റൊരു കാര്യം ചെയ്യേണ്ടതായി വന്നു എന്നുള്ളതും കൃതാർത്ഥനെക്കു കാരണമായിരിക്കുന്നു. (സ്മരണയെ നടിച്ച്)

തീർവന ചക്രവർത്തിയായ ദേവേന്ദ്രൻ എന്നിൽ ഉള്ള സന്തോഷാധികൃതം അതുതന്നെ. യാതൊന്നുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം, പെരുലോമിപ്പള്ള കൊങ്കർത്തമതിലിയലും

കുങ്കുമം ചേർന്ന കണ്ണൻ

മെഴുലൈ ചേർത്തിട്ടു, തോളിൽ തഴുകി, യതിമുദാ

താടിയും തെല്ലുയർത്തി,

പാരം മുത്താൻ മിന്നും മിഴികളുടെ സഹ-

സ്രുതിനാലേറെനേരം

നേരായ് പൂജിച്ചുവിട്ടാൻ വലിയൊരുനിജ കാ-

യ്ക്കുത്തിലിഷ്ടാപ്തിയേകാൻ.

(൧൨)

അഹോ! മഹാനഭാവനായിരിക്കുന്ന ആ യമവരണാ നിലനാഭം ആദരവോടുകൂടി എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ചിട്ടു, വിനീതനായ എന്നോട്:—

മനതളിരിലെയൊഴ മന്ദമാസാ-

നനമതിനാലറിയിച്ചു, “കുണ്ഡിനത്തിൽ

പനിമതികലവീര! പോക, നിന്നെ-

ജ്ജനമറിയില്ല വഴിക്കി” വണ്ണമോതി.

(൧൩)

അതിനാൽ, അനുചരന്മാരെയൊക്കെ സ്വയംവരസ്ഥാ നത്തിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്ന ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഏകാകി യായിട്ടു ദേവന്മാർ ഉപദേശിച്ചിരിക്കുന്ന മാർഗ്ഗത്തു കയ്യു കടെ അന്തഃപുരത്തിലേക്കു പ്രവേശിക്കുന്നുണ്ട്. (മുൻഭാഗത്തേക്കു നോക്കിട്ട്) ഹാ! കുണ്ഡിനപുരത്തിന്റെ ഒരു രാമണീയകം!!

നാരീസീമന്തരേഖാസദൃശമിഹ വിള-

ങ്ങുൻ രഥാളി, കാൺമു

നേരേ പന്തിക്കു വീടിൻനിര തെരുവിലിതാ

നന്മണിപ്പെട്ടി പോലെ

ചാരുശ്രീ രത്നശോഭാകൃതികൾ സരസിജ-

ക്കണ്ണിമാരും ലസിപ്പു-

ണ്ടോരോരോ വീടുതോറും ഗുഹികളിഹ ജനി-

ക്കുന്നു സൗഭാഗ്യവാന്മാർ.

(൧൪)

ഈ പട്ടണം അങ്ങും ഇങ്ങും ഉഴറിനടക്കുന്ന പൊതുമ്മാ
രെയൊണ്ടു നിറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

നൽത്തോരണോദ്യുൽധപജപ ക്ലിപ്തയാൽ ശ്രീ

മെത്തുന്നു ഗന്ധോദകമാൻമാർ

നികതാത്മമായ് മംഗലസുനയുപോ-

പാത്തം ലഭിക്കുന്നിതു മാഗ്ഗമെങ്ങും.

(൧൫)

സൗരഭ്യം വീഥിതോറും ഘമഘമ വിലസി-

ടുന്നു, സുഭൃക്കൾ പോക-

നോരത്തിൽ പൊഞ്ചിലമ്പിൻ ഝണ ഝണ മധുരാ-

രാവായ് കേട്ടിടുന്നു

തേരോടീടും ഭഗായാം ഘണഘണ മണിനാ-

ഭങ്ങൾ കേൾക്കുന്നു, പൊന്നിൻ

ഭേരിനാടങ്ങളും താൻ ധണധണ നിതരാം

കേൾക്കുമാറാഞ്ഞുന്നു.

(൧൬)

ഇവിടെ ഈ തെരുവിലുള്ള സുന്ദരികളുടെ വിലാസവേ
ഷ്ടിതങ്ങൾ സ്പഷ്ടമായിരിക്കുന്നു.

മട്ടേറും മാലതീക്കാന്തെരുവരും കരതലം

വെച്ചാരിച്ചെമ്പകപ്പു

വിട്ടു, ബന്ധുകമെന്നോത്തധരമതിലെയും

കാന്തി ബിംബിക്കുമുലം

മൊട്ടേത്തും ബന്ധുകം പൂഞ്ചിരിയൊളിയിൽ വെട്ടു-

ക്കമ്പൊരും വെള്ളാമ്പലെന്നോ-

ത്തിട്ടപ്പോൾതന്നെ തനപീപരമപര ധരി-

ക്കുന്നു കാതിന്നുമീതെ.

(൧൭)

(മറ്റൊരിടത്തു നോക്കിട്ട്) ഈ വേഗ്യതെരുവിൽ സാ

യന്തനസന്ധ്യാസമയത്തിലെ വാരാഘനകളുടെ വിഭാസം അതിമനോഹരമായിരിക്കുന്നു. ഈ സൂരികളാകട്ടെ,

മട്ടെഴുന്നൊരുനിയോളമംപ്രി വിരൽ
മുട്ടിടും പരിമുട്ടത്തു, കാൽ
കുട്ടിമുപ്പടിയിലൂന്നി ലാക്കിലഥ
നോക്കി മെല്ലെ വഴിപോക്കരെ
വിട്ടിടും നിജ കടാക്ഷധോരണികൾ
കൊണ്ടു നൽ പുതിയ വെണ്ണതൻ
കുട്ടുപോലെ ബുധമാനസങ്ങളെയു-

രുക്കിവാങ്ങി മരുവുന്നമോ. (൧൮)

(പുറം നോക്കിട്ട്). ഈ പട്ടണം ഉത്തംഗങ്ങളായിരിക്കുന്ന മാതംഗങ്ങളാലും മാനുകളെ അതിശയിക്കുന്ന കതിരുകളാലും സമ്പൂർണ്ണമായിരിക്കുന്നു എന്നത് ആശ്ചര്യകരവും മനോഹരവും ആയിരിക്കുന്നു.

കരിമുകിലണിപറ്റിത്തന്നെയോ വൻ-
കരിവരർതന്നെ വരുന്നതോ,യിതല്ല;
ഗിരികളൊടിടചേന്നിരിക്കുകൊണ്ടി-
പ്പരിയിലെഴും ലഘുപദ്യങ്ങളല്ലോ. (൧൯)

(പാശ്ചാത്യഗത്തിൽ നോക്കിട്ട്)

നീട്ടംകൂടിയ കാൽ കഴുത്തനുപദം
തുങ്ങുന്ന ചുണ്ടാൻ, വൻ
പൂഷ്പത്തിങ്കൽ മുഴച്ചു തുങ്ങി വിലസും
കങ്കാളവാനാരിവൻ

(നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്)

രാട്ടിൻ കാതുധൂരന്ധരൻ പുരുബലം
കൊണ്ടാക്കുമൊന്നാമനാ-

മുഴുൻതന്നെ സമീക്ഷകക്കിഹ മഹാ-

നൽഗീവികാചാതുക്കൻ. (൨൦)

ഇതിരിക്കട്ടെ ശ്രീഭഗവതിയമ്പലത്തിന്റെ തെക്കും ആയിരം കാൽമണ്ഡപത്തിന്റെ വടക്കുമായി കിടക്കുന്ന ഈ 'വഴിയിൽകൂടി കന്യകയുടെ അന്തഃപുരത്തിങ്കൽ പ്രവേശിക്കാം. (ചുറ്റിനടന്നു നോക്കിട്ട്) അമ്മഹ! ഈ അന്തഃപുരാംഗണം നയനാഭിരാമമായിരിക്കുന്നു. ഇവിടത്തെ ഈ ഗൃഹോല്പാദനം പൂവളളികൾ പടന്നിരിക്കുന്ന ബാലവൃക്ഷങ്ങളാലും മണിവാപികളാലും ലീലാമണ്ഡപങ്ങളാലും ചരിശോഭിക്കപ്പെടുന്നു.

ഹല്ലപുഷ്പവനകഞ്ജസന്തതിക-
ളാൽ മനോജ്ഞതരമിസ്ഥലം
ഉല്പസൽഭ്രമര വൃന്ദമാന്നിവിടെ
യാണഭൈരവി വിഹരിച്ചതും
മല്ലലോചന നടക്കുകൊണ്ടു ചരി-
ശുദ്ധിയേന്തിയതുമിങ്ങുതാൻ
തല്പസത്തന്നു പുണൻ സൗരഭമെ-
ഴും സമീരതതിയുണ്ടിതാ.

(൨൧)

(മുന്നോട്ടു നടന്നു ശ്യാഘയോടുകൂടെ) അഹോ! ദേവന്മാരുടെ പ്രഭാവം വലിയതും അതുഭൂതകരവും ആയിരിക്കുന്നു.

ദപാരം തോറും നിയമിതർ ചരി-

ക്കുന്നു പൊല്പീസ്സുകാരും

ശൂരാകാരോൽക്കട മതികളാ-

യുള്ളവർക്കാരമേവം

ആരും കാണാതെ മിഹ ചരി-

ക്കുന്നു സംരോധവും വി-

ദ്വേഷഭയന്നേരത്തിവനെയെവനും-

കണ്ടുകൂടുന്നു വന്തു.

(൨൨)

അതിനാൽ ഞാൻ ഈ സോപാന മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ അന്തഃപുരത്തിൽ ചെന്നു തത്രഭവതിയെ ദേവനിദേശം അറിയിക്കുന്നുണ്ട്.

(കോണി കയറി നിമിത്തത്തെ അഭിനയിച്ചിട്ട്)

ഇളകുന്നു വലത്തു കൈ, ലസന്മം-

ഗളസംഭവ്യത യോതിടുന്ന പോലെ;

കളവററു സുരാജ്ഞ നിവ്ഹിച്ചാ-

ലുളവാകും മമ പുണ്യമെന്നു ന്തനം (൨൩)

(എന്നു സന്തോഷത്തോടുകൂടി ചുറ്റി നടക്കുന്നു)

(അണിയറയിൽ)

സുമധുരഫലജാലം കൊണ്ടിതാ നിന്നഭീഷ്ട-

ഭ്രമമതിനെ നനച്ചീടുന്നു ലോകൈകനാഥൻ

മമ സഖിയതുമൂലം ധൈര്യമെമ്മട്ട മുറുകൊ-

ണ്ടമരുക പരമാശ്വാസത്തെയും പുണ്ടു താനെ (൨൪)

രാജാ— (കേട്ടിട്ടു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) ആഹാ! ഇത് അനുരാഗവതിയായ ഏതോ ഒരു കന്യകയെ സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്ന തോഴിയുടെ ഭാഷിതമാകുന്നു. (ശബ്ദത്തെ അനുസരിച്ചു നോക്കിട്ട്) അഹഹ! നമ്മുടെ കണ്ണിണയ്ക്കു സാഫല്യം വന്നു. ഈ തരുണിയാകട്ടെ അന്തഃപുരത്തിൽ അനേകം സഖികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവളായി യുവതിരൂപമായ ഒരു പ്രപഞ്ചത്തെ കാണിച്ചു മണിമഞ്ചത്തിൽ കിടന്നുകൊണ്ട് ഏതോ ഒരു സഖിയാൽ സാന്ത്വനം ചെയ്യപ്പെട്ടു ചലനം കൂടാതെയും ചിത്രത്തിൽ എഴുതപ്പെട്ടതു പോലെയും കാണപ്പെടുന്നു. ഇവൾ തന്നെയാകുന്നു മൂന്നു ലോകത്തിനും അലങ്കാരഭൂതയായിരിക്കുന്ന ആ ദമയന്തി.

കൈകാൽ കൺ വശ്രുതമെന്നീ മുഷയൊടു കമല

ത്രേണി വാഴുന്നതാകും

ശ്രീയാളും പൊയ്ക്കയാവാമിതു?, നഹി ഭിന്നകൃ-

ദ്രശ്ശി തട്ടായ്ക്കു മൂലം

ആകാ വിദ്യത്തനങ്ങായ്ക്കി, ലെവരുടയോ

പുണ്ണഭാഗ്യം നിമിത്തം

ലോകാധീശന്റെ സൃഷ്ടിപ്പണിയുടെ മഹിമാ

വാണിതേററം ലസിപ്പൂ. (൨൭)

അതുകൊണ്ട് ഈ മണിത്തൂണിന്നരികെ നിന്ന് ഇവരുടെ വിസ്രംഭ സംഭാഷണങ്ങളെ കേൾക്കുക തന്നെ. (എന്ന പ്രകാരം ചെയ്യുന്നു).

(അനന്തരം ഉക്തപ്രകാരം മെയന്തി മന്ത്രിപുത്രിയായ ശാരദയോടും പരിവാരങ്ങളോടും കൂടി പ്രവേശിക്കുന്നു)

(സഖികളിൽ ഒരുത്തി മെയന്തിയെ വീശിക്കൊണ്ട്)

സുമധുരഫലജാലം കൊണ്ടിതാ നിന്നഭീഷ്ട-

ഭ്രമമിതിനെ നിറച്ചീടുന്നു ലോകൈകകനാഥൻ

മമസഖിയതുമുലം ധൈര്യമെമ്മട്ടമുൾക്കൊ-

ണ്ടമരുക പരമാശ്വാസത്തെയും പൂണ്ടുതാനെ. (൨൮)

(എന്ന മുൻചൊല്ലിയതിനെ വീണ്ടും ചൊല്ലുന്നു)

മെയന്തി— (ഒരു വിധം സമാശ്വസിച്ച്) ഇതു നീ എന്റെ ഹിതത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു പറയുന്നതാണ്, അപ്രകാരമാണെങ്കിലും—

രാജാ— (കേട്ടിട്ട് ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടെ)

നല്ലോരിന്നൊച്ചയാകിപ്പിത കിമപി മനോ-

ഭ്രജപരം കൊണ്ടു ചിത്തം

വല്ലാതായുള്ള ലോകർക്കുസമശര ധനു-

ഘോഷമെന്നുള്ള താകാരം

അല്ലായ്ക്കിൽ ശാരദാകുന്ദപിരവ മഥവാ

ഘോമവല്ലിക്കദിക്കും

ചൊല്ലാളും പൂക്കളിൽ ചേർന്നാരു മധുപനിനാ-

ങ്ങുളാണെന്നു മാവാം. (൨൯)

മെ— ഇങ്ങനെ മുലപ്പേരും അടുത്തിരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ മ

നോരഥവൃക്ഷത്തിന് എപ്രകാരമാണ് ഫലോൽഗമം സംഭവിക്കുന്നത്? എങ്ങനെയാണ് ഞാൻ സമാശ്വസിക്കേണ്ടത്? നിശ്ചയം, പാനീയം കിട്ടാതെ ശുഷ്കം ആയിരിക്കുന്നവരെ വലോപിയാസങ്ങളെക്കൊണ്ടു പാൽപായസം കുടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

രാജാ— ഈ വധു സമർത്ഥയാകുന്നു.

ശാരദാ— സഖി ദമയന്തി! ഇങ്ങനെ വിചാരിക്കരുത്. “ആ മഹാരാജാവ് എന്തോ കാരണംകൊണ്ടു വരുവാൻ വൈകുകയാണ്. അതിന്റെ തത്വം ഞാൻ അവിടെ വന്നു രഹസ്യമായി ബോധിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം”. എന്ന് എന്റെ അച്ഛൻ അമാത്യശേഖരൻ രാഷ്ട്രീയൻവഴി തോഴിയുടെ അടുത്തെ അറിയിച്ചിരിക്കുന്നു. അതെന്തെന്നു നമുക്ക് ആലോചിക്കുക.

രാജാ— ഈ സംഭാഷണം എന്നെ ഉദ്ദേശിച്ചായിരിക്കണം.

ദമ— സഖി! എന്താണ് ആലോചിച്ചിട്ടു വേണ്ടത്? അദ്ദേഹത്തിനെ ഉദ്ദേശിച്ചു നടത്തുന്ന സ്വയംവരത്തിൽ ഒന്നാമത് അദ്ദേഹമാണ് സന്നിഹിതനാകേണ്ടത്. അങ്ങനെ ചെയ്താൽ ഉദാസീനനോ അനുരാഗമില്ലാത്തവനോ അന്ത്യാസക്തനോ ആയ ആ മഹാഭാഗനിൽ—

രാജാ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ) സുന്ദരീ! ഞാൻ ഉദാസീനനല്ല. എനിക്ക് അനുരാഗമില്ലായ്മയും ഇല്ല. അന്ത്യാസക്തനുമല്ല. ദേവന്മാരുടെ കാര്യത്തിന്നു ഞാൻ വൈകിയതാണ്. ഈ അപരാധം ക്ഷമിക്കേണമേ, (എന്ന് അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്യുന്നു).

ശാരദാ— സഖി! നീ പറയുന്നതു ശരിയാണ്. എന്നാലും അന്യഥാ വിചാരിച്ചു പോകണ്ട. നീ എങ്ങനെയും അദ്ദേഹത്തിനെത്തന്നെ പ്രാപിക്കും. “ശോഭനങ്ങളായ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയ ഈ ബാലിക സാവ്ദേശ്യമായി ഭവിക്കും” എ

ന്നു ജ്യോതിശ്ശാസ്ത്രസാഗരനായ ഒരു പ്രാശ്നികാചാര്യൻ ഭവ
തിയുടെ അർപ്പണോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ.

രാജാ— പ്രാശ്നികാചാര്യൻ പറഞ്ഞതു വാസ്തവമത്രെ. ഈ
ആകൃതിവിശേഷംതന്നെ ഇവളുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ വിളിച്ചു
പറയുന്നുണ്ട്. ഇവൾക്കുകൂടെ,

കലേശതചിരം മുഖം വിഭവപാത്രമാം നേത്രവും
തിലത്തിനുടെ പൂവിനുള്ളഴകിനൊക്കമാ മൃക്കമേ
അലംതന്ത ചടച്ചു ചെമ്പകനിറം കലനംരതി-

ക്കലംഘൃതനു ശോഭയാനർത്തിരുമററു കാണുന്നുതേ.

ഭമ— സഖി! ഭൂവിധിക്കധീനകളായ നമ്മേപ്പോലെയുള്ളവർക്കു
സൗന്ദര്യ ലക്ഷണങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടെന്തു ഫലമാണ്. നോ
ക്കുക. അന്നു ഭൂതൃത്തിനായി അയച്ച ഇഷ്ടസഖിയായ കേ
ശിനിയോടു മഹാഭാഗവായ അദ്ദേഹം അപ്രകാരമൊക്കെ
പറകയും, തത്താദൃശമായ അനുരാഗത്തെ പ്രകടിപ്പിക്കുക
യും, തന്റെ ആകൃതി വരച്ചിട്ടുള്ള ചിത്രപടം എനിക്കായി
കൊടുത്തയക്കുകയും ചെയ്തിട്ടു കാഴ്ചം അടുത്തുവന്നപ്പോൾ
മരൊരുവിധം കാണിച്ചു. അതോ എന്റെ ഭാഗ്യവിപ
ല്യം!

രാജാ— (കേട്ടിട്ടു സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ ആത്മഗതം) ആരാണു്
ആ കേശിനിയെന്ന പ്രിയസഖി? അപ്രകാരമൊക്കെ ചെ
യ്ക്കുവാനുമാർ? കഷ്ടം! കഷ്ടം!! ഈ കഥ അന്യനെ സംബന്ധി
ക്കുന്നതാണല്ലോ. എല്ലാംകൊണ്ടും ഇവൾ മരൊരുവ
കൾ അനുരാഗത്തോടുകൂടിയവളാണെന്നു തെളിയുന്നുണ്ട്.
ഇങ്ങനെയൊക്കെ എന്റെ മനസ്സ് അകാരണമായി തു
ടിക്കുന്നതെന്തിനു്? ഇവൾക്കു് അന്യനിലുള്ള അനുരാഗം എ
ന്നിലാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചുകൊണ്ട് ആ സിദ്ധമതി അ
ന്നു് അങ്ങനെയൊക്കെ വർണ്ണിച്ചതാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഇ
വരുടെ സമ്മേളനത്തിൽ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചിരുന്ന ആ അരയ

ന്നും എവിടെപ്പോയി എന്നും അറിയുന്നില്ല. അല്ലെങ്കിൽ എന്തിന്? “അത്യന്തം മനോഹരങ്ങളായ വാക്കുകളെക്കൊണ്ട് അഭിലാഷമോദകങ്ങളെ കാണിച്ചിട്ട് എവിടെക്കൊപറന്നു പോയി” എന്ന് എന്റെ പ്രിയ സുഹൃത്തായ അശോകൻ അന്നുതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഇതുപോലെയൊക്കെ ആണെങ്കിലും രണ്ടുകൊണ്ടും എനിക്ക് ഈ കാര്യത്തിൽ ആശങ്ക അവകാശമില്ല.

ശാര— തോഴി! വിശ്രമിച്ചതിന്നു ശേഷം ആലോചിച്ചു നോക്കൂ. അപ്രകാരമുള്ള ആ മഹാനഭാവൻ എങ്ങനെ വേറൊരു വിധത്തിൽ ഭവിക്കും. എന്നാൽ എന്തൊ കാര്യാന്തരത്താൽ നിരോധിക്കപ്പെട്ടതായിരിക്കണം. സമയത്തു വന്നു ചേരുമെന്നു തന്നെയാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്.

രാജാ— ശാരദ പറയുന്നതു ശരിയാണ്.

ഭമ— ശരിയാണ് ശാരദ പറയുന്നത്. കഷ്ടം! കഷ്ടം!! മനശ്ചാപലംകൊണ്ടു ഞാൻതന്നെയാണ് ഭൃഷ്ടയായി തീർന്നിരിക്കുന്നത്. സ്രീചിത്തങ്ങൾ കഠിനങ്ങളാണല്ലോ. മഹാഭാഗ്യവാനായ അദ്ദേഹം മധുവനത്തിൽ വെച്ച് ഒന്നാമതു കണ്ടപ്പോൾതന്നെ അനുരാഗത്തെ അഭിപ്രീകരിക്കുന്ന കണ്ണുകൊണ്ടു തന്റെ ഹൃദയാഭിലാഷങ്ങളെ എല്ലാം വെളിപ്പെടുത്തുകയും ഉൾപ്പെടുന്നതായതിൽ ഈ മോതിരം താഴെത്തീട്ടു സഖീജനങ്ങളെ പേടിച്ച് അവിടെനിന്നു മറയുകയും ചെയ്തു. അന്നുമുതൽ അദ്ദേഹം ഏതെല്ലാം അവസ്ഥകളെ അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. ഈ സംഗതി ആലോചിക്കാതെയാണ് കാരുണ്യംകൂടാതെ പൊടുന്നനവെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനെ ഇങ്ങനെ എല്ലാം അധീക്ഷേപിച്ചത്.

രാജാ— (കേട്ടു മോതിരത്തെ നോക്കിട്ട്) കഷ്ടം! പ്രസംഗവശാൽ എനിക്കാണ് തെറ്റിയത്. സരളഹൃദയയായ ഇവൾ എന്റെ പൂർവ്വസ്ഥങ്ങളെ വിചാരിച്ചു ക്ലേശിക്കുകയാ

ണ്. എന്നാലും എന്റെ ചിത്രം കൊണ്ടുവരുന്നതും പ്രിയ സഖിയായ കേശിനിയോട് എന്നെപ്പറ്റിയുള്ള സംഭാഷണ വ്യക്തമായ എങ്ങനെയെന്നു ശ്രദ്ധിക്കേണം.

(ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

(അനന്തരം ഒരുചേടി തിരനീക്കി പ്രവേശിച്ച മഹാരാജാവിനെ മുട്ടി നിലത്തുവീണ് പേടിച്ചു വിറച്ച് എഴുന്നീറ്റിട്ട്) ഭർതൃഭാരികേ! ഇതാ ആ മഹാരാജാവ്! (എന്നു നെടുവീട്ടുകഴിച്ച് അല്പം സമാശ്വസിക്കുന്നു).

രാജാ— ഛീ! അബദ്ധം; ഈ മുട്ടൽകൊണ്ട് എന്നെ അറിഞ്ഞു. ഇതുകൊണ്ടു ദേവകാർയ്ക്കുതന്നെ മുട്ടു വരാം. (എന്ന് അല്പം പിന്നോട്ടുമാറിനിന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ട്) ഫേയ്! എന്നെ ഇപ്പോൾ ആരും അറിയില്ല. ദേവാനുഗ്രഹമാകുന്ന കണ്യകത്താൽ സമാവൃതനായിരിക്കുന്ന എനിക്ക് ഇങ്ങനെ ഒരു പരിഭ്രമത്തിന് അവകാശമില്ലല്ലോ.

(എന്നു മുഖിലത്തെ സ്ഥലത്തുചെന്നു നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു)

ഭമ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ എഴുന്നേറ്റു രണ്ടുമൂന്നു ചോടുകൾ നടന്നിട്ട്) സഖി! വിമലേ! ആ മഹാഭാഗൻ ആഗമനംകൊണ്ടു നമ്മളെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ? എന്നാൽ ആഗമനം ഏതുവഴിക്കാണ്? നീ എവിടെ വെച്ചാണ് കണ്ടത്? (എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു ചറ്റം നോക്കുന്നു).

രാജാ— അഹോ! തോഴിയുടെ വാക്കിൽനിന്നു ഞാൻ വരുന്നുണ്ടെന്നു ശങ്കിച്ചുവേഗം എഴുന്നേറ്റുനടക്കുന്ന ഇവളുടെ ഈ ഭാവങ്ങൾ അത്ഭുതം നയനമനോഹരങ്ങളായിരിക്കുന്നു. എങ്ങനെ എന്നാൽ:

പൊങ്കാഞ്ചിക്കുള്ളതാകും ഝണ ഝണ നിനദം
ചേരുമുത്ഥാനമേവം

തങ്കാൽവയ്പും മനോജ്ഞം പരമിളകിവരും

പൊഞ്ചിലമ്പൊച്ചുമൂലം

കൺകോണിൻ നോട്ടമുദ്യൽ ഭ്രമരനിരകളെ

പ്പോലെയും പുഞ്ചിരിപ്പു

തങ്കം വക്ത്രം മനോമോഹന മതിവിനയം

ചേൻ ചേലാൻവാക്കും.

(൨൯)

വിമല— ഭർതൃദാരികേ! ഞാൻ പറഞ്ഞുകഴിയുംമുമ്പ് എന്താണ് ഇങ്ങനെ കാരണം കൂടാതെ പരിഭ്രമിക്കുന്നത്?

ഭമ— (നിരാശയോടെ മടങ്ങിയിട്ട്) മൃഡേ! വേഗം പറയൂ. എന്താണ് നിന്റെ പറഞ്ഞു കഴിയൽ?

വിമല— (സഭയം) ഭർതൃദാരികേ! “ആ മഹാരാജാവു സ്വയംവരത്തിന്നുവേണ്ടി തന്റെ രാജധാനിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടുവരവെ മാഗ്ഗമല്ലത്തിൽ ദേവന്മാർ അദ്ദേഹത്തെക്കണ്ടു കൂട്ടം ഏല്പിച്ച് എവിടെക്കൊ പറഞ്ഞയച്ചു. നാളെരാവിലെ സ്വയംവരസഭയിൽ എത്തും” എന്നു നാരദൻ പറഞ്ഞതിനെ അമാത്യാപ്രജ്ഞാസാഗരൻ അച്ഛന്റെ സന്നിധിയിൽ ഉണർത്തിച്ചതു കേട്ടു കേശിനി ഞാൻ വഴി ശ്രീമതിയായ ഭവതിയെ ഉണർത്തിക്കുന്നു. ഇനി തിരുമനസ്സുപോലെ.

ഭമ— (കേട്ടു വൈവർണ്ണ്യത്തോടുകൂടെ) ഇരിക്കട്ടെ, പ്രിയ തോഴിയായ കേശിനി എവിടെ താമസിക്കുന്നു?

വിമല— ഭർതൃദാരികയുടെ മനോവിനോദനത്തിന്നുവേണ്ടി ആ ചിത്രപടവും അന്നാക്കൂടും എടുത്തിട്ട് ആ വേഷത്തോടുകൂടി തന്നെ വേഗം വന്നേക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു തോഴികമലയുമൊന്നിച്ചു ചിത്രശാലയിലേക്കു കയറി.

രാജാ— ഇപ്പോൾ കേശിനിയുടെ വരവിൽ സംശയനിവൃത്തിയോടുകൂടി പ്രകൃതത്തിന്റെ മുമ്പും പിമ്പും മനസ്സിലാക്കും.

ഭമ— തോഴി ശാരദേ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗമനം മുടങ്ങിയ സംഗതി ഇപ്പോൾ എനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്നാൽ അ

ദ്രേഹത്തിന്റെ ആഗമനത്തെ തടഞ്ഞിട്ട് ആ ഇന്ദ്രാദികൾക്ക് എന്താണ് ഒരു സ്വപ്നം ലഭിക്കുവാനുള്ളത്?

ശാര— എന്തെങ്കിലും ഉണ്ടാകണം.

ഭമ— ഇങ്ങനെയാണെങ്കിൽ നാളെ രാവിലെ അദ്ദേഹം ആഗമിക്കുവാനുള്ളതിലും അത്ര ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതില്ല.

ശാര— എന്താണങ്ങനെ?

ഭമ— അതും ആ കൂട്ടർ തെറ്റിക്കാതിരിക്കയില്ല.

ശാര— അങ്ങനെ വരികയില്ല. നാരദൻ പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗമനം വിശ്വസിക്കേണ്ടതു തന്നെ.

ഭമ— (വൈകുണ്ഠത്തോടുകൂടി) ശരി ശാരഭേ! ശരി. എന്നാലും മുടക്കുവാൻ ആളുകൾ ഒരുങ്ങിനില്ക്കുന്നതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം വരില്ലെന്നതന്നെ എനിക്കു തോന്നുന്നുണ്ട്. വരുമെന്നു സംശയമാണു താനും.

ശാര— അങ്ങനെ വിചാരിക്കരുത്. ഭാഗ്യത്തിന്റെ പരിപാകത്തിനു സമയത്തെക്കൂടി നിയമിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

ഭമ— കാര്യഗതികൊണ്ടു ഭാഗ്യപരിപാകവും നിശ്ചയിക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്, നോക്കൂ. ഇദ്ദേഹമാകട്ടെ,

ഗരളമൊരുകരംകൊണ്ടപ്പിണ്ണംചെയ്തു മറേ-

ക്കരമതിലമൃതത്തെത്താൻ വഹിച്ചിങ്ങുകാട്ടി

മരണമതിനുവേഗം പ്രേരണം ചെയ്തിടുന്നെൻ

കരളിലൊരു ശുഭോദിഷ്ഠിയെയും കാട്ടിടുന്നു. (൨൯)

രാജാ— കഷ്ടം! ഞാൻ എന്തുവാൻ വൈകിയതുനിമിത്തം ഇവൾക്ക് അസ്വാസ്ത്യാ നേരിട്ടിരിക്കുന്നു. ഞയി മുശേല! നീ എന്തിനിങ്ങനെ ചേദിക്കുന്നു? എന്നെക്കാൾ സഹസ്രാധികം ഗുണങ്ങളുള്ള സഹസ്രാക്ഷൻ നിന്നെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തും.

ശാര— സഖി! എന്താണിങ്ങനെ പരവശയാകുന്നത്? സുന്ദരന്മാരും ഐശ്വര്യസമ്പന്നന്മാരും ആയ രാജകുമാരന്മാർ വളരെ വന്നിരിക്കുന്നു. മഹാനഭാവനായ അദ്ദേഹം വരിക

യില്ലെന്നു തീർച്ചയായാൽ ഇവരിൽതന്നെ യോഗ്യനായ ഒരു
ത്തന്നെ വരിക്കാമല്ലോ.

രാജാ— (ശ്ലാഘിച്ചിട്ട്) ശാരദയുടെ ഈ പ്രസ്താവം നന്നായി.
ഇപ്പോൾ എന്താണ് മറുവടി എന്നു കേൾക്കാം.

ഭമ— (കോപത്തോടുകൂടെ). മനസ്സുകൊണ്ടു വരിച്ചിരിക്കുന്ന
വരനെയല്ലാതെ അന്യനെ ഞാൻ സ്വപ്നത്തിൽക്കൂടി സ്തുരി
ക്കയില്ല.

രാജാ— ആശ്ചര്യം തന്നെ, സങ്കല്പത്തെ ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന ഇ
വൾ ഇന്ദ്രാദികളെപ്പോലും വകവെക്കുന്നില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.

ശാര— ശ്രദ്ധേ! അങ്ങനെയല്ല. കേൾക്കൂ, ആ മഹാഭാഗൻ
ഒരിക്കലും വരാൻ ഭാവമില്ലെങ്കിലോ നീ എന്തുചെയ്യാൻ
പോകുന്നു?

രാജാ— ഈ ചോദ്യം സാരമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

ഭമ— ഇതു പുറത്തുപറയത്തക്കതുല്ലതന്നെ.

ശാര— ഈ ആലോചന അത്ര വെടിപ്പായില്ല.

ഇരുളേറുന്ന ലോകങ്ങൾ

നരകങ്ങളെഴുന്ന രേ

ആത്മഹത്യകൾ ചെയ്യുന്നൊ-

രവയിൽ ചെന്നു ചേർന്നിടം.

(നര)

(എന്നാണ് കേൾക്കുന്നത്.)

ഭമ— എന്നാൽ വേറെ ഉപായം ഉണ്ട്.

ശാര— എന്താണത്?

ഭമ— കേൾക്കൂ ഇവിടെ ക്ഷലസ്രീകൾക്കു രണ്ടാണ് വഴി. ഭോ
ഗമെന്നും യോഗമെന്നും. അവയുടെ സ്ഥാനങ്ങൾ ഭവനവും
വനവും ആകുന്നു. ഉപകരണങ്ങൾ രാഗവും വിരാഗവും എ
ത്ര വേഷങ്ങൾ പീതാംബരവും ശോഭതാംബരവും തന്നെ.
ജീവനങ്ങൾ പകുപവും അപകുപവും. ഫലങ്ങൾ ഐഹിക

വും പാരത്രികവും. അവിടെ ദേവതകൾ പതിയും ശ്രീപതിയും തന്നെ. കാലഗതിക്ക് അവയിൽ ഒന്നാമത്തേതു സിദ്ധിക്കയില്ലെങ്കിൽ രണ്ടാമത്തേതു സിദ്ധിച്ചതെന്നായാണല്ലോ ഇരിക്കുന്നത്. പിന്നെയെന്താണ് ഇവിടെ ക്ലേശമുള്ളത്.

രാജാ— നല്ലവണ്ണം ഉപന്യസിച്ചു. ഇവളുടെ ഹൃദയരഹസ്യം എനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്നെ ലഭിച്ചെങ്കിൽ ഭോഗരത്നം, അല്ലെങ്കിൽ യോഗരത്നം എന്നാണ്.

ശാര— തോഴി! ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഉത്തരം മുട്ടിയവളായി; എല്ലാവിധത്തിലും നിന്നെ ഈശ്വരൻ രക്ഷിക്കട്ടെ.

(ഒരു പ്രതിഹാരി പ്രവേശിച്ചു തൊഴുതിട്ട്)

ഭർത്താവിനെ, സർവ്വോൽക്കണ്ഠിത വർത്തിച്ചാലും. ഇതാ, രാജ, ഉദ്യോഗം, മേനക, തിലോത്തമ എന്നു നാലുപുരുഷന്മാർ ദേവലോകത്തിൽനിന്നിറങ്ങി ഭർത്താവിനെ കാണുവാൻ വേണ്ടി ഗോപുരവാതുക്കൽ നിൽക്കുന്നു.

ഭമ— (ആദരവോടെ) ദേവികൾ എന്നെ കാണുവാൻ ഇറങ്ങിക്കുന്നുവോ? എന്നാൽ വേഗം ഇതിനോടടുത്തു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരൂ.

പ്രതിഹാരി— ഭർത്താവിനെയുടെ കല്പനപോലെ— എന്നു ചെയ്തി.

ഭമ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ എഴുന്നേറ്റിട്ടു തോഴികളോടുകൂടെ) ഏതാനും ചോടുകൾ നടന്നു കാത്തുനിൽക്കുന്നു.)

രാജാ— പുരുഷൻ വഴി ഈ ഭൂതം ഭംഗിയാവില്ലെന്നുകരുതി ആ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരാൽ അയക്കപ്പെട്ടവരായിരിക്കണം ഇവർ. ഇതെന്നിരിക്കുന്നതായി. ഇവർക്കു കിട്ടുന്ന ഉത്തരം തന്നെയാണ് നമുക്കും എന്നുള്ളതുകൊണ്ടു ചോദ്യപ്രയാസം കുറഞ്ഞു.

(അനന്തരം അപ്പരസ്സുകൾ പ്രവേശിക്കുന്നു)

വിമല— ദേവികൾ ഇതിലെ. ഇതിലെ.

അസ്സരസ്രീകൾ— (ഭയത്തിയെ കണ്ട് ആദരവോടുകൂടെ കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ദേവി! ഞങ്ങൾ നമസ്സരിക്കുന്നു.

രാജാ— ഇവൾ ഇന്ദ്രാണിയാകും എന്നുള്ള ഗൗരവം കൊണ്ട് ഇവർ ദേവി എന്നു വിളിക്കുന്നതായിരിക്കണം.

ഭമ— ദേവികൾക്കു കശലമല്ലയോ? ഇതാ ഈ പീഠങ്ങളിൽ ഇരുന്നരുളിയാലും.

(എല്ലാവരും ഇരിക്കുന്നു)

രാജാ— (സൂക്ഷിച്ചിട്ടു ബഹുമാനത്തോടെ) അഹൊ! ഇവളുടെ മുമ്പിൽ ഇരിക്കുന്ന ഇവർ അസ്സരസ്രീകളാണെങ്കിലും കലകളെക്കൊണ്ട് അത്യന്തം തിളങ്ങുന്ന ചന്ദ്രന്റെ മുമ്പിൽ മിന്നാമിനുക്കുകളെപ്പോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

ഭമ— (വിനയപൂർവ്വം അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തുകൊണ്ട്) അതു ഭവതി എന്നെ “ദേവി” എന്നു വിളിക്കുകയും തൊഴുവുകയും ചെയ്തത് എന്താണ്? പിടിയാനകൾ എറുമ്പുകളെ തൊഴുതു വാഴ്ത്തുകയുണ്ടോ?

രാജാ— മഹാഭാഗെ! ഇങ്ങനെയല്ല മഹേന്ദ്രന്റെ കാരുണ്യത്താൽ ഇതിന്നു നീ അവകാശിയായിരിക്കുന്നു.

ഭമ— ഇതെങ്ങനെ?

രാജാ— എല്ലാ ദേവന്മാരായും ഒരുപോലെ വന്ദിക്കപ്പെടുന്ന കാൽത്താമരകളോടുകൂടിയ ശ്രീമാൻ മഹേന്ദ്രൻ ഹൃദയത്തിൽ നിന്നെ നല്ലവണ്ണം ആശ്വേഷിച്ചിട്ടു കശലപ്രശ്നപരസ്സരം ഇങ്ങനെ കല്പിക്കുന്നു.

ഭമ— ഞാൻ ഇന്ദ്രനാൽ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടവളായിരിക്കുന്നു.

രാജാ— ഓ ഹോ! മഹേന്ദ്രന്റെ പേർ കേട്ടപ്പോൾതന്നെ ഇവളുടെ മനസ്സു പുത്തനായിപ്പോയല്ലോ. പണ്ടുളോർ പറയുന്നതും അപ്രകാരമാണല്ലോ. “മെന്മേലുണ്ടാംഗുണത്തിൻ കൊതിയിലിളകിടും നാരിമാക്കുള്ള രാഗം.”

രാജ— (സസന്തോഷം) കുട്ടിപ്രായത്തിലേതന്നെ നീ ഗുണജ്ഞയായി ഭവിക്കുന്നു. ആത്മാമിതത്തെയും നീ അറിയുന്നു.

ദമ— ഇതിലെന്താണ് പുകഴ്ത്തുവാനുള്ളത് ഞാൻ പറഞ്ഞതു ശരിയാണല്ലോ. എന്റെ അച്ഛനാൽ എന്നപോലെ മഹേന്ദ്രനാലും ഞാൻ ആലിംഗനംചെയ്തു ശാസിക്കപ്പെടേണ്ടവളാകുന്നു.

രാജാ— അങ്ങനെയോ. ഇവൾ മഹേന്ദ്രനെ അച്ഛനെപ്പോലാണ് കരുതുന്നത്. ഞാനാകട്ടെ ഇടക്കു കാരണംകൂടാതെ അന്യഥാ ശങ്കിച്ചുപോകുന്നു.

രാജ— (ആത്മഗതം) ഇവൾ ആരാണ് ഇങ്ങനെ യുക്തമല്ലാതെ സംസാരിക്കുന്നത്. ചെറുപ്പക്കാരിയായതുകൊണ്ടായിരിക്കണം. ഇരിക്കട്ടെ, ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുനോക്കാം. (പ്രകാശം) സുമുഖി! കേൾക്കൂ. വളരെ ജന്മങ്ങൾ എടുത്തു പുണ്യകർമ്മങ്ങളെയനുഷ്ഠിച്ച പാപം മാറിയിരിക്കുന്ന മഹാ ഭാഗ്യവതികൾക്കുപോലും ഇപ്രകാരമുള്ള മഹേന്ദ്രശാസനം ഏല്പാകുന്നു.

ദമ— (ആദരവോടെ) എന്നാൽ മഹാനഭാവനായ അദ്ദേഹം അപ്രകാരം എന്താണ് എന്നോട് കല്പിക്കുന്നത്.

രാജ— കേട്ടാലും.

മന്ദാരഭാരതതിയാലതിരമ്യമാകും
മന്ദാകിനിക്കരയിൽ നന്ദനവാടിയിങ്കൽ
വൃന്ദാരകാംഗനകളാൽ സ്തുതയാത്രിലോകി
തന്നാഥയാസ്തിലസുകെന്തൊടു കൂടിയെന്നും. (ന.മ)

രാജാ— ഇപ്പോൾ എന്താണ് മറുപടിയെന്നു കേൾക്കേണ്ടതാണ്.

ദമ— (മുഖഭാവം മാറി) (അപവാച്ച്) തോഴി ശാരദേ! എന്താണ് ഈ അസംബന്ധപ്രസംഗം.

ശാര— (അപവാത്) സഖി! അല്പം ക്ഷമിക്ക ശേഷം കൂടി കേൾക്കുക.

ഭമ— (രണ്ടുയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു തലകലുക്കിക്കൊണ്ട്) പിന്നെയെന്താണ് പറയു.

രണ്ടി— (സ്വാഗതം) പകുതി സമ്മതിച്ചുപോലെ തോന്നുന്നുണ്ട്. ഇരിക്കട്ടെ ഈ വഴിക്കുതന്നെ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചിട്ട് ഇവളെ ഉറപ്പിക്കാം. (പ്രകാശം) മഹാ ഭാഗ്യശാലിനി! കേൾക്ക.

മല്ലാരി നിൻ ഭേദനായിട്ടും, ശ്രീ
ചൊല്ലാന്നിട്ടും യാതയുമായിട്ടും തേ
എല്ലാജഗത്തിന്നുമൊരമ്മയാം, ധീ
പൊല്ലാതെ മററാരിലുമേകൊലാ നീ. (നന്ദ)

ഭമ— (അസൂയയോടുകൂടി) മഹേന്ദ്രൻ എന്നെ വേശ്വരയാക്കുവാൻ കൊതിക്കുന്നുവോ?

രാജാ— ഇവൾ മഹേന്ദ്രനെ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല.

രണ്ടി— ബാലേ! അങ്ങനെ വിചാരിക്കരുത്. പ്രാകൃതമായ ബുദ്ധിഭ്രമത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു നല്ലവണ്ണം ഓർത്തുനോക്കുക. മഹാപ്രീതികൾപോലും വളരെക്കാലം കഠിനങ്ങളായ വ്രതങ്ങളെ അനുഷ്ഠിച്ച് അദ്ദേഹത്തെ യജിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗ്രഹത്തെ പ്രാപ്തിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

ഭമ— അതതുകൾക്കുവേണ്ടി അതതുഫലങ്ങളെ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു എന്നിരിക്കെ മഹേന്ദ്രന് എന്താണിതിൽ ഒരു ധ്യാപ്യതയുള്ളത്?

രണ്ടി— അങ്ങനെയല്ല. ആ വിഷയത്തിലും നിയാമകൻ മഹേന്ദ്രൻ തന്നെയാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു ത്രിഭുവനപാവനചരിതനായ അവിടുത്തെ ധ്യാപ്യതയെപ്പറ്റി എന്താണ് സന്ദേഹിക്കുവാനുള്ളത്.

ഭമ— ഒന്നുമില്ല. ഓഹോ, ശരി, ത്രിഭുവനപാവനം തന്നെയാണ് അവിടുത്തെ ചരിതം!

ഇതൊന്നു കേൾക്കൂ.

കൊന്നിടാം സൽ ബ്രഹ്മവിത്താം ജനത്തെ

ബ്ലിന്നിപ്പിടാമായുധംകൊണ്ടു ഗർഭം

തന്നിപ്പോൾ സ്ത്രീവധംകൂടിയാകും-

മെന്നിട്ടും ഹാ! പുണ്യവാൻ പൂജനല്ലോ. (൩൩)

രണ്ടു— ബാലേ! മഹേന്ദ്രനെ കോപിപ്പിക്കരുതെ. നീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഭവം അറിയുന്നില്ല. കേൾക്ക. അവിടന്നു ക്വസ്രീകളാൽ പരിപൂജിക്കപ്പെടുകയും അവർക്കു സൗമംഗ്യത്തെ ഭാനം ചെയ്തിട്ട് അവരെ എന്നും പരാധായങ്ങളിൽ നിന്നു രക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

രാജാ— ഇതു വാസ്തവമാകുന്നു. വിവാഹകർമ്മങ്ങളിൽ “ശരീപുരന്ദര”പൂജയെ വിധിച്ചിട്ടുള്ളതുതന്നെയാകുന്നു.

ഭമ— (മന്ദഹാസം ചെയ്തിട്ട്) അല്ലയോ ഭേദിയായ രണ്ടേ! പരപരിപാലനം ഇരിക്കട്ടെ—

തൽ ഭാഗ്യാതതികൾക്കൊരിക്കൽ നളപ്പൻ

മാനക്ഷയത്തിന്നൊരു-

ഷ്ടമ്പോൾ കണ്ടജനല്ലയെങ്കിലയി ചൊ-

ല്ലെന്നായിരുന്നൂ സ്ഥിതി?

സംഭ്രാന്തിയൊഴിച്ചു ശംഭളികളെ-

ക്കാക്കും സഹസ്രാക്ഷനാം

വമ്പൻ വളി ജഗദ്യധീശനതാനാ-

ളെങ്ങാവസിപ്പൂ മഹാൻ.

(൩൪)

രാജാ— ആശ്ചര്യം! ഈ സ്ത്രീ സമത്വമെന്നു. എടുപ്പുള്ള വഴിക്കുതന്നെ യുക്തിഭംഗം ചെയ്യുന്നു.

രണ്ടു— ഒരിക്കൽ ഭഗവാൻ അവിടെ ഇല്ലാതിരുന്നവസരത്തിൽ അങ്ങനെ സംഭവിച്ചതാണ്. അതുകൊണ്ട് അനേകം ശ്രുതികളാൽ കീർത്തിക്കപ്പെടുന്ന പ്രതാപത്തോടുകൂടിയ അവിടെക്ക് എന്താണൊരു കുറവു വരാനുള്ളത്,

ഭമ— ഒരു കുറവുമില്ല. ശ്രുതികളുംകൂടി മഹേന്ദ്രന്റെ പ്രതാപത്തെ കീഴ്ത്തിക്കുന്നുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞതു പരമാത്മമാകുന്നു നോക്കൂ.

കള്ളസ്സന്യാസിയായനുഷിരമണിയെയും

ചെന്നു പറിച്ചു പിന്നീ-

ടുള്ള ഭുവങ്ങളോരോന്നുനടനമരം-

ധീശനയ്യോ! ഭജിച്ചു

കൊള്ളാമോ കോപ്പ? നാണംകിമപിനഹിയറ-

പ്പെന്നതും വിട്ടു താൻ കൈ-

ക്കൊള്ളുന്ന ജാരശബ്ദോത്തരതയെഴുമഹ-

ല്യാപദം വേദഗർഭം.

(൩൫)

രാജാ— ഇത് എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും പഠിപ്പിനു വേണ്ടിയുള്ള ഒരു പ്രസ്താവം മാത്രമാകുന്നു.

രണ്ട— (അവമാനത്തോടുകൂടെ മുഖം തിരിച്ചിട്ട്) തോഴി ഉപ്പശി! ഇവർ മഹേന്ദ്രനെ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല. ചോദ്യോത്തരങ്ങളെക്കൊണ്ട് എന്തു കാര്യമാണ്?

ഉപ്പശി— മഹേന്ദ്രനെ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ മഹാനഭാവനായി ദേവതാഗ്രേസരനായിരിക്കുന്ന അഗ്നിയെ വരിക്കുക.

ഭമ— അദ്ദേഹവും എന്നെ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ?

ഉപ്പ— പീനയോ?

ഭമ— അല്ലയോ വൈശ്യാനര! അവിടത്തെ ഈ ആലോചന കഷ്ടമായിപ്പോയി.

ഇരു വാ, ശിവ നാലു, മൂന്നു കാൽ

കരമേഴുണ്ടതുമട്ടു ജിഹ്വയും

വരരൂപമിതീക്ഷ ചെയ്യുകിൽ

ജാതിക്കും തപയി മോഹമേലുമൊ?

(൩൩)

അത്രതന്നെയല്ല,

വിണ്ണോക്കു ചോററുചുമട്ടുവുമിട്ടു വേണ്ടും

വണ്ണം നടത്തുമവിടന്നുതന്നെ വേട്ട്

തണ്ണിക്കടങ്ങുളൊടു നൈക്കടവും ചുമപ്പി-

ചൂട്ടിടുവാൻ തിരുമനസ്സിൽ നിനച്ചിടുന്നോ? (൩൭)

ഉപ്പ്— (മുഖം തിരിച്ചിട്ട്) തോഴീ! മേനകെ! ഇവളുടെ ശരി യായഭിപ്രായം എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഇനി തോഴിയും ഇ വളോട് അല്പം പഠഞ്ഞുനോക്കൂ.

രാജാ— മഹേന്ദ്രനെക്കൂടെ നിരസിക്കുന്ന ഇവളുടെ മനസ്സിനെ അഗ്നിയാണോ സമാകർഷിക്കുവാൻ പോകുന്നത്?

മേന— സഖി! ഭൈമി! എനിക്കു നിന്നോടൊരു വാക്കു പറയു വാനുണ്ട്.

ഭമ— വിനയത്തോടുകൂടി. ദേവിയുടെ കല്പന കേൾക്കുവാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു.

മേന— വേദസംഗ്രഹപുസ്തകത്തിൽ വിവരപ്രകാരം വംശ ത്തിന്നു മുത്തൂരതമായി ധർമ്മരാജാവു വാണുരുളുന്നു.

ഭമ— ഈ ഭൂമിയിലെങ്ങും ആ പേരോടുകൂടി സൂര്യവംശജനാ യ ഒരു രാജാവിനെ കേട്ടറിവില്ലതന്നെ.

മേന— ഭൂമിയിലല്ല. അദ്ദേഹം സൂര്യദേവന്റെ ഒരുരസപുത്രൻ ആകുന്നു.

ഭമ— യമനോ?

മേന— അതേ.

ഭമ— നിറുത്തു, നിറുത്തു, എനിക്ക് ആ പേരു കേട്ടിട്ടു പേടി യാകുന്നു. ഇവൻ എല്ലാവരാലും നിന്ദിക്കപ്പെടുന്നവനും എ ല്ലാവർക്കും ദുഃഖത്തെ കൊടുക്കുന്നവനും, നിർദ്യനനും ആയ കാ ലൻ തന്നെ.

പോറ്റാനാളെന്ത്ര കേഴും ശിശുനാശകളെയും

ഗർഭഭാരത്തിനാൽ കേ-

ണീറിവില്ലത്തിൽ കഴങ്ങും കുമനിയെയുമഹോ

ശ്ലോത്രനേത്രപ്രഭാവം

ചൊറും കൂടാതിയങ്ങും ജനകജനനിമാർ
തന്നെയും നോക്കിപ്പാത-
ങ്ങുറക്കാരൻ കൃതാന്തൻ ശിവ! ശിവ! ഗൃഹിയെ-
ക്കൊണ്ടുപോകുന്നുവല്ലോ. (നവ)

അത്രമാത്രമോ—

ജ്ഞാനാത്മം ചില വിദ്വന്ദേടി, വളരെ
ക്ലേശിച്ചു വേട്ടു, ഭ്രമം
താനായിട്ടൊരു പുവളപ്പു പുരയും
നിമ്നിച്ചു ഭാഗ്യത്തിനാൽ
ഏകത്തോടിവയൊത്തുകണ്ടതു ഭൂജി-
പ്പാനോത്തിടം മത്സ്യനിൽ
ശ്രേണാപാതമിവൻ പതിച്ചുവന്നെയും
കൊണ്ടുണ്ടു മണ്ടുന്നമോ! (നൻ)

അല്ലയോ, സൂര്യകലതിലകമേ! അവിടത്തെ സാമന്തം
ഒന്നു വേദാന്തനോടൊന്നു.

നിത്യം വൈതരണീതഭേദനിവസനം,
യാത്രയ്ക്കു പോത്തും, ഭവാ-
നൊത്തിടം സഹജാതനോ ശനി, ബലം
ചത്തോരിൽ മാത്രം തവ,
കൃത്യം, മാരണമാണു, ദൂതനികരം
രോഗാളി ചേരുന്നത-
ല്ലിതം ദേവതകൾക്കു, ചേരമഥവാ
സർപ്പം ശിവാരികിവി. (രം)

ഈ മാതിരിയൊക്കെയാണെങ്കിലും ഒരു മഹാനഭാവൻ
ഉള്ളതുതന്നെയാണ്. ദേവി! പിന്നെയെന്താണ്?
രാജാ— (മന്ദസ്ഥിതത്തോടുകൂടെ) മേനകേ! എന്തു പറയുവാൻ
ഭാവിക്കുന്നു. ഭവതിക്ക് ഉത്തരം മുട്ടിപ്പോയി.

മേന— തോഴി! തിലോത്തമേ! തുടങ്ങുമ്പോൾ തന്നെ പരമപരമനങ്ങളോടും വജ്രാഭയത്തോടുംകൂടിയ ഇവൾ എനിക്കു പറയുവാൻ ഇട തരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു നീ തന്നെ അല്പം സംസാരിച്ചുനോക്കൂ.

തിലോ— നീ വിവേകവതിയാകുന്നു എങ്കിൽ ഭഗവാനായ വരണനെ വരിക്കുക.

ദമ— (സ്വഗതം) ഇവൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭൃതി (ഭല്ലാൾ) ആയിരിക്കും. ഇരിക്കട്ടെ ഇങ്ങനെ പറയാം. (പ്രകാശം) ഈ വരണഭഗവാൻ സാക്ഷാൽ പിതാമഹനെപ്പോലെയാണെന്നാണ് കേട്ടിരിക്കുന്നത്. അദ്ദേഹവും മനുഷ്യസ്ത്രീയെ കാമിക്കുന്നു എന്നതു വലിയ കുറച്ചിൽ തന്നെ. അല്ലയോ വരണഭഗവാനെ!

വേദങ്ങളോതിയമുറയ്ക്കു നടന്നു ചിന്നെ
വേദാന്തശാസ്ത്രഗതസാരമതം ധരിച്ചു
ആചാര്യനായ തവ നെറ്റിയിലെത്തിനേവം
സ്ത്രീചാപലം ഹമ! പയോജഭവൻ വരച്ചു? (രംഭം)

രാജാ— ആഹാ! ഈ സുന്ദരീരത്നം വഴിപോലെ സംസാരിക്കുന്നുണ്ട്. ഔചിത്യം നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നു.

ദമ— ആശ്ചര്യം! ദേവന്മാരുടെ ഈ പ്രവൃത്തി എന്താണ്? നമ്മെപ്പരീക്ഷിക്കുവാനായിരിക്കുമോ? അഥവാ വിനോദത്തിനോ? അല്ലെങ്കിൽ, ഈ ദേവന്മാർ തങ്ങളുടെ അധികാരത്തെ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതോ?

വിമല— (കേട്ടിട്ടു വേഗം എഴുന്നീറ്റ് കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ദേവികൾ പ്രസാദിക്കേണമേ നിമ്നസ്ഥിക്കരുതേ. ഭർതൃദാരികയുടെ ഹൃദയം എനിക്കിപ്പോൾ മനസ്സിലായി. ഭർതൃദാരിക പതിന്നാലു ലോകങ്ങളുടെയും ഏകനായകനായ മഹേശ്വരനെയല്ലാതെ മറ്റാരെയും വരിക്കുന്നതല്ല.

ഭമ— (ആക്ഷേപത്തോടുകൂടെ) എടി മൃഡേ! നിന്നോട് ഇങ്ങനെ എന്നെങ്കിലും ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ?

വിമല— ഇല്ലില്ല.

ഭമ— പിന്നെ എന്തിനാണ് നീ ഇങ്ങനെ അസംബന്ധം പറയുന്നത്,

ചാരം തോലും കപാലം പരമിവയെ വഹി-

പ്പിക്കുവാനിച്ഛയുണ്ടോ

ദൂരത്തിൽ പ്രേതഭൂതാദികളോടു ചട്ടകാ-

ടികലാക്കേണമോ മാം

ഈ രാജൽപ്രൗഢിവിട്ടും കടന്നവതി! യിര-

പ്പോടുമായോടണോ ഞാൻ

മാരദപിറുക്കാന്തയാക്കാൻ മയി കലവികളെ-

ന്തൊക്കെ നീ കാത്തിരിപ്പൂ? (ര്ഘ)

വിമല— (പേടിച്ചു കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ഭർതൃദാരികേ! ഈ തെറ്റിനെ ക്ഷമിക്കണേ! മഹാവിഷ്ണുവിനെയല്ലാതെ എന്നു പറയേണ്ടതിന്നു പകരം മഹേശ്വരനെയല്ലാതെ എന്നു ഞാൻ തെറ്റിപ്പറഞ്ഞുപോയി.

ഭമ— എന്നാൽ ആ മഹാവിഷ്ണു വരണീയനാണെന്നു നീ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ?

ചടവു ചില ദിനത്തിൽ സ്വപ്നഭാവം ചിലപ്പോ-

ളുടലിന് ജഡഭാവം കാണു ജാഡ്യം വെടിത്തും;

കടുകിട മൂണമില്ലാ, മോഹവും പോയ്ക്കു-

തടവിയ പുരുഷൻ താൻ ഗമ്യനാകുന്നതില്ല. (ര്ഘ)

തിലോ— ഭദ്രേ! നീ എന്താണിങ്ങനെ എല്ലാ ദേവന്മാരെയും നിരാകരിക്കുന്നത്?

ഭമ— ദേവന്മാർ വന്ദനീയന്മാർ തന്നെ. വരണീയന്മാരല്ല.

തിലോ— എന്നാൽ നിന്റെ അനന്തരാഗം ആരിലാണ്?

ഭമ— (ലജ്ജകൊണ്ടു തലകുനിച്ചു നിൽക്കുന്നു.)

ശാര— ദേവി തിലോത്തമേ! കേട്ടാലും. ഞങ്ങളുടെ ഈ ഇഷ്ട

തോഴി ഒരു രാജകുമാരനെന്നാണ് അഭിലഷിച്ചിരിക്കുന്നത്.

തിലോ— ആ മഹാഭാഗന്റെ പേര് എന്ത്?

രാജാ— ഇപ്പോൾ സംശയനിവൃത്തിയുണ്ടാകും.

ശാര— നിശ്ചയമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാമധേയത്തെ എന്റെ

മനസ്സ് പരാമർശിക്കുന്നില്ല.

വിമ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ എഴുന്നീറ്റിട്ട്) ദേവികളേ! കേട്ടാലും, നളൻ എന്നാണ്.

ദേവസ്രീകൾ— (അഭിപ്രായത്തോടുകൂടെ തമ്മിൽ നോക്കുന്നു.)

രാജാ— കേൾക്കേണ്ടതു കേട്ടു.

ഭമ— (ആക്ഷേപത്തോടുകൂടെ) പോടി! നീ എന്തിനിങ്ങനെ അസംബന്ധം പറയുന്നു.

രാജാ— കഷ്ടം! ഒന്നുകൂടി എന്നെ സംശയത്തിൽ തളിയിടുന്നു.

എന്നെച്ചൊല്ലിയൊഴിച്ചതി—

ലെന്നുള്ള പ്രീതമായി, ദുഃഖിതവുമായി:

മുന്നം വിദ്യുൽപ്രസരം

ചിന്തം കണ്ണിന്നു പിന്നെയിരുപോലെ. (ർർ)

തിലോ— സുമുഖി ഭമയന്തി! നീ ദാസിയെ ഇങ്ങനെ ശകാരിക്കുന്നതെന്തിനാണ്. അവൾ പറഞ്ഞതിൽ തെറ്റൊന്നാണ്.

ഭമ— ദേവികൾ ഇതൊന്നാലോചിച്ചുനോക്കണം. “നളൻ”

എന്നു ബഹുമാനം കൂടാതെ പറയുന്ന ഇവൾക്ക്, “മഹാ രാജാവായ നളസാർവ്വഭൗമൻ” എന്നു പറയാൻ ഇവളുടെ നാക്കു നൂറായിട്ടു പിളർന്നുപോകുമോ?

രാജാ— (സസന്തോഷം.) ഈ സന്ദർഭം എന്നിൽതന്നെ ദ്രുഘാനരാഗം ഉണ്ടായിരിക്കെ ഞാൻ മറിച്ചുവിചാരിക്കുകയും വെറുതെ ശങ്കിക്കുകയും ചെയ്തു.

ദേവ— (ശ്ലാഘിച്ചിട്ട്) മഹേന്ദ്രൻ മുതലായ ദേവന്മാർ അപേക്ഷിച്ചിട്ടും മനസ്സുകൊണ്ടു വരിച്ചിരിക്കുന്നവനിൽനിന്നും മന

സ്തിനെ തെറ്റിക്കായ്ക്കയാൽ ഇവളുടെ പതിവുപ്രത്യം ദോഷരഹിതവും ആശ്ചര്യകരവും ആയിരിക്കുന്നു.

രണ്ടു— ഭദ്രേ! ഭമയന്തി! ചന്ദ്രവംശത്തിലെ മുത്തുരത്നമായ വൈരസേനിയെ പരിക്ഷണത്തിൽ ആക്കാണ് വിസമ്മതം ഉണ്ടാകുക? ഇതു കേട്ടാലും.

കാരണ്യക്കടൽ സൽപ്രതാപനിലയം

കുന്ദപ്പുറംകോട്ടയ്ക്കു ജ.പ.ല.ൻ

നേരിന്നാശ്രയമീശരായ മഖളഗപദ്യ്-

ത്തിനനുപ്രദം

പാരാതിസ്പന്ദനം ഭൂതിസഹിതം

ചാരിത്രസംസ്കൃതയായ്

ചാരോപാഴ്ചകൾ ധർമ്മസന്തതികളെ

പ്രാപിച്ചു നീ നീളെനാൾ.

(୪୩)

മറു ഭേദികൾ— സന്തോഷം, സന്തോഷം, ഭൈരി! സത്യമാ
 യും ഇപ്രകാരം ഭവിക്കട്ടെ.

32— (തല താഴി നില്ക്കുന്നു).

രാജാ—ദേവികളുടെ ഈ മൊഴി കേട്ടതിൽ എന്തൊരനസ്സു ല
ജ്ജയും സന്തോഷവുമൊണ്ടു പരവശമായിരിക്കുന്നു.

ദേവസ്ത്രീ— ഭദ്രേ! വിഭർണിനി! പുരുഷന്മാരെ അയയ്ക്കാതെ
ഞങ്ങളെ ഭവനിയുടെ അടുക്കൽ കൂട്ടുത്തിനയച്ച ഇന്ദ്രാദി
കൾ ഞങ്ങൾക്കു വലിയൊരുപകാരം ചെയ്തു. എന്തെന്നാൽ
ഞങ്ങൾ മഹതിയായ ഒരു പരിവൃതയെക്കണ്ടു കൃതാർഥക
ളായി.

രാജാ— ഇവളുടെ പാതിവ്രത്യം വലിയതു തന്നെ. ഭാഗ്യവശാൽ എനിക്കും ദൂതൃംകൂടാതെ കഴിക്കുവാൻ ദേവന്മാർ വഴിയുണ്ടാക്കി. ഇപ്പോൾ എന്റെ മനസ്സ് ഇവളിൽ അനന്തം ഗതേന്താടുകൂടി പ്രവർത്തിക്കുന്നു.

(ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടി മനസ്സിനെ ഉദ്ദേശിച്ചിട്ട്)

മഖഭൃങ്ങിഞ്ചന്ദതാം

മുഖരജ്ജവഴിഞ്ഞു ഹൃദയഹരിണ! തവ,

സുഖമേ പരിക്കയിപ്പോൾ

സഖ! സംശയപങ്കവും കടന്നു ഭവൻ (ര്ന്ന)

ഭമ— ദേവികളുടെ സൗജന്യവും പ്രസാദവുമകൊണ്ടു ഞാൻ
ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ടവളായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

ദേവസ്ത്രീ— ഭവതിക്ക് അതിനെല്ലാമവകാശമുണ്ട്. ഞങ്ങൾ
പോകട്ടെ.

ഭമ— (ആദരവോടെ എല്ലാവരെയും നമസ്കരിക്കുന്നു.)

ദേവസ്ത്രീ— (ഭവതിക്കു മംഗളം. എന്നു പോയി)

ഭമ— (ഇരുനീട്ടു വൃന്ദനത്തോടും വിചാരത്തോടും കൂടെ) തോ
ഴി! ശാരദേ! ആ ദേവന്മാർ ഞാൻ അവരെ ധിക്കരിച്ചു വർത്ത
മാനം ദേവികൾ പറഞ്ഞുകേൾക്കുമ്പോൾ കോപിച്ചു
ക്കമൊ?

ശാര— തോഴി! അഭീഷ്ടം സാധിക്കില്ലെന്നായാൽ ആരാണ്
കോപിക്കാത്തത്.

ഭമ— അങ്ങനെയല്ല. ആ ദേവന്മാർ മഹാനഭാവനായ അ
ഭ്രേഹത്തോടു സ്നേഹമുള്ളവരാണല്ലോ.

ശാര— അല്ലയോ മുശേല! കേൾക്കുക. മണ്ണ്, പെണ്ണ്, പൊ
ന്ന് ഈ വകകളിൽ അല്പം മനോവൈകല്യം നേരിടുമ്പോൾ
സ്നേഹമോദാക്ഷിണ്യാദികളുംകൂടി പൊയ്ക്കൊണ്ടു.

ഭമ— അതേ, അതേ. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എന്താണ് നിർവാ
ഹമുള്ളത്?

ശാര— (വിചാരിച്ചിട്ട്) തോഴി! ഭയപ്പെടേണ്ട. ഭവതി നള
മഹാരാജാവിനോടു യോജിച്ചു സ്വാഹാകാരം, വഷർക്കാ
രം മുതലായ മന്ത്രജപങ്ങളെക്കൊണ്ടു പൂജിക്കപ്പെടുമ്പോൾ
ആ ദേവന്മാർ പ്രസാദിച്ചുകൊള്ളും.

ദമ— (കുറെ നേരം വിചാരിച്ചിട്ട്) തോഴി ശാരദേ ദേവന്മാരെ പ്രസാദിപ്പിക്കുവാൻ ഇനിയും ഒരു വഴിയുണ്ട്.

ശാര— പറയൂ, പറയൂ.

ദമ— മഹാനഭാവനായ അദ്ദേഹം ദേവാംശസംഭവനം സമരകാലങ്ങളിൽ ദേവന്മാർക്കു സഹായഭൂതനും ആകുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിനെ വരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ദേവന്മാർ കോപിക്കില്ല. നേരെമറിച്ചു സന്തോഷിക്കത്തന്നെ ചെയ്യും.

ശാര— ഇതും ശരിയാണ്.

രാജാ—(കേട്ടിട്ടു രോമാഞ്ചത്തോടുകൂടെ) അല്ലയോ വിദഗ്ദ്ധന്മാരേ! മതിമുഖി! മയിഭാവം വച്ചു സാരസ്വവാക്കാ-
ലതിമധുരതരം നീ മന്ദമോതും ദശായാം
അതന്തരസമുദ്രലംഘനാഡീവികാസാ-
ന്മതിയമൃതസരസ്സിൽ താണുപോകുന്നുവോ മേ. (ർ) (ചിത്രപ്പലകയോടുകൂടെ പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

കേശി— സഖി ദമയന്തി! മനോവിനോദത്തിനുവേണ്ടി ഇതാ ഈ ചിത്രപ്പലകയെ കയ്യൊള്ളുക.

ദമ— (ചിത്രപടം എടുത്തു ഭീഷ്മശ്വാസത്തോടു കൂടെ) തോഴി കേശിനി! ലഭിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തവരെ ഇങ്ങനെ കണ്ടതുകൊണ്ടെന്നാണ് കാര്യം. എന്നാലും തോഴി! നോക്കുക, ഇദ്ദേഹം കാണ്മത്തോറും നവംനവമായ സന്തോഷത്തെ നൽകുന്നു.

(എന്ന് ആനന്ദാഗത്തോടുകൂടെ ചിത്രപടം നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു).

രാജാ—(പടം കണ്ടിട്ട്) ഇതെന്താശ്ചര്യം! ഇപ്പോൾ പ്രേയസി വഹിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ ചിത്രപടം അന്നു ഭഗവതി സിദ്ധിമതി മറന്നുപോയിട്ടു ഞാൻ പരിജനത്തെക്കൊണ്ടു സൂക്ഷിപ്പിച്ചിരുന്നതാണല്ലോ. എന്നാൽ ഇവിടെ സിദ്ധിമതിയുംകൂടി ഉണ്ടായിരിക്കണം.

കേശി— തോഴി! നിന്റെ മനസ്സിനെ അപഹരിച്ചിരിക്കുന്നവനെ നല്ലവണ്ണം നോക്കുക.

ഭമ— (ലജ്ജിച്ച മുഖം തിരിച്ചിട്ട്) തോഴി! അന്നശ്ശൂരും എടുത്തു നീ മുമ്പു കെട്ടിയ വേഷത്തോടുകൂടി വരാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടാണല്ലോ ചിത്രശാലയിലേക്കു പോയത്. ചിത്രപടം മാത്രമായിട്ടു വന്നതെന്താണ്?

രാജാ— എന്താണീവേഷം? (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഇരിക്കട്ടെ, ഒട്ടക്കും മനസ്സിലാക്കാം.

കേശി— സഖി! കേട്ടാലും. അനുചരന്മാർ വന്നുചേർന്നിട്ടും ആ മഹാരാജാവു വന്നുചേരാത്തതിനെപ്പറ്റി ആലോചിച്ച് അച്ഛനും കുമാരന്മാരായ ഭമ, ഭമനന്മാരും മൃാനമുഖന്മാരായി നില്ക്കുന്നു. എന്നു കമല പറഞ്ഞിരിക്കയാൽ ഞാൻ പരിഭ്രമിച്ച് ഇങ്ങോട്ടു വന്നതാണ്.

ഭമ— എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എന്താണ് ഗതി?

കേശിനി— നമുക്കു ദൈവം തന്നെ തുണ.

ഭമ— തോഴി! നീ ഇപ്രകാരം ഔദാസീന്യത്തെ അവലംബിക്കുന്നതെന്താണ്? പണ്ടേതന്നെ ആ അരയന്നത്തെ ആ വിധമൊക്കെ പഠിപ്പിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽ അയച്ച് ആ അന്നത്തെക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിനെ അങ്ങനെയൊക്കെ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചിട്ടു നീയും സിദ്ധിമതി വേഷംകെട്ടി അദ്ദേഹത്തിനെയിളക്കി, ഇങ്ങനെ എനിക്കുവേണ്ടി ചെയ്തിട്ടുള്ളവലിയ പ്രയത്നങ്ങളെക്കൂടി നീ തൽക്ഷണം വൃത്ഥമാക്കുന്നുവോ?

രാജാ— സംശയംതീർന്നു. ആ അന്നപ്പക്ഷിയെ ഇവർതന്നെയാണ് ആ വിധമൊക്കെ പഠിപ്പിച്ചുവിട്ടത്. സിദ്ധിമതിവേഷംകെട്ടിവന്ന ആ കപടയോഗിനി, ഈ കേശിനിതന്നെയാകുന്നു. ഇപ്രകാരം കൗശലം അംഗീകരിക്കുന്നതിൽ ഇവളുടെ ഉദ്ദേശം എന്താണെന്നു വഴിയെ അറിഞ്ഞുകൊള്ളാം.

കേശി— സഖി! തപസ്സമ്മേളനത്തെക്കുറിച്ച് അപേക്ഷിക്കുന്നതിനെ ഒരുവേള ആ മഹാരാജാവു തള്ളിക്കളയുമോ എന്നു പേടിച്ചാണ് ഞാൻ അങ്ങനെയൊക്കെ ആചരിച്ചത്. എന്നാലും ദൈവം പ്രതികൂലമായിത്തീർന്ന ഈ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ എന്തുചെയ്യട്ടെ.

രാജാ— ഉദ്ദേശം മനസ്സിലായി. തള്ളിക്കളയും എന്നു പേടിച്ചോ ഇങ്ങനെ ആചരിച്ചത്, ഞാൻ ഇവളുടെ കടാക്ഷം ഒന്നിനെ മാത്രം അഭിലഷിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ ഇത് എങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നു? പ്രാചീനന്മാരുടെ അഭിപ്രായവും അങ്ങനെയുണ്ടല്ലോ.

“ആയാസിപ്പവനബ്ബിനന്ദിനി വശ-

ത്തായാലുമില്ലേലുമാം

ശ്രീയാലീപ്തിതനായവൻ കഥമഹോ

ഭൂയാദുരാപസ്സയാ”

ഭമ— ഭവതിയുടെ അഭിപ്രായംപോലെ ചെയ്താലും. അധികം പറഞ്ഞിട്ടാവശ്യമില്ല. ഇതു കേട്ടാലും—

നോക്കുന്ന ഭിക്ഷിൽ വിവസ്യൻ, തഭീയശബ്ദം

കേൾക്കുന്നമുക്കു നിനവപ്പൊഴുമുണ്ടു മോഹാൽ,

വേൾക്കേണമസ്തുപനെയൊന്നുകിലല്ലയെങ്കിൽ

നോൽക്കേണമെന്റെ പുല; നിന്മതമാണു രണ്ടും. രവു

രാജാ— ചിത്തത്തിൽ ചിലതൊക്കെയോത്തസ്യവിനെ-

ശ്രുതിഗ്നണിക്കാതെ ക-

ണ്ടത്തൽപെട്ടു മനോഹരോക്തിനിരയെ-

തൃകുന്നൊരിത്തനപിയാൾ

പുത്തൻ വെണ്ണയൊടൊപ്പമെന്റെ മതിയെ-

പ്പാറം ഭൂമിപ്പിച്ചുമാ-

മെത്തിക്കുന്നു മൊഴിക്കുഗോചരമതാ-

മാനന്ദപന്ഥാവതിൽ.

(രൻ)

കേശിനി— (ആലോചിച്ചിട്ട്) തോഴി! ഖേദിക്കേണ്ട. ഞാൻ ഇനിയും കഴിയുന്നപോലെ പ്രയത്നിച്ചുനോക്കാം. എന്നാൽ അദ്ദേഹം വരികയില്ലെന്നുകരുതി അച്ഛൻ ഭവതിയെ മറെറാരാൾക്കു ദാനം ചെയ്തേക്കുമോ എന്ന് എന്റെ മനസ്സു ശങ്കിക്കുന്നു.

രാജാ— ഈ ആലോചന സന്ദർഭത്തിന്നു വളരെ യോജിച്ചു.

ഭമ— എന്നാൽ കേട്ടാലും—

അനളനിവളയച്ചുനേകമെന്നാ-

ലനലനിലേകകതന്നെയാകമല്ലൊ

ഉടമമമ ജഡത്തിനച്ചുനാകാ-

മയിരിനു കോയ്മയതോ നളന്നു മാത്രം. (൫൦)

രാജാ— ഇതു മനസ്സിലെ അഭിപ്രായങ്ങളെയെല്ലാം വെളിവാക്കി. സാരം മനസ്സിലായി. മനസ്സുപ്പിടിയും വന്നു. അതിനാൽ എന്തുപായം പ്രയോഗിച്ചാണ് പ്രിയതമയുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു സംഭാഷണസുഖം അനുഭവിക്കേണ്ടത് (എന്നു ചിന്തിക്കുന്നു.)

കേശി— (മണിക്കണ്ണാടിയിൽ നോക്കി സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ നാലുപുറത്തും നോക്കുന്നു.)

ഭമ— സഖി! നീ എന്താണിങ്ങനെ പരിഭ്രമിക്കുന്നത്?

കേശി— സഖി ഭമയെന്തി ഭവതി ഭാഗ്യത്താൽ വർദ്ധിക്കുന്നു. നോക്കൂ. മണിക്കണ്ണാടിയുടെ ഉള്ളിൽ കാമകോടിസദൃശ സൗന്ദര്യമുള്ള ഒരു ഹാശയ നിഴലിച്ചുകാണുന്നു.

ഭമ— (കണ്ടിട്ട് അതുഭൂതത്തോടുകൂടെ ആത്മഗതം) ആ ഹാ! എന്റെ ഭാഗ്യം പകുതയെ പ്രാപിച്ചു. മനോരഥവും ഫലിച്ചു. ഈ രൂപം നളനാമധേയത്തോടുകൂടി എന്റെ ഉള്ളിൽ ഇരിക്കുന്നതുതന്നെ (പ്രകാശം) തോഴി! ഇതെന്താണെന്നു ചിന്തിച്ചുനോക്കൂ. (സംഭ്രമത്തോടുകൂടി എഴുന്നീറ്റു ചുറ്റും നോക്കുന്നു.)

രാജാ— ഇവളുടെ മുമ്പിൽ ചെല്ലാനുള്ള അവസരം ഇതു തന്നെ.

ഭീതാവും പേടമാനിൻമിഴിയുടെ സുവിലാ-

സങ്ങൾ കപ്പം കൊടുക്കും

കാതാളം ചാതകണ്ണിൻമുനകളെയധികം

ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചിടേണ്ട

നേതാക്കന്മാർ സുരന്മാരരുളിയപടി ഞാൻ

ഭ്രാന്തപ്പെട്ടിരിക്കും നിൻ

ശ്രീതാവും സൽഗുണശ്രേണികളിവനെയിതാ

ദൃഷ്ടനാക്കിച്ചമച്ചു.

(മെ)

(എന്നു സസംഭ്രമം അടക്കുന്നു. എല്ലാവരും കണ്ടിട്ടു വേഗം എഴുന്നേൽക്കുന്നു.)

മേ— (കണ്ടിട്ടു തോഴികളുടെ ഇടയിൽ മറഞ്ഞു മുഖം താഴ്ത്തി നില്ക്കുന്നു.)

കേശി— (കണ്ടിട്ടു വിനയപരസ്സരം കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) മഹാഭാഗന്നു സ്വാഗതം. മഹാരാജാവേ! ഈ പീഠത്തെ അലങ്കരിച്ചാലും. തത്ര ഭവാൻ കശലിയായിരിക്കുന്നില്ലേ?

രാജാ— (ഇരുന്നിട്ട്) ഭഗവതിയായ സിദ്ധിമതിയുടെ പ്രസാദംകൊണ്ട് ഇന്നു വിശേഷിച്ചു.

കേശി— (മന്ദഹാസപരസ്സരം) ആരാണ് ആ സിദ്ധിമതി?

രാജാ— (ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) ആരോ പണ്ടു നമ്മുടെ ഗൃഹഭേദവരയെപ്പോലെ പ്രത്യക്ഷീഭവിച്ചിട്ടു സിദ്ധമന്ത്രങ്ങൾ എന്നപോലെ നിങ്ങളുടെ തോഴിയുടെ കഥകളെ പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ച് അതിൽ ആസക്തനായ നമ്മെ ഇപ്പോൾ ഭവതികളുടെ സാമീപ്യസൗഖ്യത്തെ അനുഭവിപ്പിക്കുന്നു, അവർതന്നെ.

കേശി— (പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി) എന്നാൽ അവർ സായുജ്യസൗഖ്യവുമൂലം അനുഭവിപ്പിക്കും.

രാജാ— അവരുടെ അനുഗ്രഹം ഉണ്ടായാൽ പിന്നെ എന്താണ് അസംഭവമായിട്ടുള്ളത്?

കേശി— ആ യോഗിനി പിന്നെ ഇപ്പോൾ എവിടെയാകുന്നു?

രാജാ— എൻറനേരെ തന്നെ.

ഭമ— (അപവാത്ത്) നമ്മുടെ സംഭാഷണങ്ങളും നിന്റെ കപടവേഷവൽമാനങ്ങളും ഒക്കെ മഹാഭാഗൻ മറഞ്ഞുനിന്നു കേട്ടിരിക്കണം. അതിനാൽ നീ ഇപ്പോൾ അവിടെത്തേ പ്രസാദിപ്പിക്ക.

കേശി— (മന്ദസ്തിതത്തോടു കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) മഹാരാജാ വേ! സിദ്ധിമതിയാൽ ചെയ്യിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അപരാധങ്ങളെ ക്ഷമിക്കേണമേ.

രാജാ— ഈ മഹോപകാരം എങ്ങനെ അപരാധമാകും.

കേശി— എനിക്കു സമാധാനമായി. ആദ്യ മഹാഭാഗൻ ഈ കന്യാന്തഃപുരത്തിൽ എങ്ങനെ കടന്നു?

രാജാ— സുമുഖി! കേൾക്ക. നിങ്ങളുടെ പ്രിയ തോഴിയിൽ അനരാഗത്തോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രൻ, അഗ്നി, യമൻ, വരുണൻ എന്നീ നാലു ദേവന്മാർ തിരസ്കരണിയെ യുദ്ധഭേരിച്ചിട്ടു ദുത്യത്തിനായിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞയക്കയാൽ ഞാൻ ഇവിടെ വന്നു നിങ്ങളുടെ സൗജന്യത്തിന്നു പാത്രീഭവിച്ചതാകുന്നു. (അതുകൊണ്ട് എന്നെക്കാൾ ആയിരം ഗുണങ്ങൾ അധികമുള്ള അവരിൽ ഒരു ദിവ്യനെ നിങ്ങളുടെ തോഴി വരനായി വരിക്കൂട്ടെ.)

ഭമ— (കോപത്തോടും ധാഷ്ട്യത്തോടുംകൂടി) സഖി! കേശി നി കലവധുക്കൾക്കു വിരോധമായിട്ടുള്ള ഈ കാൽപ്പത്തിൽ മഹാഭാഗനെക്കൊണ്ട് എന്തിന് ഉപന്യസിക്കുന്നു.

ശാര— മഹാരാജാവേ! രാജാദികൾക്കു കൊടുത്ത മറുപടി അങ്ങു മറഞ്ഞുനിന്നു കേട്ടിരിക്കുമല്ലോ.

രാജാ— കേട്ടു. മനോഭാവവും അറിഞ്ഞു. എല്ലാം കൊണ്ടു

നമ്മുടെ കലം നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടതോഴിയായ് അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

കേശി— തിരുമേനിയാൽ വിഭർരാജകലവും.

ശാര— മുത്തും ചരടും പൊന്നും മണിയും എന്നുപോലെ ഈ സമ്മേളനവും യോജിച്ചിരിക്കുന്നു.

രാജാ— ഇതെല്ലാം ശരിയായി. ദേവന്മാർ എന്നിൽ ഏതെല്ലാം വിധം ശങ്കയുണ്ടാകുമെന്നു വിചാരിച്ചിട്ട് എന്റെ മനസ്സ് പതറുന്നു.

ദമ— (ഭയത്തോടുകൂടെ തടുത്തിട്ട് കേശിനിയുടെ കണ്ണത്തിൽ ഇപ്രകാരമൊക്കെ.)

കേശി— (മന്ദസ്തിതത്തോടുകൂടെ തല കുലുക്കി രാജാവിന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞിട്ട്) ശ്രീമൻ! ഈ ശങ്ക വേണ്ടതുതന്നെ. എന്നാലും ഇതുകൂടി കേട്ടാലും. സ്വയംവരസഭയിൽ എല്ലാ ജനങ്ങളും കാഞ്ചെ ഇവരും ഭവാനെ വരിക്കുമ്പോൾ എല്ലാം ശരിയായിക്കൊള്ളും എന്നു ഞാൻ ഉറപ്പിക്കുന്നു.

രാജാ— ഗ്ലാഘിച്ചുകൊണ്ട് ഈ ഉദ്ദേശം ശരിയായിരിക്കുന്നു.

എല്ലാവരും— ഞങ്ങൾക്കും അതു ബോധിച്ചു.

രാജാ— (കേശിനിയെ നോക്കിട്ട്) ഭദ്രേ! ഭവതിക്ക് എന്തൊ പറയുവാനുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നു.

കേശി— വാസ്തവം. തിരുമേനി ദാക്ഷിണ്യശീലനാണ്. അതുകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ പ്രിയസഖി ബന്ധുജനങ്ങൾക്കു ശോചനീയയായി ഭവിക്കാത്ത വിധത്തിൽ തത്ര ഭവാനാൽ അപരോധിക്കപ്പെടണം എന്നു ബോധിപ്പിക്കുവാനാണ് ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചത്.

രാജാ— ഭദ്രേ! വളരെ പറഞ്ഞിട്ട് കാര്യമില്ല. കേട്ടാലും.

പ്രാണപ്രേയസിയാമിവർക്കഭിമതം

സാധിച്ചിടാതെന്നിനി-

ക്ഷോണിത്തട്ടു ധനാദിയും, പുരുഷകാ-

രം തന്നെയെന്താണമേ?

പ്രാണൻ വാഴ്വതുളളിലെന്ന കഥയൊ-

ന്നാസ്സാം, മദഭൂതമമ-

ക്ഷീണം വാഴ്ത്താരു ജീവനാഡി നിയതം

നിങ്ങൾക്കെഴും തോഴിയാം.

(൫൨)

എല്ലാവരും— ഞങ്ങൾക്കു സന്തോഷം. ഞങ്ങൾക്കു സന്തോഷം. (അണിയറയിൽ) ആശ്ചര്യം! വളരെക്കാലംകൊണ്ടു ദൈവം ഞങ്ങളുടെനേരെ പ്രസാദിച്ചു. ഇനി വേളിക്കോപ്പു കളൊക്കെ ഒരുക്കുകതന്നെ.

കേശി— (കേട്ടിട്ട്) അഹോ! ഇവിടത്തെ വിശേഷം ചാറന്മാർ പറഞ്ഞുകേട്ടു സ്വയംവരത്തിനുവേണ്ടി ബലപ്പെട്ടു ന്ന അപ്പൻ കലപിക്കുകയാകുന്നു. അതിനാൽ ഇപ്പോൾ കന്യകയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ചെല്ലുവാനുള്ള അധികാരം ശാരദയെ ഏല്പിക്കുവാൻ അന്തഃപുരത്തിലേക്കു വരും.

രാജാ— എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ തോഴിയോടു യാത്രയ്ക്ക് അനുവാദം ചോദിക്കുന്നു.

ദമ— (ലജ്ജയോടുകൂടെ അധോമുഖിയായി നില്ക്കുന്നു.)

രാജാ— പ്രിയേ! ഭവതി എന്താണ് മൌനം അവലംബിക്കുന്നത്?

ദമ— (കേശിനിയെ നോക്കുന്നു.)

കേശി— മഹാനഭാവ! കേട്ടാലും.

ചോകാനോതുകിലാസ്ഥകെട്ടു മൊഴിയാം,

പോകേണ്ടയെന്നോതുവാ-

നാകാ! കന്യകയാണു തോഴി പരമി-

ക്കാണുന്നതന്തപുരം

നിൻ കാമപ്പടിച്ചെഴുതുന്നതു തട-

സ്സത്തിന്നുമാമാകയാൽ

ശ്രീകാളം സഖി വാക്യമൊന്നുമരിയാ-

ടിടാതെ വാഴുന്നിതാ.

(൫൩)

രാജാ— (പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി) സുകുമാരാംഗിയായിരിക്കുന്ന ഈ വരം ക്ലേശിക്കണമെന്നില്ല. നാമും സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിലെത്തുവാൻ എല്ലാം ശക്തം കെട്ടുന്നതിന്നു നമ്മുടെ പാളയത്തിൽ ചെന്ന് സേനാപതികളെ ഉത്സാഹിപ്പിക്കട്ടെ. (എന്ന് എഴുന്നേല്ക്കുന്നു. ഗ്രമനത്തെ അഭിനയിച്ചിട്ട്)

ചന്തംപെടും ഹൃദയസുരമുറപ്പൊടിനി-

ക്കാന്താംഗമൊക്കെയൊരുപോലെ പിണഞ്ഞുപോയി

അന്തഃപുരം വെടിയുമെന്റെ മനസ്സിദാനീം

ചെന്താമരാക്ഷിയെയുമേന്തിയിരിക്കയല്ലീ.

(൫൪)

(എന്നു ചുറ്റി നടന്ന് എല്ലാവരും പോയി.)

(രണ്ടാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.)

മൂന്നാമങ്കം.

(അനന്തരം ഒരു വൈതാളികൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

വൈതാ—കാളം ശ്രീ പൂണ്ടു ദിവ്യാഭരണനിരകളാൽ

വന്ദിലോകസ്തുതന്മാർ

മേളിച്ചീടുന്നു മന്ത്രാദൃതരിഹ മുഹൂരി

ബ്രഹ്മിപന്മാർ സദസ്സിൽ

വേളിപ്പുമാലപേറിക്കനകശിബികയിൽ

പൊന്നണിക്കോപ്പിൽ മുങ്ങി-

ക്കേളിപ്പെടുള്ള കന്യാമണി വിനയമൊടെ-

ത്തന്നു തന്തോഴിയോടും.

(൫൫)

(നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്) ഇതാ വാഴ്ചിരിപ്പിടിച്ചിരിക്കുന്ന

വരം കുമാരന്മാരുമായ ഭമ,ഭമനന്മാരാൽ അനുഗ്രമനം ചെ

ജപ്പെട്ടു തോഴികളുമായി ഭർതൃഭാരിക ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ വ

രുന്ന. ഞാനും ഭർത്താവിനോടുകൂടി അകമ്പടി കൂട്ടട്ടെ. (എന്നു ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

(അനന്തരം ഉക്തപ്രകാരം ദമയന്തിയും രാജാക്കന്മാരും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദമൻ— വത്സേ! നീ യെട്ടുസമേതം നോക്ക. ഇതു സ്വയം വരമല്ലേ?

ദമനൻ— കുട്ടി! പേടിക്കേണ്ട. ഇവരൊക്കെ നമ്മുടെ ബന്ധുക്കൾ തന്നെയാണ്.

ദമയന്തി— (സലജ്ജം അവനതമുഖിയായിട്ടു ശാരദയെ നോക്കുന്നു.)

ശാരദ— സഖി ദമയന്തി! കൊച്ചുതിരുമേനികൾ അരുളിച്ചെയ്യുന്നതിൽ മനസ്സിരുത്തുക.

ദമ— (ശിരകേവനം കൊണ്ട് അനുഭവിക്കുന്നു.)

ദമൻ— (പല്ലക്കിന്റെ മുമ്പിൽ ചെന്നു സവിനയം കൈകൾപ്പിക്കാണ്ട്) ഞാൻ അച്ഛന്റെ കല്പനയെ ഇവിടെ അറിയിക്കുന്നു. എല്ലാ ബന്ധുക്കളും അനുഗ്രഹപൂർവ്വം കേൾക്കുമല്ലോ.

(സഭ്യന്മാർ എല്ലാവരും മനസ്സിരുത്തി കേൾക്കുന്നു.)

ദമൻ— (ഉറക്കെ)

പാരം മാനധനങ്ങൾ, വീര്യധനവും,

സർപ്പാനന്തശ്രീകളും

ചേരും നിങ്ങൾ മമാലയേ വരികയാൽ

ഞാനെത്രയും ഭാഗ്യവാൻ

ആരോമന്മകളെന്നൊരാളെ വരനായ്

കൈക്കൊള്ളുമന്യോർപ്പിപ-

ന്മാരപ്പോരും ക്ഷമയാ സഹിക്കണ; മിളേ-

ശമാക്കിതല്ലോ ക്രമം.

(൨)

(എല്ലാവരും ഭയപോലെ കൈകൊട്ടിസ്സമ്മതിക്കുന്നു?)

ശാര— സഖി വൈഭഭീ! ദേവഷികളും, ബ്രഹ്മഷികളും, രാജ
ഷികളും, ദപീപാധിപന്മാരും, ദേശാധിപന്മാരും, ആകാ
ശത്തിൽ കൂടിയിരിക്കുന്ന സുരാസുരാസ്തരോ ഗന്ധർവ്വകിന്നര
ന്മാരാൽ വീക്ഷിതന്മാരായിട്ട് അധിവസിക്കുന്ന ഈ മഹാ
സഭയെ വന്ദിക്ക.

ദമ— (വരണമാലയെ ശാരദയുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു പല്ല
ക്കിൽ നിന്നിറങ്ങി ഭക്തിപരസ്സരം സഭയെ വന്ദിക്കുന്നു.)

വന്ദി— (വേഗം അടുത്തുചെന്നിട്ട് ഉച്ചത്തിൽ) ഇതാ നമ്മുടെ
ഭർത്താരിക നിങ്ങളെ എല്ലാവരേയും അഭിവാദ്യം ചെയ്യുന്നു.
(എല്ലാവരും സോൽക്കണ്ഠം അവലോകനം ചെയ്യുന്നു)

ദമ— (തോഴിയുടെ കയ്യിൽനിന്നു മാല വാങ്ങിച്ചു പതുക്കെ
ചുറ്റി നടക്കുന്നു.)

പുഷ്പരൻ— (നോക്കി, ശ്ലാഘയോടും അഭിലാഷത്തോടും സം
ഭ്രമത്തോടുകൂടി) ഹേ! ഭൈമി വന്നുകഴിഞ്ഞു!! സ്വയംവര
ത്തിനുള്ള ചടങ്ങുകൾ ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. (നല്ലവണ്ണം നി
ർണ്ണയിച്ച് ഉല്ലാസത്തോടുകൂടി) ആഹാ! ഇതു ഭൈമിയല്ല.

ഒന്നാമത്തെ രസത്തിനുള്ള വടിവോ,

ലോകാക്ഷി തൻ പുഞ്ചമോ,

മിന്നീടും സ്മരവിഭ്രമാംബുനിധിയോ

കാമപ്രിയാജനമോ,

കന്ദാസ്യന്റെ നവീന വശ്രശരമോ,

ഭൂപാവസ്വാലാശയം

ഭിന്നിപ്പിപ്പൊരു യന്ത്രമോ, പുതിയതാ-

മംഭോജഭൂസൃഷ്ടിയോ?

(ന.)

ഇവർക്കുകൂടെ,

ചെമ്പഞ്ഞി ചുറ്റിനെ ചുമലുരടിയിന്ന കൈ-

ക്കൊണ്ടിടുന്നില്ല കണ്ണോ .

പാതം വാഴം കരിങ്കുവളഭൂമിയെ—

പ്പേരിടുന്നുണ്ടു കണ്ണും,

എന്തു നു മുത്തു മൂക്കത്തിയിലെഴുമൊളിയെ—

പ്പുഞ്ചിരിക്കൊഞ്ചലും, ശ്രീ-

ചിന്തിടും പൊന്നണിക്കോപ്പണിയൽ പഴുതയാ-

ക്കുന്നു മെയിൻ പ്രകാശം.

(൪)

(ഉന്മാദപൂർവ്വം എഴുന്നീറ്റ് അടുത്തുചെന്നു സവിനയം)

കനിവൊടിവനെയൊന്നീക്കിക്കു, മന്മെയിലിപ്പോ-

ളനാലകമുമാലും ഭൂഷണം ചേർത്തിടട്ടെ

പുനരൊരുമൊഴിചൊല്ലു, പോട്ടെ കാട്ടിൽ ചികത്തിൻ

നിനദമൊടു വിപഞ്ചീകപാണവും നാണമോടെ.

(൫)

(ദമയന്തി മുഖം തിരിക്കുന്നു.)

ദമനൻ— (സംഭ്രമപരസ്സരം അടുത്തുചെന്നിട്ട്) ഇവിടെ ഒരാളും എഴുന്നീൽക്കാൻ പാടില്ല.

പുഷ്പ— എന്നാൽ നിങ്ങളും ഇരിക്കണം.

ദമനൻ— ഞങ്ങൾ ഭാതാക്കളാണ്.

പുഷ്പ— ഞങ്ങൾ ഹരിക്കുന്നവരും.

ദമനൻ— എന്ത്, നിങ്ങൾ ഹരിക്കുന്നവരോ? (എന്നു വാൾ ഉയർത്തുന്നു. എല്ലാവരും സംഭ്രമോദ്വേഗങ്ങളോടുകൂടെ നോക്കുന്നു.)

ദമനൻ— (പെട്ടെന്നു അടുത്തുചെന്നിട്ട്) വത്സ! നീ എന്താണിങ്ങനെ അസ്ഥാനത്തിൽ കോപിക്കുന്നത്? വരിക്കുന്നവർ ഹരിക്കുന്നവർ തന്നെ. അതുകൊണ്ടു നമ്മുടെ ഗൃഹാഗതന്മാരായ ഇവരെ നാം പൂജിക്കേണ്ടതല്ലേ?

പുഷ്പ— (കോപം അടക്കി) ആയ്ക്കനായ യുവരാജാവേ! ഭവാനെ പരാജയപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. (എന്നു പുഷ്പരചാണിയെ തൂങ്ങിക്കെട്ടുകൊണ്ടു ചെന്നുനിൽക്കുന്നു) മാന്യനായ ഭവാനെ

ബാലനായ എന്റെ അപരാധത്തെ ക്ഷമിക്കണം. ഭവാ
ന്മാർ അതിഥികളും ഞങ്ങൾ ആതിഥേയന്മാരും ആണല്ലോ.
പുഷ്പ— അങ്ങനെ വരട്ടെ. ഞാൻ സദ്രയെ മാത്രം ഉദ്ദേശിച്ചു
വന്നിരിക്കുന്നതല്ലേ?

(എല്ലാവരും ചിരിക്കുന്നു.)

ഭമയന്തി— (മന്ദഹാസത്തോടുകൂടെ പുരോഭാഗത്തിലേക്കു ച
ലിക്കുന്നു.)

പുഷ്പ— അല്ലാ, ഇവൾ നമ്മെ കടന്നു പോകുന്നുവോ? (എന്നു
പിന്നാലെ ചെല്ലുന്നു.)

(പുഷ്പരാമായണനായ പ്രജ്ഞാസേനൻ അനുയാനം ചെയ്തു
സവിനയം)

പ്രജ്ഞാ— തിരുമേനി! ഒന്നുണർത്തുവാൻണ്ട്. (എന്നു ചെവി
യിൽ പറയുന്നു)

പുഷ്പ— ശരി. ഞാൻ അപ്രകാരം കാത്തുകൊള്ളാം. (എന്നു
യഥാസ്ഥാനം ഇരിക്കുന്നു)

ശാരദ— തോഴി ഭമയന്തി! അംഗം, വംഗം, കലിംഗം, കാശ്മീ
രം, കാംഭോജം മുതലായ പെരുന്തന്ത്രരാജ്യങ്ങളുടെയും ചീ
നം, ഇന്നും മുതലായ അന്യ രാജ്യങ്ങളുടെയും അധിപ
ന്മാർ ഭവതിയിൽ അഭിലാഷം ഉള്ളവരായി ഭവതിയെത്ത
ന്നു അവലോകനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ
യുവജനത്തെ പ്രലോഭിപ്പിക്കുന്ന ഭവതിയുടെ കടാക്ഷങ്ങളെ
ഇവരിൽ ഒരാളിൽ നിക്ഷേപിക്കുക.

ഭമയ— (അപവാത്.) തോഴി! ശാരദേ! പരപുരുഷാലോക
നംകൊണ്ടു നമുക്ക് എന്തൊരു കാര്യമാണുള്ളത്? ചാരിത്ര
ഭംഗത്തെ ഭയന്നും ലജ്ജകൊണ്ടും എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ വ
ല്ലാതെ ഒരു സങ്കോചം ജനിക്കുന്നു.

ശാര— ഇങ്ങനെ വിചാരിക്കരുത്. തോഴി കന്യകയും ഇതു
സ്വയംവരത്തിനുള്ള കാലവുമാണല്ലോ.

ഭമയ— എന്നാൽ എന്റെ ഏതെങ്കിലും അപഹരിച്ചിരിക്കുന്ന ആ മഹാഭാഗത്തെക്കുറിച്ച് കാണിച്ചുതരു.

ശാരദ— (അപവാത്യ) അദ്ദേഹം ഇനിയും വന്നുകഴിഞ്ഞില്ല.

ഭമയ— കഷ്ടം! ഞാൻ ഭൂതാഗ്രാസമായിത്തീർന്നു. തോഴി! എന്നാൽ നമുക്ക് അന്തഃപുരത്തിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങുക.

ശാരദ— ഈ സന്ദർഭത്തിൽ അതു ശരിയല്ല. കേൾക്കൂ. അച്ഛൻ അദ്ദേഹത്തിനെ ആനയിപ്പിക്കുവാനാണ് പോയിരിക്കുന്നത്. ആനയിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യും. അതുവരെ ഈ സഭയിൽതന്നെ മനസ്സിനെ വിനോദിപ്പിക്കുക.

ഭമയ— (അപവാത്യ) സഖിയുടെ ഇഷ്ടപോലെ.

ശാരദ— സഖി വൈദികി! ഇതാ കാംഭോജരാജാവ്.

തന്നോളം പോന്ന കയ്യുലുപകമിതുഭരി-

ച്ചീടുവാൻ ശക്തനാമി-

മന്നൻതൻ വാത്സരജായിരമിയലിന കൺ-

കൊണ്ടു കേൾക്കുന്ന നേരം

മന്നേന്തും പാമ്പു ലജ്ജാഭരമൊടു തലതാ-

ഴിട്ടുമെന്നോക്കയാലോ

മന്ദം ധാതാവു കല്പിച്ചിതു കരികളെയി-

ങ്ങെടുക്കിയെല്ലാം താൻ?

(നൃ)

കാംഭോജൻ— (ഭമയനിയെ കണ്ടു കൈതൂകത്തോടെ.)

ഒരു കുറി പരിഭ്രഷ്ടാ സ്നേഹമേററം വളർത്തി-

പ്പുരുഷുതിയെയിളക്കിത്തീർത്തു നേത്രാഞ്ചലത്താൽ

മതിതളിരതിലേററം മോഹവും ചോർത്തുകൊണ്ടി-

മ്മതിമുഖി മമ ചിത്തം ചോരണം ചെയ്തിടുന്നു.

(ഭ)

ഭമയ— ഭൂഭരണസമർത്ഥനായ ഇദ്ദേഹത്തിൽ പിതാവിൽ ഏതു നാപോലെ നാം ഭക്തിയെ പ്രദർശിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. അതു കൊണ്ടു മുമ്പോട്ടു നടക്കൂ.

ശാര— സഖി! ഇതാ നേമീശപരൻ എന്നു പ്രസിദ്ധനായ കന്യായെപ്പരിചരിച്ചിരിക്കുന്നു.

പ്രാതർമുഖം വിശ്വധർമ്മമുഖം—

നന്മെല്ലാം നന്മെല്ലാം നന്മെല്ലാം

സ്തുതിക്കും മികവേകിടുന്ന പൂർവ്വം—

തന്നെ ചിത്തശ്രേണിയാൽ

എന്തിനാമധുപാളി പല്ലവനിര—

ജ്ഞാനമൊഴിയാതെ

വൃത്യാസം കലരുന്ന ദേവതയെ—

നോക്കുന്ന നേമീശനെ.

(൮)

നേമീശപരൻ— (സകലതരം അവലോകനം ചെയ്തിട്ട്)

ഖണ്ഡിച്ചിട്ടു യുവാക്കളെ സ്വപശരാ—

കുടുംബം നൂരൻ വിട്ടൊരി—

യജ്ഞോജാനന മാലയൊന്നു പൊളിയാൽ

മൂലം പിടിച്ചുണ്ടനെ

തിണ്ണനേകനെ വീഴ്ചാനിതവര—

നന്മെല്ലാം വീണ്ടെടുത്തീ—

യജ്ഞോജാനന മാലയൊന്നു, ഭാഗ്യമൊ—

യെന്നെ ഗ്രഹിക്കില്ലയോ?

(൯)

ഭാര്യ— സഖി! ഇതാ ഭാഗ്യോപാധിതനാകുന്നു. അതിനാൽ മുനിവേഷം നടക്ക.

ശാരഭ— ഇദ്ദേഹത്തെ മഗ്ധയാധിപതിയായ ശ്രീസിംഹൻ.

ശിഷ്യന്മാരിലൊന്നത്തന്നെ വലുതാ

ഭാരിദ്രമാം കാട്ടുതീ

കെട്ടു, ജീവനവർഷിയാണിലസവേ

ശ്രീസിംഹ കൃഷ്ണാഭം

താഴെ ചിത്തശ്രേണിയാൽ, വലുതായ്

ഭാഗ്യമൊ, പാശം—

പ്പെട്ടു ചിത്തഗ്രഹാങ്കുലങ്ങളിലുമോ

സർപ്പമുറ്റിതലേ.

(൧൦)

ശ്രീസിംഹൻ— (സാനരാഗം ദമയന്തിയെ അവലോകയന്നായിട്ട്)

അടയാളമിട്ടുകെഴും ത്രിലോക സ-

ന്മടവാരെയെണ്ണി സരസീരുമാസനൻ

ഇവളാട്ടുയെന്നതിനു മൂർച്ഛി വച്ചു പോ-

ലവതം സ നാട്ടുമൊടു ശൂന്യ ബിന്ദുവെ.

(൧൧)

ദമയ— സഖി! ശാരദ! ഇദ്ദേഹം ധർമ്മകപരനും മലയാദിയും ആകുന്നു. നടക്കൂ.

ശാരദ— സഖി! ഭൂതിലോത്തമേ! ഇതാ മലയാളത്തിലെ തമ്പുരാൻ. ഇദ്ദേഹത്തെ സമീക്ഷിക്കുക.

ദിക്കാകെശ്ശാരദേന്ദുവൃത്തിയെതിർ പുകൾ ത-

ന്നാജ്ഞയെപ്പോലെയുൾക്കൊ-

ണ്ടക്കാമാസക്തി സുഭ്രമനതളിരുകളിൽ

ചേർത്തിടന്നു സ്വരൂപം

ഏൽക്കും ശത്രുക്കളെക്കൊണ്ടടിയിണ പണിയി-

ക്കുന്ന ചൊൽക്കൊണ്ട തൂക്ക-

യ്യുക്കുദ്രീന്ദ്രാരിയാകും ഹരിയുടെ പവിത്ര-

പ്പാഴിലാക്കുന്നതല്ലോ.

(൧൨)

തമ്പുരാൻ— (വിലാസപൂർവ്വം നോക്കിട്ട്,) ഹേ!

നൽപ്പിച്ചമഞ്ഞളതുകൊണ്ടിവളെച്ചമച്ചി-

ട്ടൊപ്പിച്ചവച്ചു സുധ പാണി പദാധരത്തിൽ:

ഉൾപ്പിച്ചുണയ്ക്കുവതിനോ കൊതി നീഭൂവാനോ

കല്പിച്ചതംബുജദവൻ മഷി കണ്ണിനുള്ളിൽ?

(൧൩)

ദമയ— (അപവാത്സ്യം) തോഴി! ഇദ്ദേഹം ക്ഷേപപ്രയോഗിയും മോഹനവാദിയും ആകുന്നു. നടക്കൂ.

(ഏല്പാവരം ചുറ്റി നടക്കുന്നു)

പുഷ്പ— (അപവാത്സ്യ) മഹാമതിയായി ആയുനായിരിക്കുന്നു അമാത്യ! “നളൻ വന്നിട്ടില്ല നിശ്ചയം. അതുകൊണ്ടു ഭൈമി എല്ലാവരെയും നോക്കി മടങ്ങിവരുമ്പോൾ ഭവാനെത്തന്നെ വരിക്കും. അപ്പം ക്ഷമിക്കൂ” എന്ന് അങ്ങ് എന്റെ ചെവിയിൽ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഇതുവരെ കാത്തു. ഇനിയും സഹിക്കുവാൻ എന്നെക്കൊണ്ടു സാധിക്കയില്ല. എന്റെ മനോരഥപ്രിയതയെ പരപുരുഷന്മാർ അനുരാഗത്തോടുകൂടി നോക്കുകയും വണ്ണിക്കുകയും ചെയ്യയോ? അതു പാടില്ല, ഇവളെ ഇപ്പോൾതന്നെ ബലാൽ പിടിച്ചു തേരിൽ കയറിക്കളയാം.

അമാത്യ— (അപവാത്സ്യ) തിരുമേനി! അപ്പംകൂടി ക്ഷമിക്കണേ.

പുഷ്പര— ഇവൾ വിസ്ഫിതപംകൊണ്ടു വല്ലവനെയും വരിച്ചു പോയാൽ അവനും ശത്രുവായിട്ടല്ലേ തീരുക?

അമാ— ഇപ്പോൾ ബലം പ്രയോഗിക്കുന്നപക്ഷം എല്ലാവരും ശത്രുക്കളായിത്തീരുമല്ലോ.

പുഷ്പ— (സദയെയും) എന്തെങ്കിലും വരാനുള്ളതു വരട്ടെ. (എന്ന് എഴുന്നീറ്റു വികടമാകുംവണ്ണം ചുറ്റിനടക്കുന്നു.)

(അണിയറയിൽ— മഹാരാജാധിരാജ! രാജപരമേശ്വര! ഇതിലേ ഇതിലേ.)

(എല്ലാവരും ഉത്സാഹത്തോടെ നോക്കുന്നു.)

അമാത്യ— (സസംഭ്രമം പുഷ്പരസമീപത്തിൽ ചെന്നു) തിരുമേനി! പിന്നാലെ വിഭർത്താവിനോടും കഞ്ചുകിയോടുംകൂടി നളമഹാരാജാവ് എഴുന്നള്ളുന്നുണ്ട്, അപ്പം ക്ഷമിക്കണേ.

പുഷ്പര— (കോപത്തോടുകൂടി) “നളൻ വന്നിട്ടില്ല നിശ്ചയം” എന്നു ചെവിയിൽ കശപിശ കൂട്ടിയില്ലേ? വിസ്ഫി! എന്താണിപ്പോൾ ഇങ്ങനെ പറയുന്നതും? ഇങ്ങനെയാണ് അന്യരുടെ കണിയിൽ കടുങ്ങിയാൽ രാജാക്കന്മാർക്കും കാര്യഹാനി

വരുന്നത്. വരട്ടെ. നോക്കിക്കോ, (എന്നു യഥാപൂർവ്വം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.)

(അനന്തരം യഥോക്തപരിവാരനായ നളൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

കഞ്ചു—മഹാരാജാധിരാജ! രാജപരമേശ്വര! ഇതിലേ ഇതിലേ,

(എല്ലാവരും സസംഭ്രമം ഉത്ഥാനം ചെയ്യുന്നു)

വൈദർഭൻ— സാർവ്വഭൌമ! ഈ സിംഹാസനത്തെ അലങ്കരിക്കാലും.

നളൻ— (ഇരുന്ന് എല്ലാവരെയും നോക്കി മന്ദഹാസപരസ്സരം) സമ്മിളിതന്മാരായ എല്ലാ സുഹൃത്തുക്കളെയും കണ്ടതിൽ നമ്മുടെ മനസ്സ് ആനന്ദതുന്ദിലമായിരിക്കുന്നു. എല്ലാവർക്കും ഇരിക്കാം.

(എല്ലാവരും മഞ്ചങ്ങളിൽ ഇരിക്കുന്നു.)

ഭമയ— (ഉല്പാസപൂർവ്വം അച്ഛന്റെ അരികത്തു ചെല്ലുന്നു.)

ശാരദ— സഖി വൈദർഭീ! സകല രാജാധിരാജന്മാരാരും വന്ദിക്കപ്പെടുന്ന ചരണാരവിന്ദങ്ങളോടുകൂടിയ നൈഷധചക്രവർത്തിയെ കണ്ടാലും.

സമസ്ത ഭൂപക്രമഭൂശാലനായ ഇദ്ദേഹം രാജ്യഭാരത്തെ വഹിക്കുമ്പോൾ,

പാദം താങ്ങിയിരുന്ന ശേഷതരഗ-

സ്ഥാനാധിപൻ വിഷ്ണിതൻ

കാഴ്ചം ചൊല്ലിയൊഴിച്ചു മന്നിതു ഭരി-

ച്ചീടും പ്രയാസത്തിനെ,

പാരം കൌതുകചിത്തനായ് തരുണിമാ-

രൊന്നിച്ചു ഭോഗങ്ങൾ പ-

ണ്ടോരാതുള്ളവയൊക്കെ വാച്ചരസമോ-

ടിപ്പോൾ ഭുജിക്കുന്നമോ.

(ഹർ)

ഭമയ— (സോല്ലാസം ശിരഃകമ്പംകൊണ്ട് അനുഭവിക്കുന്നു)

വൈദ— വത്സേ! അഭിമതനായ ഒരു വരനെ വരിച്ചാലും.

ദമയ— (മന്ദമന്ദം നളസമീപത്തിൽ ചെല്ലുന്നു)

കഞ്ചുകി— അഹോ! ഈ സന്ദർഭം രമണീയമായിരിക്കുന്നു.

തല താഴ്ത്തി പ്രിയസഖിയേ

വിലസിതമുഖിയായണഞ്ഞു, തൽക്കണ്ഠേ

ബാല, കരയുഗളി പൊക്കി

മാലയിടാനുദ്യമിക്കുന്നു.

(൧൫)

(അന്നിയറയിൽ മഹാരാജാധിരാജ! രാജപരമേശ്വര!
ഇതിലെ ഇതിലെ.)

(എല്ലാവരും ഒരുതൃക്കൂപ്പുറ്റം നോക്കുന്നു)

(അനന്തരം വിഭാഗനഗതനായിട്ടു ഭിതീയനായ ഒരു ന
ളൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കഞ്ചുകി— മഹാ രാജാധിരാജ! രാജപരമേശ്വര! ഇതിലെ ഇ
തിലെ.

(എല്ലാവരും സംഭ്രമപുരസ്സരം എഴുന്നീൽക്കുന്നു)

ഭിതീയവൈദർ— സാർവ്വഭൌമ! ഈ സിംഹാസനത്തെ
അലങ്കരിച്ചാലും.

ഭി- നളൻ— (ഇരുന്ന് എല്ലാവരെയും നോക്കി മന്ദഹാസ
പുരസ്സരം) സമ്മിളിതനായ എല്ലാ സുഹൃത്തുക്കളെയും
കണ്ടതിൽ നമ്മുടെ മനസ്സ് ആനന്ദ തുന്ദിലായിരിക്കുന്നു.
എല്ലാവർക്കും ഇരിക്കാം.

(എല്ലാവരും സവിസ്തരം അന്യോന്യം നോക്കി ഇരിക്കുന്നു.)

ശാര— തോഴി! സാർവ്വഭൌമനായ മഹാരാജ നളനെ കാണുക.

ദമയ— (വിസ്തയത്തോടും ലജ്ജയോടുംകൂടി മടങ്ങിവന്ന് അ
പവാർത്ത) തോഴി! ശാരദ! ഇതെന്തൊരാശ്ചര്യം! ഞാൻ
സംശയഗ്രസ്തയായിരിക്കുന്നു.

ശാര— രണ്ടുപുറം, രണ്ടു നളനും. വരട്ടെ, വാസ്തവം നമുക്കു
വഴിയെ അറിയാം. കറേനേരം ക്ഷമിക്ക.

ദി- വൈദ— (പ്രഥമവൈദിനെയും നളനെയും നോക്കി അല്പം അസൂയകൊണ്ടെന്നപോലെ) കപടവേഷധാരികളായ ഇവർ ആരാണ്? വരട്ടെ, ആലോചിക്കാം. (എന്നു കണ്ണടച്ച് ഓർമ്മയെ നടിച്ച് ശിരഃകമ്പത്തോടുകൂടെ) കണ്ടേ! നീ ഭാഗ്യത്താൽ വലിക്കുന്നു. നീ ഈ ഇന്ദ്രജാലക്കാരെ വിട്ടു മടങ്ങിപ്പോകുന്നല്ലോ.

ശാര— തോഴി! സാക്ഷാൽ താതൻ ഇദ്ദേഹം തന്നെ.

ദമയ— (സന്തോഷപൂർവ്വം ദിപിതീയ വൈദിന്റെ അടുക്കൽ ചെല്ലുന്നു)

ദി- വൈദ— കണ്ടേ! ഈ നളനെ വരിക്കുക.

(എന്നു ദിപിതീയനളനെ നിശ്ചയിക്കുന്നു)

ദമയ— (സകൗതുകം ദിപിതീയ നളസവിധത്തിൽ ചെല്ലുന്നു.)

കഞ്ച— അഹോ! ഈ സന്ദർഭം രമണീയമായിരിക്കുന്നു.

തല താഴ്ത്തി പ്രിയസവിധേ

വിലസിതമുഖിയായണഞ്ഞു, തൽക്കണ്ഠേ

ബാല, കരയുഗളി പൊക്കി

മാലയിടാനുഗ്രമിക്കുന്നു.

(എന്നു)

(അണിയറയിൽ മഹാരാജാധിരാജ! രാജപരമേശ്വര! ഇതിലേ ഇതിലേ.)

ശാര— (കേട്ട് അണിയറയ്ക്കുനേരേ നോക്കി വേഗം ദമയന്തിയുടെ അരികിൽ ചെന്നു) സഖി! ബലപ്പെടരുത്. ഇതാ മൂന്നു നളന്മാർ മൂന്നു താതന്മാരാൽ അനുഗമ്യമാനന്മാരും സകഞ്ചകികളുമായി പ്രവേശിക്കുന്നു.

ദമയ— (നോക്കിട്ടു വൈമനസ്യത്തോടെ മടങ്ങുന്നു)

(അനന്തരം യഥോക്ത പരിവാരന്മാരായ മൂന്നു നളന്മാർ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ത്ര- വൈദ— (ഇതരന്മാരായ നളവിദിന്മാരെ കണ്ടിട്ട്) ഇതു ഇന്ദ്രജാലമോ?, അഥവാ, നമുടെയും നളന്റെയും നാലു

ഛായാപടങ്ങൾക്കു ചൈതന്യം വന്നതോ? അല്ലെങ്കിൽ ഇവിടെ ഭൂതാവേശം തന്നെ ഉണ്ടോ, ഇരിക്കട്ടെ. എല്ലാം ശരിയാക്കാം. (യെരൂപുരസ്സരം നോക്കിട്ട്) വത്സ! മദന!, ഉള്ളിൽ മായാനിവാദകമായ ഔഷധമിട്ടു കെട്ടിയതും “രവിപ്രഭാ”നാമകവും ദമനമഹഷിയാൽ പ്രസാദീകൃതവുമായ ഒരു മോതിരം രാവിലെ ഞാൻ സ്നാച്ചഭൗമനെ എതിരോടുകൊണ്ടുവരുവാൻ പോയപ്പോൾ കർമ്മശാലയിൽ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതിപ്പോൾ തന്നെ തന്നെയല്ല ഞമെന്ന് അന്തഃപുരത്തിൽ ചെന്നു ദേവിയായ നന്ദയോടു പറയും.

ദമനൻ— അച്ഛന്റെ കല്പനപോലെ. (എന്നു പോയി.)

ശാര— സഖി ദമയന്തി! രാവിലെ ഞാനുള്ളപ്പോഴാണ് അച്ഛൻ ആ മോതിരം ദേവിയുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തത്. ഈ അടയാളംകൊണ്ട് അച്ഛൻ ഇദ്ദേഹം തന്നെ.

ദമയ— (സോല്ലാസം തുതീയവൈദർഭാനികത്തിൽ ചെല്ലുന്നു)

തു- വൈദർഭൻ— വത്സേ! ഭയപ്പെടേണ്ട. എല്ലാം വേണ്ടതുപോലെയാക്കാം. നീ വളരെ നാൾ ആഗ്രഹിച്ചു വരൻ ഇതാ. ഇദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനിക്കുക. (എന്നു തുതീയനെ ഷഡനെ കാണിക്കുന്നു)

ദമയ— (സലജ്ജം തുതീയനോടുകൂടി പ്രാപിക്കുന്നു)

യുവരാജാവ്— (വേഗം അടുത്തുചെന്നിട്ട്) വത്സേ! ദമയന്തി! ബലപ്പെടാതിരിക്ക, ദമനൻ വരട്ടെ.

ദമയ— (മടങ്ങുന്നു)

ചതുർത്ഥനൻ— (ചതുർത്ഥവൈദർഭനോട് ആക്ഷേപത്തോടുകൂടി) ആയ്! ഇത് ഏറ്റവും അനുചിതമായിരിക്കുന്നു. നമ്മെ ഇങ്ങനെ അപമാനിക്കുകയെന്നോ? നമ്മുടെ രൂപധാരികളായ ഇവർ ആരാണ്? ഇങ്ങനെയുള്ള ഭിക്ഷിൽ നമുക്കു പ്രവേശിച്ചുകൂട. ഈ ആരംഭം എന്താണെന്നുതന്നെ മന്ദിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ആ സേവകാധമന്റെ പ്രേരണ

യാൽ ഇങ്ങനെ സംഭവിച്ചതാണ്. എന്നെപ്പോലെയുള്ളവർ ഇവിടെ ഒരു നിമിഷം ഇരിക്കരുത്. (ഏഴുനീറു കയ്യെടുത്തുകൊണ്ട്) ഭദ്ര! ജയന്ധര! ഉടനെ പോകാൻ തക്കവണ്ണം സൈന്യങ്ങളെ ശരിയാക്കിക്കൊള്ളുവാൻ എന്റെ സേനാധ്യക്ഷനായ ചന്ദ്രസേനനോടു ഞാൻ പറയുന്നതായി അറിയിക്ക.

കുഞ്ജ— അടിയൻ. (എന്നു പോയി)

ച- വൈദർഭൻ— (ഭയവിനയങ്ങളോടുകൂടെ) നമ്മുടെ ഈ ദൈവദൈവപരീതൃത്തെ ക്ഷമിക്കണേ. ഇവളെ അനുഗ്രഹിക്കണേ. ഇവൾ വളരെ നാളായി ഭവാനെ മനസ്സുകൊണ്ട് ഉപാസിക്കുന്നു.

ഭദ്ര— (അപവാത്സ്യം) സഖി! ശാരദ! ഇദ്ദേഹം പൊയ്ക്കളയും. മന്ദഭാഗ്യയായ ഞാൻ ഇവിടെ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്?

ശാരദ— ഇപ്പോൾ പോകുന്നതായാൽ പിന്നെ ഇദ്ദേഹം നിന്നെ സ്നേഹിക്കയില്ല. അതുകൊണ്ടു വേഗം പ്രസാദിപ്പിക്ക.

ച- വൈദർഭൻ— വത്സേ! നിനക്ക് അഭിലാഷമുണ്ടെങ്കിൽ മഹാരാജാവായ നളനെ അഭരിക്കുക (എന്നു പറഞ്ഞുനളനെ കാണിക്കുന്നു.)

ഭദ്ര— അച്ഛാ! ഞാൻ ഇതാ ഇദ്ദേഹത്തെ വരിക്കുന്നുണ്ട്. (എന്നു വേഗം ആ നളന്റെ അടുത്തു ചെല്ലുന്നു.)

യുവരാ— വത്സേ! എന്തിനിക്കുവെങ്കിലും വെളിച്ചമുണ്ടാകുന്നു? അല്ലെങ്കിലും സ്രീബലികൾ ചാലകളാണല്ലോ. സന്ദേഹനിവാരണം വരുന്നതിനുമുമ്പു നീ ഇങ്ങനെ പരിഭ്രമിക്കയൊ?

ഭദ്ര— ഓ! സഹോദരൻ എന്നെ സന്ദേഹകാലം സ്തരിപ്പിച്ചു. (എന്നു മടങ്ങുന്നു)

പഞ്ചമവൈദർഭൻ— അഹോ! നമ്മുടെ ദൈവവർഗ്ഗിലാസം! ഇതു ബന്ധുബന്ധുത്വത്തിൽ വെച്ചു നമ്മെ പരിഹസിച്ചതല്ലേ?

നാലുകൊണ്ടും നമ്മുടെ ഗൌരവം നശിച്ചു. നാം തന്നെ
യാണു് സാക്ഷാൽ നളനെ ആനയിച്ചിട്ടുള്ളതു്. പക്ഷെ,
ഇപ്പോൾ നളരൂപധാരികളായ മറ്റു നാലുപേർക്കു കി
ണപ്പെടുന്നുവല്ലോ. നമ്മുടെ രൂപധാരികളായ ഇതരവൈ
ഭക്തന്മാർ നമ്മെ എന്നപോലെ, നളരൂപധാരികളായ ഇത
രന്മാർ നളനെയും അവമാനിക്കയാകുന്നു. മന്ദഭാഗ്യനായ
എനിക്കിപ്പോൾ എന്തു ചെയ്യുവാൻ കഴിയും?

എന്നാത്മജയ്യ മതമെങ്കിൽ നളവ്രജം വി-
ട്ടുവ്രാവനീശപരനാണവളെക്കൊടുക്കും
എന്നാലശക്തമറിവാൻ നളനെ, സ്തമേന-
മെന്നുള്ള പൊള്ളിയതിനാൽ മരുവേണ്ടിവന്നു. (൧൭)
ഇഹ ഇണിവരനേകിപ്പതിയെ, പുത്രരിൽത്താൻ
മഹിഷിയുടെ ഭരം ചേത്തേ, കി രാജ്യം മേന്നും
വനമതിലണവാൻ ഞാനേററമിച്ഛിച്ചിടുന്നു
മനസിഭനമോത്താലിങ്ങു വർത്തിച്ചിടുന്നു. (൧൮)

യുവരാജാവു്— (അടുത്തുചെന്നിട്ടു്) അച്ഛാ! ഞാനുള്ളപ്പോൾ
അച്ഛൻ വേദിക്കേണ്ട. (അപവാത്യു്) അച്ഛൻ ആജ്ഞാവി
ഷ്കയാണെങ്കിൽ ഈ മായാവികളുടെ കഥ ഞാൻ ഓരോ
അടിക്കു കഴിക്കാം.

പഞ്ചമവൈഭക്തൻ— വത്സ! ഇങ്ങനെ പറയരുതു്. ആകൃത
ബഹുമാനിക്കപ്പെടേണ്ടതല്ലയോ?

ദമയ— വിശ്വാസത്തോടെ അവന്റെ അടുക്കൽ ചെല്ലുന്നു.

പ- വൈഭക്തൻ— ഞാൻ തന്നെ ആനയിച്ച ഈ സാമ്രാജ്യത്തെ
മനസ്സാൽ വരിക്കുക.

ദമയ— (വിശ്വാസത്തോടുകൂടി പഞ്ചമനളസമീപത്തിൽ ചെ
ല്ലുന്നു)

കഞ്ചു— (തലതാഴ്ന്നു പ്രിയസഖിയേത്യാദിവദും ഉച്ചരിക്കുന്നു.)

ശാര— (സംഭ്രമസമേതം അടുത്തിട്ട്) തോഴി ഭമയന്തി! ഇതെന്താണിങ്ങനെ? തോഴിക്കു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചോ? അല്പം കൂടിക്കുമാറിക്ക.

ഭമയ— (സ്വഗതം) ഓ പ്രിയ തോഴി! എന്നെ പ്രകൃതാവസ്ഥയെ ഓപ്പിച്ചു. (പ്രകാശം) തോഴി ശാരദൈ! നമ്മുടെ ഈ ഭാഗ്യവിപര്യയത്തിൽ നമുക്ക് എന്തു ചെയ്യുവാൻ കഴിയും?

ശാര— സഖി! എനിക്കൊന്നും രൂപമില്ല. ഞാൻ നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിട്ടും ഇവരെ പ്രത്യേകം അറിയുവാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ;

മെയ്യു കയ്യടയാളങ്ങൾ

മേനിക്കോപ്പുകൊള്ളയും

ഇംഗിതം ചേഷ്ടയിവയാ-

ലിവരെല്ലാവരും ശരി.

(൧൯)

ഭമയ— കുഷ്ഠം! തോഴിയും ഞാനും സംശയനിമഗ്നകൾ തന്നെ.

ശാര— കുഷ്ഠം! കുഷ്ഠം!

എന്തോഴിക്കറിവില്ല കൈതവമിദം

ബാല്യത്തിനാൽ, മൂഢം ഞാ-

നെന്നോരും?, ഭമനന്നുമില്ലറിവ,ഹോ!

പ്രശ്നനനായ മൂഢനും,

കാന്തൻ മോഹനനായിടുന്നു, ഭരദൈ-

വം കാട്ടുതീയായ്, മതി-

ഭ്രാന്താകും കടൽ താണ്ടുവാനിഹ നമു-

ക്കെന്താണു പൊന്തായത്?

(൨൦)

(എന്നു ഭുജിക്കുന്നു. എല്ലാവരും വിസ്തയത്തോടും കരുണമാകുവണ്ണവും നോക്കുന്നു.)

ഭമയ— (സ്തരണയെ അഭിനയിച്ചിട്ട്) സഖി! ശാരദൈ! ഭാഗ്യം കൊണ്ട് എനിക്കൊന്നു തോന്നുന്നുണ്ട്.

ശാര— പഠനം

ദമയ— തങ്ങളെ ഞാൻ ധിക്കരിച്ചതായി രണ്ടാലി ദേവാംഗന കൾ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ദേവന്മാർ എന്നോട് എന്തെങ്കിലും ഒരു പ്രതീകാരം ചെയ്തുവാൻ ഇങ്ങനെ കപടവേഷധാരികളായി വന്നിരിക്കയല്ലേ?

ശാര— അതേ. അതേ. അങ്ങനെയായിരിക്കണം.

ദമയ— കാരണം?

ശാര— അവരായാട്ടെ ഇന്ദ്രൻ, അഗ്നി, യമൻ, വരുണൻ എന്നിങ്ങനെ നാലുപേരാകുന്നു. ഈ മായാവികളും നാലുപേരാണ്. അന്യന്റെ ആകാരാദികളെ ഗ്രഹിക്കുന്നതു ദേവതരന്മാരാൽ അസാധ്യവുമാണ്. അതുകൊണ്ടിവർ ആ ദേവന്മാർ തന്നെ.

എല്ലാവരും— (ശ്ലാഘയോടുകൂടെ) ശാരദേ! ഭവതി, ശാരദ തന്നെയാകുന്നു.

ദമയ— എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഏന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്?

ശാര— ദേവന്മാരെ സ്തുതിക്കുക. അവർ സ്തുതിപ്രിയന്മാരാണല്ലോ.

ദമയ— എന്നാൽ ഋഷിപ്രോക്തങ്ങളായിരിക്കുന്ന സ്തുതികളെക്കൊണ്ടുതന്നെ ഞാൻ ദേവന്മാരോടു പ്രാർത്ഥിക്കാം.

ശാര— കൊള്ളാം.

ദമയ— (പ്രകൃതിപ്രകാശത്തോടെ കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്)

“അകത്താൽ വാക്കിനാലും

ആചരിച്ചില്ല തെറ്റാ ഞാൻ

ആസ്സത്വംകൊണ്ടാദിതേയ-

രരുൾകെൻ നിഷധേശനെ.

(൧)

നിമിത്തന്മാർ നമുൻ ഭർത്താ-

വെന്നല്ലോ, താൻ വിധിച്ചത്

ആസ്സത്വംകൊണ്ടാദിതേയ-

രരുൾകെൻ നിഷധേശനെ.

(൨)

ഞാനാരാധിച്ചു നളനെ—

ഞാനോരോ നോമ്പുനോറിലും

ആനേരുകൊണ്ടു വാനോരേ!

കാട്ടുകെൻ നിഷധേശനെ.

(ന)

ലോകനായകരാം നിങ്ങൾ

സ്വപം സ്വപം രൂപമെടുക്കവിൻ

ഞാനൊന്നറിഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ

ഭാഗ്യവാനാം നരേന്ദ്രനെ.

(ര)

(അനന്തരം ദേവന്മാർ നളരൂപത്തെ വെടിഞ്ഞു സ്വ സ്വരൂപങ്ങളോടുകൂടി സാമോദം എഴുന്നീൽക്കുന്നു) (എല്ലാവരും പ്രാഞ്ചലികളായി സമുത്ഥാനം ചെയ്യുന്നു.

ദേവന്മാർ— (ഭയത്തിയെ അവലോകനം ചെയ്തിട്ട്) ഭവതി യുടെ സത്യവ്രതത്താൽ ഞങ്ങൾ പ്രീതന്മാരായി. ഭവതി, അഭിമതനായ വരനെ വരിച്ചു കൊൾക.

ഭമ— ഞാൻ പുണ്യശ്ലോകനായ നളനെത്തന്നെ വരിക്കും.

ദേവന്മാർ— കൊള്ളാം, ഞങ്ങൾ സന്തോഷിക്കുന്നു.

ഭമ— (സംഭ്രമപരസ്സരം നളന്റെ അരികിൽ ചെല്ലുന്നു).

വൈഭഭൻ— അഹോ! ദേവന്മാരുടെ ഒരു പ്രഭാവം! മായാമ യന്മാരായ അവരെല്ലാവരും അന്തർലാഭം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ക്ഷണേ! നിന്റെ അഭിലാഷം സാധിച്ചുകൊൾക. ഇതാ മ ഹുത്ത്മായി.

ഭമ— (സപ്രമോദം നളകണ്ഠത്തിൽ മാല്യാപ്തം ചെയ്യുന്നു. ദിവങ്ങളായ ളന്ദികളും ധപനിക്കുന്നു).

ഭമ— (നളാനികത്തിൽ ചെല്ലുന്നു. നളൻ സാനന്ദം ഭയത്തി കരത്തെ അവലംബിക്കുന്നു— എല്ലാവരും കൈകൊട്ടി അ ഭിനന്ദിച്ചു പ്രണമിക്കുന്നു).

ഭമന— (പ്രവേശിച്ചു വൈഭഭാനികത്തിൽ ചെന്നിട്ട്) അച്ഛ!

ഇതാ അമ്മതന്നായപ്പു രവിപ്രഭാനാമാങ്കിതമായ അംഗുലീയകം.

വൈദ— (സശ്ശാഘം) ആഹ! ഇതു നേരത്തിന്നു വന്നു ചേർന്നു.

(വാങ്ങിപ്പു നളാംഗുലിയിൽ ധരിപ്പിക്കുന്നു. നളൻ, ദമയന്തികരാംഗുലിയിങ്കലും ധരിപ്പിക്കുന്നു).

എല്ലാവരും—(കൈതുകത്തോടുകൂടെ ആലോകനംചെയ്യുന്നു).

ഇന്ദ്രൻ— (ഭവതികളുടെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ട്) മഹാഭാഗയായ ദമയന്തി! സഖേ! മഹാഭാഗ നള! ഭവാന്മാരുടെ സത്യശീലത്തെ പരീക്ഷിക്കുവാൻ വന്ന ഞങ്ങൾ ഭൂതൃനിയോഗംകൊണ്ടും കൃതിമരൂപപ്രദർശനാദികളെക്കൊണ്ടും ഭവാന്മാരെ ക്ലേശിപ്പിച്ചു.

നളൻ— ഇതൊരു ക്ലേശമല്ല. എന്നാൽ അനുഗ്രഹം മാത്രമാണ്. ഇതുകൊണ്ട് അടിയങ്ങൾ തിരുമേനികളുടെ തിരുവുള്ളത്തിന്നു വിഷയീഭൂതന്മാരായല്ലോ.

ഇന്ദ്രൻ— സന്തോഷമായി, ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾ പോകട്ടെ.

(നളനും ദമയന്തിയും നമസ്കരിക്കുന്നു)

ഇന്ദ്രൻ— ഭദ്രേ! നിന്റെ പാതിവ്രത്യം അനുപമതമായി ഭവിക്കട്ടെ. സഖേ! നള! ഞരു വഷം യജ്ഞങ്ങളെക്കൊണ്ട് എന്നെ പ്രീണിപ്പിച്ചിട്ട് അവസാനം മഹോന്നതയായിരിക്കുന്ന ഗതിയെ പ്രാപിച്ചാലും.

അഗ്നി— സഖേ! നള! നിനക്ക് അഗ്നിസ്തർക്കംകൊണ്ടുള്ള ബാധ ഭവിക്കാതിരിക്കട്ടെ. നിന്റെ സ്തർക്കംകൊണ്ടുതന്നെ പാകസിദ്ധിയും ഭവിക്കട്ടെ.

യമൻ— നിന്നാൽ പഛിക്കപ്പെടുന്ന അന്നം അമൃതരസമായി തീരട്ടെ. സങ്കടത്തിലും നീ സത്യത്തിൽനിന്നു സ്തംഭിക്കാതിരിക്കട്ടെ.

വരുണൻ— രാജാവേ! മണലാരണ്ണത്തിലും നിന്റെ ഇച്ഛപോ

ചെ ജലസിദ്ധി ഉണ്ടാകട്ടെ. നിന്റെ ശരീരസമ്പന്നം ഏൽക്കുന്ന കസുമങ്ങൾ അമൃതങ്ങളായും അതിസുരഭിലങ്ങളായും തീരട്ടെ. അതുംപോര, നിന്റെ കഥാരൂപവണ്മകൊണ്ടുതന്നെ പ്രജകൾ നിഷ്കതന്മഷന്മാരായി സുഖിക്കയും ചെയ്യട്ടെ.

ഭവതി— അടിയങ്ങൾ അനുഗ്രഹീതന്മാരായി.

ദേവന്മാർ— (പോയി)

വന്ദി— (സവിനയം അടുത്തിട്ട്) പ്രേയസിയായ ഭർതൃഭാരികയാൽ സനാഥനായ നളമഹാരാജാവു ലക്ഷ്മീസഹിതനായ മഹാവിഷ്ണുവിനെപ്പോലെയും, രാകാസമിളിതനായ ചന്ദ്രമസ്സിനെപ്പോലെയും സ്കലലോകങ്ങളുടെയും നേത്രങ്ങളെ സഫലങ്ങളാക്കിച്ചെയ്യുന്നു.

എല്ലാവരും— (സസന്തോഷം ജയജയഘോഷത്തോടെ പൂവിതരുന്നു)

(അണിയറയിൽ)

വീടുതോറുമമരാച്ചനങ്ങൾ കസു
മാടികൊണ്ടു നിറവേററണം
മോടിയോടനുദിനം കൊടുക്കണമി-
ളാസുരർക്കു സപ്തതോദനം.
കൂടിടും തരുണിമാരെ മന്നവവ-
ധൂടിമാർ പരിചരിക്കണം
കൂടിടുന്നു പരമിങ്ങുവത്സയുടെ
പൂജ്യമംഗലമഹോത്സവം. (൨൧)

വൈദർഭൻ— (കേട്ടു വേഗം നളസമീപത്തിൽ ചെന്നു) മഹാരാജാവേ! നമ്മുടെ ആജ്ഞയാൽ അമാത്യനോടുകൂടി പൂരോഹിതൻ വിധിപ്രകാരം വിവാഹമംഗളം നിർവ്വഹിക്കുവാൻ എല്ലാം ശരിയാക്കിയിരിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിക്കാം.

നളൻ— ഗുരുജനങ്ങളുടെ കല്പനപോലെ (എന്ന് എഴുനീൽക്കുന്നു).

(എല്ലാവരും സസംഭ്രമം അനുയാനം ചെയ്യുന്നു)

വൈദർഭൻ— (രാജസഭാഭിമുഖനായി കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) അല്ലയോ ബന്ധുക്കളായ രാജാക്കന്മാരേ! ഭവാന്മാർ ഇന്നു സഭയം എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ താമസിച്ചു മഹോത്സവത്തിൽ അനുഷംഗിച്ചു എന്റെ സല്ക്കാരത്തെയും സ്വീകരിച്ചതിന്നു ശേഷം ഗമിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ നിവേദനം ചെയ്തുകൊള്ളുന്നു.

എല്ലാവരും— ഞങ്ങൾ അത്യന്തം സന്തോഷിക്കുന്നു.

പുഷ്പരൻ— (കോപോദ്ദേകത്തോടുകൂടി) സേവക! രഥം തയ്യാറാക്ക. പുരത്തിലേക്കു പോകാം. എല്ലാവിധത്തിലും എന്റെ മനോരഥഘാതികയായ ഇവളെ വല്ലവിധത്തിലും വശീകരിച്ചു നാമാവശേഷമാക്കിക്കളകതന്നെ. അഷ്ടിപ്രിയന്മാരായ ഈ കൂട്ടർ പരാനാപ്രവണന്മാരായ ബ്രാഹ്മണരെപ്പോലെ (വൈദർഭന്റെ) രാജ മന്ദിരത്തിൽ ചെന്നുകൊള്ളട്ടെ.

(എന്നു ചുറ്റിനടന്ന് എല്ലാവരും പോയി)

മൂന്നാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

നാലാമങ്കം.

(അനന്തരം ബ്രാഹ്മണർ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ഏകൻ— ആശ്ചര്യം! ദമയന്തീവിവാഹമഹോത്സവത്തിൽ ഭോജനങ്ങളാലും ഭാജനങ്ങളാലും, മണികനകാംബരാദികളാലും, സത്തുഷ്ടന്മാരായി സ്വഭവനങ്ങളിലേക്കു തിരിച്ചുപോകുന്ന ബ്രാഹ്മണരുടെ ഈ സംഘം ദർശനീയമായിരിക്കുന്നു. ഇവരാകട്ടെ,

നെഞ്ചുറിടും പല പദാത്മമശിച്ചു, ദാനം-
കയ്യേറ്റു തൃപ്തിയൊടിതാ വഴിതന്നിലൂടെ
കയ്യാൽ, നിറഞ്ഞവയറ്റം പരിചിൽ തലോടി
പഞ്ചുനിതാ വിശരിയേന്തി നടന്നിടുന്നു. (൧)

അന്ത്യൻ— അഹൊ! വിവാഹമഹോത്സവത്തിന്റെ ഒരു രമ
ണീയത! ഭീമരാജാവിന്റെ ദൈവഭായം! ഭോജനത്തിന്റെ
ഒരു വൈഭവം! പാകത്തിന്റെ ഒരു രുചി!

അപരൻ— സംശയമുണ്ടോ? ലസ്സു നാളികേരപ്രമാണത്തിലാ
യിരുന്നു. പപ്പടം 'ഏണാങ്കമണ്ഡലം' പോലെയും, രസത്തി
ന്റെയും മറ്റും രസം പറയാനമില്ല.

വേറൊരുവടു— എരിശ്ശേരിക്ക് ഉപ്പ് അസാരം കടന്നു നിന്നി
രുന്നു.

പിന്നെയൊരുവടു— അല്പല്പ, മുളകാണ് അധികമായിരുന്നത്.

പ്രഥമൻ— (സന്തോഷം) ഇവനാരാണ്, ഈ എതിർ വാചി
യായ വാചാലൻ?

ദ്വിതീയൻ— നീയാണ് വാചാലൻ

പ്രഥമൻ— നീ മൂഢനാണ്.

ദ്വിതീ— നീയാണ് മൂഢൻ.

പ്രഥമൻ— നീ പടുവങ്കൻ.

ദ്വിതീ— നീ സുന്ദരവിസ്തരി.

പ്രഥമൻ— നിന്നെ ഞാൻ ഈ ഒരിടിക്കു കരണംമറിയിക്കും.

ദ്വിതീ— നിന്നെ ഞാൻ ഈ വടികൊണ്ട് ഒരു അടിക്കു വീ
ഴിക്കും. (രണ്ടുപേരും പരസ്പരം മുടിക്കുവിടിച്ചും കൈചുരു
ട്ടിയും നില്ക്കുന്നു).

മറ്റൊരു വൃദ്ധൻ— (നടുവിൽ വന്നിട്ട്) ഹേ! എന്താണ് നി
ങ്ങളിങ്ങനെ കാരണാക്രൂടാതെ വഴക്കിനൊരുങ്ങുന്നത്? ഉ
ഷ്ണമായ സൂര്യപത്തിനൊ പൂജനത്തിനൊ ആയിക്കൊള്ള
ട്ടെ. ഈ ശുഷ്കകലഹംകൊണ്ട് നിങ്ങളെക്കൊന്നൊരു കാ
യ്യാണുള്ളത്? (എന്നു തടുക്കുന്നു).

പ്ര— താത! ഞാൻ വയസ്സുകൊണ്ട് ഇവനെക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠനെങ്കിലും ഇവൻ എന്നെ ധിക്കരിക്കുന്നു.

ദിതീ— താത! ബ്രാഹ്മണൻ വയോഭേദമുണ്ടോ? വിദ്വയിൽ ഞാൻ അല്പം ഉൽകൃഷ്ടൻ ആണെന്നുള്ളതുകൂടി ഇയാൾ ഗണിക്കുന്നില്ല.

മരൊരു വൃദ്ധൻ— അല്പവിദ്വതനെന്നാണ് ഇതൊക്കെ ചെച്ചിച്ചത്. അകന്നു നില്ക്കൂ.

(രണ്ടു പേരും അകന്നു നില്ക്കുന്നു)

വേരൊരുവടു— (വൃദ്ധനോട്) താതരെ! ഈകലഹവൃത്താന്തം കളയൂ. അങ്ങു വയോവൃദ്ധനായ ഒരു പണ്ഡിതനാണല്ലോ. ഭയത്തിവിവാഹത്തിന്റെവിശേഷം എന്തെല്ലാമായിരുന്നു? പറഞ്ഞുതരൂ. എനിക്കു മടുപ്പിച്ചിട്ടില്ലാത്തതിന്നു മാറുവാൻ തരം കിട്ടായ്കയാൽ ഞാൻ വിശേഷം ഒന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

വൃ— അല്പയൊ സുശമൻ! കേൾക്കൂ.

സു— ഞാനിതാ സശ്രദ്ധനായി നില്ക്കുന്നു.

വൃ— വരണമാലികാപ്പണംകൊണ്ടു ഭയത്തിയാൽ വരിക്കപ്പെട്ട നളമഹാരാജാവിനെ വിദ്വേഷിപതി അന്തഃപുരത്തിലേക്ക് എതിരേറുകൊണ്ടുപോയി വിധിപ്രകാരം വിവാഹമംഗളത്തെ നിവർത്തിപ്പിക്കാനായിക്കൊണ്ട് ആരംഭിച്ചു. അനന്തരം പുരോഹിതൻ വിവാഹോപകരണങ്ങൾ എല്ലാം ഒരുക്കിയപ്പോൾ,

വിരവാടു നവമംഗളാഭിഷിക്തൻ
വരകനകാഭരണങ്ങളാൽ പ്രദീപ്തൻ
നരവരകലപാണിയോഗഭാസപത്-
കരനരചൻ മണിപീഠസംസ്ഥനായി.

(൨)

സുവാസിനീജനം ചുഴന്ന ഭംഗിതിങ്ങി, മാന്തളിർ
പ്രവാളപണ്ണിയാൽ വിശാല മംഗളപ്രഭായിയായ്

അവാരിതപ്രജയഃപമാം വിവാഹമണ്ഡപത്തില-
 ണ്ണവാചുഭംഗിനേടിനാർ സകൌതുകർ വധുവരർ. (൩)

മലർചേന്ൻ കുശാക്ഷതങ്ങളാലും
 മലരാലും ബത വേദിപൂജചെയ്തു,
 ജപനാപ്പണചെയ്തു, നെയ്തൊഴിച്ചു-
 ജപമന്ത്രം മറയോൻ മുറയ്ക്കുചൊല്ലി. (൪)
 ചേലഴുന്ന നിജരാജ്യലക്ഷി സൽ-
 ബാലതൻ വടിവെടുത്ത പോലവെ
 ലാലസിക്കുമൊരു ഭൈരവിയെ ക്ഷമാ-
 പാലകൻ പരിണയിച്ചു പാണിയാൽ. (൫)

അപ്പോഴാകട്ടെ;

ഭാംഭാമെന്നുള്ള ഭേരീനിനദ, മന്ദപമം
 ബ്രാഹ്മണാശീർവചസ്സും,
 കമ്പംചേർന്ന വന്തോക്കുകളുടെ രവവും,
 ഹൃദ്രവാദ്യങ്ങൾ മററും;
 ഇമ്പംചേർന്ന വീണാലയവുമതുവിധം
 ദാസിയാട്ടങ്ങളും ചേ-
 ന്നമ്പാ! തത്സംഘമെങ്ങുംവിലസിന നിനദ-
 ത്തിന്റെറത്രപത്തിലായി. (൬)

സു— വളരെ വിശേഷമായിക്കഴിഞ്ഞുകൂടി; പിന്നെ, പിന്നെ?

വു— പിന്നെയാകട്ടെ;

ദരമുകളിതനേതും തമ്മിലീക്കിച്ചുകാന്താ-
 വരരവരൊരു പീഠത്തിങ്കൽ വർത്തിച്ചിടുമ്പോൾ
 കരളിലധികതോഷം ഭക്തിയും പൂണ്ടുഭൂമീ-
 വരരവിലരുമമ്പിൽ പുഷ്പജാലങ്ങൾതുകി. (൭)

സു— അഹോ! വിഭവം വളരെ കേമംതന്നെ. അതിന്നുശേഷം?

വു— പിന്നെ മഹാരാജാവായ ആ നൈഷധൻ ലാജഹോമാ
 ദികളായ പ്രധാന കർമ്മങ്ങളെ നിർവ്വഹിച്ചിട്ട് എല്ലാവരാരും

മണികനകാംബദാദികളാൽ സമ്മാന്യമാനനായി എല്ലാവരേയും അഭിവന്ദിച്ചു സ്വഗൃഹത്തിലേക്ക് എഴുന്നള്ളുവാൻ തുടങ്ങി. അപ്പോൾ പുരോഹിതനാൽ ആനയിക്കപ്പെട്ട വൈവാഹിക മംഗളാഗ്നിയെ സ്വീകരിച്ച് എല്ലാരാജാക്കന്മാരും ചതുരംഗസേനയാലും പരിവൃതനായി മഞ്ഞപ്പട്ട്, മുത്തുമാല മുതലായ ആഭരണവിശേഷങ്ങളാൽ അധികകാന്തനായി കാന്തയോടുകൂടെ കമനീയമായ കാഞ്ചനമണ്ഡപത്താൽ അലംകൃതമായിരിക്കുന്ന ഒരു മത്തഗജത്തെ ആരോഹണം ചെയ്തു.

സു— അഹോ! ഈ ക്രമം അഭിജനത്തിന്ന് ഉചിതമായിരിക്കുന്നു. പിന്നെ, പിന്നെ?

വു— അതിനുശേഷം;

അണികരിയുടെ മോളിൽ കാമിനീകാമുകന്മാർ
മണിമയവരമഞ്ചത്തിങ്കലഞ്ചാതെ കേറി
പ്രണയമൊടുങ്ങയാത്ര സൂര്യബിംബത്തിൽ നാരായണകമലകളെപ്പൊൽ കണ്ണിനാദമേകി. (വു)

അനന്തരം,

ശ്രീമേന്തു പുരനാരിമാരുടെ ദുഗം-
ഭോജങ്ങൾ തൻ പൂജയും
തുമുത്തിൽ നിരയും പലേവഴിവരും
പൊൻപൂക്കൾ തൻ വൃഷ്ടിയും
പ്രേമത്തോടുവഹിച്ചു വാരതരുണി-
വെഞ്ചാമരക്കാറുമേ-
ററാമത്തടിപായനയൊത്തു ഇപന-
നപ്പട്ടണം ചുറ്റിനാൻ

(ൻ)

പിന്നീട്,

പുത്തൻ വേളികഴിഞ്ഞു സേനകളൊട്ടും
കെരതുഹലാൽ കാന്തയോ-

ടൊത്തപ്പോൾ ദ്വിതീഭവിച്ചു തുടർച്ചയായ്
 പോകുന്നിതാ നൈഷധൻ
 പോൽത്താരമ്പന തുല്യനാം നൃപതിയെ-
 കണ്ടാലുമെന്നാദരാ-
 ലെത്തി തൽപരവാസി വർഗ്ഗമഖിലം
 തൻകൂട്ടരോടൊത്തുടൻ. (൧൦)
 വന്തേരോടും നിനാദം, കരിമയനിനദം
 ഘോരഭേരീവിരാവം
 സന്താപം ഭീരുലോകത്തിനു പരമമുക്തം
 വൻശതശ്ലീപുണാദം;
 എന്തെന്നില്ലാതെ കാലാൾവിളി, പുരുനിനദം
 ഡൈണ്ഡിമം, ഡക്കുമുഖം-
 പൊത്തും നിസ്പാനമേവം ധ്വനിനിബിഡിതമായ്
 തീൻ ബ്രഹ്മാഞ്ജലാഞ്ജലം. (൧൧)

സു— ഇപ്പോൾ ആ മഹാരാജാവ് ഏതു ഭിക്ഷിനെ അലങ്കരിക്കുന്നു?

വു— ഇതാ നോക്ക! രാജാക്കന്മാരെ പിരിച്ചുതിന്നശേഷം പ്ര
 സ്ഥിതയായ ഭമയന്തിയെ സമാധാനിപ്പിക്കുവാനായിക്കൊ
 ണ്ടു പിന്നിൽ ഭമനനും മുന്നിൽ പുരോഹിതനുമായി നില്ക്കുന്ന
 വിഭർത്താവിനെ മടങ്ങി എഴുന്നള്ളുവാൻ നിബ്ബന്ധിച്ചു
 കൊണ്ട് ഈ സരസ്സിന്റെ തീരത്തിലേക്കു വരുന്നു.

സു— (കണ്ടിട്ടു സന്തോഷത്തോടുകൂടി) നമുക്കും അവിടെത്തന്നെ പോയി അവലോകനം ചെയ്യാം.

(എന്ന് എല്ലാവരും പോയി)
 (ഇങ്ങനെ ശുദ്ധവിഷ്ണുഭംഗം കഴിഞ്ഞു.)

(അനന്തരം ഉക്തപ്രകാരം രാജാവും ദൈവഭർത്താവും പ്രവേശിക്കുന്നു)

വൈഭീൻ— അരോ! കഷ്ടം! കഷ്ടം! (കരുണയോടുകൂടെ ദമയന്തിയെ നോക്കിട്ട്) ഹാ വത്സ! മന്ദഭാഗ്യനായ എന്നെ കൈവെടിഞ്ഞു നീ സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു പോകുന്നുവോ? (വ്യസനപൂർവ്വം)

എന്നോമൽ പ്രിയ പുത്രി! നീ പരിഗൃഹേ
പോകുമ്പോഴുതൽ ഗൃഹം
ശുന്ദ്രം, നിന്നെ വെടിഞ്ഞുകൊണ്ടിവിടെ ഞാൻ
വാഴുന്നവാരെങ്ങനെ?

നിന്നെത്തന്നെ നിനച്ചു മാമകമനം
കത്തുന്നു ശോകത്തിനാൽ
മനിൽ കന്യക തൻ പിതൃത്വമണയും
മർത്ത്യൻ മഹാപാപി താൻ.

(൧൨)

(ദ്രഷ്ടിക്കേപത്തോടുകൂടെ) വത്സ! ദമന! നിന്റെ സഹോദരി ഇതാ യാത്രപുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ബന്ധുജനങ്ങളെ പിരിയുന്നതുകൊണ്ടു ഭ്രമിതയായ ഇവളെ നീ അനുനയിക്ക.

ദമനൻ— (അനുകമ്പയോടെ അടുത്തുചെന്നിട്ട്) വത്സ! പാപസൂത്രീധമുതൽ കൂട്ടുകാരായിരുന്ന നമ്മൾ രണ്ടുപേരും തമ്മിൽ ഇന്നുമുതൽ പിരിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടിവന്നു. ഇതിൽ മന്ദഭാഗ്യനായ ഞാൻ എന്തുചെയ്യുന്നു?

വൈ— വത്സ! ദമന! നിന്റെ സഹോദരിയുടെ പരിചരണത്തിന്നു കേശിനിയുടെ കീഴിൽ ആയിരം ദാസികളെ അയക്കേണം. അത്രമാത്രമല്ല, ധനകനകാദികളായ ഏതെല്ലാം ദ്രവ്യങ്ങൾ ഇവൾ ആവശ്യപ്പെടുന്നുവോ അവയെല്ലാം കൊടുക്കുകയും വേണം.

ദമനൻ— അച്ഛന്റെ കല്പനപോലെ.

ദമയന്തി— (തൊണ്ടയിടറിക്കൊണ്ടു്) ഭാതാവെ! ദമന! എന്റെ വിരഹത്താൽ ഭ്രമിതനായിരിക്കുന്ന അമ്മയെപ്പോലെ

൧൪ *

രെ നീ എല്ലായ്പ്പോഴും നോക്കിക്കൊള്ളണം! ഞാൻ കാരുണ്യംകൂടാതെ ദൂരദിക്കിലേക്കു പോകയാകുന്നു. (എന്നു കണ്ണനിർ വാർത്തു നില്ക്കുന്നു.)

പുരോഹിതൻ ജാഗരായണൻ— കുട്ടി! മംഗളകാലത്തിൽ കരയരുത്. രാജൻ വിഭർരാജേന്ദ്ര! മുഹൂർത്തം അതിക്രമിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഉപദേശിക്കുവാനുള്ളത് ഉപദേശിച്ചിട്ട് അവിടുന്ന് മടങ്ങി എഴുന്നള്ളിയാലും.

വൈ— ഗുരോ! ജാഗരായണ! നിദ്വന്ധനായ ഞാൻ വത്സയെ കൈവിട്ട് എങ്ങനെയാണ് മടങ്ങിപ്പോകുന്നത്?

ജാഗ— വത്സ! ഭമയന്തി! അച്ഛന്റെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്കൂ.

ഭമയന്തി— (മാതൃദത്തങ്ങളായ മംഗളസാധനങ്ങളെ സഖിയുടെ കയ്യിൽ സമർപ്പിച്ചിട്ട് ആദരവോടുകൂടെ അച്ഛനെ നമസ്കരിക്കുന്നു)

വൈ— (പുത്രിയെ ആലിംഗനംചെയ്തു തലയിൽ മുകൻ ഗൽഗദത്തോടുകൂടെ) അല്ലയോ കുഞ്ഞേ!

മൽപുണ്യംകൊണ്ടു നീയിങ്ങയി മമ മകളേ!

ജാതയായ് ലക്ഷ്മിയെപ്പോ-

ലല്ലം കാലം വസിച്ചിട്ടതിഥിയൊടുസമം

സ്വാലയം പൂകിടുന്നു;

വായ്പോടെ പങ്കുകൊണ്ടില്ലിഥ തവ സുഖദഃ-

ഖങ്ങളിൽ തെല്ലുമീ ഞാൻ

തപല്പണ്ണത്താൽ ജയിച്ചിടുക ശുഭചരിത-

ത്തോടുമെങ്ങും സസൗഖ്യം.

(൧൩)

ജാഗ— ഈ ആശംസനം അത്യന്തം യുക്തമായിരിക്കുന്നു.

വൈ— കുഞ്ഞേ! സ്വതേതന്നെ എല്ലാ ഗുണങ്ങളും തികഞ്ഞവളാണെങ്കിലും നിന്നോടു ഞാൻ കുറഞ്ഞൊന്ന് ഉപദേശി

ചുകൊള്ളുന്നു. ഈ ഉപദേശത്തെ നീ മനസ്സിൽ ഉറപ്പിച്ചു കൊള്ളണം.

ഭമയന്തി— (സാദരാ) ഞാൻ സശ്രദ്ധയായിരിക്കുന്നു.

വൈ— ആലസ്യം വിട്ടു നിത്യം പതിപരിചരണം

ചെയ്യണം, ക്രോധമാം മ-

ദ്രാലംബിക്കാതെ വർത്തിക്കണമനിശമസ്യ-

യാദിയെക്കൈവീടേണം;

ശീലം, കാലം, ക്ഷലം, സജ്ജനതതിയിവയെ-

ചിന്തകൊണ്ടും നികാമം

നീ ലംഘിക്കാതിരുന്നീടണമയി മകളേ!

നിന്മനോബോധപൂർവ്വം.

(൧൪)

ജാഗ— ഈ ഉപദേശം കലവധുജനോപിതം തന്നെ.

വൈ— (നളന്റെ നേരെ നോക്കിട്ട്) മഹാരാജാവെ! അവിടുന്ന് ഇപ്പോൾ എന്റെ ഗൃഹജനമായല്ലോ. അതുകൊണ്ട്, എനിക്ക് അല്പമൊന്ന് അറിയിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

നളൻ— ഗൃഹജനങ്ങളുടെ ശാസനകളെ അനുഷ്ഠിക്കുവാൻ ഞാൻ ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ പറയാനുള്ളതു സംശയംകൂടാതെ പറയാമല്ലോ.

വൈ— നീ, താരാധിപവംശജൻ, സുഗുണ ധൈ-

ത്യാശ്ലീഷുനും, പാക്കിൽ നിൻ

മാതാവകിയ പുണ്യശീല പരമെൻ

ചിററമ്മ തൻ പുത്രിയും,

ശ്രീതാവും തവ കന്തിലെൻ മകളെ ഞാ-

നേകുന്നു പാലിക്കണം

നേതാവായ് സദയം, നമുക്കു കദനം

തട്ടാത്ത മട്ടിൽ ഭവാൻ.

(൧൫)

നളൻ— ഇപ്പോൾ ആജ്ഞാപിച്ചത് ആദ്യമേ എനിക്കുള്ള ദു

ഡ്നിശ്വയമത്രെ. എല്ലാ വിധത്തിലും അവിടുത്തെ കല്പനകളെ ഞാൻ അനുസരിക്കുന്നതാകുന്നു.

വൈ— വേറെ ഒന്നുകൂടി പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു.

നളൻ— കേൾക്കുവാനും പ്രവൃത്തിക്കുവാനും ഞാൻ ഇതാ സന്നദ്ധനായി നില്ക്കുന്നു.

വൈ— ഭർത്താവിൻ പരിചയ്തൻ വഴിയറി-

ഞ്ഞീടായ്ക്കയാലും ശ്രമം-

മൂത്തും മുശ്ശതകൊണ്ടുമെൻമകൾ കരേ-

ക്കുറങ്ങൾ ചെയ്തീടിലും

ചിത്താമൗഢ്യമടക്കിയങ്ങവകളെ-

സ്തംഭം സമീചീടണം;

സത്തന്മാരുടെ മാനസം പരന്നെഴും.

ഭാഷങ്ങളിൽ ചെന്നിടാ.

(൧൬)

ഭമനൻ— ഭാവക! എനിക്കും ചിലതു സംസാരിക്കുവാനുണ്ട്.

നളൻ— സംശയിക്കേണ്ട. വിശ്വാസത്തോടുകൂടി പറയുകയേ വേണ്ടൂ.

ഭമനൻ- നീക്കാരില്ലാപ്പനെന്നും നിജമടിയതിൽനി-

ന്നിപ്പായാ, ഞങ്ങളൊറ്റ-

യ്ക്കാക്കാരില്ലേതുനേരത്തിലുമിവളെയിരി-

പ്പിൽ കിടക്കുന്നപോതും;

ഓക്കുന്നില്ലത്രസേവാവിധിയിവൾ ശിശു, നാം

ഭൂരഭേശത്തിലും, തേ

കാക്കാം, കാട്ടിൽ തൃജിക്കാം; ഭരമിതഖിലവും

നിങ്ങളിൽതന്നെ ചേർത്തു.

(൧൭)

ശാരദ— അമംഗലം കൊണ്ടുവരുന്നു.

നളൻ— ഇതിലെന്താണ് അമംഗലമുള്ളത്? വത്സൻ പറയുന്നതു ലോകരീതിയെ അനുസരിച്ചാണല്ലോ.

ശാരദ— (ഭമയന്തിയെ ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട്) തോഴി! ഭവ

തിയെ അനുഗമിക്കുന്ന കേശിനി മൃതാവസ്ഥയിലായി. മലയാളത്തിലുള്ള ഏറ്റവും മികച്ച ഭവനത്തിൽ വെച്ചായിരുന്നു മൃതദേഹം സംസ്കരിച്ചത്. എങ്കിലും എങ്ങനെ വിനോദിപ്പിക്കേണ്ടു്.

മയന്തി— തോഴി ശാരദ! നീ വിഷാദിക്കരുത്. ദുഃഖിതയാ
യ അമ്മയെ ഭവതി സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളണം. അമ്മ എന്നെ
വിചാരിച്ചു ദുഃഖിച്ചിരുന്നുവോകും. അപ്പോൾ ക്രിഡാതുക
ങ്ങളെ തോഴിതന്നെ നോക്കിക്കൊള്ളണം! ഇതുകൂടി എ
നിക്കിപ്പോൾ ഓർമ്മ വന്നു.

ശാരദ—എന്താണതു പറയു.

മദ്ധ്യത്തിൽ— എന്റെ അനുഭവരോദ്ദാനത്തിൽ ഞാൻ ഇതിനെ പറ്റിയ യുധികൾക്ക് ഉടനെ ഒരു പന്തൽ കെട്ടണം. ആ തപസ്യയിൽ വെച്ചിൽ അശേഷം സമീകൃതമായി. അതിന്റെ അടുക്കൽ തന്നെ ഒരു ആശ്രയവൃക്ഷവും വെച്ചു പിടിപ്പിക്കണം.

ശാരദ— (ബാല്യത്തോടെ) ആകട്ടെ, അങ്ങനെയൊക്കെ ചെയ്തുകൊള്ളാം.

மெய்நி— பேரை ஒரு சங்கதிகுதி அருகிலேயேயுள்ளது.

ശാരദ— പയ്യെവാനുള്ളതെല്ലാം പറയുകതന്നെ.

ഒമയത്തി— എന്റെ ലീലാഗ്രന്ഥഭിത്തികയിൽ ഞാനെഴുതി അപ്പൂണ്ണസ്ഥിതിയിൽ വെച്ചിരിക്കുന്ന, അപ്പൂണ്ണന്റെയും ഒമഭമനന്മാരുടെയും ഹാര്യകളെ തോഴിതന്നെ ചായം കൊടുത്തു മുഴുവനാക്കണം. എന്റെ ക്രിഡാപദ്യത്തിന്റെ തങ്കച്ചായമൊ മണിച്ചായമൊ മാഞ്ഞുപോകാൻ മതി. അതുകൊണ്ട് ഒരു മുടുപടം ഉണ്ടാക്കി അതിനിടണം. സൈപരമില്ലാതെ ഓപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നാലും അപ്പൂണ്ണൻ മറക്കും. അതിനാൽ തോഴിതന്നെ അതു ചെയ്യിച്ചുകൊള്ളണം.

ശാരദ— അതെല്ലാം അങ്ങനെതന്നെ നിവർത്തിച്ചുകൊള്ളുവാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു. അന്യഥാ ശങ്കിച്ചു

പോകരുതെ. ഇതിരിക്കട്ടെ; കഷ്ടം! ഇനി എന്നാണ് നമുക്കെല്ലാവർക്കും ഒരുതുകയിൽ ഓരോ വിനോദങ്ങൾ പറഞ്ഞു സിദ്ധവാദിമാരുടെ സാക്ഷ്യം?

ഭമയന്തി— അതല്ലേനോടു ചോദിക്കുക.

ശാരദ— (വൈഭാഭിമുഖിയായിട്ട്) അല്ല! ഞങ്ങളുടെ പ്രിയസഖി മടങ്ങിവരുന്ന ആ മഹോത്സവസമയം ഞങ്ങൾക്കെന്തെന്നുവരികാം?

വൈ— കണ്ടേ! നിങ്ങളുടെ സംഭാഷണം കേട്ടുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന എന്റെ ഹൃദയം നൂറായിട്ടു പിളർന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. എന്നാലും ഞാൻ പറയാം; കേൾക്കുക. (ഭമയന്തിയുടെ നേരെ നോക്കിട്ട്) കണ്ടേ! കേൾക്കുക, ഭർതൃഗൃഹത്തിൽ ചെന്നിട്ട്,—

ധീയാളും സുതനെസ്സവിച്ച സുചിരം

വർത്തിച്ച ഭൂലക്ഷ്മിയെ

പ്രേയാനൊത്തു സപുത്രനായ് സകല സൈ-

ന്യൗഘങ്ങളാൽ ചുറ്റിയും

ഭൂയിഷ്ഠപ്രിയമാൻ ഭേരിയുടെ വൻ

നാദങ്ങളാൽ നല്ലീയെ

ശ്രീയാളും സ്തംഭയാക്കുവാൻ മമ മകൾ-

ക്കിങ്ങോട്ടു വീണ്ടും വരാം.

(ഛന്ദ)

ശാരദ— അഹോ! അച്ഛൻ ജനിക്കുവാൻ പോകുന്ന ദൈവദൂതന്റെയും പൈതൃകിയുടേയും വിവാഹസംബന്ധത്തെക്കുറിച്ച് അഭിലാഷിക്കുന്നു.

ജാഗ— (ശ്ലാഘാപുരസ്സരം സന്തോഷത്തോടെ കൈ ഉയർത്തിട്ട്) അപ്രകാരം ഭവിക്കുമാറാകട്ടെ.

വൈ— കണ്ടേ! പുരോഹിതനായ ജാഗരായണരെ നമസ്കരിക്കുക.

ദമയന്തി— (ആദരവോടെ പുരോഹിതപാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്കുന്നു.)

ജാഗ— (വീണ്ടും കൈ ഉയർത്തി ആദരവോടെ) വത്സേ! ദമയന്തി!

സാമം ഭർതൃപിതാക്കളിൽ സഹജലോ-

കത്തിങ്കലും കാത്തു നീ

സൗമംഗല്യമൊടപ്പുപുത്രവതിയായ്

നീണാൾ കലോലാരിണീ

പ്രേമം കാന്തനണച്ച ശീലവതിയാ,-

യിന്ദുൻ പൗലോമിയും,

കാമാരിക്കുമയും, ഹരിക്കുമയും

പോലെ ജയിക്കൂ ചിരം.

(൧൯)

(എന്നു തലയിൽ അരി വിതറുന്നു)

വൈ— വത്സേ! ഇപ്പോൾ പറപ്പെട്ടുകൊള്ളുക.

ദമയന്തി— (ഞാനിതാ പറപ്പെടുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു വീണ്ടും വീണ്ടും അപ്പൂർണ്ണ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്കുകയും അപ്പൂർണ്ണനെ ആശ്വേഷിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടു പിന്നെയും പിന്നെയും തിരിഞ്ഞുനോക്കിക്കൊണ്ടു ഭർതാവിനോടുകൂടി പോയി.)

വൈദ— (വളരെ നേരം നോക്കി നിന്നിട്ട്) കഷ്ടം! കഷ്ടം! എന്റെ പുത്രി തരുവണ്ണികളാൽ മറയ്ക്കപ്പെടുന്നു. വിഷാദാകുലമായ ആത്മാവിനെ ഞാൻ ഇപ്പോൾ എങ്ങനെ ഭരിക്കേണ്ടു. എവിടെയാണ് ഞാൻ ഒരു പ്രാപിക്കേണ്ടത്? ഹാ! ദിക്കുകളൊക്കെ ശൂന്യങ്ങളായിത്തീർന്നു. (എന്നു മുറുക്കുന്നു)

ജാഗ— തിരുമേനി! സമാശ്വസിപ്പിച്ചാലും.

വൈ— (സമാശ്വസിപ്പിച്ചു പതുക്കെ എഴുന്നേല്ക്കുന്നു.)

ദമനൻ— (വൃക്ഷശാഖാഭ്രമനായി നോക്കിട്ട്) അയ്യയ്യോ!

വത്സ വളരെ അകന്നു. അതാ മാമരപണ്ണികളാൽ മറയ

പ്പെടുന്നു. അയ്യോ! എന്റെ ആ ബാല്യസഹചാരിണി പോയല്ലോ. ഞാൻ ഏകാകിയായിട്ടെങ്ങനെ കഴിച്ചുകൂടും? (വൈദർഭന്റെ അരികത്തു ചെന്നിട്ട്) അച്ഛാ! ഞാനും വസയുടെ ഒരുമിച്ചു പോകും.

വൈ— വേണ്ട, വത്സനായ ദമൻ ഭഗിനീസ്നേഹംകൊണ്ടു “ഞാൻ അവരുടെ മുന്നിൽകൂടി തന്നെ യാത്രചെയ്ത് ഏതാനും ദിവസം അവിടെ താമസിച്ചു മടങ്ങിവരാം” എന്നും പറഞ്ഞു പോയിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ നീയും എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകയോ?

ജാഗ— കുട്ടീ! നിന്റെ ഈ ആലോചന യുക്തമല്ല. യുവരാജാവുംകൂടി ഇവിടെ ഇല്ല. കുട്ടി പുത്രീവിരഹശോകാതരനായ അച്ഛനെ പരിചരിച്ച് ഇവിടെ ഇരിക്ക. അത്രമാത്രമല്ല; ഈ സന്ദർഭത്തിൽ വൃതംമനോരഥന്മാരായ രാജാക്കന്മാരിൽ ആരെങ്കിലും എപ്പൊഴെങ്കിലും ഒരു കലഹം ഉണ്ടാക്കിയെന്നും വരാം. അപ്പോൾ പ്രതിവിധി ചെയ്യുവാൻ കുട്ടി അച്ഛന്റെ കൂടെ ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ടതും അത്യാവശ്യമാകുന്നു.

വൈ— (നീരസഭാവത്തിൽ) ജാഗരായണ! അങ്ങു പൂജ്യനായ ഒരു ഗുരുവാകുന്നു. എല്ലാക്കാര്യങ്ങളും അനുരൂപമാകുമെന്ന് പറയുന്നുമുണ്ട്. എന്നാലും അവസാനം ഇങ്ങനെ അറിവില്ലാത്തവരെപ്പോലെ കല്പിക്കുന്നതെന്താണ്? കേൾക്കൂ—

ആരോരും മൊഴി ഭൂമിപാലർ ശിരസാ

മുടുന്നു പൂമാലപോ—

ലാരാസേതുഹിമാചലം ധരണിയെ—

പ്പാലിപ്പു, കയ്യുക്കിനാൽ;

പേരാൽ ഭൂമിപടന്നയം കളവതാർ

ശ്രീവീരസേനോത്ഥനാ—

മാരാജൻ. വിജയിക്കുവേ; കലികഥം

നമ്മൾക്കു ബാധിച്ചിടം?

(൨൦)

(എന്നു ചുറ്റിനടന്ന് എല്ലാവരും പോയി.)

നാലാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

അഞ്ചാമങ്കം.

(അനന്തരം വികൃതോദ്ധതവേഷനായി കലി പ്രവേശിക്കുന്നു)

കലി— (ഗൌരവത്തോടെ ചുറ്റിനടന്നു സഹഷം) ആഹാ!

ഇപ്പോൾ നമുക്കു വേണ്ടുന്നതെല്ലാം തികഞ്ഞു. ഇനി നമുക്കു

പ്രാപ്തമായിരിക്കുന്ന കാര്യലാഭത്തെ അനുഭവിക്കാം. (ചുറ്റും

നോക്കിട്ട്) ഇതാരാണ് വരുന്നത്? (സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിട്ട്)

ലോകവിപക്ഷണനായ ഈ പുരുഷനാരാണ്? ഇവനാകട്ടെ-

ധരിക്കുന്നതൊന്നും ധവളിയുമേലുന്ന വസനം

സ്തരിക്കുന്ന കോപം കതുകഭരവും തന്മുഖമതിൽ

ഉരക്കുന്ന ശൈലം മുദിയുമെഴുന്നോരു വചനം

ചരിക്കുന്ന സത്താംവഴിയിൽ വിപഥത്തിങ്കലുമഹോ. (൧)

(പുരുഷൻ പ്രവേശിച്ചു സ്തീതത്തോടുകൂടെ)

അല്ലയോ കലിരാജാവേ! തിരുമേനി സർവ്വോൽക്കർഷണ വർത്തിച്ചാലും.

ക— അനുസ്മരിച്ചിട്ട് (പ്രത്യഭിജ്ഞയോടുകൂടെ) അല്ലാ! ഭാപ

രനോ ഇതു? ഹേ ഭാപര! അങ്ങ് വയസ്സുകൊണ്ട് എ

ന്റെ നുരുവാകയാൽ ഞാൻ ഭവാനെ നമസ്കരിക്കുന്നു.

ഭാപ— (അല്പം കോപത്തോടെ) ഞാൻ മഹാനായതുകൊണ്ടല്ലേ?

ക— (ആകോപത്തോടെ) എന്റെ മുമ്പിൽ മറെറാരു മഹാനോ?

ഭാ— എന്തുകൊണ്ടു വാടില്ല?

ക— കേൾക്കൂ,

ഉത്തമസ്ഥിതി മേതുകൾ
വിത്തവീര്യങ്ങൾ ബുദ്ധിയും,
ഞെതെല്ലാമെനിക്കെന്നോ—
ടൊത്തവൻ നഹി ഭൂമിയിൽ.

(൨)

ഇനിയും കേൾക്കുക.

ഞാനേ ഭൂപതി, സൗമ്യ, നത്തമകല-
ത്തിങ്കൽ ജനിച്ചുള്ളവൻ,
ഭാനേശൈന്യന, മെങ്കൽ നില്പു ഭവനം,
ഞാനാണു സർവ്വജ്ഞനും;
സുനേഷുപ്രതിമത്വമിങ്ങിതുവിധം
നാനാഗുണശ്രേണിയും
താനേ നമ്മിൽ വിളങ്ങിടുന്നു, വിരുതൻ
ഞാൻ ഹീനൻ മറുവുള്ളവൻ.

(൩)

ഭാ— (സ്വഗതം) ഓ! ഈ വിഭാസ് ആത്മപ്രശംസാപരനാണ്. ഈയാളുടെ അന്തർഗ്ഗതം അറിയേണ്ടതാകയാൽ ശുണ്ണി കേറിക്കൂട. ഏതായാലും ഒന്നു വലുതാക്കി വിടാം, വരട്ടെ. (പ്രകാശം) അയ്യോ! കലിയുടെ പ്രഭാവമൊ? മഹാരാജാവെ! എല്ലാം പൊന്നുതിരുമേനിയിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

ക— (സന്തോഷാനന്ദരാഗത്തോടുകൂടെ) ഇതാ പീഠം ആയുൻ ഇതിൽ ഇരുന്നാലും.

ഭാ— മഹാരാജാവെ! തിരുമേനിയെ മുഖം കാണിച്ചിട്ടു കാലം ഏറെയായിരിക്കുന്നു. അവിടവിടെ അന്വേഷിച്ചു ബുദ്ധിമുട്ടി. ഇതെവരെ കണ്ടുകിട്ടിയില്ല. ഈ കാലമൊക്കെ എഴുന്നള്ളത്തുകൊണ്ടു ശോഭിപ്പിച്ചിരുന്നത് എവിടമാണ്?

ക— ഇവിടെത്തന്നെ.

പാ— അങ്ങനെയായാൽ പോര; എവിടെ, എങ്ങനെയൊക്കെ ഇരുന്നാരുന്മ?

ക— കേൾക്കുക.

പൂവമ്പൻ പുകളേകി,

രാവും പകലും വളർത്തി രാഗാഭീൻ

വേവും പടി സുവിവേകം

മേവുന്ന ടുഷർ തൻ മനസ്സുകളിൽ.

൪

പാ— ഭേഷ് സ്നേഹിത! ഭേഷ്, ഞാനൊന്നു ചോദിക്കട്ടെ അങ്ങനാണിങ്ങനെ വൈകൃത്തവും, വേഗതയും സന്തോഷവും ഇടകലൻ കാണപ്പെടുന്നത്? പുതിയ വിശേഷം വല്ലതുമുണ്ടോ?

ക— ഇതു നാരദൻ പ്രസാദമാണ്.

പാ— എങ്ങനെയുണ്ടത്?

ക— പ്രിയ സുഹൃത്തേ! നിങ്ങൾക്കു കേൾക്കാൻ പാടില്ലാത്ത രഹസ്യം എനിക്കുണ്ടോ? മുറയ്ക്കിത്തന്നു കേൾക്കുക.

പാ— ഞാനിതാ സശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

ക— ഒരിക്കൽ മഹദ്വിധമായ നാരദൻ വന്നിട്ടു മദ്ധ്യത്തിലെ തൈലോക്യസുന്ദരിയാക്കി വർണ്ണിച്ചു.

പാ— (സ്വഗതം) കലഹപ്രിയനായ അദ്ദേഹം എന്തെങ്കിലും ഒരു കലഹബീജം സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. (പ്രകാശം) എനിട്ട്?

ക— അതിനുശേഷം മദ്ധ്യത്തിൽ അഭിനിവേശത്തോടുകൂടിയ ഞാൻ അവളെ വേർക്കുന്നതിന്നു കണ്ഡിനത്തിലെത്തി. അന്നുതന്നെ അവൾ നളനെ വരിച്ചതായി, സ്വയംവരം കഴിഞ്ഞു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോകുന്ന ഇന്ദ്രാദികൾ പറഞ്ഞു കേട്ടതിൽ ഭോഷ്യത്തോടുകൂടെ ഞാൻ നിഷ്ഠപുരിയെ പ്രാപിച്ചു.

പാ— പിന്നെ, പിന്നെ?

ക— അവിടെ ഏകാകിനിയായിട്ട് അവൾ വെളിക്കുവരുന്ന
തും പാത്തു പാത്തു താനിമരത്തിൽ കയറി വളരെ പക്ഷ
ങ്ങൾ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിട്ടും അവളെ കാണുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.
ദാ— ശരിതന്നെ, കാണാൻ കഴികയില്ല.

ക— (കോപോദ്ദേകങ്ങളോടുകൂടെ) എടാ കഴുതേ! എറപ്പാ
ളി! മൂലം! പറയ! നിനക്കിതു ശരിയോ? (എന്ന് അടിക്കു
വാൻ എഴുന്നീല്ക്കുന്നു)

ദാ— (തടുത്തിട്ട്) സ്നേഹിതരേ! കാരണം കൂടാതെ ഇങ്ങനെ
കോപിക്കുന്നതെന്ത്? രാജഭാരങ്ങൾ വെളിക്കുവരിക സമ്പ്ര
ദായമില്ലായ്മയാലല്ലേ ഞാനിങ്ങനെ പറഞ്ഞത്? അതുത
ന്നെയൊ പരിവൃതാശ്ശീകൾ ഒരിക്കലും ഏകാകിനികളാ
യിട്ടു വെളിക്കിറങ്ങുകയില്ല. ഇങ്ങനെ തന്നെ പ്രാചീനന്മാ
രും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

സ്ഥാനം വിട്ടൊരു ചോടുവസ്തുതവിതൻ

മൂലാവിലേറുന്നതാം,

യാനം മരൊരുവന്റെ ഗേഹമതിലോ

ദീപാന്തരപ്രാപ്തിപോൽ,

മാനഞ്ചം മിഴിതന്നലഭ്യവചനം

ലുബ്ധന്റെ വിത്തം, പരൻ-

താനോ ഹന്ത! ചതുർത്ഥിയിങ്കലുഭയം

കൊള്ളും നിശാനായകൻ.

(൫)

ക— (താഴ്മയോടെ) ഇങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ അല്ലയോ മഹാ
ത്മാവേ! എന്റെ തെറ്റിനെ ക്ഷമിച്ചാലും. (എന്നു നമ
സ്കരിക്കുന്നു)

ദാ— (സ്വഗതം) ഈയാൾ ഒരു പടുവങ്കൻ തന്നെ. കോ
പപ്രസാദങ്ങൾ എത്ര സുലഭങ്ങളായിരിക്കുന്നു! (പ്രകാശം)
അതു പോകട്ടെ, പിന്നെയെന്തുചെയ്യും? പറയു.

ക— പിന്നെ അവരെ തമ്മിൽ വിഘടിപ്പിക്കുവാനുള്ള ഒരു സൂത്രമാലോചിച്ചുകൊണ്ടു കുറേക്കാലം കഴിച്ചു.

ഭാ— ഇവിടെ ഞാൻ ഒരു ചോദിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ശ്രദ്ധാൻ്റെ അതിൽ കടന്ന് അവളെ ബലാൽ അപഹരിക്കാമായിരുന്നില്ലേ?

ക— സ്നേഹിതാ! കേൾക്കൂ. അവിടെ എന്റെ ശത്രുക്കളായ അനേകം പേർ അവരെ കാത്തുനില്ക്കുന്നു. അവർ എനിക്ക് അവിടെ കടക്കുവാൻ സൗകര്യം തരുന്നില്ല. അവരുടെ ഓരോരുത്തരുടെയും നിഗ്രഹം എനിക്കു സുലഭമാകുന്നു. എന്നാലും കാര്യസിദ്ധിയുടെ വിളംബത്തെ ഭയന്ന് ഈ ഭേദോപായത്തെ ചിന്തിച്ചതാണ്.

ഭാ— സഖേ! നന്നായി. അങ്ങ,

“വീര്യത്താൽ സാധ്യമാകാത്ത-
തുപായത്താൽ ഫലിച്ചിടും”

എന്നുള്ള രീതിയെ അനുസരിച്ചു. ആരാണ് അങ്ങയുടെ ഈ ശത്രുക്കൾ? അവരുടെ പരിവാരങ്ങളും?

ക— സത്യം, ശൌഖം, ശമം, ദമം, തിതിക്ഷ, സമാധാനം, ശ്രദ്ധ മുതലായവ തന്നെ.

ഭാ— അവ അവിടെക്കു നഖശ്ലോകൃഷ്ടർ മാത്രമേ ആകുന്നുള്ളൂ. പിന്നെ; പിന്നെ?

ക— അനന്തരം കുറഞ്ഞൊന്ന് അകത്തേക്കു കടന്നിട്ട് അവരുടെ വിവേകത്തെ നശിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടി എന്റെ പക്ഷത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവരായ ഭ്രമ, മദാ, ലഗ്യാദികളെ അവിടെ നിയോഗിച്ചതിനുശേഷം നളന്റെ അധഃപതനത്തിന്ന് അവന്റെ വിരോധിയായ പുഷ്പരൻ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ അനായാസേന അവളെ അപഹരിച്ചു ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്നുണ്ട്.

ഭാ— ആ സഭാപിയുടെ കഥ അവസാനിച്ചു.

ക— എന്താണ് നിങ്ങൾ കരുണയോടുകൂടെ ഭുജിക്കുന്നത്?

പാ— അനൌചിത്രം തുടങ്ങുമ്പോൾ തടസ്സമായ ഒരാൾക്കും പൊടുന്നനെ ഒരു സന്താപമുണ്ടായിപ്പോകുന്നതു സാധാരണയാണ്. കേൾക്കൂ, പ്രാചീനവനം.

അന്യന്റെ മുന്നിരി വരം

തിന്നുന്നേരം നമുക്കു കുറവുണ്ടോ?

എന്നാലുമനൌചിത്രം

തന്നെയിതെന്നോളതു ചിത്തമുരുക്കുന്നു. (നൃ)

ക— എന്താണനൌചിത്രം?

പാ— (സ്വഗതം) ഇപ്പോൾ ഇവനെ കോപിപ്പിക്കാതെ തന്നെ ഇവനു ജീതുപ്പു തോന്നുന്ന മട്ടിൽ മറുപടി പറഞ്ഞു നോക്കാം. (പ്രകാശം) ഭൈരിനളനാൽ അനുഭൂതയാകുന്നു. അവർക്ക് ഇന്ദ്രസേനൻ എന്നും ഇന്ദ്രസേന എന്നും രണ്ടു കൂട്ടികളുമായി. അങ്ങയെപ്പോലുള്ളവർക്ക് യാതയാമമായ വസ്തുവിൽ എങ്ങനെ അപേക്ഷ വരും?

ക— ഏതെങ്കിലും ഉപായം പ്രയോഗിച്ച് അവളെ കഷ്ടപ്പെടുത്തി ഞാൻ അനുഭവിക്കും. അപ്പോൾ അവർ തോണിയും പുഴയുംപോലെ സർവ്വസാധാരണിയായിക്കൊള്ളും. ഇതിൽ എന്താണനൌചിത്രം? നമുക്കു വല്ല ചേതമുണ്ടോ?

പാ— (സ്വഗതം) ഭുജനം കാരണം കൂടാതെ കോപിക്കുകയും അനൌചിത്രം പ്രവൃത്തിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. (പ്രകാശം) സഖേ! ഇതു സംഭവിക്കുന്നതല്ല.

ക— എന്തുകൊണ്ട്?

പാ— കേട്ടാലും,

ഭണ്ഡംകൊണ്ടും ഭുജംകൊണ്ടും

ചണ്ഡലോഭാഭിയാലുമേ

പുണ്യശീലകർത്തൻ ശീലം

ഖണ്ഡിക്കാനെളുതാത്തുരാ.

(൭)

ആകയാൽ ഇവയെ പുഷ്പരണ കൊടുക്കാം. പുഷ്പരൻ സൗന്ദര്യം നശിപ്പിച്ചുയായ അവളെ ഭവാനധീനയാക്കുകയും ചെയ്യും.
 ക— (സപ്രമോദം) ഇതെല്ലാം വളരെ നല്ല ഉപായങ്ങളായിരിക്കുന്നു. സ്നേഹിതാ! നിങ്ങൾ എന്റെ പ്രാണസമനാകുന്നു. എന്റെ പക്കൽ നിന്നുണ്ടായ തൊറിനെ മറന്നുകൂടയല്ലേ! (ഗംഭീരസ്വരത്തിൽ) ആരവിടെ?

(ഒരാൾ പ്രവേശിച്ചിട്ട്) തിരുമേനി! കല്പിച്ചാലും.

ക— എടോ ഭർമ്മതെ! നമുക്കു പുഷ്പരനെ കാണേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഭർമ്മതി— മഹാ പ്രഭോ! അദ്ദേഹം ഇന്നലെത്തന്നെ അടിയൻ വഴി തിരുമേനിയാൽ ആജ്ഞപൂർവ്വമായിട്ട് നളനെ നിഗ്രഹിക്കുവാൻ വേണ്ടി നിഷ്ഠത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ക— (വിചാരിച്ചിട്ട്) കൊള്ളാം. നീ ഓടിപ്പോയി, പുഷ്പരൻ നളനെക്കാണുന്നതിന്നു മുമ്പുതന്നെ ഈ ചുതുകൾ കൊടുത്തിട്ട് ഞാൻ വരുന്നതുവരെ പുഷ്പരനെ സേവിച്ചു നിന്നു കൊള്ളുക.

ഭ— കല്പനപോലെ. (എന്നു ചുതുകളും കൊണ്ടുപോയി.)

ഭാ— എന്നാൽ അങ്ങ് ഇനി എവിടെക്കാണ്?

ക— നാം നമ്മുടെ പ്രിയസുഹൃത്തായ കാക്കോടകനെയും കാട്ടാളത്തലവനായ ഭഗ്ഗ്വേനനെയും കച്ചവടക്കാരനായ കാമദാസനെയും പ്രാധ്വപിപാകനായ ശരമതിയെയും വ്യവഹാരനിവേദകനായ ചണ്ഡവർമ്മാവിനേയും മറ്റും ഉത്സാഹഭരിതന്മാരാക്കിച്ചെയ്തിട്ട് പ്രസ്തുത കാര്യസാദ്ധ്യത്തിന്നു യത്നിക്കാനാണ് തുടങ്ങുന്നത്. അങ്ങും എന്റെ കൂടെത്തന്നെ ഉണ്ടായിരിക്കണം.

ഭാ— അതിന്നു വിരോധമില്ല. നമ്മുടെ ഉദ്ദേശവും അപ്രകാരം തന്നെയായിരുന്നു. (മോളിലേക്കു നോക്കി അനന്തരം തോടുകൂടെ ആത്മഗതം) അയ്യോ! ഈ ശാരപ്രദാനം സാ

ധൂവായ മാൻപേടയെ ബന്ധിക്കുവാൻ ശൂരകർമ്മാവായ കാ
ട്ടാളന്നു കണിയുണ്ടാക്കി കൊടുത്തതുപോലെയായി. കഴി
ഞ്ഞ കാര്യത്തിൽ ഒന്നും ചെയ്യുവാൻ തരമില്ലല്ലോ. ഇരിക്ക
ട്ടെ, അതിനാൽ ഇവന്റെ ആരംഭങ്ങളെല്ലാം ഇത്രനെ അ
റിയിക്കേണം. അദ്ദേഹമേ ഇതിന്നൊരു നിവാരണം ഉണ്ടാ
ക്കുവാനുള്ളൂ. അല്ലെങ്കിൽ

പരിശുദ്ധാക്കതിയും നേരം

ശീലവും ചേന്ന് മത്സ്യനെ

പരന്മാർ വിജയിച്ചാലും

ജിതനാകുന്നതല്ലവൻ.

(൧൦)

(എന്നു പുററിനടന്നു പോയി.)

മിശ്രവിഷ്ണുഭം കഴിഞ്ഞു.

(അനന്തരം പുഷ്പരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

പുഷ്പരൻ— (ആനന്ദത്തോടും അഹംഭാവത്തോടുംകൂടെ) അ
ഹോ! അനുകൂലമായ വിധിയുടെ പ്രസാദോന്മുഖത! പുരു
ഷപ്രയത്നത്തിന്റെ മഹിമാതിശയം! എന്റെ സാരസ്വക
ർമ്മങ്ങൾ യാതൊന്നിനെ ഉദ്ദേശിച്ചാ അതിനെ ഉദ്ദേശിച്ചു
തന്നെ കലിയുടെ വരവും ഈ അക്ഷപ്രേഷണവും. അതു
കൊണ്ടു നമ്മുടെ മനോരഥസിദ്ധിക്ക് ഇനി അധികം വിളം
ബമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. (അനുസ്മരണത്തോടും ഒരുതൃപ്ത
ത്തോടുംകൂടി)

പണ്ടാശയം ഭൂവനമോഹനമുത്തിയാമാ—

വണ്ടാറണിക്കഴലി തൻ മിഴിയമ്പുമൂലം

രണ്ടാശ്ലിഖൻ പരമേശ്വരമിന്നതിന്നാ—

ത്തണ്ടാരിടഞ്ഞമിഴിയെന്നിയെ യന്ത്രമല്ല.

(൧൧)

അഹോ! ഭാഗ്യത്താൽ നമുക്ക് എല്ലാ ഉപകരണങ്ങളും

എന്ന *

തികഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ നളനോടു നേർക്കുന്നതിന്ന് എ
നിക്കു സംശയിക്കേണ്ടതില്ല. അതിനാൽ
നേടിക്കൊള്ളുന്നതല്ലാ നളനെയടരിപ്പി-
ന്നാരുമെന്നുള്ളതെങ്ങും
പാടിക്കൊള്ളട്ടെ നാട്ടീനവനെ വധുവൊടും
ചൂതിനാൽ ഭ്രഷ്ടനാക്കി;
കൂടും ദാരിദ്ര്യമേകീട്ടവരെ വിഘടനം
ചെയ്തുവൈദി ഓടി-
ച്ചീട്ടുമ്പോൾ പാടുവാക്യാലവളെ വശഗയാ-
ക്കിസ്സുവിക്കാം തൃജിക്കാം. (൧൨)

(മുൻഭാഗത്തേക്കു നോക്കിട്ട്) ഇതാ ആ രാജമന്ദിരം. ഇ
നി ഞാൻ ഇതിൽ പ്രവേശിക്കട്ടെ. (രണ്ടുഭാഗത്തും നോക്കിട്ട്)
നമ്മുടെ നേരെ വരുന്ന ഗംഭീരാകാരനായ ഈയാൾ ആരാണ്?

(പുരുഷൻ പ്രവേശിച്ചു തൊഴുതുകൊണ്ട്) തിരുമേനി!
കല്പിച്ചയച്ച ഭർമ്മതിയെന്ന ചാരുൻ മുഖേന അവിടുത്തെ എഴു
ന്നെള്ളത്തറിഞ്ഞിരിക്കുന്ന അടിയങ്ങളുടെ പൊന്നുതിരുമേനി
അവിടുത്തെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെല്ലുവാൻ എന്നോട് ഉത്തരവായി
രിക്കുന്നു.

പുഷ്പ— കൊള്ളാം. നമുക്കു സന്തോഷമായി. നിങ്ങൾക്കിവി
ടെ എന്താണുദ്യോഗം? പേരെന്താണ്?

പുരുഷൻ— പ്രഭോ! ഞാനിവിടെ എട്ടാമത്തെ മന്ത്രിയായ മ
തിസേനനാണ്.

പുഷ്പ— (സാദരം) ആർ! മതിസേന! ഞാനിതാ നിങ്ങളെ
പ്രത്യഭിവാദ്യം ചെയ്യുന്നു. ഇപ്പോൾ ആ ക്രിമാൻ എന്തു
ചെയ്യുന്നു?

മതിസേനൻ— പ്രഭോ! മഹാരാജാവായ നൈഷധൻ ഏതൊ
കാരണത്താൽ അല്പം ബുദ്ധിക്ഷയം പ്രാപിച്ചവനായതി
നാൽ മനോവിനോദനത്തിന്നുവേണ്ടി മുഖ്യാമാത്യനായ പ്ര

ജ്ഞാശേഖരനോടുകൂടെ സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടു മിത പരിവാരനായിട്ടു ചന്ദ്രശാലയിൽ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നു.
പുഷ്പ— ആകട്ടെ, അങ്ങോട്ടുതന്നെ ചെല്ലാം. ചന്ദ്രശാലയുടെ വഴി കാണിക്കൂ.

മതി— തിരുമേനി! ഇതിലെ എഴുന്നള്ളാം.

പുഷ്പ— (ചുറ്റിനടക്കുന്നു)

(അനന്തരം പറഞ്ഞതുപോലെ രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു)

രാജാ— (വൈവസ്ത്രത്തെ നടിച്ചിട്ട്) ആയ്! അമാത്യപ്രജ്ഞാശേഖര! ഏതോ ചില വിഷാദങ്ങളാൽ ബാധിതമായിരിക്കുന്ന എന്റെ മനസ്സിൽ ഭവാന്റെ ഉപദേശം പതിയുന്നില്ല.

അമാത്യൻ— തിരുമേനി! അവിടയ്ക്ക് ഒന്നിനും കുറവില്ലാതിരിക്കെ ഇപ്രകാരം ഒരു വൈമനസ്യത്തിന്നു കാരണമില്ല.

സൗരാജ്യത്താൽ പ്രഹൃഷ്ടം ജനതതി, നതിചെ-

യുന്നു ഭൂപാലരെങ്കും,

പാരിൽ സാധുചിരിരോമാലികദന്തിത, സുതോ-

ല്ലത്തിയും സൂത്രയെല്ലൊ,

ധീരം ചിത്തം, സ്വരൂപം മൂഢ, ദ്രവ്യവയ-

സ്സിന്ന താരുണ്യവും ഭൂ-

സ്വപാദാമജ്ജ സാമ്രാട് പദവിയിൽ വിലസീ-

ടുന്നു നാനാപ്രകാരം.

(൧൩)

അതിനാൽ ഈദൃശനായ തിരുമേനിക്കു വൈമനസ്യത്തിന്ന് ഒരു കാരണവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല.

രാജാ— ആയ്! പറയുന്നതു വാസ്തവമാണ്. എന്നാലും, ഭൂസ്വപ്നദർശനത്താൽ ഞാനങ്ങനെ പറഞ്ഞതാണ്.

അമാ— എന്താണാവോ ആ ഭൂസ്വപ്നം?

രാജാ— ഇന്നലെ രാത്രി മൂന്നാമത്തെ യാമത്തിൽ ഞാൻ നല്ല വണ്ണം ഉറങ്ങുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ,

ഒരുവനൊരു കരാളമുത്തിയെന്നെ-
 ഗ്ഗിരിമുകളീന്നു നിലത്തു തള്ളിയിട്ടു
 ധരണിയിതിലുരുങ്ങുവന്നു പിമ്പാ-

പ്പുരുഷനെ നോക്കി വിറച്ചു ഞാനുണന്നു. (൧൪)

അമാ— ഇതു ദുസ്വപ്നം തന്നെയാണു്.

രാജാ— എങ്ങനെയുള്ള ദുഷ്സ്വപ്നത്തെയാകുമൊ ഈ സ്വപ്നം
 പ്രഭാനം ചെയ്യുന്നതു്?

അമാ— ഉം. ഒന്നുമില്ല.

രാജാ— എന്താണതു്?

അമാ— ഉണർത്തിക്കാം. ഈ സംഗതിയെപ്പറ്റി ദേവി ധരി
 ചിട്ടുണ്ടോ?

രാജാ— പിന്നെയൊ.

അമാ— ഇതുകൊണ്ടു തന്നെയാണു് ദേവി ഒരു ബ്രാഹ്മണനെ
 കൊണ്ടു ശതരുദ്രിയശാന്തിഹോമ മന്ത്രജപാദികളെ ചെ
 യ്തിപ്പിച്ചും, ദേവിയുടെ തൃക്കൈകൾകൊണ്ടുതന്നെ പഠിച്ചു
 കൂവളത്തിലകളാൽ ഭഗവാനായ മൃത്യുഞ്ജയനെ അർച്ചിച്ചും
 തിരുമനസ്സിലെ മംഗളത്തെ ആശംസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കു
 ന്നതു്?

രാജാ— ദേവി അഭിജ്ഞയും പതിപ്രണയിനിയുമാകുന്നു.

അമാ— അതിനാൽ ഈ സ്വപ്നം അധികം ഫലിക്കുകയില്ല.

രാജാ— ശരി. ശരി.

അമാ— ഒന്നുകൂടിയുണ്ടു്.

ശങ്കനം പ്രശ്നവും സ്വപ്നം

കണികാണലുമുഴിയിൽ

ചില ദിക്കിൽ സഫലമാം

ചിലേടത്തൊക്കെ നിഷ്പലം. (൧൫)

രാജാ— ഇതും ശരിതന്നെയാണു്.

അമാ— അതുകൊണ്ടു തിരുമേനി നിരത്നകമായ ഈ സ്വപ്നം

ചിന്തയെ തൃജിച്ചു ലോകഹിതത്തിനുവേണ്ടി നല്ലവണ്ണം വ്യാപരിക്കുകയാണ് വേണ്ടത്.

രാജാ— ഇതാ നാം ഒരു പുതിയ ആളായിരിക്കുന്നു. (അണിയറയ്ക്കുനേരെ നോക്കിട്ട്) ആരവിടെ?

(പ്രവേശിച്ചിട്ട്) തിരുമേനി! കല്പിച്ചാലും.

രാജാ— സദാചാര! നമ്മെക്കാണ്വാൻ വാതുക്കൽ വല്ലവരും വന്നു നില്ക്കുന്നുണ്ടോ?

സദാചാരൻ— തിരുമേനി! ഇതാ പുഷ്പരാജാവ്, തൃപ്പാദങ്ങളെ നമസ്കരിക്കുവാൻ വേണ്ടി സമയം കാത്തു നില്ക്കുന്നു.

രാജാ— വേഗം പ്രവേശിപ്പിക്ക.

സദാ— കല്പനപോലെ (എന്നു പോയി)

(പുഷ്പരൻ പ്രവേശിച്ചു തൊഴുതുകൊണ്ട്) മഹാരാജാവു വിജയിച്ചാലും, വിജയിച്ചാലും.

രാജാ— (സപ്രണയം) വത്സാ! വത്ര. വത്ര. ആസനത്തിൽ ഇരിക്ക.

പുഷ്പരൻ— (വിനയപൂർവ്വം ഇരിക്കുന്നു.)

രാജാ— ഭവാനും പരിവാരങ്ങൾക്കും സുഖമല്ലയൊ?

പുഷ്പ— ഇവിടുത്തെ കാരുണ്യത്താൽ കൈ സുഖം തന്നെ.

രാജാ— കണ്ടിട്ടുവളരെ നാളായി. എന്താണിങ്ങനെ അല്പം ക്ഷീണിച്ചുകാണപ്പെടുന്നത്?

പുഷ്പ— പണ്ടൊരിക്കൽ കണ്ഡിനപുരിയിൽ പോയി മടങ്ങി വന്നതുമുതൽ എനിക്കൊരു ഹൃദ്രോഗം പിടിപെട്ടു. അതാണ് ക്ഷീണത്തിനു കാരണമായിത്തീർന്നത്.

രാജാ— എന്നാൽ മഹാവൈദ്യന്മാരെക്കൊണ്ടു ചികിത്സിപ്പിക്കേണം.

പുഷ്പ— ഇപ്പോൾ ചികിത്സയിലാണ്.

രാജാ— പത്മ്യത്തിൽ ഇരിക്കുമ്പോൾ പെട്ടെന്ന് ഇങ്ങനെ ഭരസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നത് നന്നൊ?

പുഷ്പ— രാജൻ! കേട്ടാലും.

അരോഹകം വാഴ്ത്തയാരേസ്ഥലത്തി-
ലരോഗതയ്ക്കെന്നു വിധിച്ചു വൈദ്യൻ
ഓരോരു ദേശങ്ങളിലെത്തി ഞാൻ ഭൂ-
വരോപകണ്ഠത്തിലുമാഗമിച്ചേൻ. (൧൬)

ഇനിയെല്ലാം എനിക്ക് അനുകൂലമായി വന്നുകൊള്ളുമെ
ന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

രാജാ— അങ്ങനെ ഭവിക്കുമാറാകട്ടെ.

പുഷ്പ— (സുവണ്ണസഞ്ചിയിൽനിന്നു ചുതുകൾ എടുത്ത്) പ്ര
ഭോ! ഇതാ നാലു ചുതുകൾ. ഇവയെ സ്വീകരിച്ചുരുളി
യാലും.

രാജാ— (നോക്കിട്ട്) ഈ ചുതുകൾ അത്യന്തം കമനീയങ്ങളും
വളരെ വിലപിടിച്ചവയുമാകുന്നു. ഇവയെ എവിടെനിന്നു
ലഭിച്ചു?

പുഷ്പ— ഈ ചുതുകൾ നമ്മുടെ കലകൂടസ്ഥനായ വനായുര
ജാവിനാൽ പ്രയോജ്യമാനങ്ങളായിരുന്നവയത്രെ.

രാജാ— (സല്ലാഘം) അങ്ങനെയൊ? തത്ര ഭവാനായ വനായു
വിനാൽ പ്രയുക്തങ്ങളായിരുന്നു എന്നതിനാൽ നാമും ഇവ
യെ ബഹുമാനിക്കേണ്ടതാകുന്നു. നമ്മുടെയും കലകൂടസ്ഥൻ
അദ്ദേഹം തന്നെയായിരുന്നു. എങ്ങനെയെന്നാൽ:—

കൊണ്ടാടിക്കേണ്ട പുകളോടു വനായു ജാതൻ
പണ്ടാൽമുമ്പായ ശിവശേഖര ദേവവംശേ
ഉണ്ടായിത്തന്നയന്നെൻപുതിനിൻ പ്രധാഷൻ
രണ്ടായിരിഞ്ഞവനിൽനിന്നു കലപ്രവാഹം. (൧൭)

ആകയാൽ വളരെ തലമുറകൾ കഴിഞ്ഞ ഭവാൻ ഗോ
ത്രംകൊണ്ട് എന്റെ ജ്ഞാതിയും മാസാവരനും ആകുന്നു.

അമാ— പാരമ്പര്യത്തെക്കുറിച്ചു തിരുമേനിക്കുള്ള അറിവ് അ
തുല്യകരമായിരിക്കുന്നു.

രാജാ— എന്നിട്ട്?

പുഷ്പ— ഇവയെ അദ്ദേഹം ഉപയോഗിച്ചിരുന്നു എന്ന ഗൗരവംകൊണ്ടു നമ്മുടെ പൂർണ്ണാർ പാരമ്പര്യക്രമത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു. ക്രമത്തിൽ അവനമ്മുടെ തറവാട്ടിലേക്ക് ഒരുങ്ങുകയും ചെയ്തു. എന്നിങ്കോ, ചുതുകളിലൂടെ ഒരു ഗന്ധവുമില്ലായ്മയാൽ ഒരുപയോഗമില്ലാതെയും വന്നിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ചുതുകളിൽ ചതുരനും എന്റെ വംശ്യനുമായ അവിടയ്ക്കു് ഇതു കാഴ്ചവെക്കുകയുണ്ടു്.

രാജാ— നമുക്കും അശ്വമേധയും എന്നപോലെ അക്ഷമേധയും എല്ലാം വശമില്ല. മോഹം നന്നെ ഉണ്ട്. ഒരു ഇരുഭൂതനെക്കിട്ടുക കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.

അമാ— അതും ദേവതാപ്രസാദംകൊണ്ടുണ്ടാകും.

പുഷ്പ— അതിനാൽ, ഇതാ ഇവയെ സ്വീകരിച്ചുരുളിയാലും.

രാജാ— (സാദരം കൈകളിൽ സ്വീകരിച്ചു ഭക്തിയോടെ നെറ്റിമേലും കണ്ണുകളിലും വച്ചുകൊണ്ട്) ഇതു നമുക്കൊരു സുഖിനമായിത്തീർന്നു.

പുഷ്പ— ഞാനും കൃതാർത്ഥനായി.

രാജാ— (സകൗതുകം) വത്സ! പുഷ്പര! പടം ആനയിപ്പിക്കാം, നമുക്കിപ്പോൾ തന്നെ ഈ ചുതുകളെക്കൊണ്ട് ഒന്നു കളിക്കയല്ലേ?

പുഷ്പ— (ചെവിപൊത്തിക്കൊണ്ട്) അയ്യോ പാപം! പാപം!

രാജാ— (ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) ഇതത്ര പാതകമോ?

പുഷ്പ— അല്ല. അല്ല.

രാജാ— പിന്നെ മറെറന്താണ്?

അമാ— തിരുമേനി! തിരുമനസ്സിലെ ഗൗരവത്തെ കാത്ത് ഒരുമിച്ചിരുന്നു കളിക്കുവാൻ തത്ര ഭവാൻ സംകോചിക്കുന്നു. എന്നാണെന്നിരിക്കു തോന്നുന്നത്.

പുഷ്പ— അതല്ല. അതല്ല.

രാജാ— പിന്നെ മറെറന്താണ്?

പുഷ്പ— മൃത് അനന്തപ്രഭം തന്നെ എന്നതിന്നു സംശയമില്ല.

ഇതിനെക്കുറിച്ചു വ്യവഹാരികൾ പറയുന്നത് കേൾക്കുക.

ഭാഷിക്കുപൊളി, കേൾക്കണം കഠിന വാ-

ക്കോത്തീടണം കൈതവം,

ദേവദാസം കളിയുണർക്കുമിവയെ,-

കായ്കുമന്തേയമെ,

ശോഷിക്കും തന, പിത്തവും, തൃപിതവ-

കാരത്തിലില്ലാതെയൊ,

പോഷിക്കും സമയാതിവാതമിവയാൽ

ഭൂതം നിഗ്രഹാരിയാം.

(൧൨)

അമാ— പറഞ്ഞതു വാസ്തവമാകുന്നു.

രാജാ— (ആക്ഷേപഭാവത്തിൽ) എപ്പോഴും മൃതേ ശരണമായിരിക്കുന്ന ചില പ്രാകൃതന്മാർക്ക് ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കാം. എല്ലാവർക്കും ആ വിധം ഉണ്ടാകയില്ല.

പുഷ്പ— (സഭയ്ക്ക്) അതെ, എന്റെ അഭിപ്രായവും അതുതന്നെ.

രാജാ— എന്നാൽ കളിക്കാം. ഭവാൻ വംശംകൊണ്ടും വയസ്സുകൊണ്ടും സമാനനായിരിക്കുന്നു. അതുമല്ല, ഞാൻ ഇതാ ഇപ്പോൾ തന്നെ കാരണാന്തരത്താൽ വ്യാകുലചിത്തനായിരുന്നു. അതിനാൽ കരേണേരും മൃതാടി മനോവിനോദനം ചെയ്യാം.

പുഷ്പ— അങ്ങനെയൊ? എന്നാൽ ഞാൻ സംശയം വിനാ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

രാജാ— (അണിയറയ്ക്കുനേരെ നോക്കിച്ച്) ആരവിടെ? പടവും പെട്ടിയും എടുത്തു കൊണ്ടുവരൂ.

(ഒരാൾ പ്രവേശിച്ചു പെട്ടിയിൽനിന്നു പടമെടുത്തു വെച്ചുപോയി.)

രാജാ— (മൃതുകൾ ഉരുട്ടുന്നു)

പുഷ്പ— (തൊഴുതുകൊണ്ട്) ദേവ! ഒന്നുണർത്തിക്കുവാനുണ്ട്.

രാജാ— ഭയംകൂടാതെ പറയാം.

പുഷ്പ— പണമില്ലാത്ത മുതും ന-
മ്പഴയില്ലാത്ത സമ്പ്രദായം
ശസ്ത്രം വെടിഞ്ഞൊർപ്പോരും
ശോഭിക്കില്ലിവ മൂന്നുമെ. (ചന്ദൻ)

രാജാ— ഇതു ന്യായമാകുന്നു. എന്നാൽ ഭവാനു ഇപ്പോൾ പ-
ന്തയം വെക്കുന്നതെന്താണ്?

പുഷ്പ— ഇതാ കഴുത്തിൽകിടക്കുന്ന മുത്തുമാല.

രാജാ— എനിക്കും അപ്രകാരം തന്നെ.

അമാ— തിരുമേനി! മനോവിനോദനത്തിന്നു മാത്രംചെയ്യുന്ന
മൃതിൽ പന്തയംവെക്കുന്നതെന്തിന്? ഇതു ഞങ്ങൾക്ക് അ-
നുവദിക്കാൻ പാടില്ല.

രാജാ— ഞങ്ങൾക്ക് ഇതിൽനിന്നു നിവർത്തിക്കുവാനും തരമില്ല.

അമാ— (സ്വഗതം) ഇതെന്താണിന്നിങ്ങനെ ഞാൻ പതിവു-
ല്ലാത്തവണ്ണം അധികിപ്പിക്കായത്? കഷ്ടം! ദൈവഗതി
തന്നെ.

(എന്നു മെഴുനംപൂണ്ടു നില്ക്കുന്നു)

(രണ്ടുപേരും കളിക്കുന്നു)

പുഷ്പ— അഹൊ! മഹാരജാവു ജയിച്ചു; ജയിച്ചു.

(കൈകളിൽനിന്നു വള ഉഴരിക്കൊടുക്കുന്നു.)

രാജാ— (ചിരിച്ചിട്ട്) ഇനിയും വേറെ പന്തയം വെക്കുവാൻ
ഭാവമുണ്ടോ?

പുഷ്പ— (കോപത്തോടെ) എന്താണ് സന്ദേഹം? എന്റെ
ഗ്രഹത്തിലും രാജ്യത്തിലുംകൂടിയുള്ള രഥതുരഗഗജാദികളും
മണികനകാംബരാദികളുമായ ചരങ്ങളായ എല്ലാവസ്തുക്ക-
ളേയും ഞാൻ പന്തയം വെക്കുന്നു.

രാജാ— ഞാനും അപ്രകാരംതന്നെ.

അമ്മ— തിരുമേനി! ചെയ്യേണ്ടതെന്തെന്ന് ആലോചിക്കാതെ ഒന്നും ചെയ്യരുത്.

രാജാ— ആലോചിച്ചിട്ടു തന്നെയാണ് ചെയ്യുന്നത്.

(രണ്ടുപേരും കളിക്കുന്നു.)

രാജാ— അമ്മമ്മ! പുഷ്പരത്ന ജയിച്ചു (വൈലക്ഷണ്യത്തോടുകൂടെ) ഞാൻ എന്റെ ചരങ്ങളായ എല്ലാവസ്തുക്കളേയും കളഞ്ഞു.

പുഷ്പ— അമ്മോ! മഹാരാജാവിന്റെ ഒരു നഷ്ട സന്ധത! (സ്വഗതം) ഇപ്പോൾ ഞാൻ ആ മഹാരാജപദത്തെപ്പറ്റി പഠിപ്പിക്കണം. (പ്രകാശം) ഇനി വേറെ ഒരു പന്തയം പറയൂ. ക്ഷത്രിയനായ ഞാൻ മൃതിയും പോരിയും മടങ്ങുകയില്ല.

രാജാ— ഈ സ്ഥിതിക്കധീനനായ ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഇവിടെ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടതെന്തെന്നറിയുന്നില്ല. (ധ്വാനത്തെ അഭിനയിച്ചിട്ട്) ഇതെന്താണിങ്ങനെ. എനിക്കൊന്നും തോന്നുന്നില്ലല്ലോ. ഇരിക്കട്ടെ, ഇങ്ങനെ പറയാം. (പ്രകാശം) നിങ്ങൾതന്നെ പന്തയം പറയുക.

പുഷ്പ— നമ്മുടെ അധികാരത്തിലുള്ള സകലഭൂമിയേയും പന്തയം വെക്കുന്നു.

രാജാ— ഞാനും അതുപോലെ തന്നെ.

അമ്മ— തിരുമേനി! എന്താണിങ്ങനെ ഒന്നും അറിവില്ലാത്തവരെപ്പോലെ വ്യാമോഹിക്കുന്നത്? പന്തയം മാറിപ്പറയൂ.

രാജാ— ഇങ്ങനെയുണ്ടോ ഒരു നിബ്ബന്ധം? വിധിപോലെ പറയട്ടെ. പറഞ്ഞതിനെ ഞാൻ ഇളക്കിപ്പറയുകയില്ല.

പുഷ്പ— മഹാരാജാവു കല്പിച്ചതു ശരിയാണ്. പ്രാചീനനാരുടെ അപ്രകാരം പറയുന്നു.

കനകമല കുലുങ്ങാം പശ്ചിമാശാമുഖത്തിൽ
ദിനമണിയുമുദിക്കാം ശൈത്യമഗ്നിക്കുമെത്താം
വനജമലലകൂടക്കല്ലിലും സംഭവിക്കാം

വിന, സുജനമൊഴിക്കെന്നാലുമുണ്ടാകയില്ല. (൨൦)

അമാ— ഇദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ഉത്സാഹിപ്പിക്കുന്നു. മഹാരാജാ
വ് എന്റെ ഉപദേശങ്ങളെ ധിക്കരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഇ
തെന്നോ ഒരു കഷ്ടകാലം തന്നെയാണു്. ഞാൻ ഇവിടെ
ഉള്ളതും ഇല്ലാത്തതും ഒരുപോലെയായി. (എന്നു മെഴുനും
അവലംബിച്ചു നില്ക്കുന്നു).

രാജാ— അഹഹ! ഇതും പുഷ്പരൻതന്നെ നേടി. (സന്ദയത്തു്)

സത്യരക്ഷയുടേ ഞാൻ വിട്ടു

പൃഥ്വി പുഷ്പരനോട്

ഒത്തു സാമ്രാജ്യസമ്പത്യാ-

വർത്തിക്കട്ടെ സകൈരുകൾ.

(൨൧)

പുഷ്പ— കൊള്ളാം രാജാവേ! അതങ്ങനെയായിക്കൊള്ളാം.

വേറെ വല്ലതും പന്തയമുണ്ടോ?

രാജാ— നിങ്ങൾ തന്നെ പറയൂ.

പുഷ്പ— (സഹഷം ആത്മഗതം) ഇന്ന് അവളെ മടിയിൽ ക
യറുവാൻ സംഗതിവന്നു. (പ്രകാശം) ഞാൻ സകലാന്തഃ
പുരപരിയുക്തയായ ദേവിയെ പണയം വെക്കുന്നു.

രാജാ— ഞാനും (എന്ന് അലോകത്തിയിൽ)

അമാ— (വേഗം കൈ ഉയർത്തിക്കൊണ്ടു്) തിരുമേനി! ബലം
പ്പെടരുതെ ആലോചനകൂടാതെ ചെയ്യുന്നകർമ്മം അസ്ഥി
നത്തിലായിത്തീരും. പ്രാചീനന്മാർ പറയുന്നതു കേൾക്കുക.

ഓരാതെകണ്ടു കൃതിചെയ്യുക വയുതന്നെ

ഘോരമായത്തിനവിവേകമോരാസ്പദംതാൻ

ആരാണധീബലമെഴുന്നവനപ്പമാനെ-

പ്പേരാണ്ടഭൂതികൾ നിരഞ്ഞു വരിച്ചുകൊള്ളും. (൨൨)

അതുമല്ല; “ഭേയം ദാര സുതാദൃതേ” എന്നുള്ളതുകൊണ്ടും മറ്റൊരു പന്തയം പറയേണം.

രാജാ— ഓ! ശരി. വേറെ എന്താണ് പറയേണ്ടത്?

പുഷ്പ— (വൈകുണ്ഠത്തോടെ ആത്മഗതം) ഈ അമാത്രിയരുകൻ ഇതിനൊരു വിഷ്ണുമായി കലാശിച്ചു.

(ഒരു പ്രതിമാരിണി തിരന്നീക്കി പ്രവേശിച്ചിട്ട്) തമ്പുരാനെ! തമ്പുരാട്ടി കല്പിക്കുന്നു “പെരുന്മാരും ഗ്രാമവാസികളും വന്നിട്ടു തമ്പുരാനെ ചുറ്റുകുളിയിൽനിന്നു വിരമിപ്പിക്കുവാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു” എന്ന്.

രാജാ— ആ കാലമൊക്കെക്കഴിഞ്ഞു. ഇപ്പോൾ അതുകൊണ്ടു സാദ്ധ്യമില്ല. (വിചാരിച്ചിട്ടു കോപത്തോടെ) ഏയ്! പറയൂ. ദേവീയാകട്ടെ ഭിദ്യനാകട്ടെ ചൂതിന്നു തടസ്സമായി വരുന്നവരെ കൊന്നുകളയും.

പ്രതിമാരിണി— (ഭയത്തോടെപോയി)

രാജാ—(സ്വഗതം) വളരെ വിചാരിച്ചു നോക്കിയതിലും പാണ്ഡ്യൻ പറയേണ്ടവസ്തു എന്താണെന്നു തോന്നുന്നില്ലല്ലോ. ആദ്യ ഇങ്ങനെയൊക്കെ (പ്രകാശം). ഞാൻ എന്നെത്തന്നെ പാണ്ഡ്യൻ വെക്കുന്നു.

പുഷ്പ— (ഇതും നമുക്ക് അനുക്രമം തന്നെ. കളിക്കുന്നു)

രാജാ— അഹോ! പുഷ്പരരാജൻ ജയിച്ചു, ജയിച്ചു. നാമിതാ ദാസന്മാരായിത്തീർന്നു.

പുഷ്പ— സംശയമെന്ത്?

രാജാ— ഇനിയും നമുക്കു മറ്റുപന്തയങ്ങൾ വെച്ചു കളിക്കാം.

പുഷ്പ— ദാസനായ നിന്നോടുകൂടി കളിക്കുവാൻ നാം തയ്യാറല്ല. ദേവിയെ പാണ്ഡ്യൻ വെക്കുമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ എന്റെ എല്ലാ രാജ്യവും പാണ്ഡ്യൻ വെച്ചു കളി തുടങ്ങാം.

രാജാ— ഇതിപ്പോൾ സാധിക്കുന്നതല്ല.

പുഷ്പ— എന്നാൽ കാട്ടിലേക്കു പുറപ്പെടാം.

രാജാ— സ്വാമിയുടെ കല്പനപോലെ.

സേനാപതി— (തിരനീക്കി പ്രവേശിച്ചിട്ട് പുഷ്പരനോട്) ഭേ
വ! തിരുമേനിയെത്തിരഞ്ഞു സേനകൾ വന്നു പുറത്തുനി-
ഷ്ഠിക്കുന്നു.

പുഷ്പ— (സഹായം) നല്ലതു സേനാപതെ! നല്ലത. എല്ലാവ-
രും ഈ പട്ടണം വളഞ്ഞു നില്ക്കട്ടെ.

രാജാ— പട്ടണം വളഞ്ഞിട്ടു കാൽമില്ല. ഞാനെ വന്നത്തി-
ലേക്കു പുറപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞു.

പുഷ്പ— വേറെ ഗതിയില്ല.

രാജാ— (വസ്ത്രംകൊണ്ടു മുഖം മറച്ചുനില്ക്കുന്നു).

പുഷ്പ— ഭദ്ര! സേനാപതെ! ഈ കളിക്കോപ്പുകളും ആഭരണ-
ങ്ങളും ഭണ്ഡാരഗൃഹത്തിൽ ഏല്പിച്ചു മഹാരാജാവായ പുഷ്പ-
രൻ ചൂതിൽ നളനെ ജയിച്ചു പ്രജാപാലനത്തിൽ ജാഗ്രത
കനായിരിക്കുന്നു എന്ന് എല്ലാ പ്രജകളേയും അറിയിക്ക.

രാജാ— (പ്രജ്ഞാശേഖരനോട്) നിങ്ങളും ഇപ്രകാരം തന്നെ
രാജ്യങ്ങളിൽ ഘോഷിക്കുക.

സേനാപതി— തിരുമേനി കല്പിക്കുന്നതുപോലെ (എന്ന് എ-
ല്ലാ സാമഗ്രികളും എടുത്തുകൊണ്ടുപോയി).

പുഷ്പ— എന്റെ പ്രജ്ഞാശേഖര! നീ തന്നെ ഇവനെ വേഗം
പറഞ്ഞുയച്ചേക്ക. നാം പ്രജകളുടെ അവസ്ഥാപനത്തിൽ
പ്രയത്നിക്കട്ടെ. (എന്നു പോയി).

രാജാ— (ഭീഗ്ഗം നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) സഖെ പ്രജ്ഞാശേഖര! ഇ-
തു വിചാരിപ്പാത്തപ്പോൾ വീണ ഇടിവാളായി. ഞാൻ ത-
ന്നെ പ്രമാദത്താൽ എല്ലാം നശിപ്പിച്ചിരിക്കെ ഉജ്ജ്വലിക്കുകൊ-
ണ്ട് എന്താണാവശ്യം? പ്രജ്ഞാവൈഭവവും എന്തിന്? ദേ-
വിയുടെ മുമ്പാ ഞാൻ എങ്ങനെ കാണും? പെരുന്മാരെയും
ഏതുവിധം ഞാൻ ദർശിക്കേണ്ടു? അഥവാ മുതപ്രായങ്ങളായ
പ്രാണങ്ങളെക്കൊണ്ടുതന്നെ ആവശ്യമുണ്ടോ?

അമാ— ഇതെല്ലാം വിധിവൈഭവംതന്നെ. ബുദ്ധി കർമ്മാനുസാരിണിയാകുന്നു. തിരുമേനി അതുകൊണ്ടു ഭാവഭേദംകൂടാതെ “വിപദി യെയും” എന്ന നീതിയെ അവലംബിച്ചാലും.

രാജാ— ഈ പാതകംകേട്ടാൽ ദേവി ഏതവസ്ഥയെ പ്രാപിക്കുമൊ? “പുരസ്ത്രീനാം ചേതഃ കസുമസുകുമാരം ഹി ഭവതി” എന്നാണ് പൂർവ്വന്മാർ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്. അതിനാൽ ദേവിക്ക് മരണമോ മൃച്ഛയോ സംഭവിക്കാത്തമട്ടിൽ ഈ വിവരങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കി കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവര.

അമാ— തിരുമേനിയുടെ കല്പനപോലെ (എന്നു പോയി).

രാജാ— ആഹാ! വിധിയുടെ ഒരു വൈപരീത്യം!

ചേരാത്തതു ചേർക്കുന്നു

ചേന്നവയേ വേർതിരിച്ചുവെക്കുന്നു

ജനത നിനയ്ക്കാത്തവകളെ

വനജഭവന്തന്നെ ചേർത്തുകൊള്ളുന്നു. (൦൩)

(അനന്തരം വസ്ത്രാഞ്ചലത്താൽ മുഖത്തെ ആച്ഛാദിച്ചു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു സുതാമാത്യസഹിതയായ ദേവി പ്രവേശിക്കുന്നു).

ദേവി— (ഭീഷ്മമായും ഉണ്ണുമായും നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) അയ്യോ! ആയുപത്രന്നുപോലും ഈ അവസ്ഥ സംഭവിച്ചതിനാൽ എന്റെ ഭർത്താവും എല്ലാവിധത്തിലും ഫലിച്ചു.

രാജാ— (കണ്ടിട്ട്) ദേവി!

വിനോദാത്മം ചെയ്ത ചുരു

വിനാശത്തെ വരുത്തിമേ

ദേവി— ഭാഹുശാന്തിക്കു ഗരളം-

പാനം മൃത്യുമല്ലയോ? (൦൪)

അപ്പോൾ അപ്രകാരം വിഹരിച്ചിരുന്ന ആയുപത്രൻ പെരുന്മാരാരാലും ജാനപദന്മാരാരാലും എന്നാലും തുടരെ തുട

ഒര വിജ്ഞാപിതനായിരുന്നെങ്കിലും ഒട്ടും ആനുകൂല്യം കാണിച്ചില്ല.

രാജാ— ദേവി! ഞാൻ എന്റെ യോഗത്തെയാണ് ശപിക്കുന്നത്. ഞാൻ അങ്ങനെ വിഹരിച്ചിരുന്നപ്പോൾ ഒരു ഭൂതം ബാധിച്ചതുപോലെ എനിക്ക് ഒട്ടും ബോധമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

ദേവി— ഇനി ഇപ്പോൾ ബോധംവന്നിട്ടുതന്നെ എന്താണ് ചെയ്യുവാനുള്ളത്.

രാജാ— “പരിശ്വാനേമാനേ മരണമഥവാദൂരഗമനം” എന്നു ആപ്തജനങ്ങൾ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ

ദേവി— (സഭയം) ആയുപയു! എല്ലാം നശിക്കട്ടെ. പ്രാണങ്ങളെ ഒരിക്കലും നശിപ്പിക്കരുതെ.

രാജാ— എന്നാൽ ഞാൻ വനത്തിൽ പോകട്ടെ?

ദേവി— ഞാനും അനുഗമിക്കാം.

രാജാ— ഭവതിയോടുകൂടി എങ്ങനെയാണ് കാനനത്തിൽ ഗമിക്കേണ്ടത്?

ദേവി— എന്താണങ്ങനെ?

രാജാ— മശേ! ഭവതി വനവാസഭോഷങ്ങളെ അറിയുന്നില്ല. കേട്ടാലും—

വേലാന്നങ്ങനെ തപ്തമായ വഴിയിൽ

ശ്രുതിച്ചരിച്ചിടണം

കാലാലസ്തമനത്തിലാം കദശനം

കന്ദാടി വൃന്ദങ്ങളാൽ,

സാലാനാം ചുവടികലാം നിവസനം,

മെത്തയ്ക്ക കല്ലും, മൃഗ-

വ്യാലാക്രാന്തമഹന്നിശം വനതലം

ഛാ കഷ്ടമേ! കഷ്ടമേ!

(൨൫)

ദേവി— ആയുപയു! ഈദൃശമായ കഷ്ടാനഭവം അവിടയ്ക്കു

സംഭാവ്യമായിരിക്കെ അങ്ങ് ഏകാകിയായി ഗമിക്കുകയോ?
അങ്ങയെ ഉപചരിക്കുവാൻ ആരാണു്? അതുകൊണ്ടു ഞാൻ
ആയുപത്രനെ ഉപചരിച്ച് അനുയാനം ചെയ്യുന്നുണ്ട്

രാജാ— ദേവി! രാജ്യഭൃഷ്ടനായി, നിസ്വപനായി, നിഷ്കൃഷ്ണനാ
യി, നിഷ്കരനായി, അസ്സ്യശ്വനായിരിക്കുന്ന എന്നെ ഭവതി അ
നുഗമിക്കുകയോ?

ദേവി— എന്നാൽ ഈ ശ്രുതിവചനം ഒന്നു കേൾക്കുമോ!

“ക്ഷതിശീലത്തിനുള്ളോൻ, ഭൃ-
ഷ്ടതി, രൌദ്രൻ, ദരിദ്രനും,
മതിമീനൻ, കരൂപൻ താ
നതികത്വീതനെങ്കിലും;
മതികൊണ്ടും മേനികൊണ്ടും
മൊഴികൊണ്ടുമൊരേവിധം
പതിയെല്ലേവനെപ്പോലെ
സതിപൂജിക്കണം സഭാ”

അതിനാൽ ഈ അവസ്ഥാന്തരത്തിന്നു് അധീനനായ ആ
യുപത്രനെ ഞാൻ വിടാതെ പരിചരിക്കുന്നുണ്ട്.

രാജാ— (വിലാരിച്ചിട്ടു്) ഭവതിക്കു് എന്നെ അനുഗമിക്കാമെ
ന്നിരിക്കട്ടെ. അറിവില്ലാത്ത ഈ രണ്ട് ഓമനക്കുഞ്ഞുക്കു
ളെ എങ്ങനെയാണ് വനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോവുക?

ദേവി— അവരെ മാതാമഹഗൃഹത്തിലേക്കു് അയയ്ക്കാം.

രാജാ— ദേവിയുടെ ആ നിശ്ചയം നന്നായി.

ദേവി— ആയുപത്ര! ഭവാനും അവിടേയ്ക്കുഴുന്നേള്ളാം.

രാജാ— കഷ്ടകാലം സംഭവിക്കുമ്പോൾ ബന്ധുഗൃഹത്തിൽ ചെ
ന്നുകൂട്ടുന്ന സമ്പ്രദായം അത്ര യുക്തമല്ല.

ദേവി— (പാശ്ചാഭോഗത്തു നോക്കിട്ടു്) ആയു പ്രജ്ഞാശേഖര!
സൂതനായ വാഷ്ടേയനെ കണ്ടാൽകൊള്ളാം.

(വാഷ്ടേയൻ പ്രവേശിച്ചിട്ട്) അടിയൻ ഇതാ ഇവിടത്തന്നെ നില്ക്കുന്നുണ്ട്.

ദേവി— ആയുനായ വാഷ്ടേയ! ഭവാൻ പുതിയ രാജാവിനെ ഭയപ്പെടുന്നില്ലെങ്കിൽ കുറഞ്ഞൊരുപകാരം ചെയ്യണം.

വാ— പ്രാണങ്ങളെക്കൊണ്ടുപോലും ഞാൻ ഉപകരിക്കുവാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

ദേവി— എന്നാൽ ഈ കുട്ടികളെ എന്റെ വകയായ രഥത്തിൽ കയറ്റി കണ്ഡിനത്തിൽ ആക്കി ഇവിടെയുണ്ടായ വിശേഷങ്ങളെ എല്ലാം ബന്ധുക്കളെ അറിയിച്ചു മടങ്ങിവരേണം.

വാ— ദേവിയുടെ കല്പനപോലെ. (എന്നു കുട്ടികളോടുകൂടി പോകുന്നു)

ദേവി— (വൈവശ്വത്തോടെ) ആയു വാഷ്ടേയ! നില്ക്ക, നില്ക്ക. എന്റെ കുട്ടികളെ ഞാൻ ആലിംഗനം ചെയ്ത് അവസാന സംഭാഷണംകൊണ്ടു സംഭാവനം ചെയ്യട്ടെ. (കുട്ടികളെ ആലിംഗനം ചെയ്തു കരഞ്ഞു തൊണ്ടയിടറിക്കൊണ്ട്) വത്സേ! ഇന്ദ്രസേനേ! ഓമനയ്ക്ക് ഇങ്ങനെയൊരു വിധി വന്നുവല്ലോ. അച്ഛനമ്മമാരുടെ ദൈതാഗ്നത്തിൻ ഫലം നീയും അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു. കണ്ടേ! പിതാക്കളാൽ തൃണം എന്നുപോലെ നീ ദൂരികരിക്കപ്പെടുന്നു. ഇതു അമ്മയെ നിമിഷം പോലും വിട്ടുപിരിയാതെ ചുറ്റിക്കൂടിനടക്കുന്ന അമ്മയുടെ അരുമയല്ലേ? കണ്ടേ! ആ നീ അമ്മയെക്കൂടാതെ ദേശാന്തരത്തിൽ പോയി നിവസിക്കുന്നതെങ്ങനെ? അമ്മയുടെ ഓമന എവിടെ ഉണ്ണും? എവിടെ ഉറങ്ങും? എവിടെ കളിക്കും? അയ്യോ! ഓമനേ! നിനക്കെന്തൊക്കെ വരാൻ പോകുന്നു. ഹാ! ഹതവിധിയായ ഞാൻ എന്തു ചെയ്യട്ടെ? ഹാ വത്സ! ഇന്ദ്രസേന! കഠിനഹൃദയമായ ഞാൻ നിന്നെക്കൂടാതെ എങ്ങനെ സമയം നയിക്കും? ഭഗവകുണ്ഡ

നായ നീയും അമ്മയെക്കൂടാതെ എങ്ങനെ കഴിഞ്ഞുകൂടും? ഉരണിലും ഉറക്കത്തിലും ഇരിപ്പിലും ഒക്കെ ഭഗവാൻ നിന്നെ പരിപാലിക്കട്ടെ. കണ്ടേ! എല്ലാംകൊണ്ടും ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ചു വത്തിച്ചുകൊൾക. കണ്ണിന്റെ ഈ സമോദരിയെ കരയിപ്പിക്കരുത്. ഇവൾക്ക് ഒരിക്കലും ദുഃഖത്തിനിടയാക്കരുതെ. പരമപരമാനന്ദം ഇവൾ കേൾക്കെ പറയാതിരിക്കണം. ഇവൾ അത്രമാത്രം സുകുമാരയാണ്. കാരണാന്തരത്താൽ ഇവൾക്കു ദുഃഖമൊ ഭീതിയൊ വന്നുപോയെന്നാലാകട്ടെ കുട്ടൻ ഇവളെ നിഴലുപോലെ അനുസരിച്ചുകൊള്ളണം. ആലസ്യവും പ്രമാദവും ഉണ്ടാകരുതെ. എപ്പോഴും സ്വബുദ്ധിയോടുകൂടി വത്തിച്ചുകൊള്ളണം. കണ്ടേ! കേൾക്ക.

പോകൊല്ലാ തനിയെ പുറത്തിറവിവ-

കുഞ്ഞുങ്ങൾ ചൊല്ലിപ്പിലും

നീ കൂപം, കളുമാന, തേർ, കുതിര, യാ-

നെന്നുള്ളതിൻ ചാരെയും

മാഴ്ചൊല്ലാ മതി ഭോജനത്തിനണയ-

നേരത്തൊരുന്നാളിലും

ഭോ! കണ്ടേ! കരയായ്ക്ക, താതനെ വിളി-

ച്ചീ നിന്റെ മാതാവെയും.

(൨൩)

രാജാ— (വൈകൃത്ത്യത്തോടുകൂടെ) കഷ്ടം! കഷ്ടം! ഈ അവസ്ഥാന്തരം അത്യന്തം ദാരുണമായിരിക്കുന്നു. ഹാ വത്സ! ഇന്ദ്രസേന! നിന്റെ ദൈവഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ച് എന്തു പറയട്ടെ. ഏഴാമത്തെ വയസ്സിൽ തന്നെ നിന്നെ ഞങ്ങൾ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു. നീ ഇപ്പോൾ നിർബന്ധം നിരാശ്രയനുമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. മന്ദഭാഗ്യനായ ഞാൻ എന്തു ചെയ്യുന്നു. (സകുരുണം) അയ്യോ, വത്സ ഇന്ദ്രസേന! നിനക്കെങ്ങനെ ഈ വിധി വന്നു?

അങ്കത്തിൽ പ്രിയമോടണമൂ കരയും
 നേരത്തിലാർ നോക്കുമെൻ-
 തങ്കത്തിന്റെ വിശപ്പറിഞ്ഞു സഭയും
 പോറീട്ടശിപ്പിപ്പതാർ;
 തങ്കം നിദ്രയൊടൊക്കുമങ്ങു ചരിയും
 നിന്നെണ്ണയിപ്പിപ്പതാ-
 രെങ്കത്തെത്തന്നെ വെടിഞ്ഞിട്ടുമൊളുവാം
 ദുഃഖങ്ങളേതേതൊടൊ. (൨൭)

കുഞ്ഞെ! ഇതു കേൾക്കുക. ദൂരഗതനാകുമ്പോൾ അതു
 പോലെ അനുഷ്ഠിക്കയും ചെയ്യൂ.

നീ വിദ്യാരതനാകണം വിനയവും
 വേണം സുകൃത്യങ്ങളാൽ
 ഭൂവിൽ കീർത്തി ലഭിക്കണം ചലരുമാജ്
 സംഗത്തെ വർജിക്കണം;
 കൈ വിട്ടീടൊല ദിഷ്ടദോഷമതിലും
 സത്യം സ്വയെയ്യുത്തെയും
 ജീവിച്ചീടുകിവണ്ണമെങ്ങുമധികം
 നാൾ ശാന്തിയോടെൻ മകൻ. (൨൮)

(എന്നു മുശലകണ്ഠം നിലവിളിക്കുന്നു.)

ഇന്ദ്രസേനൻ— അമ്മേ! നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും എന്താണിങ്ങ
 നെ എന്തൊക്കെയൊ മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു കരയുന്നത്?
 ദേവി— വത്സ! കേൾക്ക. ഒരു ശത്രു നിന്റെ അച്ഛന്റെ രാ
 ജ്യം മുഴുവൻ ജയിച്ചു സ്വാധീനമാക്കി.

ഇന്ദ്രസേനൻ— (ആശ്ചര്യഭേദങ്ങളോടുകൂടി) അമ്മാ!
 ഇതി പറയുവതെന്തേ? ക്ഷത്രിയാണീ! റിപൂണാം
 തതിയുടെ ഭയമറോൻ വീർപ്പാണെന്റെ താതൻ
 വിതതമഥമറന്നോ ശത്രുശാസ്ത്രങ്ങൾ, കൈകൾ
 കരുപൊഴുതിപ്പുറക്കും വന്നുവോ സ്തംഭമാണോ? (൨൯)

അതിനാൽ ഞാൻ ശത്രുപക്ഷത്തെ എല്ലാം നശിപ്പിച്ചു മു
ടിക്കുചുറ്റി വലിച്ചു രാജ്യലക്ഷ്മിയെ സ്വപക്ഷത്തിൽ സ്ഥാ
പിക്കുന്നുണ്ട്.

രാജാ— (സത്യാലം) നല്ലതു കുട്ടീ! നല്ലത്. നീ ക്ഷത്രിയനാ
കുന്നു.

ദേവി— കഞ്ഞേ! ഇങ്ങനെയല്ല. കേൾക്കൂ. ശത്രുക്കൾ ആരും
നിന്റെ അച്ഛനെ യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചതല്ല.

ഇന്ദ്രസേനൻ— അങ്ങനെ പറയൂ. ആരാണ് അച്ഛനോടെതി
രിനു വരുന്നവൻ— പിന്നെ. പിന്നെ?

ദേവി— അവൻ ചുതുകളിച്ച രാജ്യമാസകലം സ്വാധീനമാക്കി.

ഇന്ദ്രസേനൻ— പിന്നെ അച്ഛൻ എന്തു നിശ്ചയിച്ചു?

ദേവി— അതിനുശേഷം സത്യസന്ധനായ നിന്റെ താതൻ
പ്രതിജ്ഞാപരിപാലനാത്മം വന്ദത്തിലേക്കു യാത്രയായി
ക്കൊണ്ടു നിങ്ങളെ ഇപ്പോൾ ഒരു ദിക്കിൽ പറഞ്ഞയക്കു
വാൻ പോകുന്നു.

ഇന്ദ്രസേനൻ— ഞാനും വന്ദത്തിലേക്കു പോരും.

ദേവി— കുട്ടനു വന്ദത്തിൽ പോന്നുകൂടാ.

ഇന്ദ്രസേനൻ— എന്തുകൊണ്ട്?

ദേവി— അവിടെ ഭയങ്കരങ്ങളായ വലിയ ഭൂതങ്ങളുണ്ട്.

ഇന്ദ്രസേനൻ— ഓ! വലിയ ഭൂതങ്ങളുണ്ടായിക്കോട്ടേ. അവയെ
ഞാൻ ഘൽക്കാരംകൊണ്ടുതന്നെ വീഴിക്കും.

ദേവി— എന്നാലും നിനക്കച്ഛന്റെ അനുവാദമില്ല.

ഇന്ദ്രസേനൻ— അച്ഛന്റെ ആദേശത്തെ ഞാൻ കയ്യൊണ്ടി
രിക്കുന്നു. എനിക്കു വന്ദത്തിൽ പോകേണ്ട. അമ്മയും എ
ന്റെ കൂടെ വരണം.

ദേവി— എനിക്കു വന്ദഗമനത്തിന് അനുവാദം കിട്ടി.

ഇന്ദ്രസേനൻ— അപ്പോൾ അച്ഛനും അമ്മയും എഴുന്ന കൈ
വിടുകയാണോ?

ദേവി— വത്സ! നീ വിഷാദിക്കരുത്. സത്യരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി പുറപ്പെടുന്ന അച്ഛന്റെ കല്പനയെ സ്വീകരിക്കരുത്വെന്നു വേണം.

ഇന്ദ്രസേനൻ— ഇതു മുറയാകുന്നു. എന്നാൽ ബാലകന്മാരായ ഞങ്ങൾ എവിടെയാണ് പോകേണ്ടത്?

ദേവി— മാതാമഹന്മാരും മാതൃലന്മാരും നിങ്ങളെക്കാണ്മാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഇന്ദ്രസേനൻ— എന്നാൽ ഞങ്ങൾ ആദ്യം അവിടെ പോകാം.

ഇന്ദ്രസേന— ഞാൻ മുമ്പു പോകും.

രാജാ— അഹഹ! ഇവരുടെ മുശാലാപങ്ങളെ കേൾക്കുന്ന ധൃന്റെ ഹൃദയം ദഹിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.

ഇന്ദ്രസേനൻ— അമ്മേ! ഞങ്ങൾക്കു വഴിമധ്യത്തിൽവെച്ചു ഭക്ഷിക്കുവാൻ എന്തെങ്കിലും തരൂ.

ദേവി— (സന്ദൈവം സ്വഗതം) കഷ്ടം! മന്ദഭാഗ്യയായ ഞാൻ നശിച്ചു. പോകുവാൻ പുറപ്പെടുന്ന കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു മാർഗ്ഗം കൊടുക്കുവാൻപോലും എനിക്കു കഴിവില്ലാതെ വന്നു. വിഭവങ്ങൾ അന്ത്യാധീനങ്ങളായ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ എന്തു ചെയ്യുവാൻ കഴിയും? ഇരിക്കട്ടെ. ഇങ്ങനെ പറയാം. (പ്രകാശം) കണ്ടേ! വഴിക്കു വളരെ വളരെ മാവുകൾ കാണാം. അവകളിൽ മധുരതരങ്ങളായ ഫലങ്ങളുണ്ടാകും. ചുരുക്കം ഫലങ്ങളും ധാരാളം കാണപ്പെടും. നദികളിൽ സ്വാദുതരങ്ങളായ പാനീയങ്ങളുണ്ട്. പിന്നെയെന്തിനു ഭാരം വഹിക്കുന്നു?

ഇന്ദ്രസേനൻ— (സങ്കേതതുക) അമ്മേ! അതു നന്നായി. എന്നാൽ ഞങ്ങൾ അതാതുഫലങ്ങൾ ഭക്ഷിച്ചും അവിടെയവിടെ നിന്നും വെള്ളം കുടിക്കുകയും സുഖമായിട്ടുതന്നെ പോകാം.

ദേവി— (വിചാരിച്ചിട്ട് സഭയ്ക്കു) മരത്തിന്മേൽ കയറരുത്.

നദിയിലും ഇറങ്ങരുത്. ഇതാ ആയുനായ വാഷ്ട്യേയൻ! ഇദ്ദേഹം ഫലങ്ങൾ പഠിച്ചു കൊണ്ടുവരും. വെള്ളവും കോരിക്കൊണ്ടുവന്നു കുടിക്കുവാൻ തരും. (വാഷ്ട്യേയനെ നോക്കി സദൈന്ദ്രം) ആയുവാഷ്ട്യേയ! ഈ കുട്ടികളെ രണ്ടുപേരെയും എല്ലാംകൊണ്ടും ഞാൻ ഭവാന്റെ കയ്യിൽ സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

വാ— ദേവി ഖേദിക്കേണ്ട. കുട്ടികളെ ഞാൻതന്നെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളാം.

ദേവി— എനിക്കു സന്തോഷമായി.

വാ— കല്പന കിട്ടിയാൽ ഞങ്ങൾ പുറപ്പെടാം.

ദേവി— നിങ്ങളുടെ മാഗ്ഗങ്ങൾ മംഗളകരങ്ങളായിരിക്കട്ടെ.

വാ— (നമസ്കരിച്ചു കുട്ടികളോടുകൂടി പോയി.)

ദേവി— (വായനത്തിൽ കൂടെ വളരെ ദൂരത്തിലേക്കു നോക്കിട്ട്) അയ്യോ! എന്റെ കഞ്ഞുങ്ങൾ അതാ മറഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നു. കുട്ടികളെ കൂടാതെ ഞാൻ എന്റെ ഹതജീവിതത്തെ ധരിക്കേണ്ടതെങ്ങനെ? എന്റെ കണ്ണുകൾ മങ്ങുന്നു. ദിക്കുകൾ ശൂന്യങ്ങൾ എന്നുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. മനസ്സ് അന്ധകാരത്തിലേക്ക് ആണ്ടുതുടങ്ങുന്നു. ഹാ! വത്സനാമര! നിങ്ങൾ പോയ്ക്കിഴിഞ്ഞുവോ? (എന്നു മോഹിക്കുന്നു.)

രാജാ— (വേഗം അടുത്തുചെന്നു) ദേവി! സമാശ്വസിച്ഛാലും, സമാശ്വസിച്ഛാലും (എന്നു വസ്രാഞ്ചലംകൊണ്ടു വീശുന്നു.)

ദേവി— പതുക്കെ എഴുന്നേറ്റിട്ട്) ഹാ ആയുപുത്ര! എന്റെ അങ്കാലങ്കാരം ഗളിതമായി. എങ്ങനെ ജീവിതത്തെ ധരിക്കേണ്ടു?

രാജാ— ദേവി! ശോകാവേഗത്തെ അടക്കി അല്പം സമാധാനത്തെ അവലംബിക്കണം. ഭവതിയെപ്പോലെതന്നെ എനിക്കും ഹൃദയാതകം ഉണ്ട്. പക്ഷെ ആരുടെ മുന്നിലാണ്

അറിയിക്കാനുള്ളത്. (എന്നു രണ്ടുപേരും മുഖം മറച്ചു അധോമുഖന്മാരായി നില്ക്കുന്നു.)

(അനന്തരം പെരുരന്മാരും ജാനപദന്മാരും തിരനീക്കി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഏകൻ— (തൊഴുതുകൊണ്ട്) തിരുമേനി! അവിടുന്ന് വനഗമന സങ്കല്പത്തിങ്കൽനിന്നു നിവർത്തിക്കേണമെന്നു പ്രജകളിൽ പ്രധാനന്മാരായവർ എല്ലാവരും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

രാജാ— ആ സംഗതി നിശ്ചയിച്ചുപോയി.

അന്യൻ— തിരുമേനി! കരകാലം അടിയങ്ങളുടെ ഗുഹങ്ങളിൽ സ്വഗൃഹങ്ങളിൽ എന്നപോലെ സുഖമാകുംവണ്ണം വർത്തിച്ചതിന്നുശേഷം പോകേണ്ട ദിക്കിൽ പോകാമല്ലോ.

രാജാ— നമ്മുടെ ശത്രുവിനാൽ ജയിക്കപ്പെട്ട രാജ്യത്തിലെ സ്ഥിതി നമുക്കുചിതമായിട്ടുള്ളതല്ല.

ഇതരൻ— കപടഭൂതത്താൽ ജിതമായ ദേശം ധർമ്മയുദ്ധംകൊണ്ടു തിരുമേനിക്കു വീണ്ടെടുക്കാം.

രാജാ— ആത്മതാണനത്തിന്നല്ലാതെ സ്വലാഭത്തിനുവേണ്ടിയുദ്ധം ചെയ്യുന്നതു രാജധർമ്മമല്ല.

പരൻ— തിരുമേനി! എന്നാൽ അടിയങ്ങളും തൃപ്പാദങ്ങളെ അനുഗമിച്ചുകൊള്ളാം.

രാജാ— എല്ലാ ആശ്രിതന്മാരെയും ബന്ധുക്കളെയും നിരസിച്ചതിനുശേഷം പിന്നെ ഒരാളെ അനുസരിക്കുന്നതു സഭാചാരമാകുന്നതല്ല.

അപരൻ— തിരുമേനി! പിന്നെ അടിയങ്ങൾക്ക് എന്താണ് ഗതി?

രാജാ— പുഷ്പരനെ രാജാവായിട്ട് അനുവർത്തിക്കതന്നെ.

പെരുരന്മാർ— തിരുമേനിയെക്കൂടാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ അടിയങ്ങൾക്കു ശക്തിയില്ല.

രാജാ— ഇതു ശരിയല്ല. യാവനൊരുത്തൻ ധർമ്മാസനത്തെ

അധിഷ്ഠാനം ചെയ്യുന്നുവോ അവൻ നിങ്ങളാലും ഞങ്ങളാലും ഒരുപോലെ സംഭാവനീയനാകുന്നു. പുരാതനന്മാരുടെ അഭിപ്രായവും ഇങ്ങനെതന്നെ.

രാജാ കലീനക്ഷ് കലം

രാജാ ധർമ്മവുമുണ്ഡയും

രാജാ ഹിതപ്രദൻ പുംസാം

രാജാവച്ഛ്വേദനമമ്യം.

(൩൦)

പൌരന്മാർ— ഇതു വാസ്തവം തന്നെ. എന്നാലും അഭിയാഷ്ടരുടെ ഭക്തി തൃപ്തപ്പെടുത്തിയിലാണ് ഓടിയെന്നുവന്നത്.

രാജാ— ഇപ്രകാരമുള്ള പ്രജകളുടെ അനുരാഗംകൊണ്ടു ഞാൻ സംഭാവിതനായിരിക്കുന്നു. ഇനിമേൽ ഈ അനുരാഗത്തെ രാജാവായ പുഷ്പരത്നൻ നിക്ഷേപിക്കേണ്ടതാകുന്നു. അതിനാൽ നിങ്ങൾ സ്വഗൃഹങ്ങളിലേക്കു മടങ്ങുക. എല്ലാവരും പാരവശ്യത്തെ നടിക്കുന്നു; (അണിയറയിൽ)

പോട്ടേ സൈപരം കടമിയലുവോർ

ബന്ധനത്തിൽ കിടപ്പോർ

തട്ടേണ്ടാക്കും മനസി ഭയമീ

നാടനാം കാപ്പതേവം;

വിട്ടീടേണം ഭൂതമവനിപ-

ദ്രോഹി ലോകത്തെയെല്ലാം

വെട്ടീടേണം നളനപകരി--

ക്കുന്നവൻ തന്റെ കണ്ണം.

(൩൧)

(കേട്ടിട്ട് എല്ലാവരും ഭയസംഭ്രമത്തെ നടിക്കുന്നു.)

രാജാ— അഹഹ! രാജാവിന്റെ ഒരുൽഘോഷണം! ഇദ്ദേഹം പ്രജകളെ എന്തിനായിട്ടാണോ ഇങ്ങനെ നിബ്ബന്ധിക്കുന്നത്? ക്ഷിപ്രകാരിതയും അതിരറ്റതന്നെ. ഇദ്ദേഹം എന്റെ നാമധേയത്തെ നിരുപപദമായിത്തന്നെ ഉച്ചരിക്കുന്നു. ഞാൻ ഈയാൾക്ക് എന്തപരാധം ചെയ്തോ?

അമാ— തിരുമേനി! പുഷ്പരൻ ഉപലബ്ധമായ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ സ്ഥിരീകരണത്തിനുവേണ്ടി ഇപ്രകാരം ഉൽഘോഷിക്കുകയാണ്. തിരുമേനി ഇവിടെ ഉള്ളപ്പോൾ അതു സുകരമല്ലെന്നു കരുതി ഇയാൾ അവിടെക്കു പ്രാതികൂല്യംതന്നെ ആചരിക്കുന്നതായിരിക്കും.

രാജാ— വാസ്തവമിതുതന്നെയാണ്. (വിചാരിച്ചിട്ട്) ആയ്! ഇങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഞാൻ നിമിഷംപോലും ഇവിടെ നില്ക്കുന്നതെന്തിന്? എന്തിനാണ് പുഷ്പരൻ മനോവൈകല്യവും വരുത്തുന്നത്? ഞാൻ ഇപ്പോൾ തന്നെ വനത്തിലേക്കു പുറപ്പെടുന്നു.

അമാ— (സഗൽഗഭം) രാജൻ! ഇതുവരെ ഭവാനെ സേവിച്ചിരുന്ന ഞാൻ മറൊരാളെ സേവിച്ചുപാക്കുന്നതല്ല. ഞാനും വനഗമനത്തിനു വേണ്ടുന്ന സന്നാഹങ്ങൾ കൂട്ടട്ടെ. (എന്നു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു പോയി.)

രാജാ— (നിശ്ചയിച്ചിട്ട് എന്തൊ യ്യാനിക്കുന്നതുപോലെ നിൽക്കുന്നു.)

പൌരന്മാർ— (തമ്മിൽ തമ്മിൽ ജനാനികം) അഹോ! വിളംബരം കേട്ട ഉടനെ അമാത്യൻ ഭയപ്പെട്ടുപോയി. പിന്നെ നമ്മുടെ കഥ സാരമുണ്ടോ? നവീനനായ ഈ രാജാവു തീക്ഷ്ണദണ്ഡനാണെന്നു കേൾക്കുന്നു. നാമിപ്പോളെന്തു ചെയ്യും.

തനയരെന്നതുപോലെ ജനങ്ങളെ
സനയമിങ്ങു ഭരിച്ചു ഗുപാലനിൽ
വിനഭവിച്ചു; സുതാപ്തിത ഗേഹരായ്
വനതലത്തിൽ നമുക്കു മണഞ്ഞിടാം. (൩൨)

(എന്നു തൊഴുതുകൊണ്ടു പോയി.)

രാജാ— (ദീപ്തശ്വാസം വിട്ടു മോളിലേക്കു നോക്കി ദേവിയോ

ട്) ദേവി! നോക്കൂ. ഇതാ അഹസ്സിന്റെ മൂന്നാമത്തെ യാമമായി. ഭവതിയോ വിശപ്പുകൊണ്ടും ഭാഹംകൊണ്ടും വ്യസനംകൊണ്ടും പരവശയായുമിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഏതെങ്കിലും ഒരു ഗൃഹമേധിയുടെ ഗൃഹത്തിൽനിന്നു ചോരവാങ്ങി ഭവതിയെ ഭുജിപ്പിക്കുവാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നു.

ദേവി— ആയുപതു! ഇതാ ഇപ്പോൾ തന്നെ “വെട്ടിടേണം നളരപകരിക്കുന്നവൻ തന്റെ കണ്ഠം” എന്ന രാജവിളംബരം കേട്ടില്ലയോ? ആകയാൽ നമുക്ക് അന്നദാനം ചെയ്തിട്ട് ആർക്കും ഉപദ്രവമുണ്ടാക്കാതെ കഴിക്കണം. ഈ അവസ്ഥയോടുകൂടിത്തന്നെ നമുക്കു പുറപ്പെടാം.

രാജാ—ഈ അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന ഭവതിയെ ഞാൻ എങ്ങനെയാണ് വനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോകേണ്ടത്?

ദേവി— ഹതാശയായ എന്നെക്കുറിച്ചു വിചാരിക്കേണ്ട. ചക്രവർത്തിയായിരുന്ന ഭവാനും ഇങ്ങനെ ക്ഷുൽപീഡിതനായി ഗമിക്കുവാൻ ഇടവന്നതിനെക്കുറിച്ച് എന്റെ ഹൃദയം ദഹിക്കുന്നു.

രാജാ— (ദീപ്തമായും ഉഷ്ണമായും നിശ്വസിച്ചിട്ട്) ദേവി! എന്തുചെയ്യട്ടെ. അയ്യോ! കാലവൈപരീത്യം! ഈ അവസ്ഥയിൽ എനിക്ക് ഒരു അന്നദാതാവിനെപ്പോലും ലഭിക്കാതെ പോയല്ലോ. ഇങ്ങനെയല്ലെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടന്മാരായ അധികാരികൾ മുതലായവരായിത്തീരുന്നത്? ഇത്രമാത്രം കാലദോഷം എന്നെ ബാധിച്ചിരിക്കുവെ മഹാത്മാവായ ആ പഷ്ടരനെ മാത്രം വല്ലവർക്കും തന്നെയോ എന്തു ചെയ്യുവാൻ കഴിയും? ഇതു സ്വയംകൃതമായ അപരാധമാണല്ലോ. അമാന്യനായ പ്രജ്ഞാശേഷരനാൽ വീണ്ടും വീണ്ടും പ്രതിഷിദ്ധനായെങ്കിലും മുശലൻ എന്നപോലെയും വികലൻ എന്നപോലെയും ശൂന്യൻ എന്നപോലെയും പ്രമത്തൻ എന്നപോലെയും ഉന്മത്തൻ എന്നപോലെയും ഭൂതാവിഷ്ടൻ എ

ന്നാലെയും ഒന്നും ആലോചിക്കാതെ അവിഹിതമായ കർമ്മത്തെ ചെയ്ത് അതിനതക്ക ഫലം അനുഭവിക്കുന്നു. ഹാ ബന്ധുക്കളേ ! ഹാ സഖാക്കളേ ! ഹാ പുരജനങ്ങളേ ! ഹാ പരിജനങ്ങളേ ! ഹാ വിഭവങ്ങളേ ! നിങ്ങളെ എല്ലാവരെയും ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു. റുശംസനായ ഇവൻ നിങ്ങൾക്കു സ്തരണീയൻപോലുമാകുന്നില്ല. ഹാ ദൈവമേ ! സകല സാക്ഷിൻ !

പങ്കജപാദയെയും വന-
സങ്കടമറിയിച്ചു ഞാൻ ഗമിക്കട്ടെ,
സങ്കലിത പ്രാഭവമൊടു
സംഘടിതൻ പുഷ്പരൻ സുഖിക്കട്ടെ. (൩൩)
(എന്നു ചുറ്റിനടന്നു രണ്ടാളും പോയി)
അഞ്ചാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

ആ രാ മ കം.

(അനന്തരം രാജാവും ദമയന്തിയും പ്രവേശിക്കുന്നു)
രാജാ— (വിചാരിച്ചു ശ്ലാഘയോടുകൂടെ) ദേവി! നോക്കു. വിധി എല്ലാംകൊണ്ടും നമുക്കു പ്രതികൂലമാണെങ്കിലും ആനുകൂല്യത്തെത്തന്നെ സമ്പാദിക്കുന്നു എന്നാണ് തോന്നുന്നത്.
ദേവി— (ആശ്ചര്യത്തോടെ) എന്താണാനുകൂല്യം?
രാജാ— കേട്ടാലും,
നഷ്ടശ്രീയായൊരെന്നോടടവി കയറുവാൻ
വൈരി ചൊല്ലുമ്പൊഴും, നേ-
രിട്ടിടാൻ വീരരാമൻ പ്രജകൾ മുഴുലവും
നിന്നരയ്ക്കുന്ന വാറും,
തൊട്ടീടാതേ ധനസ്സിൽ, കരയുഗളിയെയും
വിസ്മരിച്ചാശു കാട്ടിൽ

പെട്ടോരീ നാമൃതം കാത്തതിലതുവലുതാ—

യുള്ള സമ്പാദ്യമായി. (൧)

ദേവി— (അഭിനയിച്ചിട്ട്) ലോകത്തിൽ സത്യവീരന്മാരായ ഭവാദൃശന്മാർക്ക് ഇത് അത്യന്തം ഉചിതം തന്നെ. (ആർച്ചപുത്രൻ— എന്ന് അഭോക്തിയിൽ വിരമിക്കുന്നു.)

രാജാ— (സഖജം) ദേവി! ഈ കഥ മതിയാക്കൂ. എല്ലാംകൊണ്ടും ഭയസങ്കുലമായ ഈ കാനനത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചു പ്രമാണം കൂടാതെ മുമ്പോട്ടു നടക്കുക.

ദേവി— (വിനയത്തോടുകൂടി) ആർച്ചപുത്രൻ ആജ്ഞാപിക്കുന്നതുപോലെ. (എന്നു പതുക്കെ ഇടറിക്കൊണ്ടു കാൽ വെക്കുന്നു.)

രാജാ— (ദേവിയെ നോക്കി ദൈന്യത്തോടും പരിതാപത്തോടുംകൂടി)

കാന്താരമാഗ്ഗ്ഗതികൊണ്ടു വലഞ്ഞു പാരം
താന്താംഗിയായി ഫലമൂലമശിക്കുകൊണ്ടും
ചെന്താമരാക്ഷി! ശിശിരാതപജന്തുമാം വൻ
സന്താപവും വിധിബലാലയി! നീ സമീപ്ത. (൨)

ദേവി— (സവിനയം) ആർച്ചപുത്ര! എനിക്കുവേണ്ടി നിഖിലഭൂവനൈകമംഗലമായിരിക്കുന്ന ആത്മാവിനെ ക്ഷീണിപ്പിക്കരുതെ.

എല്ലാജ്ഞാഴ്ന്നു കണവനൊത്തു നടക്കുമുല-
മില്ലാടലൊന്നു, മറിയില്ല വികാരവും ഞാൻ
തെല്ലും കടുത്ത ഗദവും തെളിയില്ല യുഷ്മൽ
കല്യാണസന്നിധിസുഖം പുലരുന്ന നേരം. (൩)

രാജാ— അഹോ! സ്നേഹത്തിന്റെ ദൈവസ്ഥ ഇങ്ങനെതന്നെയാകുന്നു. അവിടെ ദോഷങ്ങളും ഗുണങ്ങളായിത്തീരുന്നു. പ്രേയസീ! ഇതു കേൾക്കുക.

മുളളുരമിങ്ങു കഴി കുന്നുകളും കലന്നി-
 ടുളളോരുകാടി, തടിവയ്ക്കുക, നോക്കിമെല്ലെ,
 കൊളളും തലയ്ക്കു വെയിൽ മുണ്ടുപുതയ്ക്കു, കൊമ്പാ-
 ണുളളേടമത്തലകണിച്ചു നടന്നുകൊൾക. (൪)

ദേവി— അഹോ! ആയുപത്രം എന്നിൽ ഉള്ള കാരുണ്യാതി-
 ശയം! ശൂന്യഹൃദയമായ ഞാനോ, വീണ്ടും വീണ്ടും ഉപദി-
 ശ്വമാനയായിരുന്നിട്ടും പിഴച്ചുപോകുന്നു. ആകട്ടെ, എനി-
 ക്കൊന്നു ചോദിക്കുവാനുണ്ട്.

രാജാ— സംശയിക്കാതെ ചോദിക്കാം.

ദേവി— മലരും മണലുംകൂട്ടി വരുത്തുപോലെ മാഗ്ഗ്യൂളികൾ
 തപിച്ചിരിക്കുന്നു. അടിയിൽ കത്തുന്ന തീ ഇരിമ്പുകിടാ-
 ണെ എന്നുപോലെ ഈ ഭൂമിയേയും വല്ലതും ചൂടപിടി-
 പ്പിക്കുന്നുണ്ടോ?

രാജാ— അല്ലല്ല, സൂര്യരശ്മിയുടെ പ്രഭാവമാണിത്.

ദേവി— ശരി. ഭഗവാൻ ഭാസ്കരന്റെ കരങ്ങൾ അത്യഗ്നികളാ-
 ണെന്ന് ഇന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലായി. (വിചാരിച്ചു പരി-
 താപത്തോടുകൂടി)

ചൂടതട്ടിയനിലത്തു നാഥ! നിൻ
 ചോടണയ്ക്കുമളവെന്റെ മാനസം
 ആടലാമനലനിൽ ദഹിക്കയോ,
 ധാടിവിട്ടതുമയങ്ങി നിൽക്കയോ? (൫)

രാജാ— (സല്ലാഘം) അയി ദേവി! ഗുരുതരങ്ങളായ സങ്കട-
 ങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്ന വേളയിലും പരിസ്തേഹത്തിനനുരൂപ-
 മായിത്തന്നെ സംസാരിക്കുന്നതിനാൽ ഭവതിയുടെ സരളത
 അതിശയനീയമായിരിക്കുന്നു.

കളവാണി! നിന്റെമൊഴി കേട്ടിടുമ്പൊളി-
 ണുളളവായിടുന്നു കതകും ഹൃദയത്തേ,

ലളിതാമൃതം ചെവിയിൽ വീണിടുന്നു, ഏൽ-

ക്കുതാപവും സപദി നീങ്ങിടുന്നു മേ. (നൃ) (൩)

ദേവി— പരശ്വേദനിരതനായും ഗംഭീരോദാരമാനസനായുമാ
ന ഭവാദൃശനാക്ക് ഈ പ്രസന്നഭാവം പ്രകൃതിസിദ്ധമായി
കൂതന്നെ ഉള്ളതാണല്ലോ. നാഥ! ഇടതിങ്ങിവളരുന്ന കൊ
മ്പുകളോടുകൂടി മുഖിൽ കാണപ്പെടുന്ന ഇത് എന്തുവൃക്ഷമാ
കുന്നു?

രാജാ— ദേവി! വനമദ്ധ്യത്തിൽ പ്രകാശിച്ചുനില്ക്കുന്ന ഇതു തേ
നാവാകുന്നു. പ്രേയസി! ഈ തൈമാവിന്നു ഭവതിയോടു
വാത്സല്യം ഉള്ളതുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. നോക്കൂ.

കാറാടിത്തൂങ്ങിനാൽ നിൻ വരവിനെ യെതിരേൽ--

ക്കുന്നു, ലാക്കൊന്നു തെറ്റി-

മുറ്റം വണ്ടിൻനിനാദാകതുകമൊടുഭവൽ

സ്വാഗതം-ചൊല്ലിടുന്നു,

മുറ്റം മുഖിൽ കുനിഞ്ഞും മലർകനികളെ നൽ

കുന്നു, തൈമാവിതമ്പോ-

ടേററുന്ന നിൻകഴൽക്കൊത്തൊരു തളിർ

തലയിൽ തന്നെ പാശോരുഹാക്ഷി! (൪)

ദേവി! ഇതാ കാണുക. വിശാലമായ ഈ വനമദ്ധ്യത്തിൽ
അല്പം വിടന്ന് പൂമൊട്ടുകളുടെ സൗരശ്ചാനിമിത്തം സമാഗ
മിച്ചിരിക്കുന്ന വണ്ടുകളുടെ തഡ്കാരജനിതമായ മുഴക്കത്തോ
ടുകൂടിയും അഴകുള്ള പൂക്കലകൾ തുങ്ങിക്കിടക്കുന്ന കുനിവ
ള്ളിക്കുടിലുകളാൽ ആവൃതമായും പാകംചെന്നഫലങ്ങളാൽ
പരിതോഷിതങ്ങളായ കിളികുലങ്ങളുടെ കളകളുനിന്നു
ത്താൽ പരിപൂരിതമായ വനാന്തരത്തോടുകൂടിയും വനോദും
ബരം എന്നു പേരായ ഒരു വനസ്സതി കാറ്റിൽ ചലിക്കുന്ന
ശാഖാബാഹുക്കളാൽ നമ്മളെ വിളിക്കുന്നതുപോലെ തോ
ന്നുന്നു. അതുകൊണ്ടു നമുക്ക് ഇതിന്റെ അടുക്കൽ ചെല്ലാം.

ദേവി— (അഞ്ചലിബന്ധത്തോടുകൂടെ) സപാമിൻ! ഇവിടെ
ത്തന്നെ ഇന്നത്തെ കഴിച്ചിട്ടു നാളെ അങ്ങോട്ടു തിരിക്കാം.
എന്തിനു ബലപ്പെടുന്നു? നമുക്കു മന്ദമന്ദം അങ്ങനെ സഞ്ച
രിക്കാം.

രാജാ— ആ സഞ്ചാരകൂടം കേൾക്കട്ടെ?

ദേവി— ആയുർപുത്രൻ കേട്ടാലും,
പാദംതോറുംതെല്ലുനിന്നും, ക്ഷണാലും
വ്യാമംതോറും വിശ്രമിച്ചും, നിശീമം
വൃക്ഷംതോറും പോക്കിയും നോക്കുകൊല്ലാം
കൊല്ലം തോറും കാതമീരണ്ടിവണ്ണം. (വ)

രാജാ— അയേ! സഞ്ചാരാലസെ! ഭവതിയുടെ അഭിമതംപോ
ലെയൊക്കട്ടെ.

ദേവി— (അന്യഭാഗത്തിൽ നോക്കി സകൌതുകം) നാഥ! ഗം
ഭീരവും ഭയങ്കരവുമായ കാനാരത്താൽ പരിശോഭിതമായി
രിക്കുന്ന ഈ പർവ്വതം ഏതാണ്?

രാജാ— കേട്ടാലും,
ഉള്ളിൽപ്രേമംകലന്നിട്ടഗസ്യതമരവും
താഴ്വരത്തട്ടിനോടും
വെള്ള ചൂട്ടും കളിക്കും കുറുമലകളൊടും,
കാഞ്ചതാവിന്ധ്യനല്ലോ
തള്ളിപ്പൊങ്ങുന്നൊരുകുന്ന് കൊടുമുടിനിരയാ-
ലക്കയാത്രയ്ക്കുഭംഗം
കൊള്ളിച്ചിട്ടുണ്ടുപോൽ പണ്ടിതു: മതികവരം
മാനീനീ മൌലിമാലൈ! (ൻ)

ദേവി! നാം ഇപ്പോൾ വിന്ധ്യാരണ്യമദ്ധ്യത്തിലെത്തി. പ്രി
യസഹചരി! വനലതാപരിവേഷിതങ്ങളായ നാനാ തരപ
ക്ഷികളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടും, അതികൂരങ്ങളായ വലിയ
ജന്തുക്കൾ നിറഞ്ഞും, പ്രശാന്തങ്ങളായും ഗംഭീരങ്ങളായും

മണീയങ്ങളായും ഭയാനകങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന മഹാരണ്യഭാ
ഗങ്ങളെ സമീക്ഷിച്ചാലും.

വള്ളിക്കെട്ടുകളിൽ തരക്ഷ, ഗുഹയിൽ
സിംഹങ്ങളും, ശബ്ദമുൾ-
ക്കൊള്ളിക്കുന്നു, ഗജാളിയുഥപതിയൊ-
ത്തെത്തുന്നിതിദ്രോണിയിൽ,
തുളളിച്ചെന്ന ശയ്യക്കൾതൻമുഖമതിൽ
ജന്തുക്കൾ ചാടുന്നു, ഭി-
ക്ഷള്ളിൽപെട്ടു കരിച്ചിടുംമൃഗകലം
വ്യാഘ്രങ്ങൾതൻ വായിലും

(൧൦)

ഇതാ ഇവിടെ, നോക്ക.

ഇന്നിക്കേസരിയുദ്ധതൻ നഖമുഖാൽ
കാട്ടാനവസ്ത്രങ്ങളെ-
ക്കൊന്നിട്ടുനാതകസ്വരം ഗിരിദരം
പുക്കൊന്നു നോക്കുന്നിതാ.
ചെന്നായപ്പുറകിൽ പിടിക്കുമളവിൽ
താൻപാതിപെററുകൻ-
തന്നെക്കണ്ടിഹപേടമാൻ പ്രസവിണീ
കേഴുന്നു ഭീനാരവം

(൧൧)

ദേവി— നാഥ! സാധുവായ ഈ മാൻപേടയെ രക്ഷിക്കണെ
രക്ഷിക്കണേ.

രാജാ— (ചെന്നായെ നിവാരണം ചെയ്തിട്ട്) ദേവി! ഇതാ ഇ
ങ്ങോട്ടും ഒന്നു നോക്ക.

പാടുന്ന പതഗാളിയെങ്ങുമിവിടെ
ശ്രോത്രപ്രിയം, നിത്യരം
ചാടുന്നചെരുവീനയഃസ്വഹികളിൽ
ത്യാങ്കാരസംരാവിതം,

തേടുനൂല്പവഗാഭിക്കങ്ങൾ കുതുകം
മൺപററത്തി, ചുളി-
ച്ചിടുന്ന പുരികങ്ങൾ മാമരമതിൽ
കൊമ്പേറിടും മക്കടം.

(൧൨)

ഇവിടെയാകട്ടെ,

അരിയശബ്ദസേനാടംകൃതം കേട്ടുപേടി-

ചൂർമ്മിഹമയിൽ തൃത്തോദ്യോഗമെല്ലാം തൃജിപ്പൂ;
കരിനിരകൾ പിളർക്കും മുസ്സുതൻ ഗന്ധമാന്നി-

ക്കരിമജ്ജലമേറും കാരുചുരുന്നിതെക്കും (൧൩)

ദേവി— ആയുപുത്ര! ഈ വനപ്രദേശങ്ങൾ അതിഭീഷണങ്ങളും അതിരമണീയങ്ങളും ആയിരിക്കുന്നു എന്നതു സത്യം തന്നെ. ഇതാ പകൽ അവസാനിക്കാറായി. അന്ധകാരം സമീപിച്ചു തുടങ്ങുന്നു. ആകയാൽ കഴിയുന്നവേഗത്തിൽ എന്തെങ്കിലും ആഹാരം സമ്പാദിച്ചിട്ടു നമുക്കു നിബാധമായ ഒരു സ്ഥലത്തു ചെന്നുചേരാം.

രാജാ— (കേൾക്കാത്തമട്ടിൽ ചുറ്റും നോക്കുന്നു)

(അന്നിധരയിൽ കളകളു ശബ്ദം)

രാജാ— (കേട്ടു നല്ലവണ്ണം നിരൂപിച്ചിട്ട്) ദേവി! ഇതാ നോക്കൂ, നോക്കൂ

കുതുകമരുളിടുന്ന പ്രാവുകുന്ന കുനി-

ക്കടിളൊടിവ പയോണ്ണീശികരാദ്രപ്രദേശം

കളമധുരനിനാദം പുണ്ടിരിങ്കൽ ചരിപ്പൂ

കനകമയ വിഹംഗേശംലങ്ങളുന്മാട്ടശങ്ങൾ (൧൪)

(നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്) ദേവി! നോക്കൂ!

അകലും തമ്മിലടുത്തി-

ട്ടേകീഭാവം കലൻ വർത്തിക്കും

പകിടകളെന്നതു പോലി-

പ്പുകുകിളുഷിപ്രമോദമരുളുന്നു.

(൧൫)

ദേവി— അതേ, ഇവ മാനസോല്പാസകാരികൾ തന്നെ.

രാജാ— എന്നാൽ ഇവയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു ഞാൻ ഭവതിയുടെ അഭീഷ്ടത്തെ സാധിക്കാം.

ഭവതി ക്ഷണനേരം എന്റെ സാന്നിദ്ധ്യലംഘനത്തെ ക്ഷമിച്ചു കൊള്ളണം.

ദേവി— അതു സാധിക്കയില്ല.

രാജാ— എന്നാൽ വേഗം എന്റെ പിന്നാലെ വര.

(രണ്ടുപേരും പോയി. അനന്തരം പക്ഷികൾ പ്രവേശിക്കുന്നു).

പക്ഷികൾ— (കളങ്കുളശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു).

രാജാ— (പ്രവേശിച്ചു മുൻഭാഗത്തേക്കു നോക്കിട്ട്) ഹാ! ഈ പക്ഷികളുടെ ഗതി എത്ര സ്പർഹണീയമായിരിക്കുന്നു!

കാഞ്ചനാഭിരുചിചേർന്നിണങ്ങിട്ടും

കാമ്യപക്ഷികൾ പറന്നിടുന്നിതാ

കാനനേന്ദിര കളിച്ചിട്ടും പലേ

കന്ദുകാവലികളെന്നപോലവേ.

(൧൬)

ദേവി— നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചിട്ടു നാഥ! നോക്കു ഇവയെല്ലാം ഒത്തുകൂടി നിശ്ചന്തമാകുവണ്ണം ശ്രീധിക്കുക.

രാജാ— എന്നാൽ, വേഗം ചെന്നിട്ട് ഉത്തരീയമായ ഈ മഞ്ഞപ്പട്ടുകൊണ്ടു കണിവയ്ക്കാം. (എന്നു മഞ്ഞപ്പട്ടുകൊണ്ടു പക്ഷികളെ മുടുന്നു)

(എല്ലാപക്ഷികളും ഒരുമിച്ചു പട്ടം എടുത്തുകൊണ്ട് ആ കാശത്തിലേക്കു പറക്കുന്നു)

രാജാ— (വേഗം അടുത്തുചെന്നിട്ട്) അല്ലയോ അല്ലയോ വസുപാഥാരികളെ! എവിടെ പോകുന്നു, എവിടെ പോകുന്നു? വില്പ്? വില്പ്? (വിചാരിച്ചിട്ട്) വില്ലെവിടെയാണുള്ളത്, ഞാൻ ഇപ്പോൾ എവിടെ നില്ക്കുന്നു? പക്ഷികൾ പറന്നു പറന്ന് ആകാശത്തിലേക്കും പോയി. (ആകാശത്തിൽ

ലക്ഷ്യം വച്ചിട്ട്) എടാ! എടാ! എന്തുപറയുന്നു? “നീ അക്ഷങ്ങളോടെന്നപോലെ ഞങ്ങളോടും അടുക്കുന്നുവോ?” എന്നോ? എന്നാൽ, സാധുക്കളെ! നിങ്ങൾ പൊയ്ക്കൊരുക. അയ്യോ, കഷ്ടം! കഷ്ടം! ദൈവം എന്നെ വസനരഹിതനാക്കി തീർത്തിരിക്കുന്നു. ഹതവിധി അതിന്റെ അഭിലാഷത്തെ സാധിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഇതിലധികം എന്തുചെയ്യുവാൻ കഴിയും? അല്ലെങ്കിൽ, ലോകത്തിൽ എന്തെല്ലാം സങ്കടങ്ങളുണ്ടോ അവയെ ഒരുമിച്ചു ഭവിധി എന്റെ തലയിൽ വെച്ചുകൊള്ളട്ടെ. വജ്രഹൃദയനായ ഞാൻ അതെല്ലാം സഹിക്കുവാൻ സന്നദ്ധനായി നില്ക്കുന്നു. ദേവി! എന്റെ ചേതസ്സു മന്ദീഭവിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. അതിനാൽ ഭവതി എനിക്കു കത്തവ്യത്തെ ഉപദേശിച്ചു തരു.

ദേവി— ആയുപതു! ദുരദൃഷ്ടം മേൽക്കുമേൽ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ എന്താണ് അറിയിക്കേണ്ടത്?

രാജാ— (വൈകൃണ്ഡത്തോടുകൂടെ) ദേവി!,

നിവാസമോ ശീതമൊരറമുണ്ടുമി-

പ്രവാസമോത്താൽ കഠിനം കൃശോദരി!

ചിരിക്കുമെൻ വാത്കളോത്തു നാടുകാ-

രിരിക്കുവാനില്ല മനസ്സഭ്രമിയിൽ (൧൭)

ദേവി— (ഭയവിനയങ്ങളോടുകൂടെ) മാനദ! സർവ്വശ്രേയസ്സുകളുടേയും നിദാനമായ ഈ ശരീരത്തെ ഇങ്ങനെ ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നതെന്താണ്? “ജീവൻ ഭദ്രാണി പശൃതി” എന്നുള്ള ഗാധയെ സ്തുരിക്ക, ഇതുകൊണ്ടു നമുക്ക് എന്തൊരു ഹാനിയാണ് ഉണ്ടായത്? മരവിരിയൊ തുകിലൊ വസ്രമായിട്ട് അംഗീകരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ വിദർഭരാജധാനിയിൽ ചെന്നുചേർന്നു പുത്രമുഖദർശനംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടന്മാരായി കാലം കഴിച്ചുകൂടാം.

രാജാ— (വിചാരിച്ചു തലകലുക്കി നിന്ദാഭാവത്തിൽ) പ്രിയേ!

ഭവതിയുടെ പ്രിയവചനം കേട്ടു ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. ഇതു തന്നെയാണ് ഭക്ഷിണവിഭിന്നങ്ങളിലെക്കുള്ള വഴി.

ഈ വാഴം മല വിന്ധ്യ, നാറിതിനു മേ-

ലങ്ങേപ്പുറത്തു ക്ഷവാൻ,

നീവാശനമുള്ള മാമുനിജനം

വാഴുന്നകാടപ്പുറം

വേ! വാമോരു! വതിന്നുമേ, ലുഴതെഴും

കണ്ടങ്ങളും കാണമ-

ബുവാപിച്ചിയലും പ്രതോളികളയേ!

ചേരും വിഭിന്നങ്ങളിൽ

(൧൮)

ദേവി— (സാശങ്കം) പ്രാണനാഥ! വിഭിന്നാജ്ഞയിലേക്കു പോകേണമെന്നു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടൊ, ഇങ്ങനെ വഴി കാണിച്ചു തരാൻ? അവിടെ പോകുവാൻ ആർപ്പത്രന്നു സമ്മതമൊ വിസമ്മതമൊ എന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല.

രാജാ— എനിക്ക് അശേഷം സമ്മതമില്ല.

ദേവി— എന്നാൽ, എനിക്ക് ഒരു ശങ്കയുണ്ട്.

രാജാ— എങ്ങനെ?

ദേവി— എന്തെങ്കിലും ഒരു നിവേദം നിമിത്തം ആർപ്പത്രൽ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു കളയും എന്ന്.

രാജാ— പ്രിയേ! ഈ ശങ്ക അനാവശ്യമാകുന്നു. ഭവതിയെ ഉപേക്ഷിക്കയാണെങ്കിൽ ഞാൻ ഈ ശരീരത്തെക്കൂടി ഉപേക്ഷിക്കും നിശ്ചയം,

ദേവി— (വിശ്വാസപരിതോഷാഞ്ജലിബന്ധങ്ങളോടുകൂടെ) നാഥ! അതിക്രമത്തെ ആശങ്കിച്ച ഈ ജനത്തിന്നു മാപ്പുതരണം.

രാജാ— (ചിരിച്ചുകൊണ്ടു താടിക്കു പിടിക്കുന്നു)

ദേവി— പ്രാണേശ! നോക്കൂ. നൈശമയ തമസ്സ് എല്ലായിടത്തുനിന്നും പുറപ്പെട്ടു ഓടിക്കളയുന്ന അധീനത്തിലാക്കി ഭൂട്ടിക

ഭേദം വിഫലങ്ങളാക്കിത്തീർന്നു. നിദ്രയും ഏകാഗ്ര ബാധിക്കുന്നുണ്ട്. അതിനാൽ നിബാധമായ ഒരു ഭിക്ഷിൽ നമുക്കു ശയിക്കാം.

രാജാ— (സമ്മതത്തോടുകൂടി) ദേവി! എന്നാൽ വഴിനടന്നു തളന്നിരിക്കുന്ന അംഗങ്ങളെ നല്ലവണ്ണം തലോടിക്കൊണ്ടു നമുക്ക് ഈ ജീണ്ണ ശിലാമണ്ഡപത്തിൽ ശയിക്കാം. (രണ്ടു പേരും അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നു.)

രാജാ— ദേവി! വെറും നിലത്തു കിടക്കുന്നതിനാൽ തണുപ്പും കാരവും സഹിക്കേണ്ടിവന്നുവോ? അതുകൊണ്ട് ഇതാ എന്റെ കയ്യിനെ ഉപധാനമാക്കിക്കൊൾക.

ദേവി— (മിണ്ടാതെ ഉറങ്ങുന്നു.)

രാജാ— അഹോ! ക്ഷീണം നിമിത്തം ദേവി ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഇതാ ക്ഷണത്തിൽ ഗാഢനിദ്രാപരവശയായി തീർന്നിരിക്കുന്നു.

(എല്ലാ അംഗങ്ങളെയും നിവൃത്തിച്ചിട്ട്)

ഏഷാ മന്മതിവിശ്രമത്തിനു ഗൃഹം,

മാഹാത്മ്യമേദം ലസൽ-

ഭൂഷാ മാമക മന്ദിരത്തിനു, ഗുണം

പേരും സരോജേക്ഷണ

തോഷാവേശമൊരേവിധം നിവസന-

ത്തിങ്കൽ വനത്തിങ്കലും

യോഷാരത്നമിതെന്നസൂക്ഷ്മ മമ സ-

ർവ്വസ്വപം മദലോംഗവും.

(മുൻ)

അത്രതന്നെയൊ,

ക്ഷണരൂപിതനു നിദ്രാധീനയായിട്ടുമെൻ ക-

ണ്ണിനകളിലതിശോഭാവാരീ വർഷിച്ചിടുന്നു

പ്രണയമൊടിയൊട്ടൊഴുത് കോരമയിക്കൊള്ളുമോക്ഷം

ക്ഷണമതിൽ മദമേകുന്നുള്ളിൽ, മാന്യത്തിനേയും. (രാ)

(വീണ്ടും അനുരാഗപുരസ്സരം നോക്കി പരാമർശിച്ചിട്ട്)

വംശം, ശീലം, രൂപം,

വയസ്സ്, വിദ്യാ, പ്രസാദ, വിനയങ്ങൾ,

വൈദഗ്ദ്ധ്യമാനുകൂല്യം

വനിതാഗുണമുണ്ടിതൊക്കെയും നിന്നിൽ. (൨൧)

ഇപ്രകാരം ഗുണവതിയും മഹാനഭാവയും ആണെങ്കിലും അല്പയോ ദേവി! ഭവതി മദഭാഗ്യനായ എന്നെ സമാശ്രയിക്കയാൽ ക്ലേശത്തിന്നു പാത്രമായിത്തീർന്നു. ഭവതിയുടെ ഈ ഭുവങ്ങളെ കാണുവാൻ കഴിയുന്നില്ല. പ്രതികാരം ചെയ്യുന്നതിന്നു മദഭാഗ്യനായ എനിക്കു ശക്തിയും ഇല്ല. (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഓത്തു. കസുമ സുകുമാരയായ ഇവൾ കാനനസഞ്ചാരഭേദങ്ങളെ സഹിക്കയില്ല. “പാദംതോറും തെല്ലു നിന്നും” എന്നും മറ്റും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതുകൊണ്ടു ദേവിയോടുകൂടെ ഈ വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കയെന്നത് എന്നാൽ ശക്തമല്ല. പ്രേയസിക്ക് പിതൃഗൃഹത്തിൽ പോകുവാനും പുത്രമുഖദർശനത്തിന്നും ഭൗത്യകൃത്യമുണ്ട്. ഈ ആശയം പലപ്പോഴും സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതുമാകുന്നു. ആകയാൽ ഞാൻ പ്രിയതമയെ ഇവിടെ കൈവെടിഞ്ഞു വല്ലിടത്തും പോകുന്നതായാൽ പ്രിയതമ എന്നെ അവിടവിടെ തിരഞ്ഞും കുരഞ്ഞും കുറേക്കാലം കഴിച്ചു ഗന്ധതരമില്ലാതാകുമ്പോൾ ബന്ധുക്കളുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നുകൊള്ളും. വിദർഭരാജ്യത്തിലേക്കുള്ള വഴിയും ഞാൻ മുമ്പ് ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്തിട്ടുണ്ടല്ലോ. വഴിമദ്ധ്യേ പ്രമാദം ഒന്നും ഉണ്ടാകയില്ല. പതിവ്രതകളെ അന്ധിക്രമിക്കുവാൻ ആർക്കു കഴിയും? എന്നെ കണ്ടെത്തുവാനും പുത്രന്മാരെ ദർശിക്കുവാനും അത്ഭുതക്കണ്ഠയുള്ളതിനാൽ പ്രാണത്യാഗം ചെയ്യുമെന്നു ശങ്കിക്കേണ്ടതുമില്ല. ഞാൻ ഏതെങ്കിലും ഒരു രാജാവിന്റെ അരികിൽ ചെന്നു നൈപുണ്യംകൊണ്ടോ പുണ്യംകൊണ്ടോ ഒരുവിധത്തിൽ ജീവിച്ചു വീണ്ടും പ്രേയസിയോടു

സംഗമിക്കുവാൻ നോക്കാം. ഇവൾ ഇപ്പോൾ ഉണർന്നു വരികിൽ ഈ നിലയിൽനിന്ന് ഒരുവെക്കുവാൻകൂടി എന്നു കൊണ്ടു കഴികയില്ല. അതുകൊണ്ടു കഴിയുന്ന വേഗത്തിൽ ഇവളെ കൈവെടിഞ്ഞു എവിടെയെങ്കിലും പോയ്ക്കുളയാം. ഇങ്ങനെയാണ് ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചത്. (എന്ന് പതുക്കെ പതുക്കെ കൈ പൊക്കി എടുത്തു തൊണ്ട ഇടറിക്കൊണ്ടു) ദേവി! ഞാൻ ഘാതകനാകുന്നു, എന്നു പരിശുദ്ധിക്കുക.

വല്ലഭതപമിവനിൽ ഭമിച്ചുനീ

പല്ലവാധരി സമാശ്രയിച്ചു മാം

പ്രാണഘാതകനതായി ഞാൻ, കപചിൽ

പ്രാണരക്ഷണമതാചരിക്കു നീ.

(൨൨)

കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ടു ദേവി! ആ ഞാൻ ഇതാ നിന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്നു. എന്നു അനുവദിക്കുക. എന്റെ സർപ്പാപരാധങ്ങളെയും ക്ഷമിക്കേണമെ. ഇത് എന്റെ അവസാനത്തെ നമസ്കാരമാകുന്നു. എന്റെ വിധോഗംമൂലം ഭവതി വേദിക്കരുത്. ഭവതി പാതിവ്രത്യത്തെ പാലിച്ചുകൊണ്ടു ബന്ധുക്കളെ സമാശ്രയിച്ചാലും. ഭവതിയുടെ മാർഗ്ഗങ്ങൾ മംഗളങ്ങളായി ഭവിക്കട്ടെ. ജാഗ്രത്തിലും ഉറക്കത്തിലും, നെപ്പിലും ഇരിപ്പിലും, ഭവതിയെ ദേവന്മാർ രക്ഷിക്കട്ടെ. (വീണ്ടും ദൈത്യത്തോടുകൂടെ) അല്ലേ ദേവി! എനിക്ക് ഒരു പ്രാർത്ഥനയ്ക്കുകി ഉണ്ട്. എന്റെ അന്തിമമായ ഈ അഭിലാഷത്തെക്കൂടി ഭവതി സാധിച്ചുതരണം. ബന്ധുഗൃഹത്തിൽ ചെല്ലുമ്പോൾ ഭവതിക്കു വസ്രങ്ങളും മറ്റും സുലഭങ്ങളാണല്ലോ. അതുകൊണ്ടു ശീതാന്തനായ ഞാൻ ഈ വസ്രത്തിന്റെ ഒരുശം ഖണ്ഡി ചെടുക്കട്ടെ? (എന്ന് ഉത്തരീയാഞ്ചലം നഖംകൊണ്ടു മുറിച്ചു ഉടുക്കുന്നു.) (പിന്നെയും ഉദ്ദേശത്തോടെ) ഹാ! ദേവി! ഭവതിക്ക് ഈ അവസ്ഥ എങ്ങനെ സംഭവിച്ചു. ഈ പ്രവൃത്തികൂടി എന്നാൽ നിർവ്വഹിക്കപ്പെടേണ്ടതായി വന്നതും എങ്ങനെ?

ക്ഷിതിമഹിമയിതെല്ലാം സ്വപ്നമായോപമം കാ-
ടതിലരുളവരിനും നാസ്തി മേ വസ്യമേകം
സ്ഥിതിയിതുമിതിനുള്ളഭ്രേശവും ഞാനറിഞ്ഞി-

ല്ലിതുമതവിധിചേക്കും ഭൃഷ്ടമാം ദിഷ്ടമല്ലീ? (൨൩)

അതിനാൽ വിധിപോലെ എല്ലാം വന്നുകൊള്ളട്ടെ. [ആരുടെ
യും മുഖത്തു നോക്കാതെ എനിക്കിപ്പോൾ അകന്നുപോകണം.
(എന്നു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു പോയി.) (പിന്നെ വേഗം പ്രവേശി-
ച്ചു സകുരുണം) ഹാ ദേവീ! ഭവതി ഏകാകിയായിട്ടു പോകു-
ന്നതെങ്ങനെ? (ദേവിയെ പരാമർശിച്ചിട്ട്)

ഏതാൾ കൈവിട്ടു ബന്ധുക്കളെ വിഭവമൊഴും

ഹന്ത! വിശ്വാസമോടി-

നേതാവെ പ്രാണനേക്കാളധികമധികമെ-

ന്നെണ്ണിയൊന്നിച്ചുകൂടി

കാതാളും കണ്ണിയൊന്നെയും വളിവിടെയുറ-

ങ്ങും വിധേയ നിഷ്പന്നൻ ഞാൻ

ഭീതാവും കാട്ടിലേവം കളയുവതിനൊരു-

ങ്ങുന്നു, ഹാ! ഹാ! കൃതഘ്നൻ.

(൨൪)

നാത്രതന്നെയൊ ഹാ ദേവി!

തേനോലും മൊഴി! യോഗിനീനിലസവി-

ഷങ്ങാക്കി മാമോത്തു നീ,

വാനോരെയ്തന്നമെന്നപോലിവനെയോ-

ത്തൊക്കെ തൃച്ചിച്ചില്ലയോ?

ജ്ഞാനോദാരനമീശനും പ്രിയനമീ-

ത്താനെന്നൊക്കുന്നു നീ

ഞാനോ നിന്നെ വെടിഞ്ഞു ഹന്ത! നരകേ

വീഴാൻ തുടങ്ങുന്നിതാ.

(൨൫)

ഹാ ദേവി! സർവ്വലോകൈക പുജിതേ!

വിവേകം, വിനയം, സത്യം,
കാരുണ്യം, സ്നേഹവും, സുഖം
കാട്ടിൽ നിന്നെ തൃജിക്കും ഞാൻ
കളയുന്നെന്നിതൊക്കെയും.

(൨൬)

ദേവി— (സ്വപ്നത്തിൽ എന്നോ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അംഗങ്ങളെ ചലിപ്പിക്കുന്നു)

രാജാ— (സ്വയം) ഇവർ ഉണർന്നാൽ വലിയ പ്രയാസമാകും.
(എന്നു വേഗം പോയി, വീണ്ടും വേഗം പ്രവേശിച്ചിട്ട്) ഹാ
ദേവി! ഈ വിധത്തിൽ കിടക്കുന്ന നിന്നെ രാത്രി ഞാൻ എ
ങ്ങനെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകേണ്ട? അല്ലെങ്കിൽ ഇനിയും നീ
അരണ്യമേദം അനുഭവിക്കേണ്ടതായി വരുമല്ലോ. മന്ദ
ഭാഗ്യനായ ഞാൻ എല്ലാംകൊണ്ടും ധൃശംസനായിത്തീർന്നി
രിക്കുന്നു. ഹം! പ്രിയസഖി!

ശ്രീമത്താമരപോലെ നീണ്ട മിഴിയും,

മാധുര്യമോലും സ്നിത-

സ്തോമത്തിൻ കളിയും കലൻ വദനം

കാണട്ടെ ഞാനിന്നിയും

ഓമൽ പ്രേയസി! സർവ്വസൗഖ്യമരുളും

തപസ്സനിധാനത്തെയി-

ന്നീമത്തുൻ വെടിയുന്നതിന്നിഹ കഴി-

ഞ്ഞീടുന്നവാരെങ്ങനെ?

(൨൭)

അതിനാൽ സുഖമോ ദുഃഖമോ വന്നുകൊള്ളട്ടെ. അവ
യെ ഞാൻ ഭവതിയോടൊരുമിച്ചുതന്നെ അനുഭവിക്കുന്നുണ്ട്.
(എന്നു ദേവിയുടെ സമീപത്തിൽ ഇരിക്കുന്നു) (ചിന്ന സാ
ശ്ചയ്ക്കും) അയ്യോ! ഇതെന്ത്? ആരെങ്കിലും എന്നെ ഉന്തിയോ?
എന്റെ കഴുത്തിൽ വലുതായ ഒരു ഭാരം കയറിയതുപോലെ
തോന്നുന്നുവല്ലോ. അഥവാ, എന്നെ വല്ല പിശാചും ബാധി

ചോ. (ചുറ്റും നോക്കിട്ട്) എന്താണിത്? ഒന്നുമില്ല. പോട്ടെ, ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന പ്രിയതമയെ കാത്തുനില്ക്കാം. (എന്നു ദേവിയെ തൊട്ടു ചിന്താപൂർവ്വം ജുമ്പ്ലയോടുകൂടി അകന്നുനിന്നിട്ട്.)

വേദം ചൊല്ലിയ രണ്ടു രീതിയിലൊഴും

സംസ്കാരവും ചൊല്ലൊഴും

വേദാന്തങ്ങൾ പഠിച്ചു സജ്ജനവശാൽ

തത്വപാഠ്യവും പൂണ്ട ഞാൻ

സ്വേദതപശ്ചലമുത്രമാദികളിണ-

ങ്ങീടുന്ന നാരീജഡം

മോദിക്കുന്നതന്ത്രിമിന്നിതിലഹോ!

മോഹിക്കയെന്നുള്ളതും.

(൨൮)

എന്നതന്നെയുമല്ല,

സൃഷ്ടപ്രാഗ്ഭങ്ങൾ നടത്തുവാനുമവയെ-

ചെയ്യിക്കുവാനും ജഗൽ-

സ്രഷ്ടാവാം തിരുമേനി മുന്നിലനിശം

ശ്രദ്ധാനപിതം നിൽക്കവേ;

“വിട്ടാലോ വിപിനത്തിലെൻ പ്രിയയെ?”യെ-

ന്നുള്ളൊരു മോഹത്തെയും

വിട്ടാത്മാവിലുറച്ച കാര്യമതു സാ-

ധിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു ഞാൻ.

(൨൯)

ഹാ! ദേവി! ഞാനിതാ പോകുന്നു. നീ നിന്റെ ശിരോരേഖയെ അനുഭവിക്ക. (എന്നു കരഞ്ഞുംകൊണ്ടു പോയി.)

ദേവി— (മന്ദമന്ദം ഉത്ഥാനം ചെയ്തു കണ്ണു തിരുമ്പിക്കൊണ്ട് സാദരം) ആയുപതു! ക്ഷീണം നിമിത്തം ഞാൻ ഉറങ്ങിപ്പോയി. ആയുപതുൻ പ്രസൂപ്യായ എന്നെയും കാത്തുകൊണ്ട് ഉറങ്ങാതെതന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയോ? ശീതവാതങ്ങൾ ആയുപതുനെ ക്ലേശിപ്പിച്ചിരിക്കണം. ഇനി ഉദയത്തിന് എത്ര

നാഴികയുണ്ടു്? മറുവടിയില്ലാത്തതെന്താണ്? (സഭയം പരാവർത്തനം ചെയ്തു നോക്കിട്ട്) അയ്യോ! എന്താണിത്? ആയുപത്രൻ ഇവിടെ ഇല്ലല്ലോ. ഉറക്കത്തിൽ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു വല്ല ദിക്കിലും പോയതായിരിക്കുമോ? (ചുറ്റും നോക്കിട്ട്) ഇതെന്താശ്ചര്യം! ഒരിടത്തും കാണുന്നില്ലല്ലോ. അയ്യോ! നിരാധാരയായ എന്നെ ചതിച്ചോ? ഹാ പ്രാണനാഥ! അർദ്ധരാത്രി സമയത്ത് എന്നെ എന്തിനിങ്ങനെ ഭയപ്പെടുത്തുന്നു? എന്നെ പരിഹസിക്കുകയായിരിക്കുമോ? (സവിമർശം)

ഉറങ്ങുമെന്നെക്കളിയാക്കുവാനായ്

മറഞ്ഞു ലീലാവശനെന്നറിഞ്ഞെൻ

മരങ്ങൾ പററുന്നതുകണ്ടു; ഗുത്ഥാ-

ന്തരത്തിലിന്നെന്തിനൊളിച്ചിടുന്നു?

(൩൦)

മതിമതി പരിമാസം, കാലവും കാനനത്തിൻ

സ്ഥിതിയുമിതിനിണങ്ങുന്നില്ല, കാണിക്കുകാമ്പും

മതി മമ തകരുന്തു കണ്ടിടാഞ്ഞല്ലകാല-

ക്ഷതിയുമിവൾ സമീകിപ്പിശ! തോഷിക്കുകെന്നിൽ.

ഇപ്പൊഴും മറുവടി പറയുന്നില്ല. പ്രസാദിക്കുന്നുമില്ല. എന്നെ തീരെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയെന്നുതന്നെ വരുമോ?

അനാദരാലെന്ന നേരായ്

ജനാധീശൻ തൃജിക്കകിൽ:

വനാന്തരേ ശരീരത്തിൻ-

വിനാശംതന്നെ മേ ഗതി.

(൩൨)

ഹാ, പ്രാണേശ! എന്തിനിങ്ങനെ ചെയ്തു? (എന്നു വാസ്യം കൊണ്ടു മുഖം മറച്ചു കരഞ്ഞു ഛിന്നമായ ഉത്തരീയാഞ്ചലം നോക്കി) അയ്യോ എന്നെ ചതിച്ചു! (എന്നു മോഹിച്ചുവീഴുന്നു, വീണ്ടും മന്ദമന്ദം എഴുന്നീറ്റിട്ട്) അയ്യോ! എന്നെ പ്രിയതമൻ തലോടി സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നുണ്ടോ? (നാലുവശത്തും നോക്കി ദൈന്യത്തോടുകൂടെ) ഇല്ല. ഇല്ല. കളിർ കാറ്റാണത്. എ

ന്റെ ഹതജീവിതമേ! നീ എന്തിനു തിരിച്ചുവന്നു? ഏദയമേ! ഈ സന്ദർഭത്തിലും നീ ശതധാ പിളന്നുപോകാതിരിക്കുന്നുവല്ലോ? ഉത്തരീയാഞ്ചലവും മുറിച്ചു ചുറ്റിക്കൊണ്ട് ഉറങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന എന്നെയും കൈവിട്ടു പ്രിയതമൻ പോയതുതന്നെയാണ്. ഞാൻ ഇപ്പോൾ എന്തുചെയ്യട്ടെ? മലമുകളിൽനിന്നു വീഴുകയോ? നദിയിൽ ചാടുകയോ? ഏതുപായംകൊണ്ടാണ് ഞാൻ ജീവിതത്തെ നശിപ്പിക്കേണ്ടത്? (വിചാരിച്ചിട്ട്) താനേ ജീവിതം നശിപ്പിച്ചാൽ ഞാൻ “ആത്മഘാതിനി”യാകും. മഹാരാജാവു നിർദ്വേദം നിമിത്തം മടങ്ങി എന്നെ അന്വേഷിച്ചു മുതയായെന്നറിയുമ്പോൾ ആത്മനാശം തന്നെ ചെയ്യുവാനും മതി. അതുകൊണ്ടു പിതാക്കന്മാരും, അവരെ അനുസരിച്ച ഭാതാക്കളും, ഇതെല്ലാം അറിയുമ്പോൾ കുട്ടികളും, പ്രാണത്യാഗം ചെയ്യുവാനിടയുണ്ട്. അങ്ങനെ സംഭവിച്ചാൽ ഞാൻ സർവ്വകലാഘാതിനിയായും ഭവിക്കും. അതിനാൽ മന്ദഭാഗ്യയായ എനിക്കു മരിച്ചുകളയുവാനും നിവൃത്തിയില്ലെന്നു വന്നു. എല്ലാം കൊണ്ടും ആർച്ചപുത്രന്റെ പ്രവർത്തി വളരെ സാഹസമായിപ്പോയി. (വിചാരിച്ചിട്ട്) അയ്യോ! ഞാൻ ആർച്ചപുത്രനെ അധിക്ഷേപിക്കുകയോ? എനിക്ക് ഇത്രമാത്രം ദുരദൃഷ്ടം ഉള്ളപ്പോൾ ആ മഹാനഭാവൻ എന്തുചെയ്യും? അദ്ദേഹമാകട്ടെ, ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്ന സങ്കടങ്ങളെ കണ്ടു സഹിക്കുവാൻ അക്ഷമനായിട്ടും, തൃപ്തയായ ഞാൻ ബന്ധുക്കളെ ഉപഗമിക്കും എന്നുള്ള വിശ്വാസം കൊണ്ടും ഇങ്ങനെ ഉപേക്ഷിച്ചതായിരിക്കണം. അല്ലയോ മഹാരാജാവേ! അങ്ങു പ്രിയഭക്തയായ എന്നെ പരിത്യാജിച്ചിട്ട് എങ്ങനെ പോയി? ഇപ്പോൾ ഏതു ഭിക്കിനെ അലങ്കരിക്കുന്നു? ഭവാനെ ഉപചരിക്കുവാനും ആരാണുള്ളത്? അതുകൊണ്ട് ഈ സാഹസം മതിയാക്കു. മടങ്ങിവന്ന് എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കു. ഭവാനെക്കൂടാതെ ഒരു ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ജീവിക്കുവാൻ എനിക്കു ശക്തിയില്ല.

നിന്നെക്കാണാത്തു വാളേററുപടിപ്പുറയ്ക്കും

ഭിന്നമായ്, നാഗലോകം-

തന്നിൽ പെട്ടെന്നുപോലെൻ മതിയിരുളിനക-

ത്തിന്നു താഴുന്നു ഗാഢം

ശൂന്യം ദിക്കൊക്കെ, ജീവൻ തന്നവിനെ വെടിയും

മുമ്പു വന്നിട്ടു വേഗം

തന്നാലും ദൾനം മേ! പ്രിയതമ! തിരുമേ-

നിക്കു കൈ കൂപ്പിനേൻ ഞാൻ. (൩൩)

(മുററും നോക്കി ഭ്രാന്തുപിടിച്ചമട്ടിൽ) ഇനിയും വന്നു കാണുന്നില്ല. ചരട്ടെ, വനഭവനവാസികളായ തരുമുഗാദി ബന്ധുക്കളോടു ചോദിച്ചു പ്രിയതമന്റെ വാസസ്ഥലമറിയാം.

വരനേതുവഴിക്കു പോയെടോ

സരളഭ്രോ! പറകെന്നൊടിന്നു നീ.

അരുളാൻ മടിയെങ്കിൽ വകു!, തേ

സരളാഭിപ്ര വരുന്നതെങ്ങനെ? (൩൪)

മഹാതാലം! കാന്തനെക്ക-

ണ്ടെങ്കിലോതാൻ മടിക്കുകിൽ

പരോപകാരമില്ലാത്ത

നിന്നെന്നുനന്യം നിരന്തരം (൩൫)

ഉടലിൻ മികവും പരാക്രമം

നടയും സിംഹ! ഭവാനുജയമായ്

സുഗമൊക്കെയിണങ്ങിടുന്നൊരാ-

ളടവിക്കുള്ളിൽ വരുന്ന കണ്ടുവൊ? (൩൬)

ഇവിടെ ഒരുത്തരും മറുവടി പറയുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ആകാശത്തിൽ വന്നുനില്ക്കുന്ന കാർമേഘങ്ങളോട് അപേക്ഷിക്കാം.

സകലഭവനവും മേൽനിന്നു കാണുന്ന കാരേ!

പ്രകടമഭികനോടോതേണമെൻ വർത്തമാനം

പകലിതുദ്യുവൻ ഞാൻ കാത്തുചിരൻ വരാതീൽ

പകലവസുതഗേഹം തന്നിലെത്തിടുമെന്നും (൩൭)

ഇതും മറുവടി പറയുന്നില്ല. ഇടിമുഴക്കംകൊണ്ടു ഭയപ്പെടുത്തുവാൻ ഭാവമുള്ളതുപോലെയും തോന്നുന്നു. ഇരിക്കട്ടെ, ഇനി മറുത്തുവന്നുവന്നുവന്നു അറിയിക്കട്ടെ. അല്ലയോ അല്ലയോ മുതങ്ങളെ! പക്ഷികളെ! പാദപാദികളെ! നിങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും എവിടെയെങ്കിലും വെച്ച് എന്റെ പ്രാണനാഥനെക്കണ്ടാൽ അനുഗ്രഹപൂർവ്വം എന്നെ അറിയിക്കണേ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടയാളങ്ങൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു തരാം,

മുപ്പത്തഞ്ചുവരും വയസ്സൊരുവിധം

നീണ്ടുള്ള ഭേദം, ശിര-

സ്സൊപ്പം കൈതമിന്നു, കയ്യിണകള-

ങ്ങാജാന ഭീഷ്മങ്ങളാം,

വാല്യേറുപടി മീശവന്നവദനം,

ഹയ്യക്ഷയാനം, സഭാ

ചോപ്പോലും നയനാന്തവും വിലസിട-

നാലീരയാംബുലിയും.

(൩൮)

(വീണ്ടും പാരവശ്യത്തോടുകൂടെ) ഹാ നാഥ! ഈ കാണാത്തരങ്ങളിൽ എന്നെ ഇങ്ങനെ കരയിക്കുന്നതെന്തിന്? എന്റെ അപരാധങ്ങളെല്ലാം മറന്നു കളയണേ. സ്നേഹാർത്ഥങ്ങളായ ദ്രഷ്ടികളെ എന്നിൽ പതിപ്പിക്കണേ! മധുരമധുരങ്ങളായ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു സംഭാഷണം ചെയ്യൂ. വത്ര വത്ര. ആയുർവൃത്രന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളിൽ ഞാൻ ആരവം നമസ്കരിക്കാം. (എന്നു കൈകൂപ്പി വിചാരിച്ചിട്ട്) അയ്യൊ! ഇതെന്തൊരു മതിവിമിശ്രം? എനിക്കു വലിയദുഃഖം അനുഭവിക്കാൻ യോഗമിരിക്കുമ്പോൾ, ആയുർവൃത്രൻ എങ്ങനെ ആഗമിക്കുന്നു? ഈ വൃഥാമോഹം കളഞ്ഞ് ആയുർവൃ

തന്നെ എല്ലാദിക്കിലും അന്വേഷിക്കതന്നെ. എന്റെ അന്വേഷണത്തിലും ആയുധമെന്നെ കണ്ടുകിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ അവിടുന്ന് ഉപദേശിച്ചിട്ടുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളിൽകൂടിത്തന്നെ വിദഗ്ദ്ധരാജ്യത്തിൽചെന്നു ഭൂതന്മാരെക്കൊണ്ട് ആനയിപ്പിക്കാമല്ലോ. എന്നാൽ, ഇപ്പോൾ അതിഭയങ്കരമായിരിക്കുന്ന ഈ കൊടുങ്കാട്ടിൽ ഞാൻ തനിച്ച് എങ്ങനെ നടന്നുപോകും? ശ്രീകൾ സഹായമില്ലാതെ യാത്രചെയ്യരുത്. അങ്ങനെയൊണ് പ്രാചീനന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്:

വനിത തനിച്ചൊരുവഴിയേ

പോകുമരുതേഗൃഹത്തിൽ വാഴുകയും,

ഭാഷണമന്ത്യാന്തികമരു,

തരു, തവശതയിങ്കലും പരസ്ഥം. (൩൯)

ഈ അഭിയുക്തവചനം ആവത്തിൽ അകപ്പെടാത്തവരെ കുറിച്ചാണെന്നു സമാധാനിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ എല്ലാവിധത്തിലും നിസ്സഹായയായിരിക്കുന്ന എനിക്ക് ഒരു ദിക്കിലും നടക്കുവാനും ഇരിക്കുവാനും പാടില്ലെന്ന് ഒരനുപപത്തിയുണ്ടാകും. അതുകൊണ്ട്,

കാന്തനെവിട്ടും ഞാനിത

കുറിന, പുരോഭൂവിലേക്കുപോകുന്നു:

കണ്ഠംമുറിയുന്നളവും

കബന്ധമോടാൻതുടങ്ങുമതിരഭസം (൪൦)

(എന്നു പോയി)

ആറാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

ഏഴാമങ്കം.

(അനന്തരം ഏകവേണീധരയായി വിരാഠകൃശാംഗിയായിരിക്കുന്ന ദേവി പ്രവേശിക്കുന്നു)

ദേവി— (ഭീനതയോടെ നിശ്ചയിച്ചു) ഹാ, കഷ്ടം! കഷ്ടം!
 വനഭൂമി തിരയുന്നണ്ടേയ്ക്കൊന്നേതിടത്തും
 കനിവു തവ ഭവിച്ചിടാത്തതെന്തെന്നിലല്ലം?
 മനസി വിലസുമോമൽ പ്രീതിബന്ധം വെടിഞ്ഞും
 വിനയിവളിൽ വിധിക്കാനിഷ്ടമോ വിഷ്ടപേശ! (൧)

വഴികൾ മുഴുവനയ്യോ! ഭഗ്ഗമാം ഭഗ്ഗമാഗ്ഗം
 പുഴ, ഗുഹയിതിലെല്ലാം നിഷ്ഠുലം നോക്കിനേൻ ഞാൻ
 അഴലിലിവൾ പതിച്ചു; വാലിയിൽപെട്ടു പെട്ടെ-
 ന്നഴലുമഗതിയായിട്ടു നോക്കിക്കു തുല്യം. (൨)

അയ്യോ! എനിക്ക് ഇങ്ങനെ അകാരണമായി ഒരാപത്തു
 വന്നുകൂടാൻ ഞാനെന്തുചെയ്തു? (വിചാരിച്ചു നിശ്ചയത്തോടു
 കൂടെ) ശരി. മനസ്സിലായി. അല്ലയോ മഹാരാജാവേ!

പ്രതിപക്ഷ റൂപം! നീ പലേ
 സതിമാരാം മഹിഷിജനങ്ങളെ
 പതിഭൂതികളോടു വേർതിരി-
 ച്ചതിനേവം ഫലമാശ്രിയയ്ക്കു, തേ. (൩)

അഥവാ, തവ മാനസത്തെയി-
 ന്നരിയാമേകനുഴറിയെങ്കിലേ
 അനിശം തനുവാട്ടിടുന്നൊരേ-
 ന്നഴലാം തീയ്യിലെരിഞ്ഞിടട്ടവൻ. (൪)

(വീണ്ടും അനുസ്മരിച്ചു പരിതാപപുരസ്സരം)

കഷ്ടം! ഞാൻ ഭാഗ്യവീനയാകുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ,
 അല്ലേ ഭൂമി! നിൻ നിവാസമതിനാൽ

ശോഭിച്ചിടും ദേശമേ-
 തല്ലിനീശസമാനമാം തിരുമുഖം

കാണുന്നു ഭാഗ്യാണ്ണികൾ,
 ഇല്ലാ, പുണ്യമിവൾക്കു നിൻ മൊഴികളാൽ
 ശ്രോത്രപ്രയാപ്തിക്കു, നിൻ

സല്ലാപോത്സവസൗഖ്യവും സുകൃതിയാ-

മന്ദ്രൻ ഭജിക്കുന്നു; ഹാ!

(ര)

ഹാ! നാഥാ! എന്നെ എങ്ങനെ കൈവെടിഞ്ഞു? എവിടെക്കു പോയി?

ഉയരണമു? നീയുറങ്ങുന്ന-

തെങ്ങാരുപചരിക്കുവാൻ?

ഏതവസ്ഥയിൽ വാഴുന്ന-

ങ്ങെന്നറിഞ്ഞില്ല ഞാൻ പ്രഭോ!

(ന)

ഹാ! അതിസങ്കടകരമായ ഈ മഹാരണ്യമാഗ്നത്തിൽകൂടെ ഭാഗ്യശൂന്യരായ ഞാൻ എവിടെക്കാണ് പോകേണ്ടത്? എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്? എല്ലാകൊണ്ടും ഇത് അത്യന്തം ഭാരണമായിരിക്കുന്നു.

(അണിയറയിൽ)

ഹ! ഇത് എനിക്കു നല്ല ലാക്കായി.

ദേവി— (കേട്ടിട്ട് അണിയറയുടെ നേരേ നോക്കി വേദിച്ചു വിറച്ചുകൊണ്ട്) അയ്യയ്യോ! വലിയ ആപത്തു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. കരിമ്പാറക്കല്ലുപോലെയുള്ള ഉടലോടും, കൂരങ്ങളായ ചക്ഷുസ്സുകളോടുംകൂടി രണ്ടുകാലുള്ള പുലിയെപ്പോലെ ഏതോ ഒരു കാട്ടാളൻ വരുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഈ വള്ളിക്കടിയിൽ മറഞ്ഞുനിൽക്കട്ടെ. (എന്ന് അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നു.)

(അനന്തരം ഭയങ്കരാകൃതിയായ ഭഗ്ഗ്സേനൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഭഗ്ഗ്സേനൻ— ഹ!, ഇത് എനിക്കു നല്ല ലാക്കായി. (പ്രമോദപുരസ്സരം തല കുലുക്കിക്കൊണ്ട്) നായാടുന്ന നാട്ടുത്താൽ മനോഹരിയായ മാൻപേടയെ പിടിക്കുവാൻ ഉത്സാഹിച്ചു നടക്കുന്ന പുഷ്പരമഹാരാജാവു സ്വജനങ്ങളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുവാൻ എന്നോടു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

(ഉല്ലാസത്തോടുകൂടി)

കൂട്ടിയാത്മീവനം കെട്ടുവാൻ കാമമാൽ
തട്ടിപ്പം പ്രാപ്തനാം രാട്ടുചൊന്നിട്ടുവോ
കാട്ടിലെല്ലാമകപ്പെട്ടിതാരാരെ ഞാൻ
കൂട്ടണം പൂർണ്ണിയായുട്ടിവിട്ടീടണം?

(ഒ)

(വിചാരിച്ചിട്ട്) സ്വപ്നലക്ഷ്മി, വജ്രജംഘൻ, കുമാരൻ
കുൻ മുതലായവരെ വനശോധയ്ക്കുവേണ്ടി ഞാൻ അതാതുദി
ഷ്ടിഭേദമായച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതുകൊണ്ടു ഞാനും ആ മാൻപേ
ടയെ ഈ കൊടുങ്കാട്ടിൽ അന്വേഷിക്കട്ടെ. ദ്വേശിച്ച കാര്യം
നടത്തി മഹാരാജാവിന്റെ തിരുവുള്ളം ലഭിക്കുമ്പോൾ വന
രാജാധിപത്വം നമുക്ക് ഉറയ്ക്കുകയും ചെയ്യുമല്ലോ. ഈ വഴി
ക്കു സ്വാമികാര്യം എന്നുപോലെ സ്വകാര്യവും സാധിക്കാം.
ഇത് എനിക്കു നല്ല ലക്ഷണം. (സന്തോഷത്തോടുകൂടെ “കൂ
ട്ടൂ” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു തുളുനും.) (അണിയറയിൽ)
അബ്രവമണ്ണം അബ്രവമണ്ണം.

മിശ്ര—(കേട്ട് ഉദ്ഭോഗത്തോടുകൂടെ) ഈ കൊടുങ്കാട്ടിൽ എ
ന്താണ് ഒരു ദീനസ്വരംപോലെ കേൾക്കുന്നത്? (അണിയ
റയ്ക്കുന്നേരെ നോക്കിട്ട്) ഹ! ആശ്ചര്യം ആശ്ചര്യം!

സ്വാഹാരമണനേ രാജാ

ഗ്രഹിച്ചീടുന്നുവോ, ഭൂവി

(നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്) അല്ല, അല്ല.

സാഹസം! ചരണം ചാര

വാഹസം ഹാ! ഗ്രഹിച്ചതാം.

(വ)

ആകയാൽ ഞാൻ വേഗം പോയിട്ട് ആപനായായ ഈ
വളെ രക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്. (എന്നു വേഗം പോയി)

(അനന്തരം ആകണ്ഠ പാമ്പു വിഴുങ്ങിയ ഭേദി പരവശ
യായി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഭേ— അയ്യോ! അയ്യോ! മന്ദഭാഗ്യയായ ഞാൻ മരിക്കാനായി.

ഹാ നാഥാ! ജന്മാന്തരങ്ങളിലും തത്ര ഭവാനുതന്നെ എന്റെ പ്രിയതമനായി ഭവിക്കണം. അയ്യോ അച്ഛ! അയ്യോ അമ്മേ! അയ്യോ കുട്ടികളേ! അയ്യോ സഹോദരന്മാരേ! അയ്യോ ബന്ധുക്കളേ! നിങ്ങളെ എല്ലാവരെയും വിട്ടു ഹതാശയായ ഞാൻ വലുതായ ഒരു ചളിക്കിണറിൽ ആണ്ടുപോകുന്നു. യന്ത്രത്തിൽ അകപ്പെട്ടതുപോലെ എന്റെ അംശങ്ങൾ നശിക്കുന്നു. ഹാ നാഥ! ഞാൻ മൃത്യുവിന്റെ വശയിൽ അകപ്പെടുന്നു. ഹാ താത! വത്സയുടെ ഗതി ഇങ്ങനെ പരിണമിച്ചു. (ഹാ! പരമേശ്വര! എന്നു കണ്ണടച്ചു മൂർച്ഛിക്കുന്നു)
(ദുർഗ്ഗസേനൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ദുർഗ്ഗ— ഭദ്രേ! സമാശ്വസിച്ഛാലും. സമാശ്വസിച്ഛാലും. ഞാൻ ഇതാ ഈ ചുരികകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ തന്നെ ഈ പാമ്പിന്റെ കഥ കഴിക്കുന്നുണ്ട്. (എന്നു കച്ചക്കെട്ടിൽനിന്നു ചുരിക എടുത്തു പാമ്പിനെക്കൊന്നു ചുരപ്പാത്രത്തിൽനിന്നു വെള്ളമെടുത്തു മൂർച്ഛിതയായ ദേവിയെ ക്ഷാളനം ചെയ്തിപ്പിച്ചു കമിഴിന്റെ ഇലകൊണ്ടു വീശുന്നു.

ദേ— (മന്ദം മന്ദം കണ്ണുതുറന്നു നോക്കിട്ട്) ഇദ്ദേഹം എന്തെങ്കിലും രണ്ടാളിൽനിന്നു രക്ഷിച്ച മഹാനഭാവനല്ലയോ?

ദുർഗ്ഗ— അതേ. അതേ. മററാരാണ് ഇങ്ങനെയുള്ള കാര്യത്തിൽ സമർത്ഥനായിട്ടുള്ളത്.

ദേ— (പതുക്കെ എഴുന്നീറ്റു ലജ്ജയോടും ഭയത്തോടുംകൂടെ വൃക്ഷം മറഞ്ഞു നിൽക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗ— (നോക്കി അഭിചാഷപുരസ്സരം അടുത്തുചെന്നിട്ട്)

രതിയെപ്പോൽ മോഹകരീ

രമയെപ്പോൽ ലക്ഷണങ്ങൾ തികയുന്നോൾ

ഏണാക്ഷിയേതെടോ നീ?

എന്തിനു വന്നീവനേ ചരിക്കുന്നു?

(ൻ)

ദേ— (ഭയവിനയങ്ങളോടുകൂടെ) മഹാഭാഗ! കേൾക്ക. ഞാൻ

വിഭവത്തോടും പതിയോടും വേർപിരിഞ്ഞിട്ട്, പതിയെ
ത്തിരഞ്ഞ് അഗതിയായിട്ട് ഈ വനത്തിൽ ചുറ്റുകയാണ്.
ദിഗ്— അങ്ങനെയോ? എന്നാൽ ഭവതിക്കു വിഭവവും പതി
യും ഗതിയും ഉണ്ടാകണം? (അല്പനേരം ഗ്രാമത്തെ അവ
ലംബിച്ചിട്ട്) ഭദ്രേ! ഞാൻ ഒരു രഹസ്യം പറയാം കേൾക്ക.

ഭേ— പറയുക.

ദിഗ്— പുഷ്പരമഹാരാജാവു ദമയന്തിയിൽ ആസക്തചിത്ത
നാകുകൊണ്ട് ഒരു ദിക്കിലും ഇരിപ്പില്ലാതെ നായാട്ടെന്ന ഭാ
വത്തിൽ ഈ വനത്തിൽ വിഹരിക്കുവാൻ കല്പിച്ചു നിശ്ചയി
ച്ചിരിക്കുന്നു.

ഭേ— (സ്വഗതം) ഇതും മറ്റൊരു ആപത്താണെന്നു തോന്നു
ന്നു. വിധിപോലെ വരട്ടെ. (പ്രകാശം) പിന്നെ?

ദിഗ്— അല്പയോ സന്ദരി! ഭവതിക്കു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ മഹാ
വിഭവനായ അദ്ദേഹത്തിന്നു ഞാൻ ഭവതിയെ സമർപ്പിക്കാം.
ഭവതിക്കു ദമയന്തിയുടെ സപത്നിയായിരിക്കുകയും ചെയ്യാം.

ഭേ— ഞാൻ അങ്ങനെയുള്ളവളല്ല.

ദിഗ്— എന്നാൽ നമുക്ക് അനുരൂപയായിരിക്കുന്നു. ഇതു
കേൾക്ക,

വരാംഗി! നീയെന്നെ വരിച്ചു, ലക്ഷം
കിരാതികൾക്കൊക്കെയധീശയായി;
ഒരാൺകിടാവെ പ്രസവിച്ചു നന്നായ്
ധരാതലേ വാഴുക നൂറുവർഷം.

(൧൦)

ഭേ— (ജഗുസ്സയോടെ) കഷ്ടം! കഷ്ടം! കേൾക്കുവാൻ പാടില്ലാ
ത്ത വാക്കുകളെ കേൾപ്പിക്കുന്നതെന്തിന്?

ദിഗ്— ഇത് എന്തുകൊണ്ട് കേൾക്കുവാൻ പാടില്ല?

ഭേ— കേൾക്ക, നിങ്ങൾ എന്റെ പിതാവാണ്.

ദിഗ്— (ആശ്ചര്യത്തോടെ) എങ്ങനെ?

ഭേ— നിങ്ങൾ മഹാദയത്തിൽനിന്ന് എന്നെ രക്ഷിക്കുന്നിമി

ത്തം പിതാവായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ശ്രുതിയിലും ഇങ്ങനെതന്നെ ഘോഷിച്ചിട്ടുണ്ട്.

“ജനിതാ, വ്യപനേതാവും,
ജ്ഞാനമേകുന്ന വൃദ്ധനും,
അന്നഭാതാ, ഭയത്രാതാ—
വിവരഞ്ചും പിതാക്കളാം”

(൧൧)

ദിഗ്— (പരിമാസപൂർവ്വം) ഇക്കണക്കിനു ഭർത്താവുതന്നെ ഭവതിയെ ഭയത്തിൽനിന്നു രക്ഷിച്ചാലോ? അത്രമാത്രമല്ല, “യദന്യാം ജായതേ പുനഃ” എന്ന പ്രമാണംകൊണ്ടു ഭാര്യയും മാതാവിനെപ്പോലെ അനന്ദഭോഗ്യ എന്നു വരുമല്ലോ? അതുകൊണ്ട് അർത്ഥമില്ലാത്ത ഈ പഴമകളൊന്നും പറയാതെ നമ്മുടെ ഗൃഹത്തിലേക്ക് ഇപ്പോൾ തന്നെ നടക്കൂ. നമ്മുടെ അധീനത്തിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന നിനക്കു മറ്റൊരാൾ ഗതിയുമില്ല.

ദേ— (ഭയത്തോടും അനന്ദത്തോടുംകൂടെ) മഹാത്മൻ! പഴമകൾ ഇരിക്കട്ടെ. പരദാരങ്ങളെ അഭിലഷിക്കുന്ന മനുഷ്യൻ ധർമ്മത്തിൽനിന്നു ഭ്രംശിക്കുന്നില്ലേ?

ദിഗ്— അതിനൊന്നുണ്ട്,
ലുബ്ധകന്മാരായി ഞങ്ങൾ
പരസ്പരീലോലരാകയാൽ
ആ രീതിക്കന്യസംഭോഗ—
മാചാരം തന്നെയായി, മേ.

(൧൨)

ദേ— (ജഗദുപയോടെ) അപ്പോൾ നിനക്കു ഗമ്യഗമ്യങ്ങളിലെ വിധിനിഷേധങ്ങൾ അറിഞ്ഞുകൂട?

ദിഗ്— അങ്ങനെയല്ല. കേൾക്കൂ.

ആരോമലാംഗിയൊരു നാരിയടുത്തിടുമ്പോ—
ഉാരോർത്തിടുന്നതവൾ ഗമ്യഗമ്യമെന്നും?

മാരോൽക്കടജപരമുദിച്ചുയരുന്ന നേരം

സാരോപദേശവിധിയെങ്ങു, നിഷേധമെങ്ങു? (൧൩)

ദേ— അയ്യോ!, ഞാൻ കരങ്ങിന്റെ കയ്യിൽ അകപ്പെട്ടു. ഇനി എന്തെല്ലാം ഭവങ്ങൾ അനുഭവിക്കേണമെന്ന് അറിയുന്നില്ല.

ശ്ലോ— അല്ലയോ ഭയശീലേ! ഭവതിയെ ഞാൻ ഒട്ടും പീഡിക്കയില്ല. കേൾക്ക.

കുസുമശയ്യ രചിച്ചതിലുല്പസൽ-

കിസലയങ്ങൾ വിരിച്ചുഥ പീലിയാൽ

ലസിതദ്രുഷണമങ്ങണിയിച്ച ഞാൻ

ഭവദഭിഷ്ടമശേഷവുമേകിടാം. (൧൪)

അത്രതന്നെയല്ല,

ധവളതൂങ്ങുകൾ മാലകളാക്കിടാം

നവമതാംമധു, മാംസവുമേകിടാം

ന്ധരിയിലും ദരിയിങ്കലുമായ്ക്കി-
ച്ചരിയൊരാത്തിയിവൻ തവ പോക്കിടാം. (൧൫)

ദേ— (സകോപം) എടാ മൂവ്! എന്താണ് നീ ഇങ്ങനെ അസംബന്ധം പറയുന്നത്?

ശ്ലോ— മൂലേ! ഇതിലെന്താണസംബന്ധം? എന്നാൽ നിന്റെ തലമുടിക്കു പിടിച്ചുവലിക്കുമ്പോൾ നിനക്ക് ഇതു കാര്യമായി തോന്നും.

ദേ — (കോപത്തോടുകൂടെ) എടാ ഭർമ്മാമി! സുപ്തമുഖത്തിൽ നിന്നു സുഖമുതിക്കുധീനയായിരുന്ന എന്നെ ഉദ്ധരിച്ച് ഇങ്ങനെയെല്ലാം നിബ്ബന്ധിച്ചിട്ട് ഇനി തലമുടിക്കു പിടിക്കുവാൻ പോകുന്നോ? എന്നാൽ നിന്നെ ഒരു ക്ഷണംകൊണ്ടു ഞാൻ ഭസ്മമാക്കിക്കളയും.

ശ്ലോ— ഓ!, ഞാൻ അധികം പേടിച്ചു! നീ ഒരു വീരനാരിയാണെന്നു തോന്നുന്നുവല്ലോ?

ദേ— ഞാൻ ഒരു വീരപതിവ്രതനെ എന്നു നീ മനസ്സിലാക്ക.

ദുർഗ്ഗ— ഞാനറിയും സ്ത്രീകളുടെ പാതിവ്രതം. ഇങ്ങനെ പറയുന്ന എത്ര പെണ്ണുങ്ങൾ കറേ കഴിയുമ്പോൾ നമ്മുടെ വശത്തിൽ പെട്ടിരിക്കുന്നു. അല്പം ക്ഷമിക്ക. കോപിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ല. നിന്റെ കണ്ണുകൾ രാത്രിയിൽ കോപിച്ച പലിയുടെ കണ്ണുകൾ പോലെയും തീക്കനലുപോലെയും എരിഞ്ഞു കാണപ്പെടുന്നുവല്ലോ? നല്ല ശിക്ഷ! ഈ നിൽക്കുന്നതു ദുർഗ്ഗസേനനാണെന്നു നീ നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

ദേ— നീ ദുർഗ്ഗസേനനോ ദുർഗ്ഗസേനനോ ആകട്ടെ ദുഷ്ടമൃഗമേ! നിന്റെ കഥയേ എനിക്കു കേൾക്കേണ്ട.

ദുർഗ്ഗ— (കോപോദ്ദേഹത്തോടുകൂടെ “കട കട” എന്നു പല്ലു കടിച്ചുകൊണ്ടു മുടിക്കുപിടിക്കുവാൻ ഓടിയടക്കുന്നു.)

ദേ— അയ്യോ ദൈവമേ! എന്നെ രക്ഷിക്കണേ! (എന്നു നിലവിളിക്കുന്നു) (ആകാശത്തിൽ മുഴങ്ങുന്ന മേഘമണ്ഡലത്തിൽ നിന്ന് ഒരിടിവാൾ വീഴുന്നു)

ദേ— (പതുക്കെ എഴുന്നീറ്റു സകുന്തലം) പാവം! ഇതാ ഈ കാട്ടാളൻ ഇടിവാളേറ്റു മരിച്ചിരിക്കുന്നു. “അത്യൽക്കടൈ പുണ്യപാപൈരിഹൈവ ഫലമസ്തേ” എന്നു പ്രാചീനന്മാർ പറയുന്നതു ശരിയാണ്. ഇപ്പോൾ എന്തുചെയ്യട്ടെ? ഇവിടത്തന്നെ നിൽക്കുന്നതായാൽ ഇവന്റെ കൂട്ടർ എന്നു ഉപദ്രവിക്കും. അതുകൊണ്ടു മറ്റൊരു വനത്തിലേക്കു പോകാം. (എന്നു ഭയത്തോടുകൂടി പോയി)

(അനന്തരം പുഷ്പരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

പുഷ്പരൻ— ആവൂ! കാട്ടാളന്മാരെയെല്ലാം വളരെ ഭൂരിഭാഗത്തിൽ പറഞ്ഞുകുറിച്ചു മൃഗയാ പ്യാജത്തോടുകൂടി നാം ഇതാ പ്രിയതമയുടെ അധിവാസഭൂമിയായ ഈ വനപരത്തിൽ വന്നുചേർന്നു. ദുർഗ്ഗസേനൻ കാലഗതിയിൽ അകപ്പെട്ടുപോയെ

കിലും കുമാരന്മാരെ വാക്കിനെ വിശ്വസിച്ചു് ഈ ചന്ദനത്തോപ്പിൽ പ്രിയതമയുടെ സമാഗമത്തെയും പ്രതീക്ഷിച്ചു നില്ക്കും. (എന്ന ശിലാതലത്തിൽ ഇരുന്നു ചുറ്റും നോക്കി സസന്തോഷം) ഈ വനാന്തരാളം അതിരമണീയമായിരിക്കുന്നു.

പൂമരമിയലും കാടിയു

പുഷ്പേഷുവിനുള്ളൊരായുധപ്പുര താൻ

മാമുനിമാരിതിലെങ്ങനെ

മദ്മെന്യേ യോഗമാൻ വാഴുന്നു? (൧൬)

(ഉൽക്കണ്ഠയോടുകൂടെ സ്മരിച്ചിട്ട്)

ആരും കേറാത്ത കാട്ടിൽ കഠിനവിധിവശാൽ,

കാന്തനും കൈവെടിഞ്ഞു-

ജ്ജ്വലപ്പുണ്ഡരീകാശിത്തലയിലിരുന്നിരീ-

ക്ഷിക്കുവാൻ യോഗമായാൽ

കൈരണ്ടും ചേർത്തു വക്ഷസ്സതിലവളെയെന്ന-

ചേററമേററം പുണർനം

സൈപരം മാധുര്യമേല്പോരധരമതു നക-

ന്നീടുവേൻ മന്ദമന്ദം. (൧൭)

(പുരോഭാഗത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു്) അഹോ! ഭഗവാനായ ചന്ദ്രശേഖരൻ പ്രസാദിച്ചു. ആ മത്തകാശിനി കലഹംസി നിയെപ്പോലെ മന്ദഗമനയായിട്ട് ഇതാ ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ വരുന്നു. യഥേഷ്ടം എന്തെങ്കിലും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടുവരട്ടെ. ഞാൻ ഈ മരങ്ങളുടെ മറപററി നിന്നുകൊള്ളാം.

(എന്നു് അങ്ങനെ നിൽക്കുന്നു)

(അനന്തരം ദൈത്യസമേതം ആലപിച്ചുകൊണ്ടു ദേവി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദേവി— ഹാ! നാഥ! അങ്ങ് എന്നെ ഏതുനിലയിലാക്കി വിളിക്കുന്നു? (വിചാരിച്ചിട്ട്)

കമിതാവിനൊടൊരുമിച്ചു

കാമിനി ശോഭിക്കുകയുള്ള ലോകത്തിൽ;

കാമുകനില്ലാഞ്ഞെന്നാ-

ലാമുകിൽമുടിയേത്തമറ ചെടിയല്ലോ. (൧൮)

പുഷ്പ— (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ) പറഞ്ഞതു പരമാത്മമത്രെ.

ദേ— (സംഭ്രമോദ്വേഗങ്ങളോടുകൂടെ തിരിഞ്ഞുനോക്കിട്ടു സ്വഗതം) അയ്യോ! ഘാതകനായ പുഷ്പരനോ? ഈ ഉപദ്രവം ഏതുവഴിക്കു വന്നുകൂടി? എന്തുചെയ്യട്ടെ? എന്റെ പാതിവ്രത്യത്തെ രക്ഷിക്കുവാനുള്ള ഉപായമെന്ത്? (പ്രകാശം) അയ്യയ്യോ! ഈ വഴി മുഴുവനും മുളക്കുളതാകുന്നു. (എന്നു മടങ്ങി ഏതാനും ചുവടുകൾ നടന്നിട്ടു വള്ളിക്കെട്ടിൽ മറഞ്ഞുനിൽക്കുന്നു)

പുഷ്പ— (സംഭ്രമസമേതം അടുത്തുനിന്നിട്ട്)

തളിരൊളി വിലസിതഗാത്രേ!

താമരനേത്രേ! യിതെന്തൊരാശ്ചര്യം?

മാമകമനസി വിളക്കും

നീ, മറയാനെത്തു നോക്കിൽ നിന്നധുനാ? (൧൯)

ചിരകാലമായിട്ടു ഭവതിയെത്തന്നെ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നമുക്ക് ഇതൊരു സുഭിന്നമായിത്തീർന്നു.

കാന്താരമാനും, ബഹുദുർഗ്ഗശയാനം പിന്നെ-

ക്കാന്താനപേതമരുളുന്നൊരു നിന്നെയീഞാൻ

ഹന്താശ്ച വിട്ടിടുകയോ മധുരായതീ! നിൻ

പിന്താങ്ങിവൻ; തെളിവിധനു വസിക്കേടോ നീ. (൨൦)

ദേ— (സ്വഗതം) ഈ സംബോധനം തന്നെ ഇവന്റെ കൈയിലുത്തെ ധ്വഞ്ചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. (പ്രകാശം) ഇപ്രകാരമുള്ള ഭീനാവനം രാജാവിന്നു യുക്തംതന്നെ.

പുഷ്പ— (ചരിതോഷസമേതം കൈശ്ചുറ്റിക്കൊണ്ട്)

ഭാരിദ്വം മുത്തകാലത്തകരുണമവനാൽ
 തൃക്കയായിട്ട, താനേ
 ഘോരാരണ്യത്തിലിന്നെന്നിന്നു തന്ന മുഴുവൻ
 മൃപനം ചെയ്തിടുന്ന?
 സാരം സൗന്ദര്യവും നൽ തരുണിയുമയേ!
 വ്യത്ഥമാക്കാതെ കാനേ!
 സംരാജ്ഞീ പട്ടമേററങ്ങമരുക സുഭഗേ!;
 ഞങ്ങൾ ഭാസാനുഭാസർ. (൨൧)

ഭേ— തൃജിക്കപ്പെട്ടവളായാലും, ഭൂഖിതയായാലും എന്തുതന്നെ ആയാലും ഞാൻ ശീലത്തെ അഭിലഷിക്കുന്നവളാണ്. ചക്രവർത്തിനി പദത്തിൽ എന്നുവേണ്ട ത്രൈലോക്യാധിപത്വത്തിൽ പോലും എനിക്ക് അഭിലാഷമില്ല. അങ്ങ മഹാരാജാവല്ലേ? ഇതൊന്നു കേൾക്കണേ.

പുഷ്പ— പറയാം, ഞാൻ കേൾക്കുവാൻ സന്നദ്ധനായി നിൽക്കുന്നു.

ഭേ— ഇല്ലേ, വൻ നരകം പരാംഗനകളെ-
 ലാമ്ബല്ലനായ് തൊട്ടിടിത്?

പുഷ്പ— കല്യേ! നിന്റെ വിധോഗമേ നരകമി-
 ണ്ണന്തും ന മേ നാരകം.

ഭേ— ഏല്പാം നല്ലറിവുള്ള നീ, മതിമറ-
 ന്നേന്തേവമോതീടുവാൻ?

പുഷ്പ— തപസ്സാവണ്യമദാസ്യമായ ഭൂവനേ
 സൽബോധവാനാരുവാൻ? (൨൨)

ഇതുംകൂടി കേൾക്ക.

വരാംഗീ നാടും വിട്ടുടവിയിൽ മതിഭ്രാന്തണകയാൽ
 വരാ,ഭീനൻ കാന്തൻ മുഹൂരവനെയോർത്തെന്നിനഴൽ തേ?

ഭേ— വിരാഗൻ വാഴട്ടേ ഗഹനമിതിലോ, ഗേഹമതിലോ
 വിരാജിക്കാസ്സോഭം വിപദിസുധിനിൽ ഭൂതിയതിലും.

പുഷ്പ— ഭദ്ര! ഭവതി ഭർതൃപ്രണയത്തെ വേണ്ടുവണ്ണം സൂചിപ്പിച്ചു.

ദേ— ലോകത്തിൽ പതിവ്രതകളെല്ലാം ഇങ്ങനെതന്നെയാകുന്നു.

പുഷ്പ— എവളാണ് പതിവ്രതയായിട്ടുള്ളത്? ഇത് ഒരു വെറും ഭോഷ്കമാത്രമാകുന്നു.

ദേ— എന്തുകൊണ്ട്?

പുഷ്പ— ഒക്കായ്കയാൽ പരസ്ഥം

കയ്യലണയ്ക്കാൻ, മനുഷ്യൻ നിസ്സഹരായ്

ലാക്കണയാത്തതു മൂലം

മൈക്കണ്ണികളൊക്കയും പതിവ്രതകൾ. (൨൪)

ദേ— (സരോഷം) എന്താണിങ്ങനെ അസംബന്ധം പറയുന്നത്

പരം ലോഭാദ്വത്താൽ പരവശകളായുണ്ടു ചിലപേർ,

പരം സ്തംഭിക്കു, കാൽച്ചെറുവിരലുകൊണ്ടും സുചരിതാ,

പരത്വാപീഠസ്രീജനമതിനുശീലം ഹി ശരണം,

പരാസുതപം പ്രാപിക്കിലുമിളകിടാ ഞാൻ സുചരിതാൽ.

പുഷ്പ— അല്ലയോ ഗുണവതി! ഇങ്ങനെ പരിഭവിക്കരുതേ.

രുഗ്ബായോപഹതൻ മഹേഷധീയണ-

ഞ്ഞാശ്വാസമേന്തുന്നപോൽ

പൂബാണാത്തിയിതേവരേബ്ബവതിയെ-

ച്ചൊല്ലിസ്സഹിച്ചേനഹം

നീ വാമേ! പ്രണയം വെടിഞ്ഞവിനയം

കാണിക്കുകിൽ ചൊല്ലേടോ

കാ വാ മേഗതി?, ഹന്ത ഹന്ത! ഹന്തനാ-

യ്ക്കീരുന്ന ഞാനോമലേ!

(൨൩)

ദേ— (യൊത്സാമഷ്ടങ്ങളോടുകൂടെ) കേൾക്കൂ. ഗതിയെന്തെന്നുപദേശിക്കാം.

പോയാലേ മതിയാകരുള്ളു തടവിൽ

സ്നേഹൻ, നരപുത്രപമു-

ണ്ടായാലായവനാശ്രയം കഴുവു,മാ-

മന്ത്രാംഗനോൽക്കണ്ഠയാൽ

ഭോ! യാനം തവ നാരകേ പശുസമം

ധർമ്മങ്ങൾ കൈവിട്ടെഴും

നീയാണോ മനുജാതപാലക? നമോ!

ധിഷ് ധിഷ് മഹാകഷ്ടമേ!

(൨൭)

അത്രതന്നെയല്ല,

ഇരമനിക്കൽ സുകൃതമുള്ളും വൃത്തിപാരം പരത്തു-

ന്നാമന്നന്മാരരുളുകിലതേപ്പോലെ ലോകം നടക്കും;

ആമട്ടങ്ങും സുതരൊടുസമം മന്ത്രിരെക്കാത്തിരിപ്പൂ,

ക്ഷേമം വിട്ടാൽ പശുസമ! നിനക്കെന്തു രാജതപമയ്യോ!

പുഷ്പ— ശ്രീതി കടുവാണെങ്കിലും ഭവതി പറയുന്നതിൽ സത്യമുണ്ട്. പക്ഷേ നാമെന്തുചെയ്യുന്നു? കർത്താവും കാരയിതാവും ആയ കാമദേവൻ പ്രബലതരനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇതിന്നും മൂലം ഭവതിതന്നെയാകുന്നു.

ദേ— അങ്ങനെയൊക്കെങ്കിൽ അനന്തകാരിയായ അവനെ പരിത്യജിച്ചിട്ട് ഇങ്ങനെ ചെയ്യൂ.

പുഷ്പ— എങ്ങനെ?

ദേ— എന്റെ പ്രാണവല്ലഭനെ അന്വേഷിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന് എന്തൊരു സമർപ്പിച്ച് അദ്ദേഹത്തിനെത്തന്നെ ഭജിക്കുക.

പുഷ്പ— (അവമാനത്തോടുകൂടെ) നമ്മെപ്പോലെയുള്ളവർക്ക് അവനെ ഭജിച്ചിട്ട് എന്താണ് കാര്യം?

ദേ— കേൾക്കൂ,

നേരമുള്ളും നളഭൂപനെസ്സതതവും

സേവിപ്പതാരുന്നു തൊ--

ഓ രാജാവു കീർത്തിമാൻ, നിധിയുതൻ

ശീലത്തിനും പാത്രമാം

പോരാട്ടങ്ങളിലോ പ്രഹരനിപുണൻ

വിജ്ഞാപനീയൻ ജനൈ,-

രാട്ടം ധർമ്മജ്ഞാനം തൃജിക്ഷമവനം-

ണ്ടാകാരമൊന്നജപലം.

(൨൯)

പുഷ്പ— (സവിമർശം) നമുനെ അനുവർത്തിക്കുന്നവനു കീർത്യാ
 മികളും അന്യന് ആകാരമാത്രോജ്വലനയും ഫലങ്ങളാണെ
 ന്ന കല്പിച്ചു “നിധിയുതൻ”ാദി വിശേഷണങ്ങളുടെ ആദ്യക്ഷര
 സ്ഥാനത്ത് “ആ”വണ്ണാഭേദവും നിശ്ചയിച്ചു. “ആധിയു
 തൻ” ഇത്യാദിയായ നിഗ്രഹാർത്ഥങ്ങളെയും വൃത്തിപ്പിച്ചു
 കൊണ്ട് ഇവൾ എന്നെ തുണവൽ ഗണിക്കുന്നുവോ? (വീ
 ണും വിചാരിച്ചു ആത്മഗതം) എന്നാലും ഇവളെ ഇ
 പ്പോൾ കോപിപ്പിച്ചുകൂട. ചാടുവാക്യങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു
 വശീകരിക്കണം. ഇങ്ങനെയൊക്കട്ടെ (പ്രകാശം) അല്ലയോ
 മുശേല! കഴിഞ്ഞുപോയ നമുനെക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കാതെ കാ
 ലോചിതമായതിനെക്കുറിച്ച് ആലോചിക്കുക.

ഇല്ലാ ഗ്രാസം ലഭിക്കാ,നവന ഗതിയുമി,-

ശ്ലേന്തിടുന്തു ഗരം, ഞാൻ

കല്പേ! നിൻ പ്രാപ്തി മോഹാഗത,നഖിലജന-

ങ്ങൾക്കു ഗന്തവ്യനും ഞാൻ,

എല്ലാക്കും ഗേയമാണെൻ പുകൾ, നിപുണതയും

ഗേയമെങ്ങും, നിനക്കും

കല്പേ! ഗാതവ്യനീ ഞാൻ;

ഭേ— കിതവ! മതി, ചിലയ്ക്കാതെ ഗേഹം വ്രജിക്ക. (൩൦)

പുഷ്പ— (സാവമാനം) ഓ! ഇവൾ, “ഗേഹം വ്രജിക്ക” എന്ന
 ഉക്തിഭംഗികൊണ്ട് “ഗ”കാരത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തിൽ “ഹ”
 കാരത്തെ ചേർക്കുക എന്തിനെന്നെ അർത്ഥാന്തരത്തെ ചരകി

പിഴിട്ട് “ഇല്ലാ ഹ്രാസം ലഭിക്കാനവൻ” “ഹതിയുമില്ല”
എന്നിടത്തു “ഹരം” ഇത്യാദികളാൽ നളനെ പ്രശംസിക്കുകയും “മോഹാഹതൻ” “ഹന്തവ്യൻ” ഇത്യാദികളാൽ നമെ നിന്ദിക്കുകയും വകവെക്കാതെ സംസാരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. (കോപത്തോടുകൂടെ വാക്ടൂരിക്കൊണ്ടു്) എടി ധിക്കാരി! രാജാക്കന്മാരെ അധിക്ഷേപിക്കുന്നവളേ! നിന്റെ കഥ ഞാൻ ഇപ്പോൾ കഴിക്കാം.

ഭേ— (സഹഷം കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ടു്) രാജാവേ! തിരുമേനി എന്റെ പ്രിയനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

പുഷ്പ— സുന്ദരി! സത്യത്തിൽ ഞാൻ ഭവതിയുടെ പ്രിയനാകുന്നുവോ?

ഭേ— എന്തിന്നു സംശയിക്കുന്നു?

പുഷ്പ— (സോല്ലാസം) ഇന്ന് എനിക്കു വിധി അനുകൂലമായും ഞാൻ കൃതാർത്ഥനായും തീർന്നിരിക്കുന്നു. അല്ലയോ ഭണ്ഡനീതേ! നിനക്കു നമസ്കാരം. (വിശ്വാസപൂർവ്വം അടുത്തുചെന്നിട്ടു്) സുന്ദരി! വളരെക്കാലമായി ഭവതി എന്റെ പ്രിയതമയായിരിക്കുന്നു. ഭവതിക്കു ഞാൻ ഇന്നു പ്രിയതമനായതെങ്ങനെ?

ഭേ— അങ്ങു് ഖർഗ്ഗംകൊണ്ടു് എന്നെ നിഗ്രഹിച്ചു് ഇനിയൊരു ഭവത്തിന്നിടവരുത്താതെ എനിക്ക് ഉപകാരം ചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ.

പുഷ്പ— (നിരാശയോടെ) അഹഹ! വാശംഗികൊണ്ടു ഞാൻ വഞ്ചിതനായിപ്പോയി. ഇനി എന്താണുപായം? (വിചാരിച്ചിട്ടു്) ഇവൾ സാമോപായംകൊണ്ടുതന്നെ വശീകരിക്കപ്പെടേണ്ടവളായി കാണപ്പെടുന്നു. മറ്റൊരുവിധത്തിലായാൽ സാധിക്കുന്നതല്ല. പ്രാചീനവചനവും അങ്ങനെതന്നെ.

“താനേ വരും കവിതയും

മാനേലും മിഴിയും, വരും;

ആനയിച്ചാൽ ബലം കൈക്കൊ-

ണ്ടപ്പോൾ നീരസമാന്നിടും”

(൩൧)

അതിനാൽ എന്തു സൂത്രം പ്രയോഗിച്ചാണ് ഇവളെ പാ
ട്ടിലാക്കേണ്ടത്? (ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു)

(അണിയറയിൽ)

അല്ലയോ അല്ലയോ മഹാ പതിവ്രതാശിരോമണേ! ഭവ
തിക്കു നമസ്കാരം. ഭവതി പാതാളഗംഗയെപ്പോലെ എവിടെ
ഒളിച്ചിരുന്നു? എന്റെ പ്രതൃഷ്ഠത്തിൽ ആഗമിച്ചാലും.

പുഷ്പ— (കേട്ടിട്ട്) അല്ല! മഹഷിയായ വാമദേവനാണല്ലോ
ഉച്ചത്തിൽ പറയുന്നത്. (അണിയറയിലേക്കു നോക്കിയിട്ട്)
അദ്ദേഹം ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ വരുന്നു. എന്തിനാണദ്ദേഹം വ
ന്നത്? എന്റെ ഉദ്ദേശം തെറ്റിക്കാനാണെന്നു തോന്നുന്നു.
കഷ്ടം! കഷ്ടം! വൈദികന്മാർ അവസരമറിയാത്തവരാണ
ല്ലോ. ആട്ടെ, ഇദ്ദേഹം ഇവളോട് അല്ലനേരം സംഭാഷ
ണം ചെയ്തിട്ടു പോയ്ക്കൊള്ളട്ടെ. പിന്നെ ഞാൻ തിരിച്ചുവ
ന്നിട്ടു പ്രിയതമയോടു സംഗമിക്കുന്നുണ്ട്. (ഇപ്രകാരം ഭിന്ന
തയോടെ ചുറ്റിനടന്നിട്ട് പോകുന്നു.)

ദേ— എട്ടാമതൊരു ശനി വന്നു. ഇവിടെ വക്രമായാൽ വള
രെ കഷ്ടമാകും. അതിനാൽ മറെറൊരു സ്ഥലത്തേക്കു പോ
കാം. (എന്ന് അധികം ഭയപ്പെട്ടു ചുറ്റും നോക്കുന്നു)

(അനന്തരം വാമദേവൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

വാമ—(അല്ലയോ അല്ലയോ മഹാപതിവ്രതാശിരോമണേ!

ഇത്യാദി യഥാപൂർവ്വം പറയുന്നു)..

ദേവി— (കണ്ടിട്ടു ചേരിച്ച് അകലുന്നു)

വാമ— (കണ്ട്) അയ്യോ ദേവി എന്നെക്കണ്ട് ഇങ്ങനെ ഭയ

പ്പെട്ടവളെന്നുപോലെ പോകുന്നതെന്ത്? വല്ലവരും ഭയപ്പെട്ടുത്തിയതുകൊണ്ടായിരിക്കണം.

“കന്യാ ഭൂതകുളീതനു
കംബളം കാഞ്ചീലം വരും”

എന്നാണല്ലോ പ്രാചീനവചനവും. ആകട്ടെ ഭേദിയെ പ്രസാദിപ്പിക്കാം. അല്ലയോ മാതാവേ! വാമദേവമഹാഷിയായ ഞാൻ ഭവതിയെ ദർശിച്ചു ആത്മാവിനെ പരിശുദ്ധമാക്കുവാൻ ആഗമിച്ചിരിക്കുന്നു. (കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്)

അഗപ്രവരപുത്രിനിന്നിലരുളുന്നു, നീയേകയാം ജഗജ്ജനനി; നിന്റെ സന്നിധിലഭിക്കയാലേ ഞാൻ വിയത്തടിനിയിങ്കൽ മാരുതനണച്ചുപുല്ലെന്ന പോ-

ലതീവപരിശുദ്ധയായിട്ടു മവസ്ഥയേൽക്കുന്നു; തേ. (ന.൨) ഭേവി— (ആശ്വാസത്തോടും വിശ്വാസത്തോടുംകൂടെ അടുത്തു ചെന്നിട്ട്) മഹാദേവ! മഹാദുഃഖഭാഗിനിയായ മേയന്തി നമസ്കരിക്കുന്നു.

വാമ— ഭേവി! ഭവതിക്കു സകല മംഗലവും ഭവിക്കട്ടെ. ഭവതിയുടെ വിചരങ്ങളെല്ലാം ദിവ്യദൃഷ്ടകൊണ്ടു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ദുഃഖിക്കരുത്. വിധിവിഹിതം അനുഭവിക്കണമല്ലോ. പൂർണ്ണമായും അങ്ങനെയെന്ന പറയുന്നു.

“നാരായണൻ തിങ്കൾ ചൂഡൻ
നാന്മുഖൻതാൻ നിലിമ്പരം
ശിരോരേഖയെ മാളീടാൻ
ശക്തരാകുന്നതല്ലരോ”. (ന.൩)

അതുകൊണ്ടു കറുപ്പുകാലംകൂടി ക്ഷമിക്കണം. എല്ലാം ഭവതിക്കു ഹിതമായിത്തീരും.

ഭേവി— മഹാമുനേ! എനിക്കു ഹിതമോ അഹിതമോ വന്നു കൊള്ളട്ടെ, ആ മഹാനുഭാവന്റെ അവസ്ഥയെന്തെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല.

വാമ— അതെല്ലാം ഞാൻ സ്വപ്നമായി കാണുന്നു. ഭവതിയെ കാണിച്ചുതരികയും ചെയ്യാം. ഏതാനും ദിവസങ്ങളുംകൂടി കണ്ണമടച്ചു കഴിക്കുക.

ദേവി— ഇപ്രകാരമുള്ള മഹാസങ്കടത്തിലും അവിടുത്തെ ശാസനങ്ങൾക്കു പാത്രീഭൂതയാകാൻ തരം വന്നതിനാൽ ഞാൻ അത്യന്തം സന്തോഷിക്കുന്നു.

വാമ— അതേ, ഈശ്വരൻ ഭവതിയുടെ ഈ സങ്കടാവസ്ഥകളെല്ലാം നശിപ്പിച്ചു മംഗലം ഉണ്ടാക്കും. (തോൽസഞ്ചി തുറന്ന്) ഈ അംഗരാഗവും പുഷ്പഫലങ്ങളും ഈ പീതാംബരവും ഭവതി സ്വീകരിച്ചാലും.

ദേ— (സവിനയം) വലിയ അനുഗ്രഹമായി. (പീതാംബരം നോക്കി നൂരണയോടുകൂടെ) വളരെ വിലപിടിക്കുന്ന ഈ മഞ്ഞപ്പട്ട് എവിടെനിന്നു വാങ്ങി?

വാമ— ഉണ്ണുവഴുത്തികളായ ഞങ്ങൾക്കു പട്ടുകച്ചവടവും മറ്റുമുണ്ടോ? ഇതു കിട്ടിയപ്രകാരം കേൾക്കുക:— ഒരിക്കൽ ഞാൻ ദർശനം കൊണ്ടുവരുവാൻ വനാന്തരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ചില പക്ഷികൾ ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽനിന്ന് എന്റെ പുരോഭൂമിയിൽ തന്നെ ഇട്ടതാണ്.

ദേ— (തൊണ്ടയിടിവിക്കൊണ്ട്) ഹാ, മഹാരാജ! ഹാ, ചന്ദ്രവംശാലങ്കാരമേ! ഹാ പ്രാണനാഥാ! അന്ന് അവിടുന്ന് ഇതു ഭൂല്യമായിരുന്നു. ഹാ പീതാംബരബന്ധോ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ അംഗസംഗം ലഭിക്കാതെ കൊടുങ്കാട്ടിൽ വീണുപോയ നിനക്കും എനിക്കും, പരിണാമം ഒരുപോലെ ശോചനീയമായിത്തീർന്നു.

വാമ— ദേവി! അതെല്ലാം ദിവ്യദൂഷിനാൽ അറിഞ്ഞു ഞാൻ എടുത്തു സംഗ്രഹിച്ചതാണിത്. ഇന്ന് എന്റെ ഭാരം തീർന്നു. ദേവി! ഭവതി അനുവദിക്കുന്നതായാൽ ഞാൻ സമാപ

നേഷ്ടിയെ പരിസമാപിച്ച യാഗശാലയെ വിട്ടു ഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിക്കാം.

ദേ— ഭഗവാൻ വ്രതസ്ഥിതനാകുന്നുവോ?

വാമ— പിന്നെയോ?

ദേ— അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ വ്രതമധ്യത്തിൽ ഇങ്ങോട്ടു പോന്നതെന്തിന്?

വാമ— ദേവി!, കേട്ടാലും; ഞാൻ ആപ്തോയാമം എന്ന യാഗം തുടങ്ങി. ഇന്നയ്ക്കാണ് അവളുത്സാനം നിശ്ചയിച്ചിരുന്നത്. അങ്ങനെ ഋതപിക്കുകയായ വസിഷ്ഠ, ജാബാലി, കാശ്യപാദികൾ നിഷേധിച്ചു.

ദേ— നിഷേധിക്കുവാൻ എന്തു കാരണമുണ്ടായി?

വാമ— “പതിവ്രതകളുടെ സാന്നിധ്യം തന്നെയാണ് അവളുടെ എന്നത്. അവരുടെ ദർശനമോ, ശതാവളതങ്ങൾക്കു തുല്യവുമാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ ഭൈമി ധനുശ്ശതാന്തരാള സന്നിഹിതയും തദ്രൂപം പ്രാപ്തവും ആയിരിക്കെ വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങുന്നതെന്തിന്” എന്നിങ്ങനെ.

ദേ— ഇതു വാത്സല്യംകൊണ്ടു പറഞ്ഞതാണ്.

വാമ— അതല്ല, അരുന്ധതിയും ഇതിനെ അനുമാദിക്കുകയാണുണ്ടായത്.

ദേ— (ലജ്ജാവനതമുഖിയായി നിൽക്കുന്നു.)

വാമ— എങ്ങനെ എങ്കിലും ഞാൻ തപദ്രൂപാവളതംകൊണ്ടു പരിശുദ്ധനായി. ഇതാ ഗൃഹത്തിലേക്കാണിനി. (എന്നു പോയി.)

ദേ— (ശിരഃകമ്പത്തോടുകൂടെ) അഹോ! മഹഷികൾ മഹാനഭാവന്മാർ തന്നെ. ഇവരുടെ സാന്നിദ്ധ്യം നിമിത്തം കീരി, പാമ്പു മുതലായ ജന്തുക്കൾ പോലും ജാതിവൈരം വെടിഞ്ഞ് അന്യോന്യം സ്നേഹഭാവത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നതായി കാ

ണന്നവല്ലോ. അന്യവനത്തിലെ സ്ഥിതി എനിക്കറിഞ്ഞുകൂട.
 ട. ഏകാകിയായി ഞാൻ എങ്ങനെ യാത്രചെയ്യേണ്ട?

(വിചാരമഗ്നയായി നിൽക്കുന്നു)

(അനന്തരം സംഭ്രാന്തയായ മിത്രാദിനി, തിരനീക്കി പ്രവേശിക്കുന്നു)

മിത്രാദിനി— ഓ!, ഞാൻ വളരെ ദൂരത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ എന്റെ ഭയം തീർന്നു. ഞാൻ ഇന്നു വളരെ ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ എങ്ങാനും ആരുമറിയാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടി രാവിലെ പോകാം (എന്നു ചുറ്റിനടക്കുന്നു)

ദേ— (കണ്ടു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) ഭദ്ര! ഇങ്ങോട്ടു വരൂ.

മിത്രാ—(പേടിച്ചു പിൻമാറി, കണ്ടിട്ടു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) ആശ്ചര്യം! എനിക്കു സന്തോഷിക്കുവാൻ ഒരു സ്ത്രീയുടെ സഹായം കിട്ടി.

ദേ— എനിക്കും അങ്ങനെതന്നെ.

മിത്രാ— (അടുത്തുചെല്ലുന്നു)

ദേ— (നോക്കിട്ട്) ഭവതി നിശ്ചയിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. എവിടെ നിന്നോ അധികം വേദിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു.

മിത്രാ— മഹാഭാഗേ! കേൾക്കൂ, ഞാൻ ഈ കൊടുങ്കാറ്റിൽ കൂടി വരുമ്പോൾ ഒരു കാട്ടാളൻ എന്റെ സർപ്പസപ്തം അപഹരിച്ച് എന്നെത്തടഞ്ഞു.

ദേ— അയ്യോ കഷ്ടം! കഷ്ടം! എന്നിട്ട്?

മിത്രാ— പിന്നെ, അവൾ എന്നെ വശീകരിക്കുവാൻ അടുത്തപ്പോൾ ഞാൻ ഓടി ഓടി വളരെ അകന്നുകൂടുന്നു.

ദേ— അത് ഉചിതമായിപ്പോയി. ഭവതി സമത്വമെന്നു. ഇപ്പോൾ എവിടെ പോകുന്നു?

മിത്രാ— ചേദിപുരത്തിലേക്ക്.

ദേ— ചേദിപുരം അറിയുമോ?

മിത്രാ— എന്റെ ജന്മഭൂമിയെ ഞാൻ അറിയില്ലേ?

ദേ— ആദ്യം, ഭവതി പോകുന്നത് ഏതുവഴിക്കാണ്?

മിത്രം— ഇ ചിടൈനിന്നു സോമഗിരിയും, ഭൂതതീർത്ഥവും, മഹേന്ദ്രമണ്ഡപവും കടന്നിട്ടു ചേദിപുരത്തിലേക്കു പോകും.

ദേ— അതിഭയങ്കരമായ ഈ ഭഗ്ഗമാഗ്ഗത്തിൽകൂടി തനിച്ചു പുറപ്പെട്ടതെന്തിന്?

മിത്രം— നാളെ ബുധനാഴ്ചയാണ്. ചേദിപുരത്തിൽ ഒരു വലിയ ചന്തയുണ്ട്. ആ ചന്തയ്ക്കു കച്ചവടക്കാർ പോകുന്നത് ഇതിലേയാണ്. ഞാനും അവരോടുകൂടി പോകും.

ദേ— കൊള്ളാം. എന്നാൽ എന്നെയും ചേദിപുരത്തേക്കു കൊണ്ടുപോകാമോ?

മിത്രം— ഭവതി പോരുമെങ്കിൽ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചിട്ടു കൊണ്ടുപോകാമല്ലോ.

ദേ— ആയ്യേ! ഭവതി എന്റെ പ്രിയസഖിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഭവതിയെ ഞാൻ എന്റെ സഹോദരിയെപ്പോലെ സ്നേഹിക്കുന്നു.

മിത്രം— ഞാനും അപ്രകാരം തന്നെ. (രണ്ടുപേരും കൈകൾ കൈ പിടിച്ച് ആലിംഗനം ചെയ്ത് ഇരിക്കുന്നു.)

ദേ— സഖി! ഭവതിയുടെ പേരെന്താണ്?

മിത്രം— മിത്രാദിനി എന്ന്.

ദേ— സഖി മിത്രാദിനി! ഭവതിക്കു വിശക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. ഈ ഫലങ്ങൾ ഭക്ഷിക്ക. അലങ്കാരങ്ങളും ഇല്ലല്ലോ. ഇതാ ഈ പൂക്കളെക്കൊണ്ട് അലങ്കരിക്ക. വസ്ത്രവും വളരെ ജീർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു!. ഈ മഞ്ഞപ്പട്ട് ഉടുത്തുകൊൾക. ഏകവേണീവ്രതസ്ഥയായ എനിക്ക് ഇവകളെക്കൊണ്ട് ഒരു കാര്യവും ഇല്ല. എന്ന് എല്ലാം കൊടുക്കുന്നു)

മിത്രം— (പരിതോഷപുരസ്സരം സ്വീകരിച്ചിട്ട്) സഖി! ഈ മാതിരിയുള്ള ഒരു പട്ടു കല്പിച്ചുതന്നതിനാൽ ഭവതി ഒരു മഹാരാജ്ഞിയായിരുന്നെന്ന് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. മററാകാൻ

ഇതിന്നു സാധിക്കുക? അതിനാൽ സഖി ആരാണു്? എവിടെനിന്നു വരുന്നു?

ദേ— മിത്രാദിനി! എന്റെ ദുരിധിവിലാസം ഭവതിയെയും അറിയിച്ചിട്ട് എന്താണ് പ്രയോജനം? എന്നാലും സഖീ സ്നേഹംകൊണ്ടു ഞാൻ പറയാം. ഞാൻ വിഭവങ്ങളിലും നിഷ്ഠാശങ്ങളിലുംനിന്നു ഭ്രമിച്ചു നിസ്ഥനായ ഭർത്താവിനാൽ പരിത്യക്തയും ആയിട്ടു ദുരിധിവിലാസത്താൽ വനങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരുത്തിയാകുന്നു.

മിത്രാ— എന്നാൽ ഭവതി നൈഷധിയാണല്ലോ?

ദേ— അതേ; അത്ര ഭവതിയുടെ രാജ്യവും വൃത്തിയും അറിഞ്ഞാൽ കൊള്ളാം.

മിത്രാ— ഞാൻ വളരെക്കാലമായിട്ടു പുഷ്പരമഹാരാജാവിന്റെ ഭവനത്തിൽ സകലാന്തഃപുരാധികാരിണിയായിരുന്നു.

ദേ— അവൻ നായാട്ടിനെന്നും പറഞ്ഞു് ഈ വനത്തിൽ വന്നു സ്രീലമ്പടനായിട്ടു ചുറ്റിനടക്കുകയാണു്. പിന്നെ. പിന്നെ?

മിത്രാ— (സ്വഗതം) അദ്ദേഹം ഇവിടെ എങ്ങാനും ഉണ്ടെങ്കിൽ ഞാനും ഇവൾക്കു പ്രതീകാരം ചെയ്യാം. (പ്രകാശം) പിന്നെ ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹം എന്നെ വിജനത്തിൽ വിളിച്ചിട്ടു് “മിത്രാദിനി! ഭവതി കണ്ഡിനനഗരത്തിൽ ചെന്നു് ഉക്തിചാതുര്യംകൊണ്ടു ത്രൈലോക്യസുന്ദരിയായ ദമയന്തിയെ എന്നിൽ അനുരക്തയാക്കിത്തീർക്കണം. അതിന്നു ഭവതിക്കു് ആയിരം നിഷ്ഠുരങ്ങൾ തരാം” എന്നു പറഞ്ഞു.

ദേ— (സ്വഗതം) വരട്ടെ, വഴിയേ മുഴുവൻ മനസ്സിലാക്കാം. (പ്രകാശം) എനിട്ട്?

മിത്രാ— ഉടനെ ഞാൻ കണ്ഡിനത്തിൽ എത്തി ഭൈമീഗൃഹത്തിന്റെ ദൂരത്തിൽ വെച്ചു് എന്നെ കാവൽക്കാർ തടുക്കുവാൽ മടങ്ങിപ്പോന്നു. ധനലോഭംകൊണ്ടു് “മഹാരാജാവേ! എന്റെ വാക്കിനാൽ ഭൈമി ഭവതിയെ വരിക്കു

വാൻ തീർച്ചയാക്കിയിരിക്കുന്നു” എന്നു പറഞ്ഞ് അദ്ദേഹത്തിനോടു സമ്മാനം വാങ്ങി.

ദേ— (തലകുലുക്കിക്കൊണ്ട്, സ്വഗതം) ഇതു വിചിത്രമായ കഥ തന്നെ. (പ്രകാശം) പിന്നെ?

മിത്രാ— തദനന്തരം ദമയന്തീസ്വയംവരത്തിൽ ഭൂതന്മാരാൽ ക്ഷണിക്കപ്പെട്ട പുഷ്കരൻ കണ്ഡിനത്തിൽ ചെന്നെങ്കിലും ഭൈരവ കടാക്ഷിക്കുകപോലും ചെയ്യാത്തതിനാൽ മിന്നനായിട്ടു മടങ്ങിയവൻ എന്നെ വിളിച്ച് “എടീ! എടീ! കള്ളംപറയുന്നവളേ! നീ എന്നെച്ചതിച്ചില്ലേ?” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഭോഷ്യപ്പെട്ട് എന്റെ കാതും മുക്കം ചെയ്തി എന്നെ നഗരത്തിൽനിന്നു പുറത്തിറക്കിക്കളഞ്ഞു.

ദേ— (കണ്ടിട്ടു ദയയോടെ) അയ്യോ! ശരിയാണ്. തോഴിക്കു കാതും മുക്കമില്ല. പിന്നെ പിന്നെ?

മിത്രാ— അവിടന്നു കാനനമാഗ്നിയിലൂടെ പുറപ്പെട്ട് ഏകാകിനിയായി വരുമ്പോൾ കിരാതരാജാവായ ഭഗ്ഗ്വേനന്റെ അധീനത്തിൽ അകപ്പെട്ടു വളരെക്കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടി. അവൻ ഇടിവെട്ടുകൊണ്ടു മരിച്ചു. ഉടനെ അവന്റെ കിരാതിനി എന്നെ അവിടെന്ന് ഇറക്കി വിട്ടു. അങ്ങനെ വരുമ്പഴിക്ക് ഒരു കിരാതൻ എന്റെ മുതലുകളെല്ലാം തട്ടിപ്പിരിച്ചു. ഈ വിധത്തിലാണ് ഞാൻ ഇവിടെ വന്നുചേർന്നത്. ഇങ്ങനെയാണ് എന്റെ കഥ.

ദേ— (സ്വഗതം) ഈ സാദ്ധ്യത എനിക്കുവേണ്ടിത്തന്നെയാണല്ലോ. ഈ സങ്കടങ്ങളെല്ലാം സഹിച്ചത്. (പ്രകാശം) നമ്മൾ രണ്ടുപേരും ആപന്നകൾ തന്നെ. (ആ സ്ഥിതിക്ക്) ആരോടാണ് സങ്കടം പറയുവാനുള്ളത്? സന്ധ്യാകാലം അതിക്രമിക്കുന്നു. അതിനാൽ നമുക്കു സമീപത്തുള്ള നദിയിൽ ചെന്നു സന്ധ്യയെ ആരാധിച്ചിട്ടു മടങ്ങിവരാം.

മിത്രം— എനിക്കു ക്ഷീണം അധികമായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇവിടെത്തന്നെ വിശ്രമിച്ചുകിലോ?

ദേ— അങ്ങനെയൊക്കട്ടെ.

മിത്രം— തോഴി! വേഗം വരണം!

ദേ— അങ്ങനെയെന്നെ. (എന്നു പോയി)

മിത്രം— വള്ളിക്കുടിയിനുള്ളിൽ അടിച്ചുവാരി ഇളംതളിരുകൾക്കൊണ്ടു രണ്ടു കിടക്ക വിരിച്ചു വാതുക്കൽ കാത്തു നിൽക്കുന്നു.

(അനന്തരം പുഷ്പരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

പുഷ്പ— (വ്യസനത്തോടുകൂടി)

ശൂരൻ മാരൻ, മനതാർ

കൂരവുകളാൽ തുളച്ചതെന്തിനോ?

എന്നകതാരിലിരിപ്പോ-

രേണാക്ഷിയെ വെല്ലുമെങ്കിലൊക്കട്ടെ. (നൃ) (൩൪)

(ചുറ്റും നോക്കിട്ട്) അഹോ! സന്ധ്യാസമയം കഴിഞ്ഞു പോയി. എന്തെന്നാൽ ഭിക്ഷകളൊന്നും ആലോകനത്തിന്നു വിഷയമാകുന്നില്ല. (മുൻഭാഗത്തേക്കു നോക്കിട്ട്) ഹാ! എന്റെ പ്രാണപ്രേയസി ഇതാ അരികത്തുതന്നെ നിൽക്കുന്നു. (എന്ന് അടുത്തുചെല്ലുന്നു)

മിത്രം— (കണ്ടിട്ടു വള്ളിക്കുടിയിനുള്ളിലേക്കു പോകുന്നു)

പുഷ്പ— (വേഗം അടുത്തുചെന്നു തോളിൽ കൈ വെക്കുന്നു)

മിത്രം— (മൗനം അവലംബിച്ച് അധോമുഖിയായി നിൽക്കുന്നു)

പുഷ്പ— (സ്വഗതം) അഹോ! ഇവൾ അനുകൂലയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. (ഇങ്ങനെ നല്ലവണ്ണം നോക്കി ആമോദത്തോടും അനന്യത്തോടും കൂടെ) അയി! പ്രിയതമേ!

നൽക്കാട്ടു പൂക്കളുമണിഞ്ഞു നിസർഗ്ഗശോഭ-

കൈക്കൊണ്ടു മേനി കനകാംശുകമിട്ടുമുടി

ഇക്കണ്ണമാൻ വേത! “വാസകസജ്ജ”യായി

നിൽക്കുന്നു നീ, ശയനയുഗമിതെന്നിനയ്യോ! (൩൭)

സന്നിപാതംകൊണ്ടേ ശമശയ്യയായി ഭവിക്കയുള്ളൂ എന്ന
ശാസ്ത്രത്തെ അനുസരിക്കയാണെങ്കിൽ അങ്ങനെയാകട്ടെ.

(ചുബുക്കത്തിൽ—താടിമേൽ, കരംകൊണ്ടു സ്പർശിക്കുന്നു.)

മിത്രം— (വേഗം എഴുന്നീൽക്കുന്നു)

പുഷ്പ—(എഴുന്നീറ്റു ഗാഢാലിംഗനം ചെയ്തിട്ട്) പ്രിയേ! ഞാൻ
ധന്യയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

മിത്രം— (ഉതറി ഏതാനും ചോടുകൾ നടക്കുന്നു)

പുഷ്പ— പിന്നാലെ ചെന്നു വസ്ത്രാഞ്ചലത്തിൽ പിടിച്ചു
കൊണ്ട്,

കാന്തേ! കപയാസി?, കപഭര-

താന്തേ! യിരവിൽ, കതുഹലാക്രാന്തേ!

ഞാന്തേ സവിധേ-നിൽക്കാം

കിന്തേ ഭയവും കിമേവമവിനയവും? (൩൮)

അതിനാൽ പ്രേയസി! പ്രസാദിക്കണേ. പ്രസാദിക്കണേ!

നമുക്കു നമ്മുടെ കൂടാരത്തിലേക്കു പോകാം. (എന്നു തോളിൽ
കൈവച്ചു മിത്രാദിനിയോടുകൂടി പോയി)

(അനന്തരം ദേവി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദേ— അയ്യോ! സന്ധ്യാവന്ദനപരവശയായ ഞാൻ സമയാതി
ക്രമം അറിഞ്ഞില്ല. കൂരിരുട്ടാകയാൽ വളരേനേരം നട

ന്നിട്ടും സ്ഥലം കണ്ടെത്തുന്നില്ല. (നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്)

ഓ! ഞാൻ വഴിതെറ്റി മറൊരാളുവനത്തിൽ അകപ്പെട്ടി
രിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ എന്താണ് നിവൃത്തി? പ്രിയസഖിയോ

യ മിത്രാദിനി എന്നെ തിരഞ്ഞു തിരഞ്ഞു വളരെ ബുദ്ധിമു
ട്ട് അനുഭവിച്ചിരിക്കണം. എവിടെയാണ് ഒന്നു വിശ്രമി

ക്കേണ്ടത്? ഈ രാത്രി എങ്ങനെയാണ് കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടത്?

(ചാൾപങ്ങളിൽ നോക്കിട്ട്) എന്താണ്, അവിടെയവിടെ

വിളക്കുകൾ തെളിയുന്നുണ്ടോ? അല്ല, കാട്ടുതീയുമാണ്. (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഓഹോ! മനസ്സിലായി. വണിക്കാത്മന്റെ സമീപത്താണ് ഞാൻ എത്തിയിരിക്കുന്നത്. (മുൻഭാഗത്തേക്കു നോക്കിട്ട്)

കൊന്തവല്ലം, കടം തോറെറാരു വയറു, മഹോ

തൂങ്ങിനിൽക്കുന്ന ചുണ്ടും,

എന്തെന്നില്ലാതെ വണ്ണിച്ചിലവു തടി കണ്-

ക്കൊത്ത വല്ലാത്ത മെയ്യും,

ഉന്തകണ്ണും പിശാചാനനവുമൊരു കണ്-

കാലിൽ നല്ലാനകൂപ്പും

മണ്ണും ചേരുന്നൊരുത്തൻ മദഭിമുഖമണ്-

ഞ്ഞത്തിടുന്നാരിവൻ പോൽ?

(നമ)

അതിനാൽ ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഈ മരങ്ങളുടെ ഇടയിൽ മറഞ്ഞുനില്ക്കട്ടെ. (എന്ന് അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നു).

(അനന്തരം കൈവിളക്കും പിടിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു പുരുഷൻ പ്രവേശിക്കുന്നു).

പുരുഷൻ — പാളയങ്ങളൊക്കെ ഞാൻ പരിശോധിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ മൃഗബാധയൊ; ചോരബാധയൊ ഒരിടത്തും ഉണ്ടായില്ല. ആളുകളൊക്കെ ഉറങ്ങുകയാണ്. അതിനാൽ ചില വാല്യക്കാരെ കാവൽനിർത്തിയതിനുശേഷം എനിക്കും ഒന്നുറങ്ങണം. (ചുറ്റും നോക്കിട്ട് ഭയത്തോടുകൂടെ) മരം മറഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന ഇവർ ഏതാണ്? ഒരു കള്ളിയാണെന്നു തോന്നുന്നു. (നോക്കി ധൈര്യത്തോടുകൂടെ) വരട്ടെ മനസ്സിലാക്കാം. (എന്ന് അടുത്തുചെന്നു വലിയശബ്ദത്തിൽ) എടീ! നീ ഏത്? രാത്രിയിൽ ധനവാന്മാരായ കുച്ചവടക്കാരുടെ കൂടാരത്തിനടുത്ത് ഒളിച്ചിരിക്കുന്നതെന്തിന്?

ദേവി— (ചേടിച്ചു മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നു)

പുരുഷ— (കോപിച്ചു വടി ഓങ്ങിക്കൊണ്ട്) എടീ! പറയൂ അല്ലെങ്കിൽ നീ അടികൊള്ളും.

ദേവി— (ചേടിച്ചു വിറയ്ക്കുന്നു).

പുരുഷ— സത്യമായിട്ട് നീ കള്ളിയാണ്. നിന്നെ കെട്ടിത്തൂങ്ങിത്തൊൻ രാണാവിൽ എല്പിക്കും.

ദേവി— (തൊണ്ടയിടിഞ്ഞുകൊണ്ട്) ഞാൻ കള്ളിയല്ല,

പുരുഷ— പിന്നെ നീ ആർ?

ദേവി— വഴിതെറ്റി ഇവിടെ വന്നുപോയതാണ്.

പുരുഷ— നീ എവിടെ പോകുന്നു?

ദേവി— വണിക്കാത്മനോടുകൂടെ ചേദിപുരത്തിൽ പോകുന്നു.

പുരുഷ— നല്ലവണ്ണം നോക്കി കോടമയിൽക്കൊണ്ടിട്ട് എന്നാൽ നമ്മുടെ പാളയത്തിലേക്കു വരൂ.

ദേവി— എനിക്കു പരഗ്രാഹത്തിൽ പോകാൻ പാടില്ല.

പുരുഷ— നീ വലിയ പതിവുതയാണെന്നായിരിക്കും? സ്രീകണ്ഠ
ടെ പാതിവ്രതമൊക്കെ ഞാൻ അറിയും. കേൾക്കൂ,

സപീയകൾ, സാമാന്യകൾ, പര-

കീയകളും ഞറുഞറുപേരൊപ്പം

പ്രതികലമെൻ നയനാന്ത-

പ്രതീക്ഷണം ചെയ്തു നിൽക്കുന്നു.

(നവ്യ)

ദേവി— നീയും സുന്ദരനാണെന്നൊ കൊണ്ടുവരുന്നത്?

പുരുഷ— (ആക്ഷേപഭാവത്തിൽ) സൈന്യമുണ്ടാകൊണ്ടു കായ്കമെന്ത്? കേട്ടാലും,

ഇണം, പ്രജ്ഞ, വംശം, സുരൂപം, വിവേകം

ഗണിക്കേണ്ടതാംശീലമീവണ്ണമെല്ലാം

ഇണങ്ങുന്നതായാലുമായാളെയായും

പണക്കാരനോളം കണക്കാക്കുകില്ല.

(നവ്യ)

പ്രിയേ! ഭവതി സുന്ദരിയും അശരണയും ആകുന്നുവല്ലോ നാമോ ശതകോടീശപരനായ ഭനദാസന്റെ പുത്രനായ ക-

മദാസനാകുന്നു. ഭവതി, നമ്മുടെ പ്രേയസിയും സഖൈ
ശ്വശ്വരങ്ങളുടേയും ഇശ്വശ്വരിയും ആയി ഭവിക്കുക. (അനന്തരം
ഗതോടുകൂടെ നോക്കി)

ശോണാംഭോജസുഗന്ധമെന്തിനു ഭവ-

നിശ്വാസമേല്ക്കും വിധേയ

വീണാലാപവുമല്ലാമാം ചെവിയിൽ മേ

വീണെങ്കിൽ നിൻഭാഷിതം,

കാണാൻ കൊള്ളുകയില്ല മൗകതികമതും

നിന്മേനികണ്ടാൽ, സുര

സ്രീണാം പള്ളികളെന്തിനെനിലയി! തേ

പ്രേമം ഭവിച്ചിടുകിൽ? (൪൦)

ദേവി— (വൈകുണ്ഠത്തോടുകൂടെ) ഹാ! പരമേശ്വര! എന്തെന്ന
ഇത്രമാത്രം കഷ്ടപ്പെടുത്തേണമോ? ഇവിടെ വന്നിട്ടു ഞാൻ
കള്ളിയുമായി. കണ്ടമാത്രയിൽതന്നെ ചലന്മാരാൽ ഈ വ
ണ്ണം അവമാനിതയും ആയി.

കാമദാസൻ— ഞാൻ നിനക്കു ചലന്മാരെയോ?

ദേവി— പരദാരത്തെ അഭിലഷിക്കുന്നവനല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ
ആരാണു് ചലൻ?

കാമദാ— മൂഢേ! നീ എന്തെന്ന നല്ലപോലെ അറിയില്ല. ഇങ്ങ
നെത്തുടങ്ങിയാൽ ഞാൻ നിന്റെമേൽ ബലംപ്രയോഗിക്കും.

ദേവി— (കോപം സ്പർശിച്ചിട്ട്) എന്നാൽ നീയും നിന്റെ ബന്ധ
ക്കളും ഉടനെ നശിച്ചുപോകും.

കാമദാ— (ക്രോധിച്ചു പല്ലുകടിച്ചിട്ട്) ധിക്കാരി! നിന്നെ ഇ
പ്പോൾ ഞാൻ കഴിച്ചേക്കാം. (ആകാശത്തിൽ ലക്ഷ്യം വ
ച്ചിട്ട് ഉറക്കെ) എടാ! എടാ! കള്ളൻ. കള്ളൻ. (അനന്തരം
കൈകളിൽ ആയുധങ്ങളും വിളക്കും ധരിച്ചുകൊണ്ടു സംഭ്രമ
ത്തോടുകൂടെ കരേ പുരുഷന്മാർ പ്രവേശിക്കുന്നു).

പുരുഷന്മാർ— സ്വാമി! സ്വാമി! കള്ളനെവിടെ?

കാമദാ— ഇതാ!, കള്ളന്മാരുടെ ഒരുകാരിയായ ഇവളെ വടികൊണ്ട് അടിച്ചു കയറുകൊണ്ടുകെട്ടി പാളയത്തിൽ കൊണ്ടുപോ.

(എല്ലാവരും ദേവിയെ ചുറ്റുന്നു)
(അണിയറയിൽ)

അയ്യോ! ഞങ്ങളെ കൊന്നോ! ഞങ്ങളെ കൊന്നോ!

രണ്ടായിരമുണ്ണു ചിലചെട്ടികളെച്ചുവിട്ടാൽ

കൊണ്ടാക്കിയന്തകപുരേ ചിലരെക്കരീന്ദ്രർ

പണ്ടും ഗുഹം സുതസുഖാദികളും വെടിഞ്ഞും-

കൊണ്ടന്തരിച്ചു ധനദാസനുമെത്രകഷ്ടം! (ര്‌മ)

കാമദാ— (കേട്ടിട്ട് സകുരുണം) അയ്യോ! എന്നെ ചതിച്ചു. അച്ഛനെ ആനകത്തി എന്നുകേട്ടതിൽ എന്റെ പ്രാണങ്ങൾ വെളിക്കുപോകവാൻ തുടങ്ങുന്നു. മന്ദഭാഗ്യനായ ഞാൻ ഇപ്പോൾ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്? ഈ പ്രേതത്തിനോടു സംസാരിച്ചു കാലംകളഞ്ഞ എനിക്ക് ഇപ്പോൾ പ്രേതകൃത്യാവസരമാണല്ലോ വന്നുകൂടിയത്. അയ്യോ അച്ഛാ! പത്രവത്സലനായ പിതാവേ! എന്നെ എങ്ങനെ ഉപേക്ഷിച്ചു? (എന്നു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു).

പുരുഷന്മാർ— അയ്യോ! അയ്യോ! ആന. ആന. (അനന്തരം സംഭ്രാന്തങ്ങളായി കുപിതങ്ങളായ ഗജങ്ങൾ പ്രവേശിക്കുന്നു. അയ്യോ അയ്യോ എന്നു നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാവരും ഓരോ വഴിക്ക് ഓടുന്നു. ഗജങ്ങൾ പിന്നാലെ ഓടുന്നു. എല്ലാവരും അകന്നുപോയി)

ദേവി— (നോക്കി കരുണാപൂർവ്വം) കഷ്ടം! ഇവരെ എല്ലാവരെയും ആനകൾ കത്തിക്കൊന്നു. ഹതാശയായ എന്നെ കാട്ടാനകൾക്കുകൂടി വേണ്ട. ഇനിയും ഇവിടെത്തന്നെനിന്നാൽ മരിച്ചിട്ടു ബാക്കിവല്ലചെട്ടികളും ഉണ്ടെങ്കിൽ അവർ എന്നെ ഉപദ്രവിക്കും. അല്ലെങ്കിൽ ഇവിടെ ഓടിനടക്കുന്ന

കള്ളന്മാർ ഉപദ്രവിച്ചു എന്നും വരാം. ഈ ഗാന്ധാസകാ
രത്തിൽ എവിടെ എന്നുവെച്ചാണ് പോകേണ്ടത്. (ചുറ്റും
നോക്കിട്ട്) മിന്നാമിനുങ്ങിയെപ്പോലെ അല്ലാപ്പം പ്രകാശി
ക്കുന്ന ഈ വിളക്കേതാണ്? (നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്) ആശ്ച
ര്യം! ഇതു വനമദ്ധ്യത്തിലുള്ള കാളീകോയിലാകുന്നു. ഇതിൽ
കയറി ദേവിയുടെ പിൻഭാഗത്തിലിരുന്ന് ഈ രാത്രി കഴി
ച്ചുകൂട്ടാം. (എന്ന് അപ്രകാരം ഭീതഭീതയായി സ്ഥിതിചെ
യുന്നു).

(അനന്തരം കൂടയന്ത്രങ്ങളോടുകൂടി കാട്ടാളന്മാർ പ്രവേ
ശിക്കുന്നു).

കാട്ടാളർ— (തുളിച്ചാടിനടന്ന് അട്ടമസിച്ഛിട്ട്)

മുഴുത്ത കുങ്കികൊമ്പുകൊണ്ടിഴുത്തിടുമ്പൊളേററിൽ
തഴക്കമാന്ന് കൊമ്പുപോൽ മെഴുത്തമേനിയുള്ള നാം
അരക്കരാം സ്വവംശജർക്കുമാരു മേദിനീ-

വരക്കുതാനരത്തകാടകന്നിലിന്നുട്ടുതായ്. (ര്‌൨)

(സന്തോഷസമേതം) ഈ കാടകത്തിൽ നാം സ്വപന്ത്ര
ന്മാരാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു നാം,

പരന്മാരെ വെല്ലും തലയ്ക്കുങ്ങു തല്ലും,
പരസ്രീയെ വീളും വരാസ്രുങ്ങളെയും,
കിരാത്യാശ്രിതന്മാര, രാത്രിയന്തകന്മാർ

ചരിക്കും വനത്തിൽ ഭുജിക്കും ശപമാംസം (ര്‌൩)

(വേഗേന കൂടയന്ത്രത്തിൽനിന്നു പിന്നോക്കം കൈകെ
ട്ടി പന്ത്രണ്ടുവയസ്സുള്ള ഒരു കുട്ടിയെ എടുത്തു ദേവിയുടെനേ
രെ നിർത്തി ധൂപദീപാദികളെ കാണിച്ച് എല്ലാവരും ദേ
വിയെ നമസ്കരിക്കുന്നു).

ഒരു കാട്ടാളൻ— (വേഗം വാളുയർത്തിക്കൊണ്ട്) കാട്ടുഭാരദൈ
വമെ! ഇതാ അടിയൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. മാനുഷരക്തംകൊ
ണ്ട് അടിയൻ ഇന്ന് അമ്മയെ പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.

ദേവി— (കണ്ടിട്ട് സകുരുണം) ശ്രുതമാക്കളായ ഇവർ ദുശ്ശ
കണ്ഠനും സുന്ദരനുമായ ഈ കുട്ടിയെ ബലികഴിക്കുവാൻ ഒരു
ങ്ങുന്നുവോ? ഇവരുടെ മൃഗഭക്തി നിഷ്പലമായിട്ടുള്ളതു ത
ന്നെ. ഹേ, ശ്രുതന്മാർ!

കുസുമധികസുകുമാരൻ

കുമാരനിവ, നിശിശോരനെക്കൊൽവാൻ

കർവാളോങ്ങിട്ടും തവ

കരമെങ്ങനെയിളകിടുന്നു? മുറിയാതെ (രർ)

അന്യൻ— എടൊവജ്രജംഘ! ഇവനെ വാളുകൊണ്ടു വെട്ടേ
ണ്ട. ഇവനെപ്പിടിച്ച് നമ്മുടെ ഭവനങ്ങളിൽ താമസിപ്പി
ച്ചിരിക്കെ കാൽക്കൊണ്ടിടുന്നതന്നെ വളരെ കുട്ടികളെ കൊ
ന്നിട്ടുള്ളതും, പിന്നെ നാം ഇവനെ ഇരിമ്പുകുട്ടിൽ ഇട്ടടച്ചു
തും അടിച്ചതും മറ്റും നീ മറന്നു പോയോ?

ദേവി— ഈ കുട്ടി ബലവാൻ തന്നെ. എന്നാലും വളരെപ്പേർ
കൂടിപ്പിടിച്ച് ബന്ധിക്കുകയാൽ ഇവൻ അസ്വതന്ത്രനായി.
മറ്റൊരാളുകിരാതൻ— അതിനാൽ ഇവനെ ഇരിമ്പുകമ്പികൊ
ണ്ടു കെട്ടി തീക്കണ്ഡത്തിൽ ഇട്ടു ദേവികു നിവേദിക്കാം.

അപരൻ— അങ്ങനെയല്ല. ഇവിടെ ദേവതോത്സവത്തിന്നു
വേണ്ടി നാട്ടിയിരിക്കുന്ന യന്ത്രമണ്ഡപത്തിന്റെ തുണിൽ
കെട്ടി നമുക്കു ചുറ്റുംനിന്നു പ്രവേശിക്കാം.

ഇതരൻ— ഇതെന്നിരിക്കു ബോധിക്കുന്നില്ല. ജീവനോടുകൂടിത്ത
ന്നെ ഇവന്റെ തോൽ ഉരിച്ച് ഇവനെ ബലികഴിക്കയാ
ണ് വേണ്ടത്.

വേദാന്തൻ— എടൊ, എടൊ മൃഗന്മാരെ! എന്തിനിക്കു
നെ ചിലക്കുന്നു? നമ്മുടെ പാരമ്പര്യക്രമംവിട്ടു മറ്റൊരാളി
ധത്തിൽ ബലികർമ്മം നടത്തുവാനോ നിങ്ങൾ ഭാവിക്കുന്നത്?
എന്നാൽ ഉഗ്രയായ ഈ ഭദ്രകാളി കോപിച്ചു നമ്മളെ ഭ
ഷ്ടീകരിക്കും. അതുകൊണ്ട് ഇവനെ ഒരടിക്കുകൊന്നു തല

യിൽ പന്തം കൊടുത്താം. (എല്ലാവരും ഭയത്തോടുകൂടെ “ശരിശരി” എന്നു സമ്മതിക്കുന്നു).

ദേവി— കഷ്ടം! കഷ്ടം! ഈ കരോരകർമ്മം ഞാൻ കാരണമെന്തായിവന്നു. എന്റെ ഹൃദയം പിളർന്നുപോകുന്നു. ഈ അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന കുട്ടിയെ ഇവന്റെ സ്വജനമാണ് കാണുന്നതെങ്കിൽ അവരുടെ ഹൃദയം കാലസ്സോടും പോലെ പൊട്ടിത്തകരാതെ ഇരിക്കയില്ല. ഞാൻ ഇതുകണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഇവനെ ഇതിൽനിന്നു രക്ഷിക്കുവാൻ ശക്തനാകുന്നില്ല.

(വിചാരിച്ചിട്ട്) ഞാൻ ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയല്ലേ? കാളീമന്ത്രിയിലെ വാളെടുത്ത് ഇവരെ നിഗ്രഹിച്ചാലോ? എന്നാൽ കുട്ടിരക്ഷപ്പെടും. അതു സാധിക്കാതെയാണ് പോകുന്നതെങ്കിൽ എന്റെ പാതിപ്രത്യുത്തിന്നു ഭംഗം നേരിടും. എന്റെ ഈ കരുത്തനകെട്ട സൗന്ദര്യമാണ് എനിക്കു പരമശത്രുവായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നത്. അതിനാൽ വിളക്കിലെ മഷിയും, മഞ്ഞളും, കങ്കുമവും മറ്റും അണിഞ്ഞു വിരൂപയായിട്ടു കർത്തവ്യകർമ്മത്തിന്ന് ഒരുങ്ങാം. (എന്നു കൊടുങ്കാളിയുടെ പശ്ചാൽഭാഗത്തു ചെന്നു അപ്രകാരമൊക്കെ ചെയ്യുന്നു)

പിന്നെ ഒരു കാട്ടാളൻ— (ചാടി എഴുന്നീറ്റു വാളെടുത്തിട്ട്) എടാ എടാ കുട്ടി! ഇന്നു നിന്റെ ജീവിതം അവസാനിച്ചു. നിന്നെ നമ്മുടെ ഭരതദേവതയ്ക്കു ബലികൊടുക്കുവാൻ പോകുന്നു. നീ വേണ്ടുന്നതെല്ലാം വിചാരിച്ചു ദേവിയെ നമസ്കരിക്ക.

ബാലൻ— (ദൈത്യപുരസ്സരം കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ഹാ ദേവി! ഞാൻ നിന്തിരുവടിയെ നമസ്കരിക്കുന്നു. ഹാ ജനനി ഭമയന്തി! ഹാ താത നമു! നിങ്ങളാൽ പരിത്യക്തനായ ഞാൻ ഇതാ ഇങ്ങനെ മരിക്കുന്നു. ഹാ ദേവ പരമേശ്വര! ഞാൻ മരിക്കുമ്പോൾ എനിക്കു പുണ്യങ്ങളായ ലോകങ്ങളെ തരണേ!

കാട്ടാളൻ— (വാൾ ഉയർത്തുന്നു.)

ദേ— (കേൾക്കുകയും കാണുകയും ചെയ്തിട്ട്) ഹാ ഹാ! ഈ ആത്മനാദം വത്സനായ ഇന്ദ്രസേനന്റെ തന്നെ. അത്യന്തം അസഹ്യമായ ഈ ആപത്തുകൂടി എനിക്കെങ്ങനെ സംഭവിച്ചു? കുട്ടിയെ കൊല്ലുന്നതും കണ്ടു ഞാൻ ജീവിതത്തെ ധരിക്കേണ്ടതെങ്ങനെ?

മരണാഭ വൃദ്ധവ്യാധൻ— (വരഗപാണിയായ കാട്ടാളനോട്) എടാ ഗ്രാവാദര! അല്പംകൂടി ക്ഷമിക്കുക. ഇനിയെങ്കിലും അവർ പുഷ്പരനിൽ അനുരാഗവതിയായി ഭവിക്കുമെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ഈ കുട്ടിയെ വിടുവിച്ചുകൊള്ളും.

ഗ്രാവാദരൻ— എടോ ഗ്രന്ധിലക! അവർ എങ്ങനെ അനുരഞ്ജിക്കും? അവർ പറഞ്ഞതോർമ്മിപ്പോ? “പരാസുതപഃ പ്രാപിക്കിലുമിളകിടാ ഞാൻ സുചരിതാൽ” എന്ന്. ഇതു രാജകല്പനയുമാകുന്നു.

ദേ— കഷ്ടം! വത്സന്റെ ഈ ആപത്തിനും ഞാൻ തന്നെ ആകുന്നു മൂലം. ഇപ്പോൾ എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്? (വിചാരിച്ചിട്ട്) കുട്ടിയെ കൊല്ലട്ടെ. എന്നാലും ഞാൻ പാതിവ്രത്യത്തെ ഉപേക്ഷിക്കയില്ല.

ഗ്രാവോ— (കുട്ടിയുടെ തല താഴ്ത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു വാൾ ഓടുന്നു)

ബാലൻ— അയ്യോ അമ്മേ! നിദ്രയായ നീ എവിടെ ഇരിക്കുന്നു? ഞാൻ നിഷ്കരുണമാകുംവണ്ണം ഈ ഘാതകന്മാരാൽ കൊല്ലപ്പെടുന്നു.

ദേ— (കേട്ടു നോക്കിക്കൊണ്ട് ഉദ്ദേഗത്തോടുകൂടെ) കുട്ടീ! ഭയപ്പെടരുതേ ഞാൻ ഇതാ വരുന്നു. (എന്ന് അലച്ചുയോടുകൂടെ കാളീഹസ്തത്തിൽനിന്നു വാളെടുത്തു ഹാ ഹാരവത്തോടുകൂടെ വേഗേന ഓടിയടക്കുന്നു; വികൃതയായ ദേവിയെക്കണ്ടു കുട്ടിയൊഴികെ എല്ലാവരും ഓടിപ്പോകുന്നു)

ദേ— (കുട്ടിയെ ആശ്വേഷിച്ചു മൂലാവിൽ ചുംബിച്ചു കെട്ടഴിക്കുന്നു)

ബാലൻ— (തൊഴുതിട്ട്) മഹാദേവി! ഭവതിയുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ ഞാൻ രക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നിൽ പൂർണ്ണമായ വാത്സല്യം ഉണ്ടെങ്കിൽ ഈ വാൾ എനിക്കു തരണേ!

ദേ— (ആദരവോടെ വാൾ കൊടുക്കുന്നു)

ബാലൻ— (വാൾ വാങ്ങി തൊഴുതുകൊണ്ട്) ദേവി! ക്ഷമിക്കണേ. ഉടനെ മടങ്ങിവന്ന ഭഗവതിയെ സേവിച്ചുകൊള്ളാം. (എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ആ കാട്ടാളന്മാരുടെ പിന്നാലെ ഓടിപ്പോയി.)

ദേ— (ശോകത്തോടുകൂടെ) അയ്യോ കഷ്ടം! കയ്യിൽ കിട്ടിയ എന്റെ ഓമനയെ ഞാൻ കളഞ്ഞുവല്ലോ. സ്രീകൾ മന്ദബുദ്ധികളാണെന്നു പറയുന്നതു വാസ്തവമാകുന്നു. ഞാൻ ശൂന്യഹൃദയതന്നെ. കുട്ടിക്ക് ആ വാൾ കൊടുക്കേണ്ടിയിരുന്നില്ല. കാട്ടാളന്മാരെ അനുഗമിച്ചു എന്റെ കുട്ടിക്ക് എന്തു സംഭവിക്കുമെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. ഈ വനത്തിനൊക്കെ പുറമെ ഇതും ഒരു വിശേഷവിധിയാണ്. കഴിഞ്ഞുപോയ കാര്യത്തിൽ ഇനി ഒന്നും ചെയ്യുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. (എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു)

(അനന്തരം തിരനീക്കിക്കൊണ്ടു സംഭ്രാന്തയായ മിത്രാദിനി പ്രവേശിക്കുന്നു)

മിത്രാദിനി— അയ്യോ! ഞാൻ പ്രാണാപായത്തിൽനിന്നു മോചിച്ചു എങ്കിലും ഓടി ഓടി വശംകെട്ടു. ഈ അമ്പലത്തിൽ കരേണേരും ഇരുന്നു തളച്ച് തീർത്തിട്ടു പോകാം. (എന്നു ചുറ്റിനടക്കുന്നു)

ദേ— (കണ്ടിട്ട്) അല്ലാ ഇത് എന്റെ പ്രിയസഖിയായ മിത്രാദിനിയോ? (എന്നു സംഭ്രമപരസ്സരം അടുത്തുചെല്ലുന്നു)

മിത്രം— (ദേവിയെ നോക്കി ഭയത്തോടുകൂടെ) ഇതെന്ത്? ഭൂതമോ വരുന്നത്? (എന്നു പേടിച്ചു വിറയ്ക്കുന്നു.)

ദേ— സഖി! എന്തിനു പേടിക്കുന്നു? ഭവതി എന്നെ മറന്നുവോ?

മിത്രം— (പ്രത്യഭിജ്ഞയോടുകൂടെ) ഞാൻ വിസ്മരിച്ചിട്ടില്ല. ഭവതി ഈ സ്ഥിതിയിലായതെങ്ങനെ?

ദേ— (ഓർത്തിട്ട്) ശരി. ഞാൻ ദുഷ്ജനഭയം നിമിത്തം ഈ വേഷം അണിഞ്ഞതാകുന്നു.

മിത്രം— ഇതു വേഗം കഴുകിക്കളയൂ.

ദേ— നേരം വെളുത്തുതുടങ്ങി. ഇപ്പോൾ ഗിരിനദിയിൽ പോയി പ്രക്ഷാളനം ചെയ്തു വരാം.

മിത്രം— അതു കൊള്ളാം.

ദേ— പ്രിയസഖി നീ എന്താണ് പരിഭ്രമിച്ചതുപോലെ നില്ക്കുന്നത്?

മിത്രം— എന്റെ കാര്യം ഒന്നും പറയേണ്ട. വൈകുന്നേരം നദിയിലേക്കു പോയിട്ടു ഭവതി മടങ്ങിവന്നില്ലല്ലോ. ഞാൻ ഭവതിയെത്തന്നെ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടു വഴിയും പിഴച്ചു മറ്റൊരു വനത്തിൽ അകപ്പെട്ടു ചുറ്റിത്തിരിഞ്ഞ് അയ്യോ എന്നു നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് ഓടിവരുന്ന ഒരു കൂട്ടം കാട്ടാളന്മാരുടെ വായിൽ ചെന്നു ചാടി.

ദേ— അയ്യോ, കഷ്ടം; കഷ്ടം; പിന്നെ പിന്നെ?

മിത്രം— പിന്നെ അവരാൽ കാണപ്പെടാതെ ആയ ഞാൻ വേഗം വള്ളിക്കടിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

ദേ— ദൈവം നിനക്കു ബുദ്ധിപ്രദാനം ചെയ്യൂ.

മിത്രം— അപ്പോൾ അവരുടെ പിന്നാലെ ചെറുഗമാത്രസഹായനായ ഒരു കുട്ടി ഓടിവന്ന് അവരെത്തുടങ്ങി. ഉടനെ ആ ബാലനും കാട്ടാളന്മാർക്കും തമ്മിൽ ഒരു ചെറുഗുരുതരം നടന്നു.

ദേ— അയ്യോ അവൻ വലിയ കഷ്ടകാലം നേരിട്ടു. അതിന്നു ശേഷം?

മിത്രം— പിന്നെ,

ചണ്ഡൻ കാലാഗ്നിതൃല്യൻ സരഭസഗതി കൈ-

ക്കൊണ്ടു വൈരിവ്രജത്തെ-

പ്ലണ്ഡം ഖണ്ഡം മുരിച്ചിട്ടവനിയിൽ നിപതി-

പ്പിച്ചു വൻകോപമോടെ

തിണ്ണു ഖരംഗം മുരിച്ചോരളവിലൊരുമര-

ക്കൊമ്പൊടിച്ചാസ്ഥയോടു-

ദുണ്ഡം ദോഹ്വീകൃതംകൊണ്ടവനരി നികരം

വെന്നു കീടങ്ങളെപ്പോൽ.

(൪൫)

ദേ— (സപ്രമോദം) പ്രിയസഖി! നീ സന്തോഷവർത്തമാനം കൊണ്ട് എന്നെ പീയൂഷവാരിധിയിൽ മുക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. പിന്നീട്?

മിത്രം— അപ്പോൾ അശ്വപാത്രവുമായി അശ്വിനീദേവകളെപ്പോലെ അതിസുന്ദരനായ രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാർ കുട്ടിയുടെ സമീപത്തു വന്നു “വത്സ! വത്ര വത്ര. നായാടുവാൻ ഞങ്ങളോടൊരുമിച്ചുപോനിട്ട് എവിടെയൊ തെറ്റിപ്പോയ നിന്നെ ഞങ്ങളുടെ ഭാഗ്യംകൊണ്ടു തിരിച്ചുകിട്ടി” എന്നി പ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് അവനെ ആലിംഗനംചെയ്തു. കുട്ടി അവരെത്തൊഴുതുകൊണ്ട് “അല്ലയോ മാതൃലഭനാരെ! കേട്ടാലും:— നായാടുവാൻ നിങ്ങളെപ്പിരിഞ്ഞു വളരെ അകന്നു പോയ എന്നെ പുഷ്പരൻ പറഞ്ഞയച്ചിട്ടു ചില കാട്ടാളന്മാർ ബലാൽ പിടിച്ചുകെട്ടി കാളീക്ഷേത്രത്തിൽ ബലിക്കൊടുക്കുവാൻ കൊണ്ടുവന്നു. ഉടനെ അവർ എന്നെ കൊല്ലുവാൻ ഒരുമ്പെട്ടു. അപ്പോൾ ദേവി പ്രത്യക്ഷിഭവിച്ച് എന്റെ കെട്ടഴിച്ച് ഒരു വാൾ തന്നു. അവിടെന്നു ഞാൻ അവരെ ഓടിച്ച് എല്ലാവരെയും കൊന്ന് ഇതാ നിങ്ങളു

ടെ പാദസന്നിധിയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു” എന്നു പറഞ്ഞു വീണ്ടും നമസ്കരിച്ചു. അനന്തരം അവരും അത്തുളപ്പെട്ടു “സാക്ഷാൽ ഈശ്വരൻ തന്നെയാണ് വത്സനെ രക്ഷിച്ചത്. വത്സന്റെ ദർശനം മൂലം ഈ ഭമഭമനന്മാരുടെ പ്രാണങ്ങൾ തിരിച്ചുവന്നു” ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ആ ബാലകനോടുകൂടെ സ്വപുരത്തിലേക്കു പോകയുംചെയ്തു. ഞാൻ ഇതെല്ലാം മറഞ്ഞുനിന്നു കണ്ടു കാട്ടാളന്മാരെ പേടിച്ച് ഓടി ഓടി ഇതാ ഇവിടെ വന്നുചേർന്നു.

ഭേ— എല്ലാം അറിഞ്ഞു സന്തോഷത്തോടെ ഇപ്രകാരം ഹിതമായ ഒരു വർത്തമാനം അറിയിച്ച ഭവതിക്ക് എന്താണ് ഒരു സംഭാവന ചെയ്യേണ്ടത്? അമൂല്യമായ ഇത് എന്റെ കൈക്ക് ഇണങ്ങുന്നില്ല. ഇതു ഭവതിക്ക് ഇരിക്കട്ടെ. (എന്ന് ഇടക്കെത്തണ്ടിൽനിന്നു രത്നവലയം ഉൾക്കൊടുക്കുന്നു)

മിത്രാ— (തൊഴുതു വാങ്ങിച്ചിട്ട്) തോഴി! ഭവതി എല്ലായ്പ്പോഴും പരമാർക്കു ശ്രേയസ്സുണ്ടാകുവാൻ അഭിലഷിക്കുന്നവളാകുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ വല്ലവരുടെയും വർത്തമാനം കേട്ടു വളരുന്നതെന്തിന്?

ഭേ— അതിരിക്കട്ടെ. ഇപ്പോൾ നമുക്ക് എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്?

മിത്രാ— ചേദിപുരത്തിലേക്കു പോകതന്നെ.

ഭേ— നിനക്കാരാണ് അവിടെ ഭ്രാന്തയമുള്ളത്?

മിത്രാ— അവിടെ എനിക്കു മനോഹരമായ ഒരു ഗൃഹം ഉണ്ട്. അതിൽ വയോവൃദ്ധരായ എന്റെ അമ്മയും എന്റെ ഉടപ്പിറന്നവൻ കോതമ്പുറവ വിൽക്കുന്ന ഭാഗ്യായനനും വാക്കുന്നുണ്ട്. ഞാനും അവിടേക്കാണ് പോകുന്നത്. തോഴിക്കും അവിടെ കുറെ ദിവസം എന്റെ വീട്ടിൽ താമസിച്ചു തിന്നശേഷം ഇഷ്ടപോലെ പോകാം.

ദേ— അങ്ങനെതന്നെയാകട്ടെ. രാജപുരുഷന്മാർ ഉള്ള ഭേശ
ത്തിലേ താമസിക്കാൻ പാടുള്ളു. ഇപ്പോൾ രക്ഷിക്കട്ടെ!
(എന്നു ചുറ്റിനടന്നു രണ്ടാളും പോയി)
ഏഴാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

എട്ടാമങ്കം.

(അനന്തരം ഒരു രാജപുരുഷൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)
രാജപുരുഷൻ— (ഉരുളപഭാഗത്തിലേക്കു നോക്കിട്ട്) അല്ല!
നേരം ഉച്ചയായി. പുതിയ വിരുന്നുകാരനുമായി ഓരോ
വെടികളും പറഞ്ഞിരുന്നതിനാൽ സമയം പോയതറിഞ്ഞി
ല്ല. ഇനി വേഗം വ്യവഹാരശാലയിൽ ചെന്നു റിക്കാർട്ടുക
ളൊക്കെ ശരിപ്പെടുത്തി വയ്ക്കട്ടെ. സ്വന്തം കായ്ക്കത്തിനുവേ
ണ്ടി ഇങ്ങനെ അന്ധാളിച്ചാൽ വലിയ വൈഷമ്യം നേരിടും.
എന്തെന്നാൽ:—

വരസേവകരില്ലയെങ്കിലോ
ധൂരി, കായ്ക്കങ്ങളിലക്ഷമൻ പ്രഭു;
ഉരുളെന്നിയെ തെല്ലുപോലുമൊ-
ന്നിളകാൻ സ്വന്തമപ്രഗത്ഭമാം. (൧)

അതുമല്ല,
ശമ്പളത്തിനടൽ വിററവന്നു തൻ
തമ്പുരാന്റെ പണിയേ സഭാഗതി
ഇമ്പമില്ല പകലില്ല രാത്രിയി-
ല്ലമ്പലങ്ങൾ സഖരം തമൈവ താൻ. (൨)

(പുരോഭാഗത്തിൽ നോക്കിട്ട്) ഓ! മഹാരാജാവിതാ അ
മാത്യപുരോഹിതന്മാരോടും, പെരവുണ്ണന്മാരോടുംകൂടി ഇ
ങ്ങോട്ടുതന്നെ എഴുന്നള്ളുന്നു. അതിനാൽ ഞാൻ കാലേ
ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ ചെന്നു നില്ക്കട്ടെ. (എന്നു പോ

യി) (അനന്തരം യഥോക്തപരിവാരനായി സൗനന്ദേയൻ എന്ന ചേദിരാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു)
രാജാവ്— (ധർമ്മാസനത്തിൽ ഇരുന്നിട്ട്) അല്ലയോ ലേഖായന! ഇന്ന് എത്ര വ്യവഹാരങ്ങൾ നാം നിർണ്ണയിക്കേണ്ടതായിട്ടുണ്ട്?

ലേഖായനൻ— (ബദ്ധപ്പെട്ടു പത്രങ്ങൾ വായിക്കുന്നതായി നടിച്ചു കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) തിരുമേനി! ഇന്ന് മൂന്നു വ്യവഹാരങ്ങൾ ഉണ്ട്.

രാ— ഏതെല്ലാമാണത്? നോക്കിപ്പറയൂ.

ലേ— ഒന്നാമത്തേത്, പുരയിടം വിലയ്ക്കു കൊടുക്കാമെന്നുള്ള നിശ്ചയത്തോടുകൂടി സാത്ത്വാഹനായ മിത്രാവസുവിനോടുകടം വാങ്ങിക്കൊണ്ടു മേൽപ്പടി ചെട്ടിയാരറിയാതെ മറ്റൊരാൾക്ക് അധികവിലെക്കു തീരുകൊടുത്ത ചണ്ഡോദരന്റെ കേസ്സാണ്. പത്രിക ബോധിപ്പിക്കുവാൻ അഞ്ചു ദിവസംകൂടി കേസ്സു നീട്ടിക്കൊടുക്കേണമെന്ന ചണ്ഡോദരൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു.

രാ— അതു നീട്ടിക്കൊടുക്കാം. രണ്ടാമത്തേത്?

ലേ— ശിവകീർത്തിമുസ്സിന്റെ വയലിനെ തന്റെ വയലിനോടു കൂട്ടിച്ചേർത്ത് അതിൽ ഒരു കൈത്തോടും കത്തിച്ച് “ഇതെനിക്ക് പണ്ടേ കൈവശമുള്ളതാണെന്ന് വാദിക്കുന്ന കൃഷ്ണിക്കാരൻ ഭൃശുണ്ഡകന്റെ കേസ്സ്. ഇതിൽ വാദിപ്രതികളും ഇരുകൂട്ടരുടേയും വക്കീലന്മാരും ഹാജരായിട്ടുണ്ട്. സമൻസ്സു നടത്തിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും സാക്ഷികൾ ഹാജരായിട്ടില്ല.

രാ— സാക്ഷികൾക്കു വാറണ്ടുവെച്ചിരിക്കുന്നു. പിന്നെയെന്താണ്?

ലേ— മൂന്നാമത്തേത്, കോടീശ്വരനും, കപ്പൽകച്ചവടക്കാരനുമായ ധനസേനന്റെ ഭാര്യയായിരുന്ന ഒരു നൈഷധി, തേരുഗ്രാഹത്തിൽനിന്നു വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ മോഷണം ചെയ്തു

മറൊരുത്തന്റെ വസ്ത്രാട്ടിയായിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള കേസ്സാണ്. ആ നൈഷധിയെ ബന്തോവസ്സിൽ വെച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ കേസ്സിൽ സാക്ഷികളും ഹാജരാണ്.

രാ— എന്നാൽ ഈ വ്യവഹാരം തന്നെ തുടങ്ങട്ടെ.

ലേ— (ഉറക്കെ) അന്ത്യായക്കാരൻ ധനസേനൻ ഹാജരായിട്ടുണ്ടോ? (ധനസേനൻ പ്രവേശിച്ചു തൊഴുതുനില്ക്കുന്നു.)

ലേ— നിങ്ങളുടെ വ്യവഹാരത്തെ ചുരുക്കത്തിൽ ബോധിപ്പിക്കാം.

ധനസേനൻ— (രാജാവിനെ നമസ്കരിച്ചിട്ട്) തിരുമേനി! അയൽപക്കക്കാരിയായ ഒരു നൈഷധിയെ ഞാൻ വരിക്കുകയും അവൾ എന്റെ കൂടെ പാർക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഒരിക്കൽ അവൾ ഏതാനും വസ്ത്രങ്ങളും ആഭരണങ്ങളും എടുത്തുകൊണ്ട് ഏതോ ഒരുത്തനോടുകൂടി എവിടെയോ കടന്നുകളഞ്ഞു. തിരഞ്ഞു തിരഞ്ഞ് ഒരു കാട്ടിൽവെച്ചു പിടികൂടിയെങ്കിലും ഇവൾ എന്നെ പ്രഹരിച്ചിട്ടു പിന്നെയും ഭാടിപ്പോയി. പിടികൂടിയപ്പോൾ ഞാൻ കീറിയെടുത്ത പീതാംബരവസ്ത്രവും ഒരു കടകവും എന്റെ കൈവശം ഉണ്ട്. ആ സംഭവങ്ങളെല്ലാം ഈ ഭാഗ്യധായനന്നറിവുള്ളതാണ്.

ഭാഗ്യധായനൻ— തിരുമേനി! ഇതെല്ലാം പരമാത്മമാകുന്നു.

ധന— അവൾ കുറേക്കാലം എവിടെയോ താമസിച്ചു തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ ഞാൻ പോലീസിന്നറിവുകൊടുക്കുകയും പോലീസ്സുകാർ പിടിച്ചു ബന്തോവസ്സിൽ വയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. അവൾ വസ്ത്രാഭരണങ്ങളോടുകൂടെ എനിക്കധീനയായി ഭവിക്കുവാൻ തക്കവണ്ണം തിരുവുള്ളമുണ്ടാകേണം. ഇതാണെന്റെ വ്യവഹാരം.

രാ— കൊള്ളാം. കുററക്കാരത്തിയെ വിളിക്ക.

ലേ— (വീണ്ടും ഉച്ചത്തിൽ) പ്രതിയായ നൈഷധി ഹാജരുണ്ടോ? .

(അനന്തരം രാജഭടന്മാരാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടു വസ്ത്രംകൊണ്ടു മുഖം പൊത്തിക്കരയുന്ന ദേവി സഖിയോടുകൂടി പ്രവേശിക്കുന്നു)

ഒരു പൊല്ല്യീസ്സുകാരൻ— മുശേ! കരഞ്ഞതു മതി. നേരേ നോക്ക.

മറ്റൊരുത്തൻ— അസത്തേ! മൂലയിൽ പററുന്നതെന്തിന്? കൂട്ടിൽ കയറി നില്ക്ക.

ദേവി— അങ്ങനേ! എനിക്കു വളരെ പുരുഷന്മാർ കൂടിയിരിക്കുന്ന സഭയിൽ പ്രവേശിക്കുവാൻ പാടില്ല.

പിന്നെയൊരുത്തൻ— എന്നാൽ, വല്ലവരുടേയും മുതൽ അപഹരിക്കുവാനും തേവിടിശ്ശിത്തൊഴിലിനുമായിരിക്കും നിനക്കു സാമത്വം?

ദേവി— (ചെവി പൊത്തിക്കൊണ്ട്) ശിവ ശിവ! കഷ്ടം! ഇതെന്തൊരു കാലം?

നാലാമതൊരുത്തൻ— ബന്ധകി! നിന്റെ പാതിവ്രത്യം ഞാൻ അറിയും. നീ പ്രസംഗിക്കേണ്ട. നടക്കുകോടതിയുടെ നടുവിലേക്ക്. അല്ലെങ്കിൽ നിന്നെ ഞാൻ ഈ വടിയുടെ ചൂട് അറിയിക്കും.

ദേവി— (മിണ്ടാതെ തലകുണിച്ചു ചുറ്റിനടക്കുന്നു)

രാ— (കണ്ടിട്ട് ആശ്ചര്യബഹുമാനങ്ങളോടുകൂടി)

കനകദ്രവപ്രഭയണിഞ്ഞ മേനിയി-

ക്കനകാംഗിയാർക്കൊരു വരാവകണ്ഠം

വനജായതാക്ഷി വിലസുന്നു വേഗ്രിയാം

ജനപാളിച്ചുറിയുമരുന്ധതീസമം. (ന.)

അതിനാൽ ഇവർ ഈ കുറും ചെയ്തിരിക്കുമോ എന്ന് എന്റെ മനസ്സു സംശയിക്കുന്നു. (എല്ലാവരും ശരിവയ്ക്കുന്നു)

രാ— ഏതായാലും വിചാരണ ചെയ്തുകൊണ്ടാം. (മദ്ധ്യത്തിൽ

നിന്ന് ഒരാൾ എഴുന്നോറ്) തിരുമേനി! എനിക്കു വാദിഭാഗം വക്കാലത്തുണ്ട്.

രാ— (അംഗീകരിച്ച മട്ടിൽ) ലേഖായന! മിസ്റ്റർ ചണ്ഡവർമ്മ വിനു വക്കാലത്തുകൊടുത്തു രേഖപ്പെടുത്തു.

ലേ— (ലേഖനത്തെ അഭിനയിക്കുന്നു)

രാ— ചണ്ഡവർമ്മൻ! എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു ചോദിക്കുവാനുള്ളതു ചോദിച്ചിട്ടു പ്രസംഗം നടത്താം.

ച— അങ്ങനെതന്നെ. (എന്നു ദേവിയെ നോക്കിട്ട്) നിങ്ങൾക്കു സത്യമായിട്ടൊക്കെ ബോധിപ്പിക്കാമോ?

ദേവി— ഞാൻ സത്യമേ പറയു.

ച— നിങ്ങൾക്കു നൈഷധിയാണോ?

ദേ— അതെ.

ച— നിങ്ങളുടെ ജനനഭൂമി നിഷധരാജ്യമാണോ? അതോ വല്ല ഭിക്ഷിയിൽനിന്നും അവിടെ വന്നതോ?

ദേ— ഞാൻ വരുന്നത് അവിടെനിന്നുതന്നെ.

ച— നിങ്ങളുടെ അച്ഛന്റെ പേർ എന്ത്?

ദേ— ഗുരുനാഥോച്ചാരണം ഞങ്ങൾക്കു പതിവില്ല.

ച— എന്നാൽ ഭർത്താവിന്റെ പേർ പറയരുതേ?

ദേ— അതും ഞങ്ങൾക്കു സമ്പ്രദായമില്ല.

ച— രണ്ടിലൊന്നു ബോധിപ്പിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല.

രാ— ഇവരെ നിബ്ബന്ധിക്കുണ്ടു. പറയുന്നതെഴുതു.

ച— കല്പനപോലെ. ഹേ, നൈഷധി! നിങ്ങൾക്കെത്ര വയസ്സായി?

ദേ— വയസ്സും പറവാൻ പാടില്ല.

ച— അപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഒന്നിന്നും മറുപടി പറകയില്ലെന്നോ?

മിത്രാഭിനി— യജമാനനേ! അങ്ങനെയല്ല. ഗോപ്യവും അർത്ഥശൂന്യവുമായ സംഗതികളെത്തന്നെ അങ്ങുന്നു ചോദിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ച— (അല്പം ദേഷ്യഭാവത്തിൽ) ഹേ! നിങ്ങളാരാണ്?

മിത്ര— ഞാൻ മിത്രാദിനി.

ച— നിങ്ങൾ മിത്രാദിനിയോ പത്രാദിനിയോ എന്തെങ്കിലും ആയിരിക്കാമല്ലോ. ഇവർക്കും നിങ്ങൾക്കുംകൂടി വല്ല ചാച്ചയുണ്ടോ?

മിത്ര— ഞങ്ങൾ സോദരികളാണ്.

ച— (സസന്തോഷം) ഹേ, നൈഷധി! നിങ്ങൾ ഈ സ്ത്രീയുടെ സോദരിയാണോ?

ദേ— അതെ.

ച— മിത്രാദിനി! നിങ്ങളുടെ അച്ഛനാരാണ്?

മിത്ര— എന്റെ അച്ഛൻ വണിക്ശേഷ്യനായ വീരഭേവവർമ്മാവാണു്.

ച— അദ്ദേഹം ഏതു ഭിക്ഷുകാരൻ? എന്തു തൊഴിൽ?

മിത്ര— അച്ഛൻ ഈ ഭിക്ഷുകാരൻ തന്നെയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്നു പാരമ്പര്യവഴിക്കുള്ള കോതമ്പുറവ ഉണ്ടാക്കി കച്ചവടംതന്നെ ആയിരുന്നു തൊഴിൽ. അച്ഛൻ മരിച്ചിട്ട് ഇപ്പോൾ മൂന്നുകൊല്ലം കഴിഞ്ഞു.

ച— നിങ്ങളുടെ താമസം എവിടെയാണ്? ഈ സ്ത്രീയുടേയും താമസം എവിടെ?

മിത്ര— അച്ഛന്റെ വീട്ടിൽ തന്നെ അമ്മയോടൊരുമിച്ചാണ് എന്റെ താമസം. ഇവരും അവിടെത്തന്നെ.

ച— നൈഷധി! നിങ്ങൾ ഇവരൊരുമിച്ചു താമസിക്കുന്നുണ്ടോ?

ദേ— ഉവ്വ്.

ച— അല്ലയോ മിത്രാദിനി! നിങ്ങളുടെ ഈ സഹോദരിയെ വിവാഹം ചെയ്തിരിക്കുന്നതാരാണ്?

മിത്ര— എനിക്കറിവില്ല.

ച— എന്നാൽ ആകട്ടെ, ഈ സ്ത്രീയുടെ വിവാഹം കഴിഞ്ഞോ, ഇല്ലയോ?

മിത്രം— അതും ഞാനറിയില്ല. (എല്ലാവരും ചിരിക്കുന്നു)

ച— ഈ ധനസേനനെ അറിയുമോ?

മിത്രം— ഇതെന്തു കൂത്ത്! അയൽപക്കക്കാരനെ അറിയില്ലേ?

ച— ഈ സ്രീ ധനസേനന്റെ കുടുംബത്തിൽ എത്രകാലം താമസിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നറിയാമോ?

മിത്രം— അറിഞ്ഞുകൂട.

രാ— ഈ ചോദ്യം ചോദിക്കേണ്ടതല്ല. ലേഖായന! അവിടെ ഒരുയാളും വെച്ചിരിക്ക.

ച— പ്രഭോ! ക്ഷമിക്കണമേ. ഇനിയും ചോദിക്കുവാനുണ്ട്.

മിത്രാഭിനി! ഭവതി, എപ്പോഴെങ്കിലും ഈ സ്രീയെ ധനസേനന്റെ ഭവനത്തിൽ വെച്ചു കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?

മിത്രം— ഒരു ദിവസം വെള്ളം മുക്കാൻ എന്റെകൂടെ (എന്നാലോകത്തിൽ വിരമിച്ചിട്ട്)

ച— നിറുത്തേണ്ട. അവിടെവെച്ചു നിങ്ങൾ കണ്ടോ ഇല്ലയോ?

മിത്രം— കണ്ടു.

ച— മതി. ഹേ നൈഷധി! നിങ്ങൾ ഈ ധനസേനനെ അറിയുമോ?

ഭേ— ഇല്ല.

ച— ഇയ്യാരും അയൽ വീട്ടുകാരനാണെന്നറിയുമോ?

ഭേ— അതും എനിക്കു രൂപമില്ല.

ച— അയ്യോളുടെ വീടെങ്കിലും നിങ്ങൾ അറിയുമോ?

ഭേ— അതും ഞാൻ അറിയുകയില്ല.

രാ— (സ്വഗതം) ഇവരും അയൽവീട്ടിൽ താമസമുണ്ടെങ്കിൽ ധനസേനഗൃഹം അറിയാതിരിക്കുവാൻ വഴിയില്ലല്ലോ. “ഞാൻ അറിയില്ല” എന്നു പറയുവാൻ വല്ലാതെ ഉപദേശിച്ചുവെച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു.

ച— ആകട്ടെ, എന്നാൽ എവിടെയാണ് നിങ്ങളുടെ ഭർത്താവ്?

ദേ— എവിടെയാണെന്നറിഞ്ഞുകൂട.

ച— അദ്ദേഹം ആരാണു്?

ദേ— അദ്ദേഹം മഹാനഭാവനം സത്യസന്ധനം ആകുന്നു.

ച— ഈ ധനസേനനും ഇതുപോലെതന്നെയല്ലേ?

ദേ— എനിക്കറിഞ്ഞുകൂട.

ധനസേനൻ— (ചണ്ഡവർമ്മാവിന്റെ ചെവിയിൽ, ഇങ്ങനെ യെല്ലാം)

ച— (തലകുലുക്കിക്കൊണ്ടു്) മിത്രാഭിനി! നിങ്ങൾ ധരിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ മഞ്ഞപ്പട്ടെവിടെനിന്നു കിട്ടി?

മിത്രാ— ഈ സ്രീതന്നെ തന്നതാണു്.

ച— നൈഷധി! ഇതു നിങ്ങൾ കൊടുത്തതാണോ?

ദേ— അതെ.

ച— എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു് ഈ പട്ടു് ആർ സമ്മാനിച്ചു?

ദേ— ആകാശത്തിൽനിന്നു വീണുകിട്ടിയെന്നും പറഞ്ഞു് ഒരു മഹഷിയാണ് എനിക്കു തന്നതു്.

(എല്ലാവരും ഉള്ളുകൊണ്ടു ചിരിക്കുന്നു)

രാ— (സ്വഗതം) കളവുപറകയാണെങ്കിലും ഒരൗചിത്ര്യം വേണ്ടേ?

ച— നൈഷധി! നിങ്ങൾ വലങ്കയ്യിൽ ധരിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ വള ആരാണു് തന്നതു്? ഇതും ആകാശത്തിൽനിന്നു വീണതാണോ?

ദേ— അല്ല. ഇതെന്റെ ഭർത്താവു തന്നതാകുന്നു.

ച— മിത്രാഭിനി! നിങ്ങൾ കുറെ അകന്നു നില്ക്കൂ. (പൊല്ലീസ്സു കാരൻ അവളെ അകറ്റി നിത്തുന്നു.)

ച— (ധനസേനന്റെ കയ്യിൽനിന്നും വള വാങ്ങിക്കൊണ്ടു്) നൈഷധി! ഇതേതാണെന്നു നോക്കൂ. (എന്നു കാണിച്ചു കൊടുക്കുന്നു)

ദേ— (വാങ്ങി തന്റെ കടകത്തിന്റെ അടുക്കൽവെച്ചു നോ

ക്കീട്ടു തലകുലുക്കിക്കൊണ്ട്) ഇതു മുമ്പു ഞാൻ ധരിച്ചിരുന്ന തുതന്നെ.

ച— എന്നാൽ ഈ വള തന്നതാരാണ്?

ദേ— എന്റെ ഭർത്താവുതന്നെ.

ച— പിന്നെ നിങ്ങൾക്കൊറ്റവളയായതെങ്ങനെ?

ദേ— (ഇടം കയ്യിൽ നോക്കിട്ട്) ശരി. എന്റെ ഒരു വള എങ്ങനെ പോയി! (എന്നു ചിന്തിക്കുന്നു)

ച— കളവൊന്നും ആലോചിക്കേണ്ട. വേഗം പറയൂ.

ദേ— (സ്തരണയെ നടിച്ചിട്ട്) ഈ വള ഏതോ ഒരു സന്തോഷവർത്തമാനം എന്നെ അറിയിച്ചതിനു ഞാൻ മിത്രാദിനിക്കു സമ്മാനിച്ചതാണ്.

ച— നിങ്ങൾക്ക് എന്തുമാത്രം ധനമുണ്ട്?

ദേ— ഇനിക്കൊരു വകയുമില്ല.

ച— ഒരു വകയുമില്ലാത്ത നിങ്ങൾ വലിയ കോടിശപരന്മാർക്കു പോലും അലട്ടുമായ ഈ വള മിത്രാദിനിക്കു സമ്മാനിച്ചെന്നു പറയുന്നതെങ്ങനെയാണ് വിശ്വസിക്കേണ്ടത്?

ദേ— എനിക്കറിഞ്ഞുകൂട. മിത്രാദിനിയോടു ചോദിച്ചുനോക്കൂ.

ച— ശരി. അങ്ങനെതന്നെ.

മിത്രാദിനി! ഇവിടെ വരിക. (പൊല്ലീസ്സുകാർ കൊണ്ടു വരുന്നു)

ച— (മിത്രാദിനിയുടെ കയ്യിൽ വള കൊടുത്തിട്ട്) ഈ വള ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?

മിത്രാ— കണ്ടിട്ടില്ല.

ച— മുന്മാരിക്കുലും ഈ വള കണ്ടിട്ടില്ലേ?

മിത്രാ— ഞാൻ ഒരിക്കലും കണ്ടിട്ടില്ല.

ച— നിങ്ങൾ ഇവരുടെ കയ്യിൽനിന്ന് ഇതു സമ്മാനമായിട്ടു സ്വീകരിക്കുകയുണ്ടായില്ലേ?

മിത്രാ— കള്ളന്മാർ ഒരിക്കൽ എന്റെ വസ്ത്രം അപഹരിച്ചു.

അന്നീമഞ്ഞപ്പട്ട് ഇവരെനിക്കു തന്നിട്ടുണ്ട്. മറെറാന്നും തന്നിട്ടില്ല.

ഭേ— ഫേ! നിങ്ങളെന്താണിങ്ങനെ വിസ്തരിക്കുന്നത്?

ച— വാക്ചാതുര്യംകൊണ്ടു മിത്രാഭിനി മറന്നുപോയെന്നു വരുത്തുവാനോ ഭാവിക്കുന്നത്? മതി. അധികം പറഞ്ഞിട്ടു വശ്യമില്ല. മിണ്ടാതെ നില്ക്കൂ.

ഭേ— (ബാഷ്പേക്ഷണയായി നില്ക്കുന്നു)

ച— കള്ളക്കരച്ചിൽ നോക്കൂ!

(ധനസേനന്റെ കയ്യിൽനിന്നു പിതാംബരഖണ്ഡം വാങ്ങിക്കാണിച്ചുകൊടുത്തിട്ട്) ഇതാരുടേതാണ്?

ഭേ— (വാങ്ങി സ്വപശ്രാദ്ധത്തിൽ യോജിപ്പിച്ചുനോക്കിട്ട്) ഇതെന്റെ വസ്ത്രംതന്നെ. (അനുസ്മരിച്ചുകൊണ്ട്) ഫാ നാഥ! ഭവാൻ എന്തിനിക്കെനെ ചെയ്തു? (എന്നു കരയുന്നു)

ച— നാഥൻ നിങ്ങളുടെ കാപട്ടത്തെ തെളിയിച്ചു. കരയേണ്ട. (എല്ലാവരും അഭിപ്രായത്തോടുകൂടി തമ്മിൽ നോക്കുന്നു)

ച— ആട്ടെ. ഈ വസ്ത്രം ഖണ്ഡിച്ചതാർ?

ഭേ— വനത്തിൽവെച്ച് എന്റെ ഭർത്താവാണ് ഖണ്ഡിച്ചത്.

ച— കൊള്ളാം. ഈ വലംകൈവള ഇദ്ദേഹത്തിനു സമർപ്പിച്ചുപോകുവാൻ നിങ്ങൾക്കു സമ്മതമുണ്ടോ?

ഭേ— ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു ഞാൻ കൃതാത്ഥയാകുമെങ്കിൽ വിരോധമില്ല.

ച— മതി. ലേഖായന! ഇതു രേഖപ്പെടുത്തു. പ്രഭോ! ഇനി ഒന്നും ചോദിക്കുവാനില്ല. കല്പിച്ചാൽ പ്രസംഗം നടത്താം.

രാ— അങ്ങനെതന്നെ.

ച— ഈ നൈഷധി കപടംകൊണ്ടോ ഭയംകൊണ്ടോ പിതാവിന്റെയും ഭർത്താവിന്റെയും നാമധേയങ്ങളെ പുറത്തുപറയുന്നില്ലെങ്കിലും താൻ മിത്രാഭിനിയുടെ സഹോദരിയാണെന്നു

നും തങ്ങളുടെ വാസം ഒരു ഗൃഹത്തിലാണെന്നും സമ്മതിക്കുന്നു. മിത്രാഭിനിയാകട്ടെ, തന്റെ പിതാവിന്റെ നാമധേയത്തെ നിദ്ദേശിച്ചതിനുശേഷം ധനസേനന്റെ അയൽപക്കക്കാരിയാണെന്നും കൂടി സമ്മതിക്കുന്നു. ഈ സ്ഥിതിക്കു നൈഷധി ഈ ഭിക്ഷുകാരനായ വീരസേനന്റെ പുത്രിയാണെന്നും ധനസേനന്റെ അയൽപക്കക്കാരിയാണെന്നും തീർച്ചപ്പെടുത്താം. അത്രതന്നെയല്ല, താൻ ധരിച്ചിരുന്ന പീതാംബരത്തിന്റെ അഞ്ചലം സ്വഭത്താവുന്നതെന്നു ഖണ്ഡിച്ചു സമ്മതിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ധനസേനൻ ഈ വസ്ത്രം സ്വയം ധരിച്ചിരുന്നതാണെന്നു മുമ്പുതന്നെ ബോധിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. വാദിഭാഗം സാക്ഷിയും അതിനനുസരിച്ചു മൊഴികൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ഈ സംഗതികളും ഇവരുടെ പൂർവ്വസംബന്ധത്തെ തെളിയിക്കുന്നുണ്ട്. മിത്രാഭിനി, സ്വഭഗിനിയുടെ വിവാഹസംഗതിയെക്കുറിച്ചു പറയുന്നില്ലെങ്കിലും, നൈഷധി, ധനസേനനെയോ തൽഭവനത്തെയോ അറിയുന്നില്ലെങ്കിലും, പീതാംബരം ആകാശത്തിൽനിന്നു വീണെന്നു അസംബന്ധം പറയുന്നുണ്ടെങ്കിലും, കയ്യിലുള്ള വള ഭത്താവു കൊടുത്തതാണെന്നു സമ്മതിക്കുന്നു. പട്ടം വളയുമൊക്കെ ധനസേനന്റെ വകയാണെന്നു സാക്ഷിമൊഴികൊണ്ടു തെളിഞ്ഞു മിരിക്കുന്നു. ഈ സ്ഥിതിക്കു സന്ദർഭവും സമീപവാസിനിയും ആയ അപരാധിനിയിൽ ആഗ്രഹം ജനിച്ചു കോടീശ്വരനായ ധനസേനൻ സ്പഷ്ടമായി വിവാഹം ചെയ്യാതെ ഈ സ്ത്രീയെ ഭാര്യയാക്കി പട്ട്, വള മുതലായവകളാൽ ഭൂഷിപ്പിച്ചിരുന്നു എന്നു നിർണ്ണയിക്കേണ്ടതാകുന്നു. അത്രതന്നെയല്ല, പ്രതി, താൻ നിഷധരാജ്യത്തിൽനിന്നും താനെ വന്നവളാണെന്നും, തന്റെ ഭത്താവു മഹാനഭാവനാണെന്നും ധനസേനനോട് താനറിയില്ലെന്നും ബോധിപ്പിച്ചിട്ടു രത്നവള ധനസേനനുകൊടുത്തു വല്ലവിധവും പോകുവാൻ ഉദ്യമി

ക്കുന്നു. ഈ കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രതി എന്തൊ സംഗതിവശാൽ നീരസം തോന്നീട്ട് അന്യായക്കാരനെ ഉപേക്ഷിച്ചു നിഷധത്തിലെത്തി അവിടെ വർത്തകനായ ഒരുക്കു അനുസരിച്ചതിൽ ആയാൾ ഉപേക്ഷിച്ചെങ്കിലും ഗുണവാന്മാരെന്ന കാരണത്താൽ അവിനിർത്തനെ അനുരാഗവതിയായിട്ട് അവനെ ലഭിക്കാതെ ഗതികെട്ട് ഇവിടെവന്നു പോലീസിന്റെ കയ്യിൽ അകപ്പെട്ടു എന്നു തെളിയുന്നുണ്ട്. വലയം ധനസേനന്റെതല്ലെങ്കിൽ ധനസേനനാണെന്നു തിരിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ നൈഷധി സമ്മതിക്കുന്നതും സംഭാവ്യമല്ല. ഇപ്രകാരം അന്യോസക്തയായ അപരാധിനി അന്യഗമനത്തെത്തന്നെ അഭിലഷിച്ചുകൊണ്ടു ധനസേനനെ അറിയാത്തതുപോലെ നടിച്ചു നിരസിക്കുന്നു. അടിസ്ഥാനമില്ലാത്ത ഓരോ സംഗതികൾ ബോധിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഒരു വള സോദരിക്കു സമ്മാനം നൽകി എന്നു ബോധിപ്പിക്കുന്നതു ധനസേനന്റെ കൈവശമുള്ള വളയുടെ സംഗതിയെ കബളിപ്പിക്കുവാനാണെന്നു പ്രത്യക്ഷസിദ്ധമായിട്ടുള്ളതുതന്നെ. അവളാകട്ടെ, അങ്ങനെ ഒരു വള സമ്മാനിക്കുന്നതുപോയിട്ടു ദരിക്കുപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നു വിസംവദിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ വഴിക്കുവഴി ചിന്തിച്ചുവരുമ്പോൾ പ്രതികൂലപരയുന്നവളാണെന്നു “ഘണ്ടാഘോഷന്ത്രായേന” സിദ്ധിക്കുന്നു. ഈ അന്യായത്തെ ആലോചിച്ചു ലോകരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടിയും സ്ത്രീകളുടെ ഇത്തരം ദുഷ്ടവൃത്തികൾ നശിക്കുന്നതിനും ഈ പ്രതിയെ നിശ്ചയമായും ശിക്ഷിക്കുവാനും, വസ്ത്രാഭരണങ്ങളോടുകൂടെ ധനസേനന്റെ അധീനത്തിൽ ആക്കുവാനും ഒരു വിധി കല്പിക്കുമാറാകണമെന്ന് അപേക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നു. (ഇപ്രകാരം ബോധിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു) (പൗരന്മാർ അഭിപ്രായം ശരി ശരി എന്നു കൊണ്ടാടുന്നു).

രാജാ— അല്ലയോ നൈഷധി! നിങ്ങൾക്കെന്തെങ്കിലും ബോധിപ്പിക്കുവാനുണ്ടോ?

ദേവി— ഒന്നുമില്ല.

രാജാ— എന്നാൽ ധനസേനനൊരുമിച്ചു താമസിക്കരുതെ?

ദേവി— ഏതാണിദ്യോൻ? ഞാൻ എന്തിനു താമസിക്കേണം?

രാജാ— എന്തോ ധനസേന! ഇവർ നിന്റെ ഭാര്യയാണെങ്കിലും അന്ത്യാനുരക്തയാണല്ലോ. അതിനാൽ, നിങ്ങളുടെ മുതലുകൾ എടുത്തുകൊണ്ട് ഈ സ്ത്രീയെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ പാടില്ലേ?

ധനസേനൻ— തിരുമേനി! ഇവർ നിമിത്തം എനിക്കു വളരെ ധനനാശം സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്. അന്ത്യാനുരക്ത എന്നുള്ള സംഗതിയാൽ ഇവളെ ത്യജിക്കുന്നപക്ഷം സ്ത്രീജിതനാണെന്നുള്ള അവമാനവും വന്നുകൂടും. അതുകൊണ്ട് ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ എനിക്കു സമ്മതമില്ല.

രാജാ— (സ്വഗതം) നമ്മുടെ അഭിപ്രായം പ്രകടിപ്പിക്കുവാൻ വരട്ടെ. (രണ്ടുഭാഗത്തും നോക്കിട്ട്) ഇതിൽ ന്യായദർശികളായ പൗരന്മാർക്ക് അഭിപ്രായം പറയാം.

ന്യായദർശികൾ— (കൈ കൂപ്പിക്കൊണ്ട്) തിരുമേനി! തത്ര ഭവാനായ ചണ്ഡചർമ്മാവിന്റെ അഭിപ്രായം തന്നെയാണ് ഞങ്ങൾക്കും. വസ്ത്രാഭരണങ്ങളോടുകൂടെ നൈഷധിയെ ധനസേനനതന്നെ കൊടുക്കുകയാണ് ന്യായം.

രാജാ— ഇരിക്കട്ടെ. ലേഖായന! വായിക്കൂ. പ്രാഡപിവാകശം മതിയായ നഗരാധികാരിയുടെ കമ്മട്ടെങ്ങനെയാണ്?

ലേഖാ— (വേഗേന കടലാസ്സുകൾ തിരഞ്ഞിട്ട്) തിരുമേനി! കേട്ടാലും. “ഈ നൈഷധിയെ വളരെ വിസ്തരിച്ചുനോക്കിപ്പോം ഇവർ സത്യം പറയുന്നില്ല. ഇവർ വഞ്ചകിയും വ്യാളിയെപ്പോലെ ക്രൂരയും ആകുന്നു. അതിനാൽ ജീവപര്യന്തം ധനസേനന്റെ അധീനത്തിൽ സ്ഥാപനീയയാകുന്നു” എന്ന്.

രാജാ— കൊള്ളാം. അല്ലയോ പുരോഹിതനായ സത്യായന! അവിടത്തെ അഭിപ്രായം എങ്ങനെ?

സത്യാനന്ദൻ— നീരക്ഷീരങ്ങൾപോൽ സത്യാ-

നൃതമൊക്കുന്ന സംഗതി

തെളിയിപ്പാൻ രാജഹംസ-

മെന്നിയേ ശക്തനാർ? വിഭോ!

(൪)

രാജാ— ആയുനായ അമാത്യ! പ്രജഞാസിന്ധോ! ഈ വ്യവ
ഹാരത്തിൽ നിങ്ങളെന്തഭിപ്രായപ്പെടുന്നു?

അമാത്യൻ— പ്രഭോ! തത്ര ഭവാനായ ചണ്ഡവർമ്മാവു വാഭി
ഭാഗം നല്ലവണ്ണം സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാലും, നൈഷധി
ക്ഷ മിത്രാഭിനി ഭഗിനിയായതെങ്ങനെ? മഹാനഭാവനായ
ആ പതി ആർ? പീതാംബരം ആകാശത്തിൽനിന്നു വീണ
വാരെങ്ങനെ? ഇപ്രകാരം പല സംഗതികളുടേയും തെളി
വെട്ടുകേണ്ടതുണ്ട്. ഭീനയായ ഈ സ്രീ എത്രവിസ്താരത്തി
ന് ഒരു വക്കാലത്തു നിയമിച്ചിട്ടുമില്ല. ഈ കാരണങ്ങളാൽ
ഇതു വളരെ സന്നിശ്ചയമായിരിക്കുന്നു.

രാജാ— നമുക്കും ഇതുപോലെയാണ് അഭിപ്രായം. അതുകൊ
ണ്ട് ഒന്നുകൂടി തെളിവെടുത്തതിനുശേഷം വിധി പറയാം.

ദേവി— (നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) ഹാ ദൈവമേ! നീ എന്തിനിങ്ങനെ
എന്നെ അതിസങ്കടത്തിൽ പതിപ്പിക്കുന്നു? ഇങ്ങനെയുള്ള
അവമാനം സഹിക്കുന്നതിൽ ഭേദം മരിക്കത്തന്നെയാണ്.
അല്ലേ ജനനിനന്ദേ! നയനാനന്ദകാരിണി! നിന്റെ വയ
റിൽ ജനിച്ച എനിക്ക് ഈ വിധി വന്നതെങ്ങനെ? (ഏ
ന്നു കരയുന്നു.) (പൌരജനമദ്ധ്യത്തിൽനിന്ന് ഒരു ബ്രാഹ്മ
ണൻ എഴുന്നേറ്റിട്ട്) എന്ത്? മേയന്തിയുടെ സ്വപ്നമെന്ന
വരുമോ ഈ കേൾക്കുന്നത്? (വേഗം അടുത്തുചെന്നു നല്ല
വണ്ണം നോക്കിട്ട്) (സ്വഗതം) അത്യാസാധാരണമായും, മ
ഹാഭാഗ്യസൂചകമായും, പുരികക്കൊടികളുടെ നടുവിൽ പ
രിലസിക്കുന്ന ഈ “പിഷ്ട”വിനാൽ ഇവർ മേയന്തിതന്നെ.
സംശയമില്ല. (പ്രകാശം) കട്ടി! എന്നെ ഓക്കുന്നുണ്ടോ?

ദേവി— (നോക്കി വിസ്തയോല്ലാസങ്ങളോടുകൂടി) അന്ത്യപുര
ത്തിലെ അല്പാപകനും എന്റെ ബാലഗുരുവുമായ സുഭേവ
ബ്രാഹ്മണനെ ഞാൻ മറന്നുപോകുമോ? ഹരോ! ഞാൻ അ
ഭിവാദ്യം ചെയ്യുന്നു.

സുഭേവൻ— ആയുഷ്ഠതി! ഭവതിക്കു സകലവും ഭദ്രമായി ഭവി
ക്കട്ടെ.

രാജാ— ഹേ ബ്രാഹ്മണഃശ്രദ്ധ! ഇവിടെ വരു. ഭവാൻ ആരാ
ണ്? ഈ സ്ത്രീ ഏത്?

സുഭേവൻ— രാജാവേ! ഞാൻ വിദഭാധിപതിയായ ഭീമരാജാ
വിന്റെ അന്ത്യപുരത്തിലെ പാഠശാലയിൽ ഒരു ഉപാദ്ധ്യോ
യനാണ്. ചുതിൽ തോപ്പുകയാൽ ഭായാസഹിതം കാനന
ത്തിൽ മറഞ്ഞിരിക്കുന്ന നളനെ അന്വേഷിക്കുവാൻ വിദഭ
രാജാവു കല്പിച്ചിട്ടു ഭിക്ഷുതോരം സഞ്ചരിക്കുന്ന വിശ്വസ്തന്മാ
രായ ഭൃതന്മാരിൽ ഒരാളാണ് ഇവിടെ വന്നു ചേർന്നിരിക്കുന്ന
ഈ ഞാൻ. ഈ സമംഗലി ഭവാന്റെ ചിററമ്മയായ നന
ന്ദയുടെയും വൈദർഭന്റെയും പുത്രിയായ ദമയന്തിയാകുന്നു.

രാജാ— എന്നാൽ എന്റെ സഹോദരിയും മഹാരാജ്ഞിയും
ആണല്ലോ. (എന്നു ബലപ്പെട്ടു ന്യായാസനത്തിൽനിന്ന്
ഇറങ്ങുന്നു) (എല്ലാവരും അതുതപാതത്രന്മാരായി കൈ
കൂപ്പിക്കൊണ്ടെഴുന്നീൽക്കുന്നു)

രാജാ— (കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) മഹാരാജ്ഞി! ഞാൻ അപ
രാധിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ക്ഷമിക്കണം.

ദേവി— ഒരുപരായവുമില്ല.

രാജാ— ദേവി! ഈ പീഠത്തിൽ ഇരുന്നരുളാം.

ദേവി— ഞാൻ പീഠത്തിൽ ഇരിക്കുന്നില്ല. അങ്ങു വ്യവഹാര
ശേഷത്തെപ്പറ്റി ചർച്ചിക്കണം.

രാജാ— ദേവി! ഈ വസ്ത്രമാലയെ, ദിശാധിനിയേയും ധനസേ

നനേയും ഭാഗ്യായനനേയും നിദ്ദേശിച്ചിട്ട്) ഹേ! നിങ്ങൾ കറക്കാറാകുന്നു. സത്യം പറയൂ. അല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു കഴിവാണ് ആധാരം. (മൂന്നുപേരും പേടിക്കുന്നു.)

മിത്രാ—(ഭയത്തോടും ഭീനതയോടുംകൂടെ കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) തിരുമേനി! കേട്ടാലും. ഒരിക്കൽ ഞാൻ ഇവരെ കാട്ടിൽ വെച്ചു കണ്ട് ഇവരുമായി സഖ്യം ചെയ്തു. ഒരു വർത്തമാനം പറഞ്ഞതിന് ഇവർ എനിക്കു പട്ടം വളയും സമ്മാനിച്ചു. അതിനുശേഷം സായംകാലത്തിൽ ഈ സ്ത്രീ സന്ധ്യാവന്ദനത്തിനു നദിയിലേക്കു പോയിരിക്കുമ്പോൾ നായാട്ടുവാൻ വന്ന പുഷ്പരരാജാവ് എന്റെ സമീപത്തെത്തി. പിന്നെ സാത്ഥനംചെയ്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടാരത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. വിളക്കിന്നടുത്തു ചെന്നപ്പോൾ അംഗവൈകല്യമുള്ള എന്നെക്കണ്ടു മലി മലി എന്നു പറഞ്ഞു വിടുകയും എന്റെ അവശിഷ്ട കണ്ണുനാസാമൂലങ്ങളെക്കൂടി വെട്ടിക്കളയുവാൻ പിന്നാലെ ഓടിവരികയും ചെയ്തു. കരേണേരും ഓടിച്ചതിനുശേഷം “എടി! നിന്റെകൂടെ നടക്കുന്ന തോഴിയേ നമ്മുടെ വശത്തിൽ വരുത്താമെങ്കിൽ നൂറു ദേശങ്ങൾ നാം നിനക്കു തരുന്നുണ്ട്” എന്നറക്കെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. അപ്പോൾ അങ്ങനെതന്നെ അനുവദിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ ഇവരെ ലാക്കിൽ എന്റെ വീട്ടിൽ കൊണ്ടുപോന്നു. അങ്ങനെയൊക്കെ അയൽവീട്ടിൽ താമസിക്കുന്ന സുഭഗയെ കാണുകയാൽ കാമാതുരനായ ഈ ധനസേനൻ ഞാൻ വിച്ഛാൻ ആരംഭിച്ചു വള ഇവരുടെയാണെന്നറിഞ്ഞ് എന്നെ ഏകാന്തത്തിൽ വിളിച്ച് എനിക്ക് ആയിരം ഉറപ്പിക തന്നിട്ടു “മിത്രാഭിനി! നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നിരിക്കുന്ന ആ യുവതിയെ നമ്മുടെ വശത്താക്കിത്തരണം. ഈ വള അവൾ തന്നതാണെന്ന് ആരോടും പറയരുത്;” എന്ന് എന്നോടു ശട്ടം കെട്ടി ഭാഗ്യായനനോട് ആലോചിച്ച് ഇങ്ങനെ ഒരു

കേസ്സുണ്ടാക്കിയതാണ്. ഇനി എല്ലാം തിരുവുള്ളംപോലെ,
(എന്നു തൊഴുതു വിറച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

രാജാ— മിത്രാദിനി! നിന്റെ നാമധേയം അനപത്ത്മായിരിക്കുന്നു. (എന്നു കോപത്തോടും ഗാഢീയ്ക്കത്തോടുംകൂടെ ധനസേനനെ നോക്കുന്നു.)

ധനസേനൻ— (പേടിച്ചു തൊഴുതുകൊണ്ട്) തിരുമേനി! ഇവർ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതെല്ലാം വാസ്തവമാകുന്നു.

രാജാ— പട്ടിൻകണ്ണം നിനക്കെവിടെനിന്നു കിട്ടി?

ധന— (പേടിച്ചു വിറച്ചിട്ട്) തിരുമേനി! “വിന്ധ്യാടവിയിൽ കാട്ടുതീ പിടിച്ചു വെന്തുകിടക്കുന്ന ഭൂമിയിൽ വീണു കിട്ടി” എന്നും പറഞ്ഞു തേൻ കച്ചവടക്കാരൻ ആയ ഒരു കാട്ടാളൻ എനിക്കു വിററതാകുന്നു ഈ പട്ട്. സമീപഗൃഹവാസി നിയായ ഈ മഹതിയുടെ പട്ടുകണ്ണത്തിന്നു സദൃശമാണെന്നു റിഞ്ഞ മുതൽ എനിക്ക് ഒരു ഭുഞ്ചി ഉണ്ടായിത്തുടങ്ങി. അതിന്ന് ഈ ഭാഗ്യായനൻ സഹായം നിന്നിട്ട് ഒരു വ്യവഹാരം നിർമ്മിച്ചു അധികാരിയുടെ ആപ്പീസിൽ ബോധിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം അന്ത്രായം സ്ഥാപിച്ചു വിധിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ മടക്കിത്തരുവാൻ വിധിയിൽ പ്രസ്താവിച്ചിരുന്നില്ല. അതുകൂടി വിധിപ്പിച്ചെടുക്കേണമെന്നുള്ള മോഹംകൊണ്ടാണ് അപ്പീലും കൊണ്ടുവന്ന് ഇങ്ങനെ ഒരനന്തരത്തിൽ അകപ്പെട്ടത്. തിരുമേനി ഈ അപരാധങ്ങളെ ക്ഷമിക്കേണമേ!

രാജാ— ഞാൻ ക്ഷമിക്കത്തന്നെ ചെയ്യൂ. നിങ്ങളെ വധിപ്പിക്കുന്നില്ല. ഇവരുടെ മൂന്നുപേരുടെയും സ്ഥാവരജംഗമവസ്തുക്കൾ മുഴുവനും മുദ്രവച്ചു പണ്ടാരവകയിൽ ചേർത്ത് ഇവരെ മൂന്നുപേരെയും നാടുകടത്തുവാൻ വിധിയെഴുതു.

ദേവി— വളയും പട്ടും ധനസേനനാതനെ കൊടുക്കൂ. ഇവർ

മൂന്നും ഉപദ്രവമൊന്നുമേൽക്കാതെ സ്വഗൃഹങ്ങളിൽ പോയ്ക്കൊള്ളട്ടെ.

രാജാ— (ആശ്ചര്യസമേതം) ഇതു കൊള്ളാം!; ദേവി! അത്രയും ഉപദ്രവം ചെയ്തവരോടുപോലും ഭവതി ഇങ്ങനെ ദയ കാണിക്കുന്നോ?

ദേവി— രാജാവിനെ നോക്കി വത്സ സുബാഹോ! കേൾക്ക.

അപകാരിക്കവകൃതനാ—

ലുപകാരം വരികിലിതൊരശസ്രവധം

ഇയ്യപദേശം വഴിയായ്—

നീതിക്കു നടന്നുകൊള്ളുമപകാരി.

(൫)

(അനന്തരം തിരനീക്കി ഒരു കാവൽക്കാരത്തി പ്രവേശിക്കുന്നു)

കാവൽക്കാരത്തി— മഹാരാജാവേ! വേഗമാകട്ടെ, വേഗമാകട്ടെ; അമ്മത്തമ്പുരാട്ടിയായ സുനന്ദ, തിരുമേനിയെ ശിരസ്സിൽ ചുംബിച്ചുകൊണ്ടു കല്പിക്കുന്നു “എന്റെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരിയായ നന്ദയുടെ പുത്രിയായ വത്സ, ദമയന്തിയുടെ സമാഗമനവൃത്താന്തം കേൾക്കുകയാൽ വത്സയെക്കാണുവാൻ ഞാൻ അത്യാത്മക്കണ്ഠിതയായിരിക്കുന്നു വേഗം കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടുവരേണം” എന്ന്.

രാജാ— ദേവി! ഭവതിയുടെ ചിററമ്മ ഭവതിയെക്കാണുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു.

ദേവി— ഞാൻ ഇതാ വരുന്നു. ബഹുവിധങ്ങളായ ശങ്കകളുടേതല്ലാത്ത പീഡിതയായിരുന്നെങ്കിലും ഇപ്പോൾ ഞാൻ അശങ്കനീയയായി ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു.

രാജാ— സംശയമില്ല,

താനേ യഥാത്ഥസ്ഥിതിയില്ലതെല്ല—

മൂന്നും പരമാർത്ഥ ശങ്കകൊണ്ടു

വാനത്തിൽ നില്ക്കും കതിരോന്റെ ബിംബം

ഘനം മറച്ചാലിരവാകുമെന്നോ?

(ന)

(എല്ലാവരും ശരിവയ്ക്കുന്നു)

രാജാ— ദേവി! ഇതിലേ, ഇതിലേ.

ദേവി— വത്സ! സുബാഹോ! വേഗം നടക്കൂ. എനിക്കു സത്യ
പ്രതോത്സുകയായ ദേവിയെക്കാണുവാൻ വൈകി.

(ഇങ്ങനെ ചുറ്റിനടന്ന് എല്ലാവരും പോയി)

എട്ടാമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

ഒമ്പതാമങ്കം.

(അനന്തരം സത്യവ്രതൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

സത്യവ്രതൻ— എന്റെ മദ്ധ്യാഹ്നകർമ്മങ്ങൾ എല്ലാം കഴിഞ്ഞു.

ഇനി അതിഥികളെ അന്വേഷിക്കണം. (വിസ്തയാനങ്ങളെ
ചോടുകൂടെ)

ആതിഥ്യം ഗൃഹീയമ്മെന്നു മുനിമാർ

ചൊല്ലുന്നു, ഞാനാകയാൽ

പ്രീത്യാ താൻ പ്രതിവാസരം പഥികരെ-

പ്പോറുന്നു കൈതുമ്പലാൽ,

മട്ടേറും പല ഭാജനങ്ങൾ നിറയെ-

ബോജ്യങ്ങളുണ്ടാക്കി വ-

ച്ചിത്രേട്ടിനമാരെയും പഥികരെ-

ക്കാണുന്നതില്ലിസ്ഥലേ.

(൧)

അതിനാൽ സാധാരണ ജനസഞ്ചാരമുള്ള ഗംഗാതീരപാ
ഥയിൽ ചെന്നു പരലോകബന്ധുക്കളെ അന്വേഷിക്കട്ടെ. (എ
ന്നു മന്ത്രങ്ങളെ ജപിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു. (അണിയറയിൽ)
ഹാ! പ്രിയെ! ഭവതി എവിടെയാകുന്നു? ഏതു ലോകത്തെ അ
ലങ്കരിക്കുന്നു?

സത— (കേട്ടിട്ട്) ആരോ പ്രിയാവിരഹിതനായ ഒരാൾ ഇങ്ങോട്ടു വരുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. (കണ്ടിട്ടു സഖേദകരുണം) വർത്തു കെട്ടുതന്നു, വക്രപദം, കുറുകൈ, തോൽക്കുരുമഞ്ചിയുമുഖം, വയറാമയെപ്പോൽ ദുഷ്കോ, തിലത്തിനുസമം; കശയേന്തിയെത്തു— മിശ്രണനാരിവനയെന്തിനു തീർത്തു ദൈവം? (൨)

(അനന്തരം രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു)

രാജാ— ഹാ പ്രിയെ! ഭവതി എവിടെയാകുന്നു? ഏതു ലോകത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു? എന്നോടു സമാധാനം പറയൂ. ഹാ! ഹാ! ഏതുകൊണ്ടും എന്റെ ജീവിതത്തെ ദൈവം നിഷ്പലമാക്കി. വിചാരിച്ചു പരിതാപത്തോടുകൂടെ) വകാനനത്തിലിരുളിൽ ക്ഷപയിൽ സ്വപിഷ്ടമെങ്കാന്തയെസ്സുപടിവിട്ടതിയായുഴന്നേൻ: കൊന്നോ, മൃഗങ്ങളെ ജീവനൊട്ടേ ഭൂമിപ്പോ എന്നോമലാളെയിനിയെങ്ങനെയൊന്നു കാണും? (൩) ഹാ! ദുർദ്വിധി എന്നെ എങ്ങനെ കടാക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു! യാതൊന്നിനാൽ എനിക്ക്,

മന്നം പോയീ, മക്കൾ, മൈക്കണ്ണിയും പോ-
യ്തിന്നും പത്രേയുഖം ഹരിച്ചുത്തരീയം,
വന്തു വൈരൂപ്യങ്ങൾ സപ്തത്തിനാലി-
ങ്ങിന്നോത്താലെൻ ദുർദ്വിധിത്തള്ളലെല്ലാം. (൪)

ഇതിന്നും പുറമെ ഞാൻ ഇപ്പോൾ അന്യസേവകനായും തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇതിലധികം എന്തുചെയ്യുവാനാണ് ദുർദ്വിധിക്കു കഴിയുന്നത്? എന്റെ പ്രാണങ്ങൾ വജ്രസൂചിക സദൃശമായിരിക്കുന്നു. തന്നെത്താൻ അപരാധം ചെയ്തപ്പോയ ഞാൻ കരഞ്ഞതുകൊണ്ടു ഭവതിയെ ലഭിക്കുന്നതല്ലല്ലോ. എല്ലാംകൊണ്ടും ഞാൻ അശരണനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഹാ! ഭേവി! (എന്നു മുട്ടിക്കുന്നു)

സത്യ— സമാശ്വസിക്ക, സമാശ്വസിക്ക.

രാജാ— (സമാശ്വസിച്ചു കണ്ണുതുറന്നുകൊണ്ട്) ഈ കാനനത്തിൽ എന്നെ സമാശ്വസിപ്പിക്കുന്നതാർ? മഹാനഭാവനായ ഒരു ബ്രാഹ്മണനെ? ഇതിനാൽ ഞാൻ പരിശുദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

സത്യ— മഹാഭാഗ! ഭവാൻ ആരാണു്? എവിടെന്നു വരുന്നു?

രാജാ— അല്ലയോ തിരുമേനി! അടിയത്തിന്റെ പേര് ബാഹുകൻ എന്നാണ്. കോസലാധിപതിയായ ഋതുപണ്ണമഹാരാജാവിന്റെ കുതിരക്കാരനാണ്. കുതിരകളെ അഭ്യസിപ്പിക്കുവാൻ നല്ല വശമുണ്ട്. ഇപ്പോൾ വിശേഷിച്ചൊന്നുമല്ല. കുതിരകളെ ഓട്ടം ശീലിപ്പിക്കുവാൻ മാത്രം അയോദ്ധ്യയിൽനിന്നു് ഇത്ര അകലം വന്നു കുതിരകളും തേരും ഇളം പുൽതകിടിയിൽ നിറുത്തി മനോവിനോദത്തിന്നുവേണ്ടി ഇത്രത്തോളം വന്നതാണ്.

സത്യ— അല്ലെ, ബാഹുക! ഭവാൻ ചിന്താപരവശൻ എന്ന പോലെ കാണപ്പെടുന്നുവല്ലോ. കാരണമെന്തു്?

ബാഹു— (സലജ്ജം ആത്മഗതം) എന്റെ അഭിപ്രായം ഇദ്ദേഹം അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. ആട്ടെ, (പ്രകാശം)

കായ്ചിന്ത കരണന്യചിന്തയും

കാമചിന്ത കലഹന്യചിന്തയും

വിത്തചിന്തകൾ വിനാശചിന്തയും

നാസ്തി ചിന്തകൾവെടിഞ്ഞൊരുത്തരും. (൫)

സത്യ— അതെ. അതെ. ഇങ്ങനെതന്നെയാകുന്നു ലോകത്തിലെ രീതി.

ബാഹു— തിരുമേനിയെ ആരെന്നാണ് അടിയൻ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതു്?

സത്യ— കേൾക്കൂ.

ക്ഷിതിസുരനഹമെന്റെ പേരു സത്യ-

വ്രത,നധുനാ ഭവസാഗരം കടപ്പാൻ

മതിമധുപന നിമ്നഗേശകത്യാ-

പതിപദപത്മമരന്ദമേകിടുന്നു.

(൬)

ബാഹു— (സവിനയം) അടിയൻ കൃതാത്മനായിരിക്കുന്നു. ഏ

തു ദിക്കിൽ നിന്നാണ് ഇപ്പോൾ എഴുന്നള്ളുന്നത്?

സത!— നൈഷധരാജധാനിയിൽനിന്ന്.

ബാഹു— (സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിട്ടു സ്വഗതം) അഹൊ! ഇത്രാൾ

കൃതജ്ഞനും കൃതകൃത്യനും ആയ ആ പ്രജ്ഞാശേഖരൻ ത

ന്നെ. (പ്രകാശം) സാധോ! എന്നാൽ അവിടുന്നു സംസാ

രസാഗരത്തെ തുണവൽ ഗണിക്കുന്ന ഒരു പുണ്യാത്മാവാ

ണെന്നു തോന്നുന്നു?

സത്യ— സംസാരസാഗരം എന്നു പറയുന്നതെന്താണ്? നാം

അതിനെ ഗൌനിക്കുന്നില്ല. കേൾക്കുക,

ഗംഗാജലങ്ങൾ വിലസുന്നു, മഹേശ്വരോത്ത്-

മാംഗങ്ങൾ, കൂവളതരങ്ങളുമുണ്ടസംഖ്യം,

ഭംഗംവരാത്തവയവങ്ങളുമുണ്ട പിന്നെ

ഞങ്ങൾക്കു ഭീതി വരുവാനവകാശമുണ്ടോ?

(൭)

ബാഹു— കഷ്ടം! ഇതുപോലെയുള്ളൊരു വൈരാഗ്യം ഞങ്ങൾ

ക്കില്ലല്ലോ. സാധോ! അവിടുന്നു കൃതാത്മനായിരിക്കുന്നു.

സത്യ— ഇരിക്കട്ടെ, ഭവാൻ ഇന്ന് എന്റെ കടീരത്തിൽ അ

തിഥിയായിരുന്നുകൊണ്ട് എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കണം.

ബാഹു— (സവിനയം) മഹാഭാഗ! ക്ഷമിക്കണം. ഞങ്ങൾ

കോവിലകത്തെ സദ്യ ഉണ്ടു ശീലിച്ചിട്ടുള്ളവരാണ്. കാര്യം

കിഴങ്ങും തിന്നു ശീലിച്ചിട്ടില്ല.

സത്യ— അതു വേണ്ട. മുഷ്ഠാനങ്ങൾ തന്നെ ഒരുക്കി വെച്ചി

ട്ടുണ്ട്.

ബാഹു— ഈ കാട്ടിൽ ഇവിടയ്ക്കു മുഷ്കാന്നങ്ങൾ എവിടെ കിട്ടുന്നു?

സത്യ— നാം കാനനവാസം ചെയ്യുന്നു എങ്കിലും പരവഞ്ചനാ ഭികളിൽ പശുവസാനിക്കുന്ന ജീവനോപായങ്ങളെ വിട്ടു സർപ്പോത്തമമായ കൃഷിയെത്തന്നെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നു.

ബാഹു— ജീവനോപായങ്ങളിൽ കൃഷിക്കു സർപ്പോത്തമത്വം ഉണ്ടോ?

സത്യ— കേട്ടാലും,

കെല്ലോടന്യധനത്തെ വീഴ്ചവതിനാ-

മുദ്യോഗമമ്മട്ടു താൻ

ശിപ്പം കിഞ്ചന ധീവിലാസമരുളി-

ചെയ്യുന്നതുണ്ടെങ്കിലും,

ഉല്പന്നം നവമല്ല വാണിഭമതൊ

ഭവ്യങ്ങൾ മാറുന്നതാ-

മെപ്പേക്കും കൃഷിയൊന്നു ജീവനിതിനെ-

ക്കൂടാതെ കൂടാ നൂണാം.

(വ)

ബാഹു— പ്രതിപാദനരീതിയുടെ ചാതുര്യംകൊണ്ട്, കൃഷിക്കു തന്നെയാണ് സർപ്പോത്തമത്വം എന്നുള്ള സ്വപക്ഷം അങ്ങു നല്ലവണ്ണം സാധിച്ചു. സർപ്പോത്തമമായ പ്രവൃത്തിയെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന അങ്ങും സർപ്പോത്തമനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. നോക്കൂ.

ധാതാവു നീ സകലസസ്യ സമൃദ്ധികൾക്കും,

ത്രാതാവുമങ്ങു പശുനേകകയാലതെല്ലാം,

നീ താൻ ദരിദ്രതയെ വെല്ലുകയാൽ മഹേശൻ,

വീതാർത്തനെന്നുമിഹനീ, ചെലുനീ സ്വതന്ത്രൻ. (ൻ)

അല്ലയോ, ഭഗവൻ! അങ്ങു ഇങ്ങനെയുള്ള വഴി കാണിച്ചി

ട്ടും വളരെപ്പേർ കൃഷിചെയ്യാതെ വൃഥാ വശംകെടുന്നു.

സത്യ— സത്യം. സത്യം.

ആരിതാ, പാരിതാ, നീല-
 ക്കാരിതാ, കൈകൾ രണ്ടിതാ,
 ആരിതാലോചിയാതെന്നും
 ഭൂരിതാപാതരൻ ജഡൻ?

(൧൦)

ബാഹു— (പുരോഭാഗത്തിൽ നോക്കിട്ട്) മഹാഭാഗ! നോക്ക.
 അതാ ഒരു വൃദ്ധനോടുകൂടെ ചിലർ ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ വരുന്നു.
 ഇവരെക്കൊണ്ട് അങ്ങയ്ക്ക് അതിഥികളുടെ ക്ഷാമം തീരും

സത്യ— (പരിതോഷപുരസ്സരം)

ഒരായിരം പാമ്പർ വന്നാൽ
 വരാ,മേ ഭാരമല്ലേ
 ഒരാതെ കൃഷി കൈവിട്ടോ-
 കൊരാളന്തകസന്നിഭൻ.

(൧൧)

അനന്തരം ഒരു വൃദ്ധന്റെ പിന്നാലെ പൌരന്മാരും ഗ്രാ
 മീണന്മാരും പ്രവേശിക്കുന്നു.

വൃദ്ധൻ— (അനചരന്മാരോട്) ഭദ്രന്മാരേ! കേട്ടാലും. ഇദ്ദേഹ
 മായൊരു സത്യവ്രതൻ എന്ന ആ മഹാത്മാവ്. ഇദ്ദേഹമാ
 കട്ടെ പത്നീപുത്രാദികൾ എന്നുപോലെ അതിഥികളും
 'പോഷ'വസ്തുക്കളാണെന്നറച്ച് അവരെ സ്വാജ്ജിതദ്രവ്യ
 ങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിവസത്തോറും സൽക്കരിക്കുന്നു.

ഒരു പൌരൻ— അയ്യോ! ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്ഞാനം ധ്യാ
 ഘനീയമായിരിക്കുന്നു!

“പിതാക്കൾ, ഗുരുവും, ഭായ്യ,
 സുതന്മാർ, ഭീന,നാശ്രിതൻ
 അതിഥ്യ,ഗ്നികളും ചൊല്ല-
 പ്പെട്ടന്നു, പോഷ്യവസ്തുമായ്.”

(൧൨)

മറ്റൊരു പൌരൻ— വാസ്തവം ഇങ്ങനെ ഇരുന്നിട്ടും ചില ഉ
 രോഭരികൾ സ്വപത്നീപുത്രാദികളെ മാത്രം പോഷ്യവസ്തു

ത്തിൽ ഗണിച്ചുകൊണ്ട്, ആതിഥ്യമെന്ന കർമ്മത്തെ മറന്നു കളയുന്നു.

പിന്നൊരു പൌരൻ— പോട്ടെ, നമുക്ക് ഈ മഹാത്മാവിനെ ദർശിക്കാം. (എല്ലാവരും അരികിൽ ചെല്ലുന്നു)

സത്യ— (കണ്ട് എഴുന്നീറ്റു കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) അതിഥി കർമ്മം നമസ്കാരം. (എല്ലാവരും പ്രതിപ്രണാമം ചെയ്യുന്നു)

വൃദ്ധൻ— ആയു് സത്യവ്രത! അങ്ങ് എന്നെ മറന്നുവോ?

സത്യ— (പ്രത്യഭിജ്ഞയോടെ) അങ്ങ് ശുചിവ്രതപുത്രനായ തീർത്ഥവ്രതനല്ലേ? മഹാവിദ്വാനായ അവിടുത്തെ നാമധേയം സുപ്രസിദ്ധമാകുന്നു.

തീർത്ഥവ്രതൻ— ഇന്നു വിശേഷിച്ചും എന്തെന്നാൽ,

വിജ്ഞാനാരുടെ പേരും

സജ്ജനമോതുന്വോഴേ പ്രകാശിക്കൂ

ഗംഗാജലവും ശംഖിൻ

സംഗത്താലേ സമർപ്പനയ്ക്കാകൂ. (ഘന)

സത്യ— ആയു്നായ തീർത്ഥവ്രത! ഇപ്പോൾ എവിടെന്നാണ് വരുന്നത്? എവിടെക്കു പോകുന്നു?

തീർത്ഥ— ആയു്സത്യവ്രത! എന്താണ് പറയേണ്ടത്? മഹാനഭാവനായ ആ നൈഷധൻ അപ്രകാരം വനത്തിലേക്കു പ്രസ്ഥാനം ചെയ്ത ആ ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ ഞാൻ നൈഷധപുരി വിട്ടിറങ്ങി ദേശാടനങ്ങളും തീർത്ഥസ്നാനങ്ങളും നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ട്, ഈ വാൽകൃകാലം വാരാണസിയിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്നുകരുതി വന്നിരിക്കുകയാണ്. ഈ പൌരന്മാരും ഗ്രാമീണന്മാരും നിഷധത്തിന്റെ താൽക്കാലികാവസ്ഥയെ കാണുവാൻപോലും അക്ഷമന്മാരായിട്ടു മനസ്സാസ്ഥ്യത്തിന്നുവേണ്ടി അരണ്യത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു വനമാഗ്നത്തിൽവെച്ചു ഞാൻ ഇവരെക്കണ്ട്, അവിടുത്തെ സന്നിധാനത്തിലേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരികയും ചെയ്തു.

ബാഹു— (സ്വഗതം) അഹൊ! ഈ കൂടിയിരിക്കുന്നവരൊക്കെ നമ്മുടെ സ്വന്തം ആളുകൾ തന്നെ. ഇവരുടെ സംഭാഷണങ്ങളെന്തെല്ലാമാണെന്നു ശ്രദ്ധിക്കാം.

സത്യ— എന്തായാലും അവിടുത്തെ കണ്ടതു സന്തോഷമായി. അങ്ങു സകല ദേശാഭിജ്ഞനാണല്ലോ. ഇപ്പോൾ പുതിയ വർത്തമാനം വല്ലതുമുണ്ടോ?

തീർത്ഥ— (നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) ആയു! ഒന്നും പറയേണ്ട. മഹാ രാജാവായ ആ നൈഷധനെ സൂര്യനെ എന്നപോലെ വനരാജി മറച്ചുകളഞ്ഞതിൽപിന്നെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിവരം അറിഞ്ഞവരൊ, അദ്ദേഹത്തിനെ കണ്ടവരൊ, ആരുമില്ല. ആ മഹാദേവിയായൊരാളെ രാജാവിനാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടതിൽപിന്നെ വനത്തിൽ വലിയ കഷ്ടങ്ങളെല്ലാമനുഭവിച്ചു തിന്നശേഷം ചേദിപുരത്തിലെത്തി എന്നും, അവിടെനിന്നു സോദരീസ്നേഹപരവശനായ സുബാഹു ബാഹുമാനത്തോടു കൂടെ അച്ഛന്റെ അടുക്കൽ കൊണ്ടാക്കി എന്നും കണ്ണാകണ്ണകിയാ കേൾക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഇതല്ലാതെ നമുക്കൊന്നുമറിവില്ല.

ബാഹു— ആഹൊ! അച്ഛന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നുചേർന്നുവെങ്കിൽ എന്റെ ജീവിതം തിരിച്ചുവന്നു. ഹാ! ദേവി! ഭവതി ഏതെല്ലാം സങ്കടങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു? എത്ര തവണ പ്രാണനാഥ! പ്രാണനാഥ! എന്നു വിളിച്ചിരിക്കും?

തീർത്ഥ— ഈ പറയുന്നതാണ്?

സത്യ— ഇപ്പോൾ ഋതുപണ്ണസാരഥിയാണ്. ദയാലുതപംകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പറയുന്നതായിരിക്കണം.

തീർത്ഥ— ശരി.

സത്യ— (പെരുന്തൊരേ നോക്കിട്ട്) പുതിയ നാട്ടുവർത്തമാനം എന്തെല്ലാമാണ്? കേൾക്കട്ടെ.

ഒരു പെരുന്തൻ— പുതിയ രാജാവിന്റെ രാജ്യഭാരം വിശേഷ

മായിരിക്കുന്നു. എല്ലാറ്റിന്നും വർണ്ണനയാണ് കാണപ്പെടുന്നത്.

ഭീതകന്നിപ്പു തെല്ലും വിമതനിരകളും,-
 ലാഷ്മിപ്പാ വഴക്കി,-
 പ്ലാതകം, ലോകജാലം നിഖിലമഭിമതാ-
 രബ്ബകർമ്മാനുരക്തം,
 പൂതകം തോപ്പു വീടും വയലുമനുഭവി-
 ക്കുന്നു നിശ്ചിന്ത,മെങ്ങും
 ജാതകല്യാണമാർക്കും; നരവരമഹിമാ-
 നങ്ങളുന്മാദൃശങ്ങൾ.

(൧൪)

ബാഹു— (സുഗ്ദ്ധാലം) ഭേഷ് പൂഷ്കര! ഭേഷ്. ഭവാനു ചതുര
 മായ പരിപാലനകൊണ്ടു പ്രജകളെ വശത്താക്കി രാജ്യഭാ-
 രത്തെ സുസ്ഥിരമാക്കുന്നു.

സത്യ— ആകട്ടെ. ഇപ്പോൾ ലോകസ്ഥിതിയെങ്ങനെയെല്ലാ
 മാകുന്നു?

പെരുര— ആയു! കേട്ടാലും.

ഈ രാജാവിന്റെ വാഴ്ചയ്ക്കുതികലുഷർ കലാ
 നാസ്തിയാം നാസ്തികന്മാർ
 ധാരാളം വാചുരോ വാർകനിലകലാ
 ലോകമിന്നത്തരിച്ചു
 പോരാ, വിത്തേശ്വരന്മാർ കലജരുമധുനാ
 ന്ത്രായകായാധിപന്മാർ,
 ചേരാതായാലുവണ്ണം ഭവനമതിൽ വിഭ-
 ധ്യാശയത്തിങ്കലും താൻ.

(൧൫)

സത്യ— ഈ കൃത്യഗുണത്തിലും കലിയുടെ ഭരണവും തുടങ്ങുന്നതു
 പോലെ തോന്നുന്നു.

ബാഹു— ശരി. അങ്ങനെ തന്നെ.

പെരും— ആയുസ്- മരണാഭ കാര്യം കേൾക്കൂ. രണ്ടുമുന്നകു
രംകൊണ്ടു ചുരുക്കിപ്പറയാം.

ലോകേ, കലോകർ കാകോള-

കാലലീലർ കലേ കലേ;

ലോകം കിലകലാലോലം

കലികാലാകലാകലം.

(൧൩)

സത്യ— ഹാ! മഹാരാജാവായ നൈഷധ! തിരുമേനി ലോക
ത്തെ ഏതുമട്ടിൽ പരിപാലിച്ചിരുന്നു? ഇനി അപ്രകാരമു
ള്ള ഒരു സൗരാജ്യം അനുഭവിപ്പാൻ പ്രജകൾക്കു സാധി
ക്കുന്നതെങ്ങനെ?

പെരും— ഇനിയും കേൾക്കുക.

ജാതിക്കുള്ളൊരു നീതിപോയ്, കലചരി-

ത്രത്തിങ്കലെ പ്രീതിപോ-

യോതിക്കൽ നഹി, യൊത്തുമങ്ങനെ, നര-

ക്കല്ലാക്കുമെല്ലാം വശം

ഭൂതിക്കായ് സ്വഹിതൈകതാനതയെഴും

ദോശോ, വിനീതൻ, ജഗ-

ദ്രീതിക്കൊത്തു നടന്നിടം സുജനമോ

മാന്യത്തിനും പാത്രമായ്.

(൧൪)

സത്യ— അയ്യോ! കലിപുരുഷന്മാരുടെ മാഹാത്മ്യങ്ങളെ ശ്രദ്ധി
ച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഏന്റെ ശ്രുതിപുടങ്ങൾ തകർന്നുപോ
കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. കഷ്ടം! കഷ്ടം! ഇതെന്തൊരു
വിപര്യയം?

പെരും— ആയു! ഇതുകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞില്ല.

ഭരാചാരം ഘോരം. പ്രഥമമനുവർത്തിച്ചു പുലരു-

ന്നൊരാൾ മന്ത്രം കണ്ടുള്ളൊരുയതിസമം നവ്യമുനിയാം

വരാനുപം ശാസ്ത്രം തുണസമമുരച്ചാകിലവനെ

ധാരാഭാഗത്തിങ്കൽപട്ട, ബഹുമതൻ, കീർത്തിയുതനും. (൧൫)

സത്യ— എല്ലാവരും ഇങ്ങനെ സ്വതന്ത്രരും സേപക്ലാചാരികളായിത്തീർന്നു രാജഭയം ഇല്ലായ്കയാണ്. മതി. മതി. ഈ ശൂന്യവർത്തമാനം കേൾക്കുന്ന എന്റെ ഹൃദയം ദഹിക്കുന്നു. ബാഹു— കഷ്ടം! കഷ്ടം! ജനങ്ങൾക്കു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ ആപത്തു ചിറ്റായല്ല. ഇതിന്നു പരിഹാരമുണ്ടാക്കേണ്ടതു ധർമ്മിയുനായ രാജാവു തന്നെയാണ്. അല്ലെങ്കിൽ ഈ അപരാധം രാജാവിന്നുതന്നെ വന്നുചേരും. സൂതിവചനങ്ങളും അങ്ങനെതന്നെ.

“ഏതുദേശത്തേതുഭാഷ-
യേതാചാരം കലസ്ഥിതി?
ആ ദേശത്താരിതിപ്പോലെ
അവയെക്കാക്കണം നൂപൻ.
ഗ്രാമീണർ, ഗണവും, ജാതി,
കലം ശ്രേണികളെന്നിവ
മുറവിട്ടാകിലുടനെ
വഴികൂട്ടേണമുഴിവൻ.
പാപിക്കു പാപികൾ, ധർമ്മി-
യ്ക്കു ധർമ്മിയുരായുമേ
ലോകർ രാജാനുഗന്മാരാം;
“യഥാ രാജാ തഥാ പ്രജാ”
(രാട്ടിനെപ്പോലെ നാട്ടുകാർ)
ദണ്ഡാദണ്ഡവിചാരത്തിൽ
വിവേകംകെട്ട ഭൂമിപൻ
അയശസ്സിനെയാപിക്കും
നരകത്തിലുമെത്തിട്ടും”

തീർത്ഥ— ആയ്! ഭവാന്റെ അഭിപ്രായം ശരിതന്നെ. രാജഭയത്തിന്റെ അഭാവമാകുന്നു എല്ലാവരെയും ഇപ്രകാരം വി

പരീതബുദ്ധാകളാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നത്. ലോകമയ്യാദകൾക്ക് ഇതിലുമധികം ഹാനികൾ ഭവിക്കും.

ബാഹു— ഏതുവിധമെല്ലാമെന്നു കേൾക്കാമൊ?

തീർത്ഥ— അതു പറയേണമെങ്കിൽ വളരെയുണ്ട്. നാം ഉണ്ടാക്കുന്ന “കലിവൈഭവ”ത്തിൽ എല്ലാം സ്പഷ്ടമാകുന്നതാണ്. ഇപ്പോൾ സന്ദർഭിച്ചു.

ബാഹു— ആകട്ടെ, കലിവൈഭവം കണ്ടുതന്നെ അറിഞ്ഞുകൊള്ളാം.

തീർത്ഥ— (മുൻഭാഗത്തേക്കു നോക്കിട്ടു സന്തോഷസമേതം) ആയു! സത്യവ്രത! ഇതാ ഏതൊ ഒരുതിഥി! നോക്കൂ,

കാളം കാന്തികലൻ ദിവ്യവസനാൽ

മെയ് മുടി, യുഷ്ണീഷവും

മൗഛയ ചേർത്തു, ചെരിപ്പുമിട്ടു ദുര്യുമായ്

ബന്ധിച്ച മദ്ധ്യത്തെയും,

തോളല്ലം നന്മമാം പടിക്കുരുതരം

ഭാസം വഹിച്ചു, മൂളം-

കാലം കയ്യിലെടുത്തിതാ കടയുമാ-

യെത്തുന്നൊരുത്തൻ മുദാ.

(൧൯)

(നല്ലവണ്ണം നോക്കിട്ട്) ഏതൊ ഒരു അതിഥിമാത്രമല്ല.

നോക്കൂ,

സ്തരിച്ചീടും മെയ്യും ചെറുതിട വളഞ്ഞ, അന്നെ സഭാ

വിറച്ചീടും കയ്യാൽ നെടിയ വടിയും കുത്തി വടിവിൽ,

കരം ഫാലത്തിൽ ചേർത്തിഹ പഥിമരം നോക്കിയതിഭീ-

കരാർണ്യം ചേരും നരനിതൊരു വൃദ്ധാക്ഷിതിസുരൻ! (൨൦)

(ബ്രാഹ്മണൻ പ്രവേശിച്ച് എല്ലാവരെയും നോക്കിട്ട്)

ഇവിടെ യോഗ്യന്മാരായ വളരെ ആളുകൾ ഇരിക്കുന്നു; അതിഥീസൽക്കാരസമുത്സുകനും മഹാനഭാവനമായ ആ സത്യവ്രതൻ എവിടെ?

സത്യ— (വേഗം എഴുന്നീർന്നിട്ട്) അല്ലയോ! മഹാബ്രാഹ്മണം!
ഇതാ സത്വപ്രതൻ അഭിവാദ്യം ചെയ്യുന്നു.

ബ്രാഹ്മ— എല്ലാ തപസ്സിഭികളും നിങ്ങൾക്കുണ്ടാകട്ടെ. നി
ങ്ങളുടെ ഓരോ ഗുണങ്ങളെപ്പറ്റി കേട്ടുതുടങ്ങിട്ടു വളരെ നാ
ളായി. സംഗതിവശാൽ ദേശാടനം ചെയ്യുന്ന ഞാൻ പ
ണ്യശ്ലോകനായ ഭവാനെ സന്ദർശിക്കുവാൻ ഇവിടത്തോളം
വന്നതാകുന്നു.

സത്യ— ഓ! അവിടുന്ന് വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടനുഭവിക്കുന്നു.

ബ്രാഹ്മ— അങ്ങനെയല്ല.

ജലാന്തരമതിങ്കലോ, സവിധദൂരഘോരാടവീ-
സ്ഥലീഗിരിതടത്തിലോ, ഗുരുലതാകുടീരത്തിലോ,
സലീലമമരമെട്ടെ കൈതമലരെങ്ങുമെപ്പോലോ-

വലീഭ്രമണമങ്ങു കാണമതിസംഭ്രമോജ്ജ്വലിതം. (൨൧)

സത്യ— ഞാൻ അനുഗ്രഹീതനായി. ആട്ടെ, വൃദ്ധനായിട്ടും പ
തിയ പുതിയ വസനാഭരണങ്ങളെക്കൊണ്ട്, അലംകൃതനാ
യിരിക്കുന്നതെന്താണ്?

ബ്രാഹ്മ— ഇതു പ്രതുപണ്ണമഹാരാജാവിന്റെ ഒരുഭായുമഹിമ
യാണ്.

സത്യ— ഈ സംഭാവനയുടെ നിമിത്തം എന്തായിരിക്കും?

ബ്രാഹ്മ— പറയാം, ഞാൻ വിദഭാധിപതിയായ ഭീമരാജാവി
ന്റെ ആസ്ഥാനപണ്ഡിതരാണ്. പണ്ണാദൻ എന്നു പറ
യും. കണ്ഡിനപുരത്തിൽ ദമയന്തിക്കു രണ്ടാം സ്വയംവരം
നടത്തുന്നുണ്ട്. അതിൽ പ്രതുപണ്ണമഹാരാജാവിനെ ക്ഷണി
ക്കാൻ അയച്ചത് എന്നെയാണ്. അദ്ദേഹം പ്രിയോദനം
കേൾക്കയാൽ എനിക്കിതു സമ്മാനിച്ചതാകുന്നു.

സത്യ— ഇതു പുതിയ വിശേഷമായിരിക്കുന്നു.

ബ്രാഹ്മ— (ഭീഷ്മം നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ വ
ർജ്ജം പതിച്ചോ? ഹെ! പണ്ണാദ! ഇതവർക്കും സമ്മതമൊ?

പണ്ണാദൻ— ദമയന്തി തന്നെയാണ് എന്നെപ്പറഞ്ഞതല്ലേ.

ബാഹു— കൊള്ളാം. രാജ്ഞിയായ ഋതുപണ്ണൻ ഇതു കേട്ട
തിൽ എന്തു നിശ്ചയിച്ചു?

പണ്ണാ— സംശയിക്കുവാനുണ്ടോ? അദ്ദേഹം വരുമെന്നു സാ
നമോടും വാശാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

ബാഹു— നോക്കൂ. കാലവൈപരീത്യം! അഭിജ്ഞാനാംകൂടെ
വഴിതെറ്റി നടക്കുന്നു. അതെന്തെങ്കിലുമാകട്ടെ. ആ രാജ
കുമാരി പതിവ്രതയും ഗുണവതിയും കൈക്കൊണ്ടിരുന്നിട്ട്
ഇപ്പോൾ,

അല്ലെങ്കിൽ എന്തിന്? പ്രാചീനന്മാർ,

“ഇടി, വന്ദഴ, വഷ്ഠാനി, വാജി-

മുടതൻപാട്ടിൽ, നരകെഴുന്ന ഭാഗ്യം,

മടവാർമതിയും മനസ്സിലാക്കാൻ

പടുവാകാ, സുരനെന്നു പിന്നെ മന്ത്രിൻ?” (൨൨)

എന്നിങ്ങനെയാണ് ഘോഷിച്ചിരിക്കുന്നത്?

(ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ച് അമർഷത്തോടേ ആകാശത്തിൽ
ലക്ഷ്യം വെച്ചിട്ട്)

നീയെന്തിന്നു തുനിഞ്ഞിവണ്ണമപവാ-

ദാലംബനത്തിന്നു? ധീ,

പോയെന്നാളെ പരങ്കലേ, കിലുമിടം

ഘോഷിക്കണോ പാംസുലേ!

മായം നീ പരമാചരിച്ചതണവും

ഞാനന്നറിഞ്ഞില്ലേടോ;

തോയം ശ്രഷ്ടതയെ വ്രജിക്കുമളവേ

കാണാവു പങ്കസ്ഥിതി.

(൨൩)

സോമാധിഷ്ഠിതമാം വംശം

വിശുദ്ധം, ധർമ്മവൃത്തിയാൽ

നിക്കാൽ വച്ചിട്ടുള്ളത്തിൽ

പങ്കും നീ ചേർത്തു പാംസുലേ!

(൨൪)

പണ്ണാ— ഈ അധികപ്രസംഗി— ഈ ക്രൂനച്ചാർ— ഏതാണു്? ഈ അവിവേകി നമ്മുടെ ഭർത്താരികളെപ്പോലും നമുക്കു് എന്നപോലെ അധികേഷ്ടപിക്കുന്നു: ഇവൻ നമുക്കു് പക്ഷപാതി ആയിരിക്കാം.

ബാഹു— അല്ലയൊ വിദ്വൻ അടങ്ങു. അവിവേകിയെങ്കിലും ഞാൻ നമുനായിട്ടു തന്നെ വാദിക്കാം. അങ്ങു സ്വപക്ഷവും സാധിക്ക. സത്യവ്രതൻ മദ്യസ്ഥാനമാകട്ടെ.

പണ്ണാ— കൊള്ളാം,

“നിക്കാൽ വച്ചിട്ടുള്ളത്തിൽ

പങ്കും നീ ചേർത്തു പാംസുലേ!” എന്നു നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതാണു്, അസംബന്ധമാകുന്നു. ഭൈമിയുടെ സംസർഗ്ഗം ഉണ്ടാകുന്നതിന്നുമുമ്പും ചന്ദ്രവംശം കളങ്കമുള്ളതുതന്നെ.

ബാഹു— എന്താണു് ആ കളങ്കം? പറയൂ.

പണ്ണാ— താരയാം ഗുരുഭാരത്തിൽ
താരാധിപസമാജ്ജിതൻ
അമംഗലൻ മംഗലനാ—

യ ബുധൻ ബുധനായഹോ!

(൨൫)

അതുകൊണ്ടു് ആ വംശത്തിന്നു മുലശുദ്ധിയില്ല.

ബാഹു— ദേവന്മാർ പ്രകൃത്യാ പാവനന്മാരാകുന്നു. ദേവതാമൂലം വിചാരണീയമല്ല. ദേവോക്തങ്ങളെ അനുസരിക്കുന്നവരാണു് നാം. അവരെപ്പോലെ പ്രവൃത്തിക്കുവാൻ നമുക്കു ധിക്കാരമില്ല. സ്മൃതിയും ആ അഭിപ്രായത്തെ താങ്ങുന്നു:

“മുനിമാർ വാനവന്മാരു—

മാചരിക്കുന്നതൊന്നുമേ

മത്തുക്കു് ചെയ്തു വെച്ചുനാ—

ലവർ കളിച്ചതായിടാം.”

(൨൬)

പണ്ണാ— സമ്മതിച്ചു. എന്നാൽ, ഭൌതിക ചന്ദ്രവംശത്തിനെത്തപരാധം ചെയ്തു? “പാംസുലേ!” എന്നുള്ള സംബോധനയുടേയും നിമിത്തം ഏത്?

ബാഹു— അപ്രകാരം മഹത്തരമായ വംശത്തിന്റെ വധുവാ യി ഭവിച്ചിട്ടു സ്വഭത്താവിന്ന് അപമാനകാരണമായ ദ്വിതീയോദ്യാമരത്തിൽ ഉത്സുകയായിരിക്കുന്ന ഇവർ കലദൃഷ്ടി നിതന്നെ. ഇതുമൂലം ഇവർ പാംസുലയും പാതകിനിയും ആയിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

“കാമരോഷാദിയാൽ തന്റെ

കാന്തനെലിക്കുരിപ്പവർ

ഏഴു ജന്മം മുഴുവനും

വാഴേണം നരകേ ശ്യാവം.”

(൨൭)

എന്നു സ്മരിച്ചവനാണിത്.

പണ്ണാ— ഓ! അങ്ങു കരെ അറിവുള്ളതാണ്. പക്ഷെ, സ്രീകളുടെ പുനരുദ്യാമരം ശാസ്ത്രവിഹിതമാണെന്നു ധരിച്ചിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു?

ബാഹു— നിങ്ങൾ അതു ശാസ്ത്രീയമാണെന്നു ഭാവിക്കുന്നുണ്ടോ?

പണ്ണാ— സംശയമെന്ത്?

ബാഹു— എതാണ് ആ ശാസ്ത്രം?

പണ്ണാ— കേൾക്കുക,

“പ്രവർജ്ജ, മരണം, നാശം

കൈഞ്ചും ഭ്രഷ്ടല്ലവഞ്ചിവ

ഭത്താവിനേൽക്കുകിൽ ഭാര്യ-

യുദ്ധോദാമം വീണ്ടുമായിടാം.” എന്നുള്ളതു തന്നെ.

ബാഹു— ഈ ശാസ്ത്രം ദ്വിതീയോദ്യാമരപരമല്ല.

പണ്ണാ— ചിലർ ദ്വിതീയോദ്യാമരപരമായിട്ടും ഇതിനെ അംഗീകരിച്ചുപോരുന്നതിനാൽ ദ്വിതീയോദ്യാമരമല്ലെന്നു പറഞ്ഞുകൂട.

ബാഹു— ഭിതീയോദ്യാമപരമാണ് ആ പ്രമാണമെന്നു സാധിക്കുമ്പോൾ ചില ദോഷങ്ങളെല്ലാം നേരിടുന്നുണ്ട്.

പണ്ണാ— അങ്ങനെ കയറിപ്പോകേണ്ട. അപ്പോൾ അതിന്നു പരിഹാരമുണ്ടാകും.

ബാഹു— എന്നാൽ ആ പരിഹാരങ്ങൾ അങ്ങു വിഴുങ്ങിക്കളയുന്നോ?

പണ്ണാ— വിഴുങ്ങിക്കളയുകേ?

ബാഹു— “അഗദ്യോക്തകിൽ ശ്രീകുപുനരുദ്യാമമായിടാം” എന്ന് അശ്വലായനൻ അനുമാനിക്കുന്നുണ്ട്. ഈ വഴിക്കും പുത്രന്മാരുള്ള അവർക്കു പുനരുദ്യാമം യോജിക്കുമെന്നൊ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?

പണ്ണാ— പുത്രന്മാരായ പുരുഷന്മാർക്കു പുനരുദ്യാമം യോജിക്കുന്നില്ലേ?

ബാഹു— അത് അഗ്നിപരിചരണത്തിനായിട്ടാകയാൽ ദോഷകോടിയിൽ ഗണിക്കാൻ പാടില്ല.

പണ്ണാ— ഓ! എന്നാൽ കേൾക്കൂ.

“അമ്പതും മുത്തിരിപ്പോക്കു
പിന്വാകാ പാണിപീഡനം”

എന്നുള്ള പ്രമാണം ഇരുനീട്ടും അങ്ങനെയുള്ള ചില പുരുഷന്മാർപോലും രണ്ടാമതല്ല, മൂന്നാമതല്ല, നാലാമതല്ല, അതിലുമധികം വിവാഹങ്ങൾ ചെയ്തുവരുന്നുണ്ടല്ലോ. അവിടെ വിധായകപ്രമാണമായി കാണപ്പെടുന്നതു സ്വകലോലകല്പിതമായ കാമാഗ്നിപരിചരണം തന്നെല്ലെ? ആ സ്ഥിതിക്ക് ഈ രണ്ടാംസ്വയംവരത്തെക്കുറിച്ച് നിങ്ങൾ സന്തോഷിക്കേണ്ടതാണ്. അല്ലെങ്കിൽ ശ്രീകൾക്കു വല്ല മുഹൂർത്തമിതും തോന്നി അവരുടെ ജന്മം തന്നെ ദുർവ്വമാണെന്നു വരാം. ഇങ്ങനെ വിചിന്തനം ചെയ്തുവരുമ്പോൾ

പുനരുദ്യോഹം, അഭിലാഷിക്കാത്ത സ്ത്രീകൾക്കു നിഷിദ്ധമായിട്ടും അഭിലാഷിക്കുന്നവർക്ക് ഐക്യമായിട്ടും വന്നുകൂടുന്നു. ബാഹു— (അത്ഭുതം!) അങ്ങു വലിയൊരു പണ്ഡിതനായിരുന്നിട്ടും യുക്തിവാദത്തിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ബുദ്ധി ഉപയോഗിക്കുന്നതു കാലഭോഷം തന്നെ.

ബാഹു— ആട്ടെ. പിന്നെയെന്തെല്ലാമാണ്?

പണ്ണാ— “മായം നീ പരമാചരിച്ചതണവും ഞാനന്നറിഞ്ഞീലേടോ” എന്നു നിങ്ങൾ കല്പിച്ചതു ശുദ്ധമേ അബദ്ധമാകുന്നു. നമ്മുടെ ഭർത്താവിനായിട്ട് എന്തു “മായ”മാണ് നിങ്ങൾ കണ്ടിരിക്കുന്നത്?

ബാഹു— ഒന്നുമില്ല.

പണ്ണാ— എന്നാൽ അനാവശ്യമായിട്ടു വല്ലതുമൊക്കെ ഉൾപ്പെടുത്തുകൊണ്ടു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഈ വാദം നിറുത്തു. നേരേ മറിച്ചു ഭർത്താവിനെയുടെ ഭർത്താവാണ് മറ്റൊരാൾക്കു നുകരമായ ഭ്രാന്തം ചെയ്തിരിക്കുന്നത്.

ബാഹു— അദ്ദേഹമെന്തു ഭ്രാന്തം ചെയ്തു?

പണ്ണാ— സ്തുതി വിരോധിച്ചിട്ടുള്ളതുതന്നെ. കേൾക്കേ

“സ്വന്തം കാമിനിയെത്തള്ള-

മന്ദാർ പണ്ഡിതമാനികൾ

അന്ധതാമിസ്രനരക-

മേന്തും സന്ദേഹമില്ലതിൽ”

(൨൯)

ബാഹു— (മുഖം താഴ്ത്തി ഇരിക്കുന്നു)

സത്യം— മതി, മതി. ഈ വാദം നിറുത്തു. നേരം ഉച്ചയായി. അതിനാൽ എല്ലാവരും സാന്നിദ്ധ്യംകൊണ്ടു നമ്മുടെ കുടുംബത്തെ അനുഗ്രഹിക്കണം. (എല്ലാവരും എഴുന്നീല്ക്കുന്നു)

(അനന്തരം ഭർത്താവ് തിരനീക്കി പ്രവേശിച്ചിട്ട്) സഖേ!

ബാഹു! വേഗമാകട്ടെ. വേഗമാകട്ടെ. മഹാരാജാവായ ഞ്ഞു പണ്ണൻ നിങ്ങളെ ഉടനെ കാണണമെന്നു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

ബാഹു— കാഴ്ചം എന്താണാവോ?

ദുർഗ്ഗ— കേൾക്കൂ. സമദേവൻ എന്നു പേരായി രണ്ടാമതൊരു ബ്രാഹ്മണൻ കണ്ഡിനത്തിൽനിന്നു വന്നിട്ട്, “നാളെ രാവിലേ ദമയന്തിയുടെ രണ്ടാം സ്വയംവരമുണ്ട്. ആ മുഹൂർത്തത്തിൽ അവിടുന്ന് എഴുന്നള്ളാതെ കഴികയില്ലെന്ന് രാജാവിനെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. രാജാവുകൂടെ അത്യൽക്കണ്ഠിത ഹൃദയനായിട്ട് അശ്വഹൃദയജ്ഞനായ നിങ്ങളെ വേഗം വിളിച്ചുകൊണ്ടുചെല്ലുവാൻ ജവനാശ്വത്തിൽ എന്നെ ഇങ്ങോട്ടു കല്പിച്ചുയച്ചിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ വേഗം പുറപ്പെടണം.

ബാഹു— (സവിഷാദം ആത്മഗതം) നശിച്ച മനസ്സേ! നിനക്ക് ഇനിയും തകൻപോകരുതേ? ആ കലട അന്യനോടൊരുമിച്ച് ഒരു പീഠത്തിൽ കയറി ഇരിക്കുന്നതുകൂടി എന്നെക്കാട്ടേണമൊ? മന്ദഭാഗ്യനായ എന്നെക്കൊണ്ട് ഒന്നിനും വശമില്ലല്ലോ. (എന്നു ചിന്താകലനായി നില്ക്കുന്നു)

ദുർഗ്ഗ— എടോ പാലകശ്രേഷ്ഠ! താനെന്താണിങ്ങനെ നില്ക്കുന്നത്? പരിചാരകൻ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു വകവെച്ചില്ലെന്നു വരുമൊ?

ബാഹു— ഏയ്. ഒരിക്കലുമല്ല. നാമെല്ലാവരും രാജകല്പന കേൾക്കേണ്ടവരാണല്ലോ. ഞാൻ ഇതാ വന്നുകഴിഞ്ഞു. മഹാരാജാവിനെ ഒരു തൊടിക്കുമ്പു ഞാൻ കണ്ഡിനപുരത്തിൽ എത്തിച്ചുകൊടുക്കുന്നുണ്ട്. (സത്യവ്രതനെ നോക്കിട്ട്) മഹാത്മാവേ! കല്പന കിട്ടിയതുകൊണ്ട് എനിക്കിനി ഒന്നിനും തരമില്ല. അതുകൊണ്ട് എന്നെ പോകാൻ അനുവദിക്കേണ.

സത്യ— അങ്ങനെയാകട്ടെ. രാജകല്പന വലുതാണല്ലോ.

ബാഹു— അയ്യോ! സേവാധർമ്മം സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതുതന്നെ.

ദൂർഘം— തോഴരേ! സേവകനാണെന്നിലും അങ്ങു വിദ്വാനാകയാൽ എല്ലാവരായും മാനിക്കപ്പെടുന്നുണ്ട്. കുട്ടിപ്രായത്തിൽ ഒന്നും പഠിക്കാതെ കാലം കളഞ്ഞു മാതാപിതാക്കന്മാർക്കു പോലും ഉപകരിക്കാതെ ഉദ്യോഗത്തിന്നു വന്നുകൂടിയിരിക്കുന്ന ഞങ്ങളുടെ സേവാധർമ്മമാണ് ഗർഹണീയമായിട്ടുള്ളത്. എങ്ങനെ എന്നാൽ. കേൾക്കൂ,

നല്ലോരത്നാസമേകം ജനകജനനിമാ-

ക്കില്ലതെല്ലാത്മജാണാം,

സോല്ലാസം ചാരുവിദ്യാരതർ സുഖമണയു-

ന്നുണ്ടു സൽബാലകന്മാർ:

അല്ലെന്നാലെന്നൊടൊപ്പം പരഭവനമതിൽ

ചേന്നു വെള്ളം ചുമന്നി-

ട്ടെല്ലും മുള്ളും നരങ്ങാം; മമ നിപുണതകൾ-

ക്കെന്തുവാനന്തമുള്ളു?

(൩൦)

(എന്നു ചുറ്റിനടന്ന് എല്ലാവരും പോയി)

ബന്ധമകം കഴിഞ്ഞു.

പത്മനാഭം

(അനന്തരം രഥത്തിൽകൂടെ രാജാവും

സൂതനും പ്രവേശിക്കുന്നു)

രാജാവ്— (ചുറ്റും നോക്കി സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) സുതാഗ്രണിയും ആയുസുമായ ബാഹുക! ഭവാൻ അതിനിപുണനും സപാമിഭക്തനുമായൊരുവൻ. ഭവാന്റെ സാഹായ്യംകൊണ്ടു നമ്മുടെ മനോരഥം സഫലമായതുപോലെ തോന്നുന്നു. അശ്വപട്ടാഭിജ്ഞനായ ഭവാൻ നിമിത്തം ഒരുയാമംകൊണ്ടു തന്നെ ഏറ്റു യോജന കടന്നു വിദർഭരാജധാനിയുടെ സമീപത്തിൽ നാം ചെന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നു.

കൃതികൗശലം, നരവരജലാഭം-

സ്ഥിതിയും ലസിക്കിലൊരുസേവകൻ മതി;

അതിഭക്തരെങ്കിലുമശക്തരാകകിൽ

ഗതിയെന്തു മന്ത്രിമഹിഷങ്ങളാൽ വരും? (൧)

(വിസ്മയപൂർവ്വം സ്തരിച്ചിട്ട്) അഹഹ! ഇത് അത്യാശ്ചര്യമായിരിക്കുന്നു. കയ്യിൽനിന്നു വീണപോയ വസ്ത്രം എടുക്കട്ടെ എന്നു പറഞ്ഞുകൂടുമ്പോൾ രഥം ഒരു യോജനവഴി കടന്നിരിക്കുന്നു!! ഭവാൻ അതിരഹസ്യമായ ഈ അശ്വപട്ടയവിദ്യ ആരുടെ അടുക്കൽ നിന്നുണ്ടായി?

ബാഹു— ആയുഷ്ഠാനായ ഋതുപണ്ണമഹാരാജാവേ! കേട്ടാലും:—

ഞാൻ ബാല്യത്തിൽ കലകളെല്ലാം അഭ്യസിച്ചതിനുശേഷം മഹാ ശാസ്ത്രവിദ്യകളെ അഭ്യസിക്കുവാൻ ഭഗവാനായ വൃഷഭലപജന്റെ പ്രശിഷ്ടനായ അഗസ്തമഹർഷിയെ വളരെക്കാലം ശുശ്രൂഷിച്ചിരുന്നു. ഒരിക്കൽ അദ്ദേഹത്തിനെ അഭിനന്ദിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സതീതൃഗ്നം സകലകലാകലാപകോവിദനും തുഹശിഷ്യനുമായ ബാഷ്പലമഹർഷി അവിടെ വന്നു. ദാരപരിഗ്രഹത്തിനുവേണ്ടി അപ്പോൾ യാതൊരുവുമായിട്ടെ സഹിക്കുകയായിരുന്ന ബാഷ്പലമഹർഷിക്കു ഞാൻ വളരെ ധനം അർപ്പണം ചെയ്തിട്ട് ആ മഹർഷിയിൽനിന്നു ലഭിച്ചതാണ് ഈ സുതവിദ്യയും, സുദവിദ്യയും.

“ആശാനു വേലമെഴുതിട്ട്,-

മാശപോൽ പണമേകിയും,

വിദ്യാവിനിമയംകൊണ്ടും,

വീളാം വിദ്യയെ; നാസ്തഥാ.” (൨)

എന്നാണല്ലോ പ്രാചീനവചനവും.

രാജാ— (കരേണേരം ധ്യാനിച്ചിട്ട്) നിങ്ങളുടെ വിദ്യാലാഭം നന്ദനയായശുഭമായിരിക്കുന്നു. വേദവേദാംഗാദികളെ അഭ്യ

നീച്ചും ഇരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഒന്നു പറയുന്നതു കേൾക്കണം.

ബാഹു— അടിയൻ ഇതാ സശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

രാജാ— നമ്മുടെ കലഗുരുവായ വസീഷ്ഠന്റെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് അക്ഷവിദ്യാരഹസ്യവും, ഗണിതവിദ്യാരഹസ്യവും നാമറിയുന്നു. നമുക്കു അശ്വമേധയവിദ്യ ഒന്നുമാത്രം ഉപദേശിക്കാമെങ്കിൽ ഭവാനു രണ്ടുവിദ്യകളും നാം ഉപദേശിക്കാം.

ബാഹു— (സാമോദം) തിരുമേനി! അടിയൻ ഇതാ പ്രണാമപുരസ്സരം സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നു.

(രണ്ടുപേരും പരസ്സരം കണ്ണുങ്ങളിൽ ഉപദേശത്തെ അഭിനയിക്കുന്നു.)

രാജാ— ആശ്ചര്യം! നാം ഇതാ അശ്വമേധയതത്വജ്ഞനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

ബാഹു— ആശ്ചര്യം! ഞാനിതാ അക്ഷവിദ്യാവിപക്ഷണനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. (സവിസ്മയം) ഭാരം ഇറങ്ങിയിട്ട് എന്റെ അംഗങ്ങളെല്ലാം ലഘുക്കളാകുന്നുണ്ടോ? എന്റെ മനസ്സും പ്രസന്നമാകുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.

രാജാ— ഇത് ആ മഹാവിദ്യയുടെ പ്രഭാവം തന്നെ.

ബാഹു— തിരുമേനി അടിയത്തിനു നല്ലൊരു വഴി കാണിച്ചു.

രാജാ— ഒന്നുകൂടി ധരിക്കണം. ആപ്പുവാക്യം അനുസരിച്ചതന്നെ പറയാം. ഇവിടെനിന്നു തെക്കു കിഴക്കേദിക്കിൽ മൂന്നുരൂപാകം (മാറ്) അകലത്തിൽ ഒരു താന്നിമരം കാണപ്പെടുന്നുണ്ട്.

“ഈ മരത്തിന്നിവിടകളും

കായ്കളും കേൾക്കു ബാഹുക!

താഴത്തു വീണുള്ളവയു—

മുണ്ടേകാധികമാം ശതം

ഇലയൊന്നധികം കായു-
 മൊന്നുതാനയി ബാഹുക!
 രണ്ടുകൊമ്പിലുമുണ്ടെന്നാ-
 ലിലയിങ്ങങ്ങുകോടിതാൻ
 രണ്ടു കൊമ്പും ചിലകുള-
 മൊക്കെസ്സുക്കിച്ചുനോക്കേടോ
 രണ്ടായിരത്തിത്തൊണ്ണററ-
 ബുണ്ടു കാത്തു മിങ്ങിതിൽ”

ബാഹു— (കൌതുകത്തോടെ) എന്നാൽ അടിയൻ
 അതൊന്നു പരീക്ഷിച്ചു വിടുകൊള്ളാം. (എന്നു പോയി)
 രാജാ— (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഓ! നാം തന്നെ കാലവിളംബത്തി-
 നു കാരണമുണ്ടാക്കി. സന്ധ്യാസമയം അടുത്തു. നമ്മുടെ മ-
 നസ്സു വൈദഗ്ദ്ധ്യത്തിലും, നവീനമഹോത്സവദർശനത്തി-
 ലും സമുത്സുകിതമായും ഇരിക്കുന്നു. അതിനാൽ നാം തന്നെ
 ചെന്നു ആ സാരഥിയെ ഉത്സാഹിപ്പിക്കട്ടെ. (എന്നു
 പോയി)

(അനന്തരം ശൈലാധിരോഹണം അഭിനയിച്ചുകൊണ്ടു
 ബാഹുകൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ബാഹു— (ധീരോല്പതമാകുവണ്ണം പുറിനടന്നിട്ട്)
 ഞാനിശ്ശിരീരൂക്ഷലണത്തിടുമ്പോ-
 ലിതിന്നുചുറ്റും പുലരും തരക്കാരും
 ആപാദമൂലം നിജരൂപമെല്ലാ-
 മെനിക്കു കാണിച്ചുതരുന്നു മെന്മേൽ. (ന)

ആഹാ! ഞാൻ കൊടുമുടിയിൽ എത്തി. ഞാൻ ഇപ്പോൾ
 കണ്ടുപോന്ന സാധനങ്ങൾതന്നെ റിലക്ഷണങ്ങളായിക്കാണ
 പ്പെടുന്നു. എങ്ങനെയെന്നാൽ,

ചെപ്പെട്ട മഹീധരങ്ങളുകലെ-
 ക്കാണുന്നു കാരണപോൽ,

പച്ചപ്പട്ടു വിരിച്ചുവാറവനിയിൽ
 ചേലാൻ സാലങ്ങളും,
 സ്വാർത്ഥാഭ്യസ്ത കലൻ ഭൂമികളും
 ഖണ്ഡിച്ചു കണ്ണാടി തൻ-
 മെച്ചംപൂണ്ടിയലന്നെ, രുവിനു സമം
 കാൺമു ജനം ഭൂപരം.

(൪)

ഇനി ആ താനിമരം മുറിച്ച് ഇതിന്റെ ചില്ലകളും ഇലകളും കായകളും എണ്ണിനോക്കാം. (എന്നു മഴകൊണ്ട് ആ കലിപ്പുക്കും വെട്ടി എണ്ണുന്നു.) ആശ്ചര്യം! ആശ്ചര്യം! മഹാരാജാവായ ഋതുപണ്ണന്റെ ഗണിതനൈപുണ്യം ഗ്ലാഘനീയം തന്നെ.

(അനന്തരം തിരന്നീക്കി വിരൂപനായ കലി പ്രവേശിക്കുന്നു)

കലി— രാജാവേ! അടിയൻ തിരുമേനിയാൽ അഗതിയാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ബാഹു— (കണ്ടിട്ട്) എടാ! പിശാചിനെപ്പോലെ ഇരിക്കുന്ന നീ ആർ? നിന്നെ ഞാൻ ഇതാ വധിക്കുന്നുണ്ട്. (എന്നു മഴുവോങ്ങുന്നു)

കലി— (ചേർന്നു തൊഴുതുകൊണ്ട്) രാജാവേ! ക്ഷമിക്കണം. ക്ഷമിക്കണം! ഞാൻ കലിരാജാവായതല്ല. ഭവാന്റെ സത്യത്തെ പരീക്ഷിക്കുവാൻവേണ്ടി ഞാൻ വളരെ ബാധിച്ചുനോക്കി. പക്ഷേ, ഭവാൻ സത്യത്തിൽനിന്നു ഭ്രമിച്ചില്ല. അതിനാൽ ഞാൻ ഇപ്പോൾ പ്രസന്നനായിരിക്കുന്നു. മഹാപതിവ്രതയായിരിക്കുന്ന ഭവൽപ്രേയസിയുടെ ശാപത്താൽ ഭാരിച്ചുതൂങ്ങുന്ന എന്നെ അവിടന്നും ശാപംകൊണ്ടും കോപംകൊണ്ടും ഭാരിപ്പിക്കാതിരിക്കണം. അവിടുത്തെ കീർത്തിഭൂമിയിൽ ആചാര്യന്മാരും നിലനില്ക്കട്ടെ. അത്രതന്നെയല്ല,

ആവമായും സത്യമായും ഇരിക്കുന്ന വാക്കിനെ അനുസരിച്ചു' ഒരു ശപഥംചെയ്യുന്നു. കേട്ടാലും—

“ആലസ്യം വിട്ടവനിയിൽ

ആരുവാശീടമങ്ങയേ

അവർക്കു ഭയമുണ്ടാകി-

ല്ലെന്നെക്കൊണ്ടിട്ടൊരിക്കലും”

(൭)

അതിനാൽ എന്നെ എവിടെയെങ്കിലും പോകാൻ അനുവദിക്കണം!

ബാഹു— (സവിനയം കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) അല്ലയോ കവി രാജാവേ! ഭവാനു നമസ്കാരം. യഥേഷ്ടം മറുവല്ലേടത്തു പോയ്ക്കാൾക.

കവി— (തൊഴുതുകൊണ്ടു പോകുന്നു)

ബാഹു— (വിചാരിച്ചിട്ട്) അവൾ മഹാ പതിവ്രതയാണെന്നു കവി പറയുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ സന്ദർഭത്തെക്കുറിച്ചാലോ ചിന്തിച്ചതിൽ എനിക്കു സംശയമാണുള്ളത്. വരട്ടെ, മഹാ രാജാവിനോടൊരുമിച്ചു ജവനാശപത്തെ പൂട്ടിയിട്ടുള്ള തേരിലേറി കണ്ഡിനപുരത്തിൽ ചെന്നിട്ടു വിവരങ്ങളെല്ലാം മനസ്സിലാക്കാം. അവളിപ്പോൾ തോഴികളുടെ നടുവിൽ സ്വയംവരവൃത്താന്തംകൊണ്ടു കഴിച്ചുകൂട്ടുകയായിരിക്കണം. അതിനാൽ ഇതാ ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ വരുന്ന ഋതുപണ്ണമഹാ രാജാവിന്റെ അടുക്കൽ ചെന്ന് അദ്ദേഹമൊരുമിച്ചു പോയിനോക്കട്ടെ. (എന്നു ചുറ്റിനടന്നു പോയി)

(അനന്തരം ഏകവേണീധരയായി വിരഹമൃഗാശംഗിയായിരിക്കുന്ന ദേവി തോഴികളോടും പുത്രന്മാരോടുംകൂടി പ്രവേശിക്കുന്നു)

ഒരു തോഴി— സഖി ദമയന്തി! ഋതുപണ്ണന്റെ തെരൊവിളക്കു ഭവതി ഇത്ര ആറ്റാദിക്കുന്നതെന്താണ്?

ദേവി— തോഴി ബ്രാഹ്മണന്റെ കേട്ടാലും—

അതേ രഥസ്ത്ര നിഷ്പാഷ

മംബുദലപനി മോഹനം;

ആയുപത്രനൊഴിഞ്ഞതു-

നാരമ്മട്ടശപചോദകൻ?

(നൃ)

ബൃഹ— തോഴി! ഞാൻ ആ രഥം നല്ലവണ്ണം നോക്കി. അതിൽ കൂറുപിടിച്ച ഒരു സുതനം ഇതുപണ്ണമല്ലാതെ മറ്റൊരുമില്ല.

ദേവി— എന്നാൽ ആ സാരഥി ആരാണെന്നറിയണം.

ബൃഹ— അതിനല്ലേ തോഴി കേശിനിയെ അയച്ചിരിക്കുന്നത്?

ദേവി— അതേ, കേശിനി തിരിച്ചുവരുമ്പോൾ എല്ലാം മനസ്സിലാക്കാം. അതല്ല, ഇതുപണ്ണൻ പറഞ്ഞു രണ്ടാം സ്വയംവരത്തിന്റെ കഥയറിയുമ്പോൾ അച്ഛൻ എന്തുപറയുമെന്നറിഞ്ഞില്ല. അതോക്കുമ്പോൾ എന്റെ മനസ്സ് വിറയുന്നു.

ബൃഹ— അതുകൊണ്ട് സംശയിക്കേണ്ട. അച്ഛനും ഇതുപണ്ണനുംകൂടി സംസാരിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ അച്ഛന്റെ അടുത്തുണ്ടായിരുന്നു.

ദേവി— എന്തെല്ലാം പറഞ്ഞു? പറയൂ— പറയൂ.

ബൃഹ— ഇതുപണ്ണൻ വന്നു എന്നുകേട്ട് അച്ഛൻ കുശലപ്രശ്നം ചെയ്തിട്ട് ഈ അതർക്കിതാഗമനത്തിന്റെ കാരണം ചോദിച്ചു.

ദേവി— പിന്നെ? പിന്നെ?

ബൃഹ— അപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഏന്തോ കുറേനേരം ആലോചിച്ചതിനുശേഷം ചിരിച്ചുകൊണ്ട് “നായാട്ടിനായിട്ടിറങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഞാൻ പ്രിയ സുഹൃത്തായ ഭവാനെക്കൂടി സന്ദർശിച്ചുപോകാമെന്നുവെച്ച് ഇങ്ങനെ വന്നതാണ്” എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു.

ദേവി— ഇദ്ദേഹം അതിസമർത്ഥൻ തന്നെ. പിന്നെ?

ബുദ്ധ— ചിന്നെ അദ്ദേഹം നാലുവശത്തും നോക്കിട്ട് ഈ പട്ടണം ഇങ്ങനെ അലങ്കരിക്കുന്നതിന്റെ ആവശ്യം എന്തെന്നു ചോദിച്ചു. “നിങ്ങളെപ്പോലെ തന്നെ രാവിലെ ഇവിടെ വന്ന പുഷ്പരനെ ബഹുമാനിക്കാൻ അലങ്കരിച്ചതാണെന്ന്” ഉള്ള പരമാർത്ഥം പറഞ്ഞു.

ദേവി— എന്ത് അവനും വന്നിട്ടുണ്ടോ?

ബുദ്ധ— സഖി! പഴമൊഴിയിൽ പതിയുണ്ടാകുമോ?

“ആറു കണ്ണങ്ങൾ പൂക്കാൽ മന്ത്രവും ഭേദിച്ചീടും”

എന്നല്ലേ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്? പുഷ്പരൻ, തോഴിയുടെ സ്വയം കൃതമായ സ്വയംവരവുത്താനും യഥാർത്ഥമാണെന്നു തെറ്റി ഓർച്ചപോയ വല്ലവരും പറഞ്ഞുകേട്ട് ഉൽക്കണ്ഠയോടെ വന്നിരിക്കുന്നതാണെന്ന് ഞാൻ ഉറവിക്കുന്നു.

ദേവി— ഹീ! ഇത് അനർത്ഥകരമായിട്ടുണ്ട്.

ബുദ്ധ— മഹാവീരനായ നളൻ ആഗമിച്ചില്ലെങ്കിലല്ലേ അനർത്ഥം? ആഗമിച്ചെങ്കിലോ?

ദേവി— (ദീപം നിശ്ചയിച്ചിട്ട്) നോക്കൂ. ഒരു കാലദോഷം! എന്തെല്ലാം എനിക്കനുക്രമമാണെന്നു ഞാൻ നിരൂപിക്കുമോ അതെല്ലാം പ്രതികൂലമായി കലാശിക്കും.

ബുദ്ധ— സഖി! ഭവതി മനസ്സിനെ ചേദിപ്പിക്കരുത്. എല്ലാം അനുക്രമമായിട്ടുതന്നെ പരിണമിക്കും. (പ്രവേശിച്ചിട്ട്)

കേശി— ഇതു വലിയ അതൃപ്തമായിരിക്കുന്നു.

ദേവി— എന്തത്ഭുതമാണ് ഭവതി കണ്ടത്?

കേശി— മഹാരാജാവായ നളനിലെന്നിയെ ഒരു സാരഥിയിൽ കൂടെ നളീയങ്ങളായ ചില അടയാളങ്ങളെ ഞാൻ കണ്ടു.

ദേവി— ഇതെങ്ങനെ?

കേശി— തോഴി! കേൾക്കൂ. ഇവിടന്ന്, തോഴി പറഞ്ഞിട്ട്, ആ സൂതനെ കാണാൻപോയ ഞാൻ അവിടെ ചെന്നു മു

സുതന്നെ സുഖവിശേഷങ്ങളും മറ്റും ചോദിച്ചു അല്പം ഒരു പരിചയം സമ്പാദിച്ചു. അപ്പോൾ ഋതുപണ്ണരാജാവ് അച്ഛന്റെ അരികിൽനിന്നു സ്വാവാസത്തിലെത്തി മുത്തുമാലകളും പുഷ്പമാലുങ്ങളും മറ്റും സുതന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തിട്ട് “ആയ്യ! ഭക്ഷണം തയ്യാറായെങ്കിൽ കൊണ്ടുവരൂ” എന്നു പറഞ്ഞു അകത്തേക്കു പോയി. സുതന്റെ കൈ തൊട്ടമാത്രയിൽ ആ പുഷ്പമാലുങ്ങൾ എല്ലാ ദിക്കുകളെയും സുരഭിലങ്ങളാക്കി. അവ, നാനാഭാഗങ്ങളിലുംനിന്നു വന്നുകൂട്ടുന്ന ഭ്രമരകുടുംബങ്ങളാൽ നിറയപ്പെട്ടു. അവൻ ഇച്ഛിച്ച മാത്രയിൽ തന്നെ പാത്രങ്ങൾ വെള്ളംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. പാത്രത്തിലുണ്ടായിരുന്ന പദാർത്ഥങ്ങൾ അവന്റെ കൈവെച്ച സമയത്തുതന്നെ രുച്യങ്ങളും പകപങ്ങളുമായി ഭവിച്ചു.

ദേവി— ആശ്ചര്യം! ആശ്ചര്യം! (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഇന്ദ്രാദിദേവകളുടെ വരപ്രഭാവമായ ഇത് ആയുപത്രകലല്ലാതെ മറ്റൊരാളിൽ സംഭവിക്കുന്നതെങ്ങനെ? വരട്ടെ, പിന്നീട്?

കേശി— ഉടനെ അവൻ ആ അന്നംകൊണ്ടു ഋതുപണ്ണനെ സംതൃപ്തനാക്കി. ഇതെല്ലാം കണ്ടു ചിത്രംപോലെ നിന്നിരുന്ന ഞാൻ അവനോടൊന്നു ഇതാ കറേ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. (എന്നു കൊടുക്കുന്നു.)

ദേവി— (ആദരവോടുകൂടെ വാങ്ങി ശ്രവണിച്ചുനോക്കിട്ട്) ഈ ഭോജ്യസാധനം ആയുപത്രന്റെ കൈകൊണ്ടുതന്നെ നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളതാകുന്നു. മറ്റൊരുവിധത്തിലുമല്ല. ഈ അടയാളങ്ങളെക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹംതന്നെയാണ് സാരഥി എന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ആ മഹാനുഭാവനെ എനിക്കൊന്നു കാണാൻ എങ്ങനെയാണ്?

കേശി— തോഴീ! കേട്ടാലും. ആ കുതിരക്കാരൻ പുൽക്കെട്ടു കൊണ്ടുപോകുവാൻ നമ്മുടെ മേടയ്ക്കടുത്തുള്ള ലാലത്തിലേക്കു വരും. അപ്പോൾ തോഴിക്കു കാണാം.

ദേവി— കൊള്ളാം. കേശിനി! കൊള്ളാം. നമുക്ക് അങ്ങോട്ടു തന്നെ പോകാം.

(ഏഴുന്നീറു പോകുന്നു. എല്ലാവരും അനുയാനം ചെയ്യുന്നു)

(അനന്തരം ബാഹുകൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ബാഹു— (സന്ദേഹത്തോടുകൂടെ സ്വഗതം) ഇതിൽ വളരെ സംശയിക്കുന്നുണ്ട്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, പുഷ്പരജതുപസ്തമാരൊഴികെ മറ്റാരും വന്നിട്ടില്ല. പട്ടണം അലങ്കരിച്ചു തു പുഷ്പരനുവേണ്ടിയാണെന്നു പറഞ്ഞു. അത് അവനു വേണ്ടിയോ അന്യനുവേണ്ടിയോ ആകട്ടെ, അതുകൊണ്ടെന്ത്? വൈദർഭൻ, പെട്ടെന്നുള്ള വരവിന്റെ കാരണം ചോദിച്ചതിൽ ഋതുപണ്ണന്റെ മുഖഭാവം മാറി. ഞാൻ അന്തഃപരത്തിനടുത്തുള്ള കുതിരലായത്തിൽ ചെന്ന്പ്പോൾ സഖികളുടെ വിസ്രംഭസല്ലാപങ്ങൾക്കിടയിൽ “പുഷ്പരൻ, തോഴിയുടെ സ്വയംകൃതമായ സ്വയംവരവുത്താനം യഥാത്ഥമാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചുപോയ വല്ലവരും പറഞ്ഞുകേട്ടുകൊതികയറി വന്നിരിക്കുന്നതാണെന്നു ഞാൻ ഉൾക്കൊള്ളുന്നു” എന്നു ബൃഹസ്പേന പറയുന്നതു കേട്ടു. ഇതൊക്കെക്കൂടി ചിന്തിച്ചുനോക്കുമ്പോൾ രണ്ടാം സ്വയംവരം സൃഷ്ടിച്ചതു ഭീമരാജാവല്ല. പിന്നെയോ, എന്നെ ലഭിക്കുവാൻവേണ്ടി ദമയന്തിതന്നെ സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളതാണെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. എന്നാലും, പതിവ്രതകൾക്ക് ഇത്തൊഴിൽ ഒട്ടും യോജിച്ചതല്ല. പോട്ടെ, അതെല്ലാം അന്വേഷിച്ചിട്ടു നമുക്കെന്തുവേണം? ഞാൻ ഇപ്പോൾ പല്ലംകെട്ടും കൊണ്ടുവന്നു വിശന്നുനിൽക്കുന്ന കുതിരകളെ തീറ്റാട്ടെ. (എന്നു ചുറ്റിനടക്കുന്നു)

ദേവി— (കണ്ടിട്ട്) അയ്യോ! ഇതാത്ഥ്യമല്ല. മറ്റാരോ തന്നെയാണു്.

കേശി— എങ്ങനെ തീർച്ചയാക്കി?

ദേവി— തോഴി കേശിനി! ഭവതിക്കു പ്രത്യക്ഷത്തിനും വേറെ പ്രമാണം വേണോ? മുഖമെല്ലാം ചുക്കിച്ചുളിഞ്ഞു ക്രൂരംപിടിച്ചിരിക്കുന്ന ഇവനെ കാണരുതേ? ഇവനെ എന്തിനു കാണുന്നു? ഇവനോടേന്തിനു സംസാരിക്കുന്നു? ഇവൻ ഭർത്താവായെന്നു ഭാവിച്ചതുകൊണ്ടുതന്നെ ഞാൻ ഭൃഷ്ടയായിത്തീർന്നു. ആ അടയാളങ്ങൾ ഒരാളിലേ കാണാൻ പാടുള്ളു എന്നു നിയമമില്ലാത്ത സ്ഥിതിക്കു മറ്റു വല്ലവർക്കുംകൂടി ഉണ്ടായിക്കൂടെയോ?

കേശി— തോഴി! എന്നാലും ഇവൻ നമ്മുടെ ഗൃഹത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്ന ഒരുതിഥിയല്ലേ? എന്തെങ്കിലും അല്പം ചോദിക്ക.

ദേവി— പ്രിയസഖിയുടെ ഇഷ്ടംപോലെ. (ഭയസങ്കോചങ്ങളോടുകൂടെ പതുക്കെ) മഹാഭാഗ! ഭവാൻ ആരാണു്?

സാര— (ദേവിയെ നോക്കി കണ്ണീരോടുകൂടി സ്വഗതം) ഇതാരാ! ദേവിയോ?

ഞാൻ ഖണ്ഡിച്ചുള്ളംശുകംതന്നെയെന്നും

പുകണ്ണാർ താൻ ധൂസരം പേറിടുന്നതു

തങ്കുന്ന വൻഭീനഭാവം മുഖത്തി-

മങ്കയ്ക്കിന്നും ശുദ്ധിചേരുന്നു നന്നം.

(6)

ഇരിക്കട്ടെ, ഇങ്ങനെ പറയാം. (പ്രകാശം) ഞാൻ പ്രതുപണ്ണന്റെ കുതിരക്കാരനാണു്. ബാഹുകൻ എന്നു പറയും. കുതിരയ്ക്കു പുല്ലിനു വന്നതാണു്.

ദേവി— യാതൊരുത്തൻ, ധർമ്മാർത്ഥകാമങ്ങളിൽ ഒന്നിലും അതിലുംപിച്ചുനടക്കയില്ലെന്ന സത്യത്തെയും “സതിയെസ്സന്തുജിക്കുന്ന പതിരെയുരവമെത്തണം” എന്ന ശാസ്ത്രത്തെയും അനാദരിച്ചു കൊടുക്കാട്ടിൽ അനന്യശരണയായിട്ട് ഉറങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന സ്വഭാവ്യയെ കരുണയും കാരണവുമകൂടാതെ

ഉപേക്ഷിച്ചു കൂസലെന്നിയേ പോയ്ക്കുഞ്ഞു, അങ്ങനെയുള്ള ഒരു പുരുഷനെ നിങ്ങൾ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?

ബാഹു— ഞാൻ മറ്റൊരാളെ അങ്ങനെ കണ്ടിട്ടില്ല. എന്നാൽ, “പരസ്പരത്തിൻ ചാരിതും സ്തൂരിക്കും മരണംവരെ” എന്ന പ്രമാണത്തെ ആദരിക്കാതെയും കലത്തെയും ശീലത്തെയും വകവെക്കാതെയും പശുവിനെപ്പോലെ അന്യനെ പരിഗ്രഹിക്കുവാൻ കാപ്പകെട്ടിയിരിക്കുന്ന ഒരുത്തിയെ ഞാൻ കണ്ടു.

ദേവി— (ഭയത്തോടും ലജ്ജയോടുംകൂടെ അപവാച്ച്) സഖി! എന്താണിത്? ഈ ഉത്തരം ആയുർപുത്രന്റെ തന്നെയാണല്ലോ.

കേശി— അതേ, രൂപഭേദം കാരണവൈചിത്ര്യംകൊണ്ടും സംഭവിക്കാം. അതുകൊണ്ട് ഇനിയും ചോദിക്കൂ.

ദേവി— അങ്ങനെയുള്ള സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ ഏതുദിക്കിൽ ഇരിക്കുന്നു?

ബാഹു— തഥാവിധന്മാരായ സ്ത്രീപുരുഷന്മാർ ഇവിടത്തന്നെ ഉണ്ടെന്ന് എങ്ങനെയാണ് പറയേണ്ടത്?

ദേവി— (അപവാച്ച്) ഈ വാക്ചാതുര്യം എന്റെ ആശയെ വലിപ്പിക്കുന്നു.

കേശി— (അപവാച്ച്) സഖി! വരട്ടെ, കുട്ടികളെ അടുക്കൽ അയച്ചുനോക്കൂ.

ദേവി— (ഇന്ദ്രസേനനേയും ഇന്ദ്രസേനിയേയും ബാഹുകസമീപത്തിലേക്കയക്കുന്നു.)

ബാഹു— (കുട്ടികളെക്കണ്ടു ബാഷ്പഗൽഗഭങ്ങളോടുകൂടെ ഉറക്കെ)

വരൂ വരൂ വത്സർ, മുഖാഞ്ജുദൾനം

തരൂ തരൂ. വന്നു പരിചയമിരിക്ക മാം

ഒരുന്നദിഷ്ടത്തിലകുന്ന ഞാൻ, സുഖ-

സ്വരൂപനായിട്ടിനമെത്രമോഹനം! (വ്യ)

(എന്നു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു തലയിൽ മുകൻ കവിളുകളിൽ ഉമ്മവെയ്ക്കുന്നു.)

ദേവി— (സവിശ്വയം അപവാതു) തോഴി! ഇദ്ദേഹം സ്വവത്സന്മാരെക്കുറിച്ചെന്നപോലെ നമ്മുടെ വത്സന്മാരെക്കുറിച്ചു് അനുശോചിക്കുന്നതെന്താണ്?

കേശി— (അപവാതു) തോഴി! സംശയം തീന്നു. എന്നാലും കരേക്കൂടി ചോദിക്കത്തന്നെ.

ദേവി— മഹാശയ! ഇവർ നിങ്ങളുടെ കുട്ടികളാണോ?

ബാഹു— അല്ല, അല്ല.

ദേവി— (അപവാതു) ചിന്നേയും ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. ആതുപുത്രനാണെന്നുവരികിൽ സത്യവാദിയായ അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ നിഷേധിച്ചുപറയുമോ?

കേശി— (അപവാതു) അങ്ങനെയല്ല. ചോദ്യം നിറുത്തേണ്ട.

ദേവി— അല്ലയോ പുഷ്പതനായുള്ളോവേ! എന്നാൽ ഇവരുടെ അച്ഛൻ ആരാണ്?

ബാഹു— ഭഗവാനായി ചരാചരഗുരുവായിരിക്കുന്ന പരമേശ്വരൻ.

കേശി— (സസംഭ്രമം അപവാതു) തോഴി! ഭവതി, ഭാഗ്യത്താൽ വലിക്കുന്നു. ഇദ്ദേഹം അദ്ദേഹം തന്നെ.

ദേവി— (അപവാതു) തോഴി! എന്നാൽ ഈ രൂപം എങ്ങനെ വന്നു? പരകായപ്രവേശമഹിമ ഉണ്ടായിരിക്കുമോ?

കേശി— അതല്ല.

ദേവി— എന്തുകൊണ്ട്?

കേശി— പരകായപ്രവേശമഹിമയുണ്ടെങ്കിൽ ലോകൈകസുന്ദരനായ അദ്ദേഹത്തിന്നു കത്വിതമായ ഈ രൂപംതന്നെ അംഗീകരിക്കണോ?

ദേവി— ശരി. പിന്നെ ഈ രൂപഭേദത്തിനനിമിത്തം എന്തായിരിക്കണം?

കേശി— അതൊരംശമാണ് പ്രത്യേകം നിണ്ണയിക്കാൻ കിടക്കുന്നത്. മററതൊക്കെ തെളിഞ്ഞു.

(അണിയറയിൽ മൃദംഗധ്വനി)

ദേവി— (കേട്ടിട്ട്) ആഹാ! അതാ മംഗലകരമായ ഒരു മൃദംഗധ്വനി കേൾക്കപ്പെടുന്നു.

(അനന്തരം അന്തഃപുരത്തിലുള്ള ഒരു കിഴവനായ തവണക്കാരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

തവണക്കാരൻ— ഭർതൃദാരികേ! നാടകം കാണാൻ എഴുന്നള്ളിയാലും എഴുന്നള്ളിയാലും.

ദേവി— നാടകം കാണുകയോ? എവിടെ?

തവണ— കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടി! കേട്ടുളിയാലും. വാമദേവമഹർഷിയാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട “രൂപാഹരണം” അഥവാ, “കലിവൈഭവം” എന്ന നാടകം വായിച്ചു സന്തുഷ്ടനായ ഭീമരാജാവലിയതമ്പുരാൻ തിരുമസ്സുകൊണ്ട്, സമാഗതന്മാരായ അതിഥികളുടെ സംഭാവനയ്ക്കുവേണ്ടി ആ നാടകം ആടുവാൻ നടന്മാർ കല്പനകൊടുത്തിരിക്കുന്നു. ജൂതുപണ്ണൻ, പൂജ്യരൻ മുതലായ രാജാക്കന്മാരും ഗ്രാമീണന്മാരും നാടകസഭയെ അലങ്കരിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അതുകൊണ്ടു കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടിയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപെല്ലുവാൻ ഭട്ടാരകൻ അടിയത്തിനെ കല്പിച്ചുയച്ചിരിക്കുന്നു.

ദേവി— അച്ഛന്റെ കല്പനയാണെങ്കിൽ ഞാൻ പരിവാരങ്ങളോടുകൂടെ ഇതാ വന്നുകഴിഞ്ഞു.

ബാഹു— എന്നാൽ എനിക്കും ആ നാടകം കാണാൻ പോകണം. നാടകം എന്നുവെച്ചാൽ മഹത്തായും അത്ഭുതമായും ഇരിക്കുന്ന ഒരു പ്രസ്ഥാനമാകുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ—

സുകവികളുടെ കീർത്തിമുദ്ര, ശ്രംഗം—

കേമമിവാഗമമായ ശീതകരം,

അകല്പചരണീതിശാസ്ത്രവും, നാ-
ടകമിതു സർവ്വജനീനമായ് ലസിപ്പു. (ൻ)
(എന്നു ചുറ്റിനടന്ന് എല്ലാവരും പോയി)
അനന്തരം ഗഭാങ്കം തുടങ്ങുന്നു.

(ഉക്തപ്രകാരം സാമാജികന്മാർ പ്രവേശിക്കുന്നു, അണി
യറയിൽ മൃദംഗഘാപനി കേൾക്കുന്നു, എല്ലാവരും ഔത്സുക്യസ
മേതം നോക്കുന്നു.)

(സൂത്രധാരൻ പ്രവേശിച്ചു കൈകൂപ്പി സാമാജികന്മാരു
ടെനേരെ നോക്കിട്ട്)

തീക്കണ്ണിൽ കാമനെക്കൊന്നരികിലുപചരി-
ക്കുന്നുമാദേവിയേയും
നീക്കിക്കോപാഗ്നികെട്ടോരളവുകൃതതപ-
സ്സിദ്ധനാം വൃദ്ധനായി
മൈക്കണ്ണാൾ നോന്നുനോക്കും പൊഴുതമളിപിണ്-
ചിട്ടു വീണ്ടും സ്വപരൂപം
കൈക്കൊണ്ടാത്യാസമാലിംഗിതനശ്ശഭഹരൻ
നിങ്ങളെത്താങ്ങിടട്ടേ. (ഹം)

അത്രയുമല്ല,

താണീടുന്നടിയൻ തുണെഴാലനിലയേ!

വൈദഭീ! ഭൂഷാചയം .

പൂണീടുന്നതുമെന്തിനെന്തിനു ധനം?

തായെ! കടാക്ഷിക്കിൽ നീ

ഏണീശാബവിലോചനേ! കടുപദ-

ശ്ലേഷാഭി ദോഷാന്യമാം

വാണീധോരണിയേകണം രസജിതം

ശ്രീചാര്യമോചാരസം,

(ഹം)

(നാദിയുടെ അവസാനത്തിൽ രണ്ടാമതൊരു സൂത്രയാ-
രൻ പ്രവേശിച്ചു വിനയത്തോടെ പുഷ്പാഞ്ജലിയെഴുതുകയും തൊ-
ഴുതുകൊണ്ട്) വളരെ വിസ്തരിച്ചിട്ടാവശ്യമില്ല. അല്ലയോ
സകലകലാകോവിദന്മാരായ സഭാവാസികളേ ! നൈഷധ
മഹാരാജാവിന്റെ രൂപാന്തരപ്രാപ്തിയുടെ കാരണം തെളി-
യിക്കുവാൻ വേണ്ടി മഹാഷിയായ വാമദേവനാൽ പ്രണീത-
മായ രൂപാമരണം എന്ന നാടകം ഞങ്ങൾ ഇവിടെ അഭി-
നയിക്കുന്നു. ആ അഭിനയത്തെ നിങ്ങൾ ശ്രദ്ധവെച്ചു കാ-
ണണമെന്ന് ഇതാ അർത്ഥിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ദേവി— സഖി കേശിനി! കേൾക്കുക. വനത്തിൽവെച്ച് ആ-
യുപത്രന്റെ സ്ഥിതി അറിയേണമെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷി-
ക്കയാൽ ഈ മഹാഷി എനിക്കുവേണ്ടി ഇതു നിർമ്മിച്ചതാ-
ണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

ബാഹു— (സ്വഗതം) നമ്മുടെ കഥയൊ തുടങ്ങുന്നത്? എ-
ന്തെല്ലാമെന്നു കാണുകതന്നെ.

പുഷ്പ— അവന്നു രൂപഭേദം വരികയോ? ഇതെങ്ങനെ? ഏ-
തായാലും കാണാമല്ലോ.

എല്ലാവരും— സന്തോഷം. സന്തോഷം.

സൂത്ര— ഇന്നാകട്ടെ,

പകലവന്ദനം തേജസ്സാൽ

പൂന്തികൾ വിളങ്ങിപ്പോന്നു പുതുമയൊടും

അപ്പനിമതി ശരദതുവിനൊ-

ടണഞ്ഞു തന്നൊളിയെയിന്നു ചൊരിയുന്നു. (൧൨)

(അണിയറയിൽ) അയ്യോ! ഞാൻ ഇപ്പോൾ ചെയ്തത്

അതികഠിനം, അതികഠിനം!

സൂത്ര— (കൈവിരൽ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചിട്ട്) ഇതാ മഹാരാജാ-
വായ നമുൻ കാനനത്തിൽ പ്രിയയെ പരിത്യജിച്ച് ഉന്മാദ

ത്തോടുകൂടെ ഇങ്ങോട്ടുതന്നെ വരുന്നു. അതിനാൽ ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഒഴിഞ്ഞുകൊടുക്കട്ടെ.

(എന്നു പോയി)
പ്രസ്താവന കഴിഞ്ഞു.

(അനന്തരം ഉക്തപ്രകാരം രാജാവു പ്രവേശിക്കുന്നു)

രാജാ— അയ്യോ! ഞാൻ ചെയ്തത് അതികഠിനം, അതികഠിനം! ഞാൻ എന്റെ പ്രേയസിനെ കൈവെടിഞ്ഞു വളരെ ദൂരത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ചെയ്യേണ്ടത് എന്ത്? പോകേണ്ടതും എവിടെ? അഥവാ ഞാൻ ജീവിച്ചിരുന്നിട്ടു തന്നെ എന്താണ് പ്രയോജനം? മന്ദഭാഗ്യനായ എനിക്ക് ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂട. (വിചാരിച്ചിട്ട്)

ഈനേരത്തൊന്നുമോരാതിവന്നിഹപഴുതേ

വന്നതെന്തിന്നു? നാഹം

ജാനേ, ഭിക്കൊന്നു, മെങ്ങും, മമമതി നിനവും

സ്വന്ദവും കൈവെടിഞ്ഞു

മാനേലുംകണ്ണിയാമെൻ പ്രിയയുടെ വിരഹം

ഭീഷ്മമാക്കും ഭിനത്തെ-

ത്താനേ പോക്കുന്നവാരെങ്ങനെ വിപിനതല-

ത്തിങ്കൽ, ഞാൻ ഭീനഭീനൻ. (൧൩)

എന്റെ ഈ ഹതഹൃദയമാകട്ടെ സംഭ്രാന്തവുമായിരിക്കുന്നു.

വിനയൊടിവളിൽനിന്നും വീണ്ടുമരൊറാനിൽ നിത്തും

പുനരപിഗമനംതൽ പ്രാപ്തഭാഗത്തിലെല്ലോ

വനജമുഖിയെവിട്ടാലെങ്ങുമുല്ലാസമില്ലെൻ-

മനമതിനെവിടെപ്പോകേണ്ടു? ഞാനെന്തുചെയ്യൂ? (൧൪)

ബാഹു— അഹോ! ഈ നടൻ സമയംനോക്കുന്നു. അങ്ങനെയെ

ഒന്നു പറയുന്നു. അങ്ങനെയൊന്നു അഭിനയിക്കുന്നു. ഈ അഭിനയം കാണുന്ന എന്റെ ഹൃദയവ്രണം ഒന്നുകൂടിപ്പഴുത്തു. ദേവി— അയ്യോ! ആയുർവൃതന്ന് എന്നിൽ എത്രമാത്രം കാര്യം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒന്നാം ദിവസത്തിൽ ആയുർവൃതൻ ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചെന്നോർക്കുമ്പോൾ എന്റെ മനസ്സു വല്ലാതെ ഉലകിപ്പോകുന്നു.

വൈദ്യ— അയ്യോ വത്സയേ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ ജാമാതാവിന്റെ ഈ അവസ്ഥയോട് എന്റെ നെഞ്ചു തകർന്നുപോകുന്നു.

രാജാ— അതിനാൽ പ്രിയവിരഹിതനായ എനിക്ക് ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ഒരു വഴിയുമില്ല. ഏതെങ്കിലും ഒരുപാടായ കണ്ടു പിടിച്ചു മരിക്കത്തന്നെയാണ് നല്ലത്. അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ മറ്റുള്ളവരുടെ മുഖത്തുനോക്കി ജീവിക്കുന്നതെങ്ങനെ? (വീണ്ടും വിചാരിച്ചിട്ട്) ആത്മഹാനിയെച്ചെയ്യുകയാമെന്നു വെച്ചാൽ ശാസ്ത്രവിത്തുകൾ അതിനെ സമ്മതിച്ചിട്ടുമില്ല. വീരജനങ്ങൾക്ക് ഇങ്ങനെ ഒരു പന്ഥാവുമില്ല. എല്ലാം കൊണ്ടും മന്ദഭാഗ്യനായ ഞാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടു (എന്നു വിചാരിച്ചു) പുണ്ടു നിൽക്കുന്നു)

(അണിയിരയിൽ) രക്ഷിക്കണേ. രക്ഷിക്കണേ. ഞാൻ അശരണനാണേ!

രാജാ— ആരുടെതാണീയാർത്തനാദം? ആവുന്നതായ ഒരുത്തന്റെതാണെന്നു തോന്നുന്നു. (രണ്ടുവശത്തും നോക്കിട്ട്) ഓഹോ! ഇതാ ഇവിടെ വളർത്തിയിരിക്കുകയും മാമരശ്രുട്ടങ്ങളെയും ദഹിപ്പിച്ചു ചടവടനിന്നുംകൊണ്ടു കാനനമെങ്ങും മുഴങ്ങുമാറു ഭയങ്കരമായ ഒരു കാട്ടുതീ പടന്നുപിടിച്ചിരിക്കുന്നു.

(വീണ്ടും അണിയിരയിൽ)

നേർകാക്കും വീര! നിഷധ-

പ്പാർ കാക്കും നല്ലഭൂപതേ!

കാട്ടുതിയിൽപെട്ടൊരെന്നെ-

ക്കാത്തുകൊള്ളുക സാമ്പ്രതം.

(൧൭)

രാജാ— എന്നെത്തന്നെ ഉദ്ദേശിച്ചു നിലവിലിരിക്കുന്ന ഇവൻ ആ രായിരിക്കും? ആരായാലെന്ത്? ആപന്നൻ രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നുവല്ലോ. (വേഗം കരം ഉയർത്തിട്ട്)

ഏകിദമഭയം തെല്ലം

മാശ്ചിദാതയിദീന! നീ

ത്രാണിയുണ്ടെങ്കിലും താങ്ങാ-

പ്രാണിയാലെത്തുവാൻ ഫലം?

(൧൮)

(അനന്തരം കാട്ടുതിയിൽ വളഞ്ഞുകിടന്നു പാതോൽപാതങ്ങളോടുകൂടെ ഒരു പെരുമ്പാമ്പു പ്രവേശിക്കുന്നു)

രാജാ— (കണ്ടിട്ട്) അല്ലാ! കാട്ടുതീയിൽ പെട്ടുകിടക്കുന്ന ഇതൊരു പെരുമ്പാമ്പോ? ആപന്നനായ ഈ ഉരഗത്തെ ദാവാഗ്നിയിൽനിന്നു ഞാൻ ഉടനെ ഉദ്ധരിക്കുന്നുണ്ട്. (എന്നു കാട്ടുതിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു) (എല്ലാവരും അയ്യോ! അയ്യോ! എന്നു പറയുന്നു)

ദേവി— അയ്യോ! എന്നെച്ചതിച്ചു. പ്രാണനാഥ! ചാടരുതേ. ചാടരുതേ. (എന്നെഴുന്നീൽക്കുന്നു)

കേശി— തോഴി! ഇതു നാടകമാകുന്നു. നീ എന്തിനു തടയാൻ പോകുന്നു.

ദേവി— (ലജ്ജയോടുകൂടി ഇരിക്കുന്നു)

രാജാ— കാട്ടുതിയിൽ വളഞ്ഞുകിടക്കുന്ന പാമ്പിനെ എടുത്തു തണലും തണുപ്പുമുള്ള മരച്ചോട്ടിൽ കൊണ്ടുവന്നു കിടത്തി വീശിട്ട്- നാഗരാജാവേ! ഭവാൻ സന്തപ്തനായി ഭവിക്കുന്നുവോ? ആശ്വസിപ്പിക്ക. ആശ്വസിപ്പിക്ക. ദംശങ്ങളെ ദംശിക്കൂ. (എന്ന് ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നു)

നാഗം— (പത്തിവിടത്തി ഭയങ്കരമായ വാ പിളന്ന് രാജാവിന്റെ പാദത്തിൽ ദംശിക്കുന്നു)

രാജാ— (ഹാ! ഹാ! എന്നു ബോധംകെട്ടു വീഴുന്നു. എല്ലാവരും കഷ്ടം- കഷ്ടം- എന്നു പറയുന്നു)

ചവേദം—അയ്യോ! എന്റെ മകൾക്കു വലിയ കഷ്ടം സംഭവിച്ചു.

പുഷ്പ— നന്നായി. ഈ ശത്രു തന്നത്താനേ മരിച്ചു.

ദേവി— അയ്യോ! പ്രാണനാഥാ! ഭവാനെ സപ്പ്തം ഭംഗിച്ചു വോ? എന്നോടു മറുവടി പറയൂ. പ്രാണേശ! ഭൃഷ്ടന്മാർക്കുവകാരം ചെയ്താൽ സിദ്ധിക്കുന്ന ഫലം അനുഭവമായില്ലേ? അയ്യോ അച്ഛാ! മഹാവൈദ്യന്മാരെക്കൊണ്ടു ചികിത്സിപ്പിക്കണം. (എന്നു വേഗം എഴുന്നീല്ക്കുന്നു)

കേശി— തോഴി! ഇതു നാടകാഭിനയമല്ലേ?

ദേവി— (വിറച്ചു തൊണ്ടയിടറിക്കൊണ്ടു്) ശരിതന്നെ. പിന്നെ എന്തു സംഭവിച്ചു?

കേശി— ഇപ്പോൾ അറിയാം.

ദേവി— (യഥാപൂർവ്വം ഇരിക്കുന്നു)

രാജാ— (ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുഴന്നീറു സപശരീരത്തിൽ നോക്കിട്ടു്) ഓ! വിഷം കയറുകയാൽ എന്റെ ശരീരം വികൃതമായിത്തീർന്നു. ഉടവിന് ഒരു കൂനം സംഭവിച്ചു. അംഗങ്ങളെല്ലാം ഗ്രന്ഥിലങ്ങളുമായി. സപ്പ്തത്തെക്കാണുമാനമില്ല. ഈ തരത്തിൽ ജീവിക്കേണ്ടതെങ്ങനെ? അല്ലെങ്കിൽ ഈ കാടുതിയ്യിൽതന്നെ ചാടി ഈ വികൃതശരീരത്തെ നശിപ്പിച്ചുകുളഞ്ഞെങ്കിലോ?

പുഷ്പ— ദഹിപ്പിക്കൂ. ദഹിപ്പിക്കൂ. (രാജാവ് ആവേശത്തോടു കൂടെ തിയിൽ ചാടുന്നു.) (ഒരു ദിവ്യപുരുഷൻ പ്രവേശിച്ചിട്ടു്) മഹാരാജാവേ! ശ്രവിച്ചാലും. ഞാൻ കാക്കോടകൻ എന്ന നാഗരാജാവாகുന്നു. ഭാപരൻ പറഞ്ഞു വസ്തുത മനസ്സിലാകയാൽ, ഭവാനോട് അനുകമ്പയുള്ള ദേവരാജാവു കല്പിച്ചിട്ടാണ് ഞാൻ സുപ്തരൂപത്തിൽ ഭവാനെ ഭംഗിച്ചി

രിക്കുന്നത്. എന്റെ വിഷം കയറുകയാൽ വികൃതമായ ഈ ശരീരം ഭവാന്റെ അജ്ഞാതവാസത്തിന് അനുകൂലമായി ഭവിക്കും. ഇതാ, ഭേവരാജാവു പ്രസാദിച്ചതന്നിരിക്കുന്ന രണ്ടു വസ്ത്രങ്ങൾ. ഇവയെ സ്വീകരിക്കൂ. ഇവയിൽ ഒന്നു മറ്റൊരു സൂക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു ബാഹുകൻ എന്ന നാമധേയത്തോടുകൂടെ രാജപുത്രന്റെ അടുക്കൽ ചെല്ലണം. അവിടെവെച്ചു ഭവാനെ എല്ലാ ശ്രേയസ്സും സംഭവിക്കും. ഇതുകൂടി കേൾക്കൂ.

ഭീയാളമുടൽ മാറീടാൻ

നീയാശിക്കമ്പാൾ നൈഷധ!

ഈയാടപാത്രകനേരം

സ്വീയാകാരം ഭവിച്ചിടും. (൧൭)

(എന്നു കൊടുക്കുന്നു.)

രാജാ— (തൊഴുതുവാങ്ങി ഒന്നു ചിററിക്കൊണ്ടു ധരിച്ചിരുന്ന തിനെ “ജിണ്ണവസ്ത്രം” എന്നും പറഞ്ഞു കാട്ടുതീ കത്തിയ ഭൂമിയിൽ ഇടുന്നു)

ദേവി— (സ്വഗതം) ഇതുതന്നെയാണെന്ന് തേൻ കച്ചവടക്കാരൻ, ആ ഭജന വിറാത്.

രാജാ— (അഞ്ചലിബന്ധിച്ചുകൊണ്ട്) നാഗരാജാവായ കാക്കോടക! ഭവാനു നമസ്കാരം. മരേന്ദ്രനാലും ഭവാനാലും ഞാൻ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ട് ഉപദേശംപോലെയൊക്കെ ആചരിച്ചുകൊള്ളാം. (എന്നു രണ്ടുപേരും പോയി)

ഗഭായം കഴിഞ്ഞു.

ഈതുപണ്ണൻ— (ഭയസംഭ്രമങ്ങളോടുകൂടെ ഉത്ഥാനം ചെയ്തു ബാഹുകന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നു തൊഴുതുവാങ്ങി) മഹാ

രാജാവേ! ക്ഷമിക്കണേ. അജ്ഞാനം മൂലം ഭവാനെ ഭൂതൃഭാവത്തിൽ ദർശിച്ചുപോയ ഞാൻ അപരാധിയായിരിക്കുന്നു.

ബാഹു— എങ്ങനെയാണ് അപരാധിയായിരിക്കുന്നത്. ഭവാനെ ഗ്രന്ഥമായി എന്നെ രക്ഷിച്ചതിനാൽ എനിക്ക് ഒരു മഹോപകാരിയായിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ അങ്ങ് അല്പവും സങ്കോചിക്കരുത്. (പുഷ്പരൻ ഒഴികെ എല്ലാവരും ബാഹു കന്റെ ചുറ്റും കൂടുന്നു)

കേശി— തോഴി ദമയന്തി! ഇപ്പോൾ നീ പ്രാണവല്ലഭനായ ഇദ്ദേഹത്തെ അഭിവാദ്യം ചെയ്യ.

ദേവി— രൂപാന്തരപ്രാപ്തിയുടെ കാരണം മനസ്സിലായി. എന്നാലും ഈ വിധത്തിലായി നില്ക്കുന്ന ആയുർവൃത്തന്റെ അടുക്കൽ ചെല്ലുന്നതെങ്ങനെ?

ബാഹു— എല്ലാവർക്കും എന്നെ മനസ്സിലായി. ഇനി ആകാരഗോപനം ആവശ്യമില്ല. (എന്ന് അരയിൽ അരക്കച്ചയിൽ ഗ്രന്ഥമായി സൂക്ഷിച്ചിരുന്നതും നാഗദത്തവുമായ വസനം ഉടുത്തു സ്വന്ത രൂപത്തോടുകൂടി നിൽക്കുന്നു)

ദേവി— (ധൂതിയിൽ അടുത്തുചെന്നു മാലയിടുന്നു) രണ്ടുപേരും പരസ്പരം ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നു. ആകാശത്തിൽനിന്നു പൂമഴപെയ്യുന്നു. “ജയജയ” ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. ദിവ്യങ്ങളായ ഭന്ദുഭികൾ ധ്വനിക്കുന്നു.) (എല്ലാവരും തൊഴുതു കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു)

രാജാ— ദേവിയുടെ കൈപിടിച്ചു പുഷ്പരന്റെ സമീപത്തിൽ ചെന്നിട്ട്) രാജൻ! ഇതാ ദേവിയെ പണയം വെച്ചിരിക്കുന്നു. മുമ്പു ചെയ്തിട്ടുള്ള വാഗ്ദത്തപ്രകാരം ചുരുട്ടുകതന്നെ. അല്ലെങ്കിൽ യുദ്ധത്തിനായിക്കൊണ്ടു തയ്യാറായിക്കൊള്ളണം.

പുഷ്പ— (വിചാരിച്ചു സ്വഗതം) ദേവിയെ പണയം വെക്കാമെങ്കിൽ എന്റെ രാജ്യം ആസക്തം പണയംവെച്ചു കളി

ക്കാമെന്നു ഞാൻ വാശത്തം ചെയ്തിട്ടുള്ളതു ശരിയാണ്.

(പ്രകാശം) ചുതുതന്നെയാകട്ടെ.

രാജാ— (ചുതും പടവും വരുത്തുന്നു. രണ്ടുപേരും കളിക്കുന്നു.)

ഈതുപണ്ണൻ— അഹോ! മഹാരാജാവായ നളസാർവ്വഭൗമൻ ജയിച്ചു. ജയിച്ചു.

പുഷ്പ— (ഭയപ്പെട്ടെഴുന്നീറ്റു കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) മഹാരാജാവേ! ക്ഷമിക്കണേ ക്ഷമിക്കണേ. കലിയുടെ സഹായത്താൽ ഞാൻ അന്നു ഭവാനെ ജയിച്ചതാണ്. ഇപ്പോൾ ഞാൻ പരാജിതനായി. അതിനാൽ എല്ലാം സ്വീകരിച്ച് എവിടെയെങ്കിലും ഒരു ഭിക്കിൽ ഇരുന്നുകൊള്ളുവാൻ എന്നെ അനുവദിക്കണേ.

രാജാ— (സദയം) അനുജാ! പുഷ്പര! കലിതന്നെയാണ് തെറ്റിച്ചത്. നിനക്കൊരപരാധവുമില്ല. അതുകൊണ്ടു മുറപ്രകാരം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള രാജ്യത്തിൽചെന്നു വസിച്ചുകൊൾക. ഈതുപണ്ണൻ— അപകാരിയായ ഒരുത്തനിൽപോലും മഹാരാജാവിന്റെ ഒരനുകമ്പ!

വൈദഭൻ—

പത്തനങ്ങളെയലങ്കരിച്ച ശുഭ-

വാദ്യസന്തതിമുഴക്കണം

മത്തകാശിനികളൊത്തു ഭീപ്രശിന്ധി-

കാന്തരങ്ങളിൽ വിണങ്ങണം

ഉത്തമഷ്ടിനിരമുത്തിയന്നനിറ-

വേററിടുന്നിതു നളക്ഷമാ-

ഭൃത്തിനും മമ സുതയ്ക്കുമിന്നുമഹി-

താഭിഷേകമിതുപിന്നെയും.

(ഛന്ദ)

ദേവി— ആശ്ചര്യം! അച്ഛൻ താനേതന്നെ കല്പിച്ചുകൊണ്ടു സന്തോഷിക്കുന്നു. ഇതു വാമദേവമഹാഷ്ടിയുടെ കാരുണ്യം തന്നെ

പ്രവേശിച്ചിട്ട്,

വാമദേവൻ— (ദേവിയെയും രാജാവിനെയും ഭദ്രാസനത്തിൽ ഇരുത്തി മഹാഷികളോടുകൂടെ മന്ത്രംകൊണ്ടു ശ്രദ്ധാജ്ഞയായ സുവർണ്ണകലശോദകങ്ങളാൽ അഭിഷേകം ചെയ്തിട്ട്) മഹാ രാജാവേ! മഹാപതിവ്രതകളുടെ ശിരോമണിയായ ഭവാൻ ഈ ഭയിത വനത്തിൽവെച്ചു ഭവദ്ദുഷ്ടന്മാർ അറിയാൻ എന്നോടു പ്രാർത്ഥിച്ചിരുന്നതിനാൽ ഞാൻ ഇതാ നാടകരൂപത്തിൽ അതിവിടെക്കാണിച്ചു.

ദേവി— സത്യം- സത്യം.

വാമദേവൻ— അതിനാൽ സംഗതന്മാരായ നിങ്ങളുടെ ദർശനം എന്നെ അതിസന്തുഷ്ടനാക്കിയിരിക്കുന്നു. മഹാരാജാവേ! ഭവാൻ ഇപ്പോൾ പ്രിയതമയോടും ആയുഷ്ഠാനായി യുവരാജാവായിരിക്കുന്ന ഇന്ദ്രസേനനോടും, പരിവാരങ്ങളോടുംകൂടി നൈഷധരാജധാനിയിൽ ചെന്നു സാമ്രാജ്യസുഖത്തെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു വളരേക്കാലം സുഖമായി ഇരുന്നരുളിയാലും.

രാജാ— (സവിനയം കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ടു്) ഞാൻ അനുഗൃഹീതനായിരിക്കുന്നു.

വാമ— ഇനി ഞാൻ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതായ ഭവാന്റെ ഹിതം എന്താണ്?

രാജാ— മഹാഷേ! ഇതിലുമധികം എനിക്ക് എന്തൊരു ഹിതമാണ് അവിടുന്ന് ചെയ്യേണ്ടത്? കേൾക്കു, പാദം, പാദോജാക്കിയും, ചാരുപുത്രന്മാരും, പൂർവ്വകാരവും, ലബ്ധമായ് മേനേരംകാത്തു, തപൽപ്രസാദത്തിനാലൊപ്പേരും കൈവന്നെന്തിനിക്കിനിവേണ്ടു? (ചൻ)

എന്നാലും ഇങ്ങനെ ഭവിക്കട്ടെ.

(ഭരതവാക്യം)

ക്ഷിത്രസ്സപ്താളി, വംശസ്തരണയോടവനം
 ചെയ്യണം ബ്രാഹ്മണത്വം
 സത്യം കൈക്കൊണ്ടു ധാത്രിശപരത്വമവനിയെ-
 പ്താലനം ചെയ്തിടേണം
 കൃത്യം തെറ്റിച്ചിടാതീവ്രജകൾ വെടിയണം
 വ്യാജരോഷങ്ങളെ, ബ്ര-
 സ്ഥിത്യത്വം കാലവഷം ചൊരിയണമഖിലാ-
 നന്ദവും കൈവരേണം.

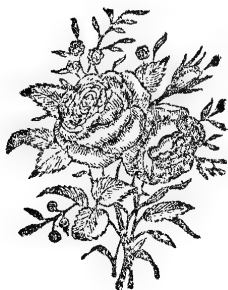
(൨൦)

(എന്നെല്ലാവരും പോയി)

പത്താമങ്കം കഴിഞ്ഞു.

സ മ ഹ ഹ .

ശുഭമസ്തു.

പദാന്തമണ്ഡലിനി.

ഒന്നാമങ്കം.

ശ്ലോകം (൧) നിരീക്ഷിച്ചു=നോക്കി. കോകേരംലം=ചക്ര വാകപക്ഷികളുടെ സമൂഹം. കൈരവം=ആമ്പൽ. സുഹൃ—
ങ്ങൾ=മിത്രങ്ങളായ കണ്ണുകൾ. കോകസുഹൃത്തായ അക്ഷം സൃ
ഷ്ടനും, കൈരവസുഹൃത്തായ അക്ഷം ചന്ദ്രനും, കാററിന്റെ സു
ഹൃത്തായ അക്ഷം അഗ്നിയുമാകുന്നു. പുരാണപ്രകാരം, പരമശി
വന്റെ ലലാടാക്ഷി അഗ്നിയും മറ്റു രണ്ടാകാശികൾ സൃഷ്ടചന്ദ്രന്മാ
രുമാണല്ലോ. ഏകാന്തം=വിജനപ്രദേശം. ജടാ—ത=ജടക്കെട്ടി
ലുള്ള വാസുകിയെക്കണ്ടു ഭയപ്പെട്ടവർ. ഗൌരീ=പാർവ്വതി. ശ
ശിധരൻ=പരമശിവൻ. തന്റെ, അസാധാരണ രൂപങ്ങളെ
ക്കണ്ടു സമ്മോദാദിവികാരങ്ങൾക്കധീനയായ പാർവ്വതിയെ ആ
ശ്ലേഷിക്കുന്ന പരമശിവൻ നമ്മളെ രക്ഷിക്കട്ടെ എന്നു സാരം.

‘ലോകത്തിൽനാഥനാകും നിജപതി’ എന്ന പദംകൊ
ണ്ട് ഈ നാടകത്തിലെ നായകൻ വ്യഞ്ജിക്കപ്പെടുന്നതുപോ
ലെ, കോകം മുതലായ പദങ്ങളാൽ കഥാപാത്രങ്ങളായ പ
ക്ഷ്യാദികൾ വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

(൨) ഉഡുപത്രേണി=നക്ഷത്രസമൂഹം. ശീഷം=ശിരസ്സ്.
മല്ലീസ്രുക=മല്ലിമാല. ക്രമത്തിലുള്ള ഉയർച്ചയിൽ ഉഡുപത്രേ
ണിശീഷാദ്രവയവങ്ങളിൽ മല്ലീസ്രുക മുതലായ ഭൂഷകൾ
പോലെ തോന്നപ്പെടുമല്ലോ:

വാമനാവതാരം എടുത്തു വർണ്മാനനായ ഭഗവാൻ മംഗ
ളം നൽകട്ടെ എന്നു സാരം.

(൩) അനംഭാത്മാക്കൾ = മഹാത്മാക്കൾ. ദുഷ്പാപർ=
പ്രാപിക്കുവാൻ പാടില്ലാത്തവർ. വിജ്ഞൻ=വിദ്വാന്മാർ. പ
ര—മവർ മുതലായവ വിജ്ഞന്മാരുടെ വിശേഷണങ്ങൾ.

(൪) പ്ര—തം=പ്രജകളുടെ അഭിമതം. വി—ജൻ=പക്ഷിദ്ധജൻ. (വിഷ്ണു.) ഗോ—രൻ=കൊച്ചി മഹാരാജാവ്.

(൮) 'സാമഗ്രികൾ ഒക്കെയും ഇണക്കി അഭിനയിച്ചിടേണം' എന്നു യോജന.

(൧൦) വിശങ്കിക്കേണ്ട=സംശയിക്കേണ്ട. സൗരം=വാസനയുള്ള. അലരിൽ = പൂവിൽ. ഷർ—ണി = വണ്ടുകളുടെ കൂട്ടം.

(൧൧) പ്രൗ—ഗ്ഗം = ഏറ്റവും അഴകേറിയ കാവ്യമാഗ്ഗം. (കവിതാരീതി.) നവമതി=നൂതനബുദ്ധി. (കാവ്യഭാവന കൊണ്ടു പരിപാകം വന്നിട്ടില്ലാത്ത ബുദ്ധി.) ബാധം = ഏറ്റവും. ഉൗ—മം=വലിച്ചു സന്തോഷത്തോടുകൂടെ. സുദൃക്=നല്ല കണ്ണ്. അത്=പുതുനില്പാവ്.

(൧൪) പ്രമ—നം=ഒരു വനത്തിന്റെ പേര്. കമ—നി=താമരപ്പൊയ്ക്ക. ജല—രം=മേഘനികരം. ദൂരിയം=അകന്നുതടങ്ങിയത്. അല—മ=വലിയ കാന്തി.

(൧൫) അംഭോജിനി=താമരപ്പൊയ്ക്ക. വിഹരിക്ക=ക്രീഡിക്ക. വൃഷ്ടി=വഷം. ഇഷ്ടരായ്=സ്നേഹിതന്മാരോടുകൂടി. ജല—കാലം=ശരത്കാലം.

(൧൬) പ്രചലാഭ = തിളങ്ങുന്ന ശോഭ. സാ—ത്തി=അതുതസമ്മിളിതമായ. ദശാപാകം=അവസ്ഥാന്തരം.

(൧൭) വി—ന്തി=പലേ ചിന്തകളിൽനിന്നുണ്ടായ സംഭ്രമം. മു—കം=മരീചികയിലെ വെള്ളം. മുത്തേൽക്കൂ=സന്തോഷത്തെ പ്രാപിക്കൂ. കരണം=ഇന്ദ്രിയം.

(൧൮) കോടീരം=കിരീടം. ലാഭേശൻ=ലാഭരാജാവ്. മദേ—ജം=മദയാനക്കൂട്ടം. ആയു—തി=ഒരാളിന്റെ പേര്.

(൧൯) രൂപാ=ലജ്ജ. അദ്ധ്യാപനം=പഠിപ്പിക്കൽ. ശാരികാ=തത്ത. യുണം=ഭവാന്റെ നന്മ.

(൨൦) നിഗ്ഗമിക്ക=പുറപ്പെടുക. ധ്യാനം=ശബ്ദം. വിവി

ധം=പലവിധത്തിൽ. സാലങ്ങൾ=വൃക്ഷങ്ങൾ. ഖഗൈഘം=പക്ഷിക്കൂട്ടം.

(൨൧) മഞ്ജ—കൾ = ലതികകളാകുന്ന ഭാല്യമാർ. നിനഭം=ശബ്ദം. ഉന്നിദ്രം=വലിയ. ഡാംകൃതം='ഡാം' എന്നുള്ള ശബ്ദം. (പനമുകളിലിരിക്കുന്ന തേനീച്ച 'ഡാം' എന്നു മുഴുന്നു.)

(൨൨) വികസിക്ക = വിടരുക. ഗണ്ഡം = കവിർത്തടം. പാ—തി=ധവളശോഭ. ചോളികൾ=ചോളദേശസ്ത്രീകൾ.

(൨൪) കളകണ്ഠം=കയിൽ. മ—ജം=മനോഹരമായ വള്ളിക്കടൽ.

(൨൫) പുരു=ധാരാളമായി. ശുന്ത്രം=പ്രസാദവീനം. പെരി—ത്=ഇതു വലിയ രോഗമാകുന്നു. ദേവ! നിൻ ഭാവബന്ധം (വിചാരം) എങ്ങൊ? തിരുമേനി! അവിടുത്തെ ചിത്തവൃത്തി ആരിലാകുന്നു?

(൨൬) അളകുങ്ങൾ=കറുനിരകൾ. തണ്ടാ—ല്പം = താമര ഇതൾപോലെ.

(൨൭) നി—ശന്ത = നിട്ടിന്റെ - രാത്രിയുടെ ഈശനെ. (ചന്ദ്രനെ) സരൻ=കാമദേവൻ. ലാ—ട്ടം=കന്മഷകുട്ട.

(൨൮) അന്യ—ണി-പരദാരങ്ങൾ. ആ—നായി= പല വിധം ആശകളാൽ കെട്ടപ്പെട്ടവനായി. കൃഷ്ണം=ആകർഷിക്കപ്പെട്ടത്.

(൨൯) വ—ഖം ഇളകിയ മുഖത്തോടു കൂടുംവണ്ണം. (ഇതു തിരിച്ചും എന്ന ക്രിയയുടെ വിശേഷണം. മികവിൽ=നല്ലവണ്ണം. ഓട്ടി=ഓടിച്ചു. മധു—തം=മന്ദസ്ഥിതം.

(൩൦) സുതനം=സുന്ദരി. അയി=സംബോധനാവാചകം. മാഗധന്മാർ=സ്തുതിപാഠകന്മാർ (വൈതാളികന്മാർ.)

(൩൧) കാരം=കോടാലി. ഗജസേതു = ആനകളാകുന്ന ചിറ. ഗന്തങ്ങൾ=കഴികൾ. ക്ര—ഷ്ണം=കരപ്പഴക്കുന്ന. ചമുനിര=സേനാനിര. തന്നാട്ടിൽ=യവനരാജ്യത്തിൽ.

(൩൨) തു—തി=കുതിരക്കൂട്ടം. ഭക്തൻ=രക്തൻ. ഭാംകൃതി= 'ഭാം' എന്നുള്ള ഒരു. ഉൽ—രാവാൽ=ഉൽകൃഷ്ടനായ പടയാളികളുടെ ശബ്ദത്താൽ.

(൩൩) ഭാ—ജം=വൃക്ഷസമൂഹം.

(൩൪) കലിക=കസവ്.

(൩൫) സവ്യാനം=കടകം (വള.) മഹം=ഉത്സവം.

(൩൬) ഉൽക്കണ്ഠ=അഭിലാഷം.

(൩൭) കടാക്ഷമുദ്ര=കടാക്ഷത്താൽ മുദ്ര (മനോഹരം.) ഇതു 'മംഗളരൂപ'ത്തിന്റെ വിശേഷണം. മാനസഭിത്തി=മനസ്സാകുന്ന ചുമര്.

(൩൮) സ്റ്റരൽ=ശോഭിക്കുന്നത്. ഉ—ക്ഷി=രാവിലത്തെ താമരപ്പൂവോലെയുള്ള കണ്ണുകളോടുകൂടിയവർ. മാധുരീഭരം=മാധുര്യഭരം. ഓവ്യം=ചുണ്ട്.

(൪൦) ഹംസികൾ=അന്നപ്പേടുകൾ. ശി—ണൻ=ശിശിരഋതുവികൽ ഉണ്ടായ കാറ്റ്.

(൪൧) ഭൂരം=അകലത്തിൽ. ഡഷം=മത്സ്യം. ആരാൽ=അടുക്കൽ. സലിലം=വെള്ളം. ചഞ്ചുക്കൾ=കൊക്കുകൾ. നീരം=ജലം. പത്മമുകുളം=താമരമൊട്ട്.

(൪൨) കാമം=ഏറ്റവും. ബി—ളം=താമരവളയംപോലെ മനോഹരം. വിഭ്രമം=പവിഴം. മരാളം=അരയന്നം.

(൪൩) മഞ്ജു = മനോഹരം. നി—ഞ്ജം = വളളിക്കടിൽ കൂട്ടം.

(൪൪) നവപ്രസവം=കുട്ടിത്തൂൽ പ്രസവിച്ചവർ. പ്രവൃദ്ധം=വളരെ. 'സങ്കട'ത്തിന്റെ വിശേഷണം.

(൪൬) സംസാരം=പ്രപഞ്ചം. ശാ—ഫലം=(അവളുടെ കടാക്ഷലാഭം സ്വസ്ഥ്യാലോചനയാൽ വലുതാണെന്നു സാരം.)

(൪൭) ശതകൂടം=ശതകൂടപർവ്വതം. ലിഖിതം=എഴുതപ്പെട്ട

ട്ടത്. വരദയാറ് = 'വരദ' എന്നു പേരുള്ള ആറ്. വഞ്ചുളം = അശോകം.

(൪൮) നിമ്നം = താണത്. സേപദം = വിയപ്പ്. വി—കണ്ണം = ഭാവത്തെ (രത്യാദിയെ) വിളിച്ചുപറയുന്ന കണ്ണ് എന്നു യോജന.

(൪൯) അംഗുലി = വിരൽ. ആപിക്ക = പ്രാപിക്ക. പ—കൃതി = അന്യനെ സൽക്കരിക്കൽ. ലിപി = അക്ഷരം.

(൫൦) സേയം = സാ + ഇയം, ആ ഇവരും. വ—ഭ = ശരീരശോഭ. പ്രാഗത്ഭ്യം = സാമർത്ഥ്യം. സൗജന്യം = സുജനസ്സേവനം. വി—ഭൂ = പ്രത്യേകമായ പാപ്പിടം.

(൫൧) പ്രമദവനെ = പ്രമദവനത്തിൽ. അലരിൽ = പൂവിൽ.

(൫൨) വാല്മി = സമുദ്രം. കലയുഗ്മളം = അച്ഛന്റേയും ഭർത്താവിന്റേയും കലം. സു—ഭിയിൽ = സൗശീലാദിഗുണങ്ങളിൽ. അരുന്ധത്യാദിയെ = അരുന്ധതി മുതലായവരെ.

(൫൩) മുദാ = സന്തോഷത്തോടെ. ഭൂങ്കൽ = രാജാക്കന്മാരെപ്പറ്റി. (വൈതാളികന്മാർ) സ്തുതിക്കുമ്പോൾ. രൂപ = ലജ്ജ.

(൫൪) ഗുണോദ്ധാതർ = (വീര്യശൈശ്യാദി)ഗുണങ്ങളാൽ ഉന്നതന്മാർ.

(൫൫) പൃ—മനം = രാജഭൂതികളുടെ വരവ്. പരിജനം = പരിചാരകലോകം. ഭർന്നവിയെഴ = കാണുന്ന സമയത്ത്.

(൫൬) അക്ഷകേളി = ചുതുകളി. വല്ല—നം = വീണവായന. നൃനം = നിശ്ചയം. നിശപസിച്ച് = നെടുവീപ്പുകഴിച്ച്. തത്തനപിയാൾ = ആ സ്ത്രീ.

(൫൭) ഹംസതൂലശയനം = ധൂളിമെത്ത. പൂഞ്ചലത്തല = പുടവയുടെ അറ്റം. ജാല—തം = ജനലുകളിൽകൂടി പ്രവേശിച്ചതായ. (ഇതു 'നിലാവിനെ' എന്നതിന്റെ വിശേഷണം.)

തപാഞ്ചേതസ്സിൽ=തപാം+ചേതസ്സിൽ. തപാം=അങ്ങയെ. ഇരവ്=രാത്രി.

(൫൯) എന്മൂലം = ഞാൻ നിമിത്തം. അതിനെ = ചിത്തത്തെ.

(൬൦) കേട്ടാലോ=ചോദിച്ചെങ്കിലോ. മ—ലോ = യുദ്ധം ചെയ്ത് എടുത്തെങ്കിലോ.

(൬൧) ജാതം=സമൂഹം: ഭീപികയെ=വിളക്കിനെ. (ഭമയനിയെ എന്നു സാരം.)

(൬൩) ഭൂ—ങ്ങൾ=പച്ചതങ്ങൾ.

(൬൪) സൂരൻ=സൂര്യൻ. നട്ടു—ത = മദ്ധ്യാഹ്നസമയത്തിന്റെ കാഠിന്യം.

രണ്ടാമദ്ധ്യം.

(൫) ഭിഷ്വക്കേട്=കാലദോഷം. ഭൂ—യേ = ഭൂഷണായ രാജാവിന്റെ വിഷയത്തിൽ—രാജാവിനെത്തന്നെ. (രാജാവിനുവേണ്ടി മന്ത്രി ചെയ്യുന്ന കാര്യം ദോഷമായാൽ തൽഫലം മന്ത്രിതന്നെ അനുഭവിക്കണം; ഗുണമായാൽ രാജാവിനും.)

(൬) ഇത്=ഇഷ്ടം.

(൮) അഖി—ന്ത് = സമസ്ത വേദമാകുന്ന സ്രീയുടെ ശിരസ്സിന്ത്. അ—ർ=നമസ്കരിച്ചവർ. ഹ—ന്റെയും=അഖിലപാപത്തിന്റെയും ഹരണമെന്ന് അനപയം. സം—ഘ്നം=സംസാര (ബന്ധ)ത്തെ ഹനിക്കുന്നത്. (എല്ലാം ചരണത്തിന്റെ വിശേഷണം.)

(൯) അനുപദം=ക്രമമാകുവണ്ണം. (രക്ഷിച്ചിടം നേതാവെ എന്നനാമം.)

(൧൦) ആരാട്ട്=(അത്ഥാൽ) നളൻ.

(൧൧) ഭൂ—ടം=പ്രത്യക്ഷമാകും.

(൧൨) മെഴലെയ=ശിരസ്സിൽ. ഇഷ്ടാ—ൻ=ഇഷ്ടസാദ്ധ്യം വരുത്താൻ.

(൧൩) മ—നം=പുഞ്ചിരിപൂണ്ട മുഖം.

(൧൪) നാരി—നം = സ്ത്രീകളുടെ സീമന്തരേഖകൾ. (മുടി രണ്ടുഭാഗത്തേക്കും ചീകിവെക്കുമ്പോൾ ശിരോമദ്ധ്യത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഒഴിവ്) പോലെ. രഥ്യാളി=വഴികളുടെ കൂട്ടം. ചാരു—കൾ = മനോഹരമായ രത്നത്തിന്റെ രശ്മികൾപോലെ. (ഉജ്ജ്വലിക്കുന്ന) ഉള്ള രൂപങ്ങളോടുകൂടിയവർ.

(൧൫) തോരണം = ഗോപുരം. ധ്വജം = കൊടിമരം. ഗന്ധോദകം = സുഗന്ധജലം. (പനിനീർ മുതലായവ.) സിക്താന്തം = അവസാനംവരെ നനയ്ക്കപ്പെട്ടത്. മം—ത്തം = മംഗലാശംസികളായ പൂക്കളും പുകകളും ഉള്ളത്.

(൧൬) സു—രം = സുന്ദരികൾ. മ—പം = മനോഹരമായ ഒച്ച. നിതരാം = ഏററവും.

(൧൭) ബന്ധുകം, ബന്ധുകം = ൨-ം ചെമ്പരത്തിപ്പൂവ്. അവർ = മറെറാരുത്തി. 'തനപി'യുടെ വിശേഷണം.

(൧൮) നിചോളം = വസ്ത്രം.

(൨൦) പൂഷ്പം = പുറം. കങ്കാളം = ശരീരാസ്ഥി. ധൂരന്ധരൻ = ഭാരവാഹി. ഉഷ്ണൻ = ഒരാളുടെ പേര്. ഉ—ൻ = പ്രധാനാചാര്യൻ.

(൨൧) ഹല്ലം = വിടന്ന്ത്. കഞ്ജം = വളളിക്കടിൽ. ന—നം = അവളുടെ ശോഭയുള്ള ശരീരം. സൗരഭം = സൗരഭ്യം. സമീരൻ = വായു.

(൨൨) ന—ർ = നിയമിക്കപ്പെട്ടവർ. ക്രൂ—കൾ = ഭയങ്കരന്മാരും കഠിനബുദ്ധികളും ആയവർ. സംരോധം = തടവ്. ഓരുന്നേരത്ത് = വിചാരിക്കുമ്പോൾ.

(൨൪) അ—മാ = മനോരമവൃക്ഷം.

(൨൫) മുഷ = വ്യാജം. നാരി = അല്പതന്നെ. ദി—ശ്ശി = സൂര്യ

രശ്മി. ആകാവിദ്യത്തനങ്ങളായിൽ = അനങ്ങളായിൽ (ഇളക്കി
മില്ലാത്തതിനാൽ.) വിദ്യത്ത് (മിന്നൽ) ആകാ (ആകയില്ല.)

(൨൭) നല്ലാർ=സ്ത്രീ. മ—രം=കാമജപരം. അ—ഷം=
കാമദേവന്റെ വില്പകലയ്ക്കുന്ന ശബ്ദം. ശാ—പം=വാണീദേ
വിയുടെ വീണാനിനാദം. മധുപം=വണ്ടി.

(൨൮) ക—രം = ചന്ദ്രനെപ്പോലെ മനോഹരം. തിലം=
എള്ള. അലം=ഏററവും.

(൨൯) ഗരളം=വിഷം. ശു—ക്കം=മംഗളോദയം.

(൩൦) തിലോകി=മുന്നലോകം.

(൩൧) മല്ലാരി=വിഷ്ണു. ദേവരൻ=അനുജൻ. യാത=അ
നുജത്തി. ധീ=ബുദ്ധി. പൊല്ലാതെ=ഓരാതെ.

(൩൨) തതി=കൂട്ടം. നളുഷൻ=ഒരുത്തന്റെപേര്. കു
ഭജൻ=അഗസ്ത്യൻ. ശംഭുകുടം=വാരനാരികുടം (ദേവസ്ത്രീകുടം)
(ഇതിൽ ഇന്ദ്രന്റെ വിശേഷണങ്ങളെല്ലാം പരിഹാസാർത്ഥ
ത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു).

(൩൩) ജാരം=ഭം=‘അഹല്യാജാരൻ’ എന്ന പദം.

(൩൪) വ—പം=ഭർതൃരൂപം. ജരതി=വൃദ്ധ. തപയി=നി
ന്നിൽ.

(൩൫) കൃതാന്തൻ=കാലൻ. ഗൃഹിയെ=ഗൃഹസ്ഥനെ.

(൩൬) ജ്ഞാ—ത്വം=അറിവിനുവേണ്ടി. ഭൃശം=ഭ്രശം.
ഐ—ട്=സൈനകയ്ക്കുത്തിൽ. ശ്രേ—തം=കഴുകൻ റാഞ്ചുന്നവണ്ണം

(൩൭) വൈതരണീ=ഒരുനടി. സ—തനോ=അനുജനോ
മാരണം=വധം. ശി—രി=രൂദ്രശത്രു.

(൩൮) സ്ത്രീമാപലം = സ്ത്രീവിഷയകമായ ചപലബുദ്ധി.
പ—ൻ=ബ്രഹ്മാവ്.

(൩൯) മാം=എന്നെ. ക—തി=സാധു!. മാ—രം=ശിവൻ.
കലവിരം=അനന്തർക്കരം.

(൪൦) നമ്യൻ=വരണീയൻ.

(൪൩) ന—തിൽ=(ആദ്യം) ഏന്റെ പേർ പറഞ്ഞു
(പിന്നെ) അതു നിരസിക്കുകയാൽ—വി—രം=മിന്നൽപിണർ
(൪൪) മ—ദൻ=ദേവസമൂഹത്തിന് അന്നം കൊടുക്കുന്ന
വൻ (യാഗം വഴിക്കുന്നവൻ).

(൪൫) മ—സ്വം=മഖഭുക്കുകളുടെ (ദേവന്മാരുടെ) നി
ബ്ധസ്വം. മു—ജ്ജ=കുണി. ഹൃ—ണ!=മനസ്സാകുന്നമാനേ!
(സംശയപരവും കടന്നു സുഖമേചരിക്ക) എന്നു യോജന.

(൪൬) അസു=പ്രാണൻ. അ—രം=അവിഷയം.

മൂന്നാമങ്കം.

(൧൨) വന്ദി—ർ=വൈതാളികന്മാരാൽ വണ്ണിക്കപ്പെ
ടുന്നവർ. മന്ത്രാദൃതർ=മന്ത്രിമാരാൽ ആദരിക്കപ്പെട്ടവർ. ശി
ബിക=പല്ലക്ക്.

(൧൩) മമാലയേ=മമ+ആലയേ=ഏന്റെ വീട്ടിൽ.
അന്യോദ്വിപന്മാർ = അന്യരാജാക്കന്മാർ. ഇളേശന്മാർ = രാ
ജാക്കന്മാർ. ക്രമം=ചട്ടം.

(൧൪) പുതി—യോ=നവീനമായ ബ്രഹ്മസൃഷ്ടിയായിരി
ക്കുമോ? ഭൂയം=രാജകുമാരന്മാരുടെ മനസ്സ്.

(൧൫) കണ്ണോപാന്തം = ചെവിയരികിൽ.

(൧൬) അന—ല്യം=നിമ്നലമായ ആമ്പൽ പൂമാല-നി
നദം=ശബ്ദം. പികം=കയില്. വിപഞ്ചികപാണം=വീണാ
നിനാദം.

(൧൭) തന്നോളംപോന്നു=അനന്തനോളം ഭീഷ്മമുള്ള.
(ഇവിടെ തൻ എന്ന സൂചനാമം അനന്തനെ പരാമശിക്കുന്ന
താകുന്നു). കൺകൊണ്ടു കേൾക്കുന്നു=സപ്പം കാണുന്നതും
കേൾക്കുന്നതും കണ്ണുകൊണ്ടുതന്നെയാകയാൽ ഇങ്ങിനെ പ്ര
യോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. മന്നേനും പാവ്=അനന്തൻ.

(൧൮) പരിദൃഷ്ടാ = കാണപ്പെട്ടവൾ. പുരുഷ്യതി = അതിയായ ധൈര്യം. നേത്രാഞ്ചലം = കടക്കണ്ണ്.

(൧൯) വിബുധർ = ദേവന്മാർ, or = വിഭാമന്മാർ. നന്ദനസ്തിതി = ദേവോദ്യാനത്തിന്റെ അല്ലെങ്കിൽ പുത്രന്റെ ഉജ്ജ്വലം. ദ്വിജശ്രേണി = പക്ഷികളുടെ, or ബ്രാഹ്മണസമൂഹം. മധുപാളി = വണ്ടിന്റെ, or മദ്യപാനികളുടെ കൂട്ടം. പല്ലവനിര = തളിർ, ചപല സമൂഹം എന്നും. ആമോദം = സൗരഭ്യം or സന്തോഷം.

(൨൦) മുല്യം = വില.

(൨൧) ജീവനം = വെള്ളം. ശ്രീ = ഭഗ = ശ്രീസിംഹനാകുന്ന കാർമ്മേയം. ദ്വി = ഷഡ് = ബ്രാഹ്മണന്മാരാകുന്ന വേഷാസ്വൽ പക്ഷികൾ. ചിത്തഗ്രഹാങ്കണങ്ങൾ = മനോഗ്രഹത്തിന്റെ മിററങ്ങൾ.

(൨൨) ത്രി = രേ = മൂന്നു ലോകത്തിലും ഉള്ള സുന്ദരികളെ. മുക്തി = ശിരസ്സിൽ. അവ = ട = മൃഗാലംകാരം എന്നു വ്യാജത്തോടുകൂടെ.

(൨൩) ശാര = ഡ = പഞ്ചമിച്ചന്ദ്രന്റെ നിലാവിനോടു തുല്യമായ കീർത്തി. സുഭ = സുന്ദരി. സ്വരൂപം = തന്റെ സൗന്ദര്യം. ഹരി = ഇന്ദ്രൻ. പവി = കലിശം.

(൨൪) ശേഷൻ = അനന്തൻ. ഉരഗസ്ഥാനം = പാതാളം. വിഷ്ണി-അവധി (അടിത്തൂൺ).

(൨൫) തൽകണ്ഠേ = അവന്റെ കഴുത്തിൽ. ബാല = ദമയന്തീ.

(൨൬) വ്രജം = കൂട്ടം.

(൨൭) കദനം = ഭുഖം.

(൨൮) മേനിക്കോപ്പകൾ = മെച്ചാഭരണങ്ങൾ. ഇംഗിരം = അഭിപ്രായം. ചേഷ്ട = വ്യാപാരം.

(൩൦) എന്തോരം=എന്തറിയും. പ്രച്ഛന്നൻ = തിരിച്ചറിവാൻ പാടില്ലാത്തവൻ. മോഹനൻ = മോഹിപ്പിക്കുന്നവൻ. താണ്ടുവാൻ=കടക്കുവാൻ. പൊന്ത് = തരണി (രാടം മുതലായവ).

(൩൧) ഇളാസുരൻ=ബ്രാഹ്മണൻ. സഹ്യതോദനം=നെയ്യുകൂട്ടിയ ചോറ്. മന്നവവധൂടിമാർ=രാജാക്കന്മാർ.

നാലാമങ്കം.

(൧) അശിച്ചു = ഭക്ഷിച്ചു.

(൨) അഭിഷിക്തൻ=അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ടവൻ. വര—രം=വിലപിടിച്ച സ്വർണ്ണാഭരണങ്ങൾ. പ്രദിപ്തൻ=ഏറ്റവും ശോഭിച്ചവൻ. നര—കരൻ = രാജാക്കന്മാരുടെ കരസം യോഗത്താൽ ശോഭിക്കുന്ന കയ്യുള്ളവൻ. മണി—നായി=സിംഹാസനത്തിൽ ഇരുന്നു.

(൩) മാന്ത—കുതി=മാന്തളിർപ്രവാളങ്ങളുടെ പങ്ക്തി പ്രവാളം=പവിഴം. പങ്ക്തി=സമൂഹം. വിശാലം=വിസ്താരം. അവ—ഘം = തടുക്കാൻ പാടില്ലാത്ത ജനക്കൂട്ടം. അവാ—ഗി=പറയാൻ പാടില്ലാത്ത ഭംഗി. സകൌ—വരൻ=സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാർ.

(൪) മലർ=പുഷ്പം. കശാ—രം=ഭക്ത്യം അരിയും. വേദി=കല്യാണമണ്ഡപം. മരയോൻ=വൈദികൻ.

(൫) നിനദം=ശബ്ദം. രവം=ശബ്ദം. ഹൃദ്രം = മനോഹരം. തൽസം—ലായി=മേൽ പറയപ്പെട്ട ഭേദ്യപ്രാദികളുടെ നാദങ്ങൾ ഏല്പാം കൂടി ലോകം മുഴുവൻ വ്യാപിച്ച ഒരു ശബ്ദം ലോചനമായിത്തീർന്നു.

(൭) ഭ—രം=കറഞ്ഞാന്ന് അടയ്ക്കപ്പെട്ട കണ്ണുകളോടുകൂടെ. കാന്താവരൻ=ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാർ.

(൮) ഉ—ദ്രൗ=ഉദയപർവ്വതത്തിൽ. നാ—കരം=വിഷ്ണു

വും ലക്ഷ്മിയും.

(ൻ) ദ്ര—അർത്ഥം=കണ്ണുകളാകുന്ന രാമരകൾ. മ—ന=മദയാനയെപ്പോലെ നടയുളളവർ.

(൧൦) ഫോ—വം=ഭയങ്കരമായ ഭേരിയുടെ ഒച്ച. ശം=ഭം=വലിയ തോക്കിന്റെ ഒച്ച. ഡെണ്ഡിമം=ഡണ്ഡിമ (വാദ്യവിശേഷം)ത്തിൽ നിന്നുണ്ടാകുന്നത്. (പുരുനീനദത്തിന്റെ വിശേഷണം). നിസപാനം = ശബ്ദം. നി—തം=നിറയപ്പെട്ടത്. ബ്ര—ണ്ഡം=ഭൂലോക കടാഹം.

(൧൧) അസ്തൽ ഗ്രഹം=നമ്മുടെ ഭവനം. പിതൃതപം=പിതൃസ്ഥാനം!

(൧൨) ശുഭചരിതം=പാതിവ്രത്യം.

(൧൩) താ—ജൻ=ചന്ദ്രവംശജൻ. കദനം=ദളം.

(൧൪) അമർഷം=കോപം.

(൧൫) സവിച്ച=പ്രസവിച്ചു. നപ്തി = സഹോദരപുത്രി. സ്നഷ=പുത്രന്റെ ഭാര്യ.

(൧൬) നീണാർ=ചിരകാലം.

(൧൭) ആ—ലം = കന്യാകുമാരി മുതൽ ഹിമവാൻവരെ. (ഇൻഡ്യ)—പേരാൽ=നാമത്തിനാൽ. വീ—ത്ഥൻ = വീരസേനകൾ നിന്ന് ഉത്ഥൻ. ഉത്ഥൻ=ഉണ്ടായവൻ.

അ ബാ മ ക ം .

(൧) നൈല്യം=കുറപ്പ്. ധവളിമം=വെളുപ്പ്. ഏലുനം=ഉള്ള. വസനം=വസ്ത്രം. സ്തരിക്കന്തം=പ്രകാശിക്കുന്നു. മുദിമം=മാദ്യം. വിപഥം=ദുർമ്മാഗ്ഗം.

(൨) നഹി=ഇല്ലതന്നെ.

(൩) സൌമ്യൻ = ശാന്തൻ. ദാനൈശൌണ്ഡൻ = ദാനത്തിൽ സമത്ഥൻ. ധാരാളം ദാനം ചെയ്യുന്നവൻ എന്നർത്ഥം.

സു—തപം=കാമദേവതുല്യത. ശ്രേണി=സമൂഹം.

(൪) രാഗാദീൻ=രാഗാദിഭാഷങ്ങളെ. വളർത്തി എന്ന ക്രിയയുടെ കർമ്മം. വേവുപടി സുവിവേകം=സൽബോധം നശിക്കുന്ന മട്ടിൽ എന്നർത്ഥം. (ഈ വാക്യങ്ങൾ രണ്ടും “മേറു ന്നു” എന്ന ക്രിയയെ വിശേഷിക്കുന്നു.)

(൫) അഹി=സപ്പ്തം. ദ്വീപാന്തരപ്രാപ്തി=അന്യദ്വീപഗമനം. പരൻ = അന്യൻ. നിശാനായകൻ = ചന്ദ്രൻ. സതികൾ സ്വസ്ഥാനം വിടുകയോ അന്യഗൃഹത്തിൽ ഗമിക്കുകയോ ധാരാളം സംസാരിക്കുകയോ അന്യനെ ഭരിക്കുകയോ ചെയ്ത യിട്ടു. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നത് അവർക്കു സപ്പ്തശിരസ്സിൽ കാൽ വെക്കുന്നതുപോലെയും ദ്വീപാന്തരത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതുപോലെയും ലുബ്ധന്റെ ധനവ്യയംപോലെയും വിനായകചതുർത്ഥിയിലെ ചന്ദ്രനെപ്പോലെയും അത്ര സങ്കടകരങ്ങളാണെന്നു സാരം.

(൬) മുന്തിരി=മുന്തിരിങ്ങ. ഖരം=കഴുത. കുറവ്=ചേതം.

(൭) ദണ്ഡം=ശിക്ഷ. ചണ്ഡലോഭാദി=അത്യാഗ്രഹം മുതലായ ഭുക്തിണം. പുണ്യശീലകൾ=പതിവ്രതകൾ. ശീലം=പാതിവ്രത്യം.

(൮) എടടടടട=കോപോദ്ദേഹം മൂലം ഉണ്ടാകുന്ന അധികാക്ഷരം. (വികൽ.) ഇപ്രകാരം “കുകുകുക” മുതലായതും. ആശാസ്യം=സാന്ത്വനം. “നമ്മോട് ആശാസ്യമോതാൻ നീയൊ” എന്നനാചയം.

(൯) പ്രയോക്താ=പ്രയോഗിക്കുന്നവൻ. ജിതനായിടാ=ജയിക്കപ്പെടുകയില്ല.

(൧൦) പരിശുദ്ധോക്തി = സ്പഷ്ടവാക്ക്. ശീലം = സദാചാരം.

(൧൧) ആശയം=മനസ്സ്. ഭവനമോഹനമുന്തി = ലോകൈകസുന്ദരി.

(൧൨) വധു=ഭായു. വിഘടനംചെയ്യ = വേർതിരിക്കുക. ചാടുക = ഭംഗിവാക്ക്. വശഗാ = സ്വപാധീനത്തിലായവൾ.

(൧൩) സൗരാജ്യം=നീതിപൂർവ്വകമായ രാജ്യഭരണം. പ്രഹൃഷ്ടം = ഏറ്റവും സന്തോഷിക്കപ്പെട്ടത്. (ജനതതിയുടെ വിശേഷണം) തതി=സമൂഹം. നതിചെയ്യ=സ്തുതിക്ക. സാദ്ധ്യം=പരിവൃത. ദയിത=ഭായു. സുതോല്പത്തി = സന്താനജനനം. മൃദ=മനോഹരം. ഭൂസപാദം=ഭൂമിയിലെ ഇരുക. സാമ്രാജ്യം=ചക്രവർത്തി.

(൧൪) കരാളമൃത്തി=ഭയങ്കരമൃത്തി.

(൧൫) അരോചകം=അപരമം. അരോഗത = ആരോഗ്യം. (അരോഗതയ്ക്ക് ഒരു സ്ഥലത്തിൽ വാക്യ അരോചകം എന്നു വൈദ്യൻ വിധിച്ചു) എന്നനാലും. ഭൂവരോപകണ്ഠം = രാജസമീപം.

(൧൬) വനായു=വനായുരാജാവ്. ജാതൻ = ഉൽഭൂതൻ (വനായുദേശത്തിങ്കൽ ജനിക്കയാൽ ആയിരിക്കണം രാജാവ് അപ്രകാരം അഭിധാനം ചെയ്യപ്പെടുന്നത്. ശിവശേഖരദേവവംശം=ചന്ദ്രവംശത്തിങ്കൽ. തത്തനയൻ=അവന്റെ പുത്രൻ. (വനായുതനയൻ) ധൃതി, പ്രധാൻ=ഈ രണ്ടു പദങ്ങളും വിതാമന. പ്രവിതാമനാദി എന്നപോലെ വിദൂരവർത്തികളായ ഗോത്രവിതാക്കന്മാരുടെ സംജ്ഞാവാചകങ്ങളാകുന്നു. പ്രവിതാമനാദികളെ അപേക്ഷിച്ച്, പ്രധാൻ തദപേക്ഷയാ ധൃതിക്കും പരാതനതപം ഉപമിക്കാം. ഇവിടെ വനായുപുത്രൻ നളന്റെ ധൃതിയും പക്ഷ്യന്റെ പ്രധാൻ ആകുന്നു. ആ വനായുജന്റെ ഗോത്രാപത്യങ്ങളത്രേ നളനും, പക്ഷ്യരനും. കലപ്രവാഹം=വംശപരമ്പര.

(൧൭) സമയാതിപാതം = സമയാതിക്രമണം. ഭൂതം=ചുരുട്ട്. നിഗ്രഹാരി = ഒളിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഒരു ശത്രു. സമയാതിപാതം പോഷിക്കും = സമയം പോവുന്നത് അറിയില്ല എന്നർത്ഥം.

(൨൦) കനകമല = മഹാമേഘപർവ്വതം. പശ്ചിമാശാ = പടിഞ്ഞാറുഭിക്ക്. ഭിനമണി = സൂര്യൻ. വനജം = താമര. അചലകൂടം = പർവ്വതത്തിന്റെ കൊടുമുടി. വിന = പിഴ. സുജനമൊഴി = സജ്ജനങ്ങളുടെ വാക്ക്. (കനകമല മുതലായവയ്ക്കു കല്പിക്കാമുതലായ ദോഷങ്ങൾ നേരിട്ടാലും സജ്ജനങ്ങളുടെ വാക്കിനു പിഴയുണ്ടാകയില്ലാ.

(൨൨) ഓരാതെകണ്ട് = വിചാരിക്കാതെ. കൃതി = പ്രവൃത്തി. ലോഭാമയം = ഭയങ്കരമായ അനന്തം. ആസ്സഭം = സ്ഥാനം. ധീബലം = ബുദ്ധിശക്തി. ഭൂതികൾ = ഐശ്വര്യങ്ങൾ. വിചാരിക്കാതെകണ്ട് ഒന്നു ചെയ്യരുത്. ആലോചനയില്ലാത്തതാൽ അനന്തം സംഭവിക്കും. ബുദ്ധിശക്തി ഉള്ളവൻ എവനോ അവന്റെ അടുക്കൽ ഐശ്വര്യങ്ങൾ അന്വേഷിച്ചുചെന്നുകൊള്ളും.

(൨൩) ജനത = ജനങ്ങൾ. വനജഭവൻ = ബ്രഹ്മാവ. അഥവാ, വിധി.

(൨൪) ഗരളം = വിഷം. മുതൃഭം = മുതൃവിനെ ഭാനം ചെയ്യുന്നത്.

(൨൫) കാലാൽ ചരിച്ചീടണം എന്നുപയം. കദശനം = ഭയനീയമായ ഭക്ഷണം. സാലാനാം = വൃക്ഷങ്ങളുടെ. നിവസനം = പാപ്പ്. മൃഗവ്യാലാക്രാന്തം = മാൻ, പുലി മുതലായവയാൽ അതിക്രമിക്കപ്പെട്ടത്. അഹന്നിശം = രാവു പകലും.

(൨൮) ദിഷ്ടദോഷം = ഭാഗ്യദോഷം.

(൨൯) ക്ഷത്രിയാണീ = ക്ഷത്രിയനാരി. രിപൂണാം = ശത്രുക്കളുടെ. തതി = സമൂഹം. വിതതം = വിസ്തൃതം.

(൩൦) കലീനർ = തറവാട്ടുകാർ. ഉണ്മ = സത്യം. പുംസാം = പുമാന്മാക്ക്, മനുഷ്യക്ക്.

(൩൧) മനസി = മനസ്സിൽ. അവനിപദ്ഭ്രാഹിലോകം = ഓജസ്സോഹിജനം.

(൩൨) സുതാപ്തിതഗേഹർ = മക്കളെ വീട്ടുകാരും ഏല്പിച്ചവർ.

(൩൩) സക—തൻ = വഴിപോലെ യോജിക്കപ്പെട്ട പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയവൻ.

ആറാമങ്കം.

(൧) ഋതം—സത്യം.

(൨) താ—ംഗി = പരവശാംഗി.

(൩) അ—രാ = പാർവ്വതി.

(൧൦) തരക്ഷു = പൂലി. യുഗം = ആനക്കൂട്ടം. ദ്രോണി = തടാകം. ശയുക്കൾ = മലമ്പാമ്പുകൾ.

(൧൧) ഉ—രം = തലയെത്തി. ഗി—രം = പർവ്വതമുഖദീ—വം = ഭീനസ്വപരത്തോടുകൂടെ (കേഴുന്നു എന്ന ക്രിയയുടെ വിശേഷണം).

(൧൨) നിത്വരം = ഒഴുക്ക്. പ്ല—ങ്ങൾ = മക്കടബാലകന്മാർ.

(൧൩) ശ—തം = കാട്ടാളപ്പടയുടെ “ടം”കാരം. മുസ്ത = മുത്തങ്ങൾ.

(൧൪) പ—ശം—പയോഷ്ണിനദിയിലെ ജലകണങ്ങൾ തട്ടി തണുപ്പുള്ള ദിക്കു്.

(൧൬) കാ—രം = വനലക്ഷ്മി.

(൧൭) നിവാസം = വാസസ്ഥാനം.

(൧൮) പ്രതോളികൾ = വഴികൾ.

(൧൯) ഏഷാ = ഇവർ. ഭൂഷാ = ഭൂഷണം. നിവസനം = ഗൃഹം. യോ—ത്തം = സ്ത്രീരത്നം. അസുക്കൾ = പ്രാണങ്ങൾ.

(൨൦) ക്ഷ—നം = മിന്നലൊളിപോലെ പ്രകാശമുള്ളവർ.

(൨൧) കപചിൽ = വല്ലിടത്തും.

- (൨൫) മാം+ഓത്ത്=ഏനെ വിചാരിച്ചു.
 (൨൭) സ്തി—മം=മന്ദമാസസമുഹം.
 (൨൮) തതാപ്തി=പരമാത്മബോധപ്രാപ്തി.
 (൩൦) തുത്ഥാന്നരം=വളളിക്കടിയിനകം.
 (൩൧) ആസ്ത്രം=മുഖം.
 (൩൩) നാഗലോകം=പാതാളം.
 (൩൪) സ—ദ്രോ=സരളവൃക്ഷമേ!
 (൩൫) മ—ലം=വലിയ പന.
 (൩൭) അ—ൻ = കാന്തൻ. പ്രകടം=(ക്രിയാവിശേഷം)
 ൩൯) സ്പഷ്ടമാകവണ്ണം. പ—നം=കാലഗേഹം.
 (൩൮) ഹ—നം=സിംഹനട.
 (൪൦) കബന്ധം=ഉടൽ.

ഏഴാമങ്കം.

- (൩) പ്ര—പ്ല! = ശത്രുരാജാക്കന്മാരെ നശിപ്പിക്കുന്നവനേ!
 വ—കൾ=ഭർത്താക്കന്മാരും ഐശ്വര്യവും.
 (൪) ഉഴറി=പകുപ്പിച്ചു.
 (൭) രാട്ട്=രാജാവ്.
 (൮) വാഹസം=സപ്പം.
 (൧൧) ഗമ്യ=പരിഗ്രഹിക്കാവുന്നവരും. അഗമ്യ=പരിഗ്രഹിക്കവയാത്തവരും.
 (൧൪) ധ—കൾ = വെളുത്ത കുന്നികൾ. ഡൂരി=നടി.
 ദരി=ഗുഹ.
 (൧൫) സൈപരം നകന്നീടുവേൻ. എന്നപയം.
 (൧൬) മു—ടി=കാരുപോലെ (കരുത്ത) മുടിയുള്ളവരും.
 (൧൭) കാ—തം=ഭർത്താവിനെ കൂടാതെ. വി—യോ=
 (വിടുകയില്ലെന്നത്ഥം) ര *

(൧൯) ഗ്ലാപനം=ചെമ്പ്=ചാട്ടുക. സംരാജീ=റാണി.

(൨൦) നാരകം=നരകം.

(൨൧) വരാ=വരില്ല. വിരാഗൻ=വിരക്തൻ. സുധിയിൽ=വിദ്വാനിൽ. വിപദി ഭൂതിയതിലും സ്തോഭം വിരാജിക്കാ—ആപത്തിലും സമ്പത്തിലും വികാരം ഉണ്ടാകയില്ല.

(൨൨) പരസ്വം കയ്യലണയ്ക്കാൻ ക്ഷായായാൽ എന്നപയം.

(൨൩) പരം=ഏറ്റവും. പരാ—ക്കാ=അന്യനെ തൊടുകയില്ല. സുചരിതം=പതിവുത. പ—ഹ=പരലോകത്തും ഈ ലോകത്തിലും. ശീലം=പാതിവ്രത്യം. പരാ—ക്കിലും=മരിച്ചുപോയാലും. സു—ൽ=പാതിവ്രത്യത്തിൽനിന്ന് (ഇളകിടാ എന്നതിന്റെ അപാദാനം.)

(൨൪) ത—തൻ=രോഗപീഡിതൻ. ചൊല്ലി=കുറിച്ചു. വാമേ! =സുന്ദരി! കാ—തി = മേ, ഗതി, കാ, വാ = ഇനിക്ക് എന്തൊരു ഗതിയാണ്? (ഒരു ഗതിയുമില്ല എന്നർത്ഥം.)

(൨൫) സ്നേഹൻ=കുളുൻ. ന—തപം=നരഹത്യ. ഭോ=സംബോധനാവാചകമായ ഒരു നിവാരണം) അല്ലയൊ, ധിക്ക്, ധിക്ക്=മരി മരി.

(൨൬) വിജ്ഞാപനീയൻ=സ്തുത്യൻ. ധർമ്മജ്ഞാപനം=ധർമ്മകന്മാരുടെ. ആദ്യം=ആദ്യനെ. (നളനെ). ആകാരം=ആകൃതി. (നളനെ തൃജിഷ്ണവനനു സ്തുലശരീരമേ ഉള്ള. സുകുലശരീരം=ബോധം ഇല്ല എന്നു സാരം.)

(൨൭) ഗ്രാസം=ഉരുള. ഗരം=വിഷം. ഗന്തവ്യൻ=പ്രാപ്യൻ. ഗേയം=പാടേണ്ടത്. കിതവ! =ധൃത, ഗേഹം. വ്രജിക്ക=വീട്ടിൽ പോക. ന: ഗേ = 'ഗ'കാരത്തിൽ 'റ'കാരം ചേർക്കുക.

(൨൯) വി—നി=ആകാശഗംഗ.

(൩൦) കപ—സി=ഏവിയുടെ പോകുന്നു. ഇരവിൽ=രാത്രിയിൽ. (ഇരവിൽ കപയാസി എന്നപയം) താനേ! = ക്ഷണിച്ചുവരുേ!

(൩൫) സ്വീയകൾ, സാമാന്യകൾ, പരകീയകൾ = മൂന്നും നായികാഭേദങ്ങൾ. പ്രതികലം = ക്ഷണംതോറും. ന—നാം=കടാക്ഷം.

(൩൭) ശോ—ജം = ചെന്താമര. ഭവ—സം = നിന്റെ ഭീഷ്ശാസം. മൗക്തികം = മിത്ത്. സുരസ്രീണാം = ദേവസ്രീകളുടെ. തേ=ഭവതിക്ക്.

(൪൦) അ—ന്മാർ = ശത്രുകാലന്മാർ.

(൪൨) മോളികൃമം = കയ്യുക്ക്.

ഏഴാം അങ്കം

എട്ടാമങ്കം.

(൧) വ—കർ = ശ്രേഷ്ഠനായ മന്ത്രികൾ. ധൂരി = പരോഭാഗത്ത്. (അടുക്കൽ.) അക്ഷമൻ = സമത്വൻ. സ്വന്ദനം = രഥം. അ—ഭം = അശക്തം.

(൩) വ—ണം = നല്ല മുടുപടം. വേതി—ളി = ശിപ്പായികൾ.

(൫) അ—രി = ഉപദ്രവി. അ—തൻ = ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ടവൻ. അ—ധം = ശസ്ത്രംകൂടാതെയുള്ള വധം.

ഏഴാം അങ്കം

ഒമ്പതാമങ്കം.

(൧) ആ—ത്വം = അതിഥിസൽക്കാരം. ഏതദ്രിനം = ഇന്ന്. തിലം = എറകസ്യമം.

(൩) ക്ഷപ = രാത്രി. സ്വപിക്ക = ഉറങ്ങുക.

(൫) കരണസ്വ = കാരണത്തിന്റെ.

(൭) മ—നം = മനസ്സാകുന്ന വണ്ടിക്ക്. നി—തി = പരമേശ്വരൻ. മരന്ദം = ചുന്തേൻ.

(൧൦) ഭൂ—രൻ = അതിദുഃഖത്താൽ പരവശൻ.

(൧൩) ഭീ=പേടി. വി—കരം = ശതകരം. ആതങ്കം = രോഗം. അ—കുതം=വിഹിതവും തുടങ്ങിയതുമായ കർമ്മത്തിൽ താല്പര്യമുള്ളത്. ജാതം = ഉണ്ടായത്. (കല്യാണം ജാതം എന്നുപയം).

(൧൪) അവരേ = അവർതന്നെ. (പ്രകാരം അവധാരണാർത്ഥം) ചേ—താൻ = ഭവനത്തിലും, വിദഗ്ദ്ധശയത്തിങ്കലും ആദ്യവണ്ണം ചേരാതായി—ഭവനത്തിൽ ആദ്യവണ്ണം (ബ്രാഹ്മണൻ) ഇല്ലാതായി. അല്ലെങ്കിൽ, ഭവനശബ്ദത്തിലേ ആദ്യാക്ഷരമായ ഭകാരം യോജിക്കാതെയായി. (ഭവനം വനമായെന്നു സാരം.) വിദഗ്ദ്ധശയത്തിങ്കലും വിദഗ്ദ്ധന്മാരുടെ (സമർത്ഥന്മാരുടെ മനസ്സിലും) ആദ്യവണ്ണം—പ്രധാനാക്ഷരമായ ഓങ്കാരം ചേരാതെയായി. അല്ലെങ്കിൽ “വി” എന്നക്ഷരം ചേരാതെയായി—ദഗ്ദ്ധശയമായി എന്നു സാരം.

(൧൫) ലോകേ = ലോകത്തിൽ! കലോകർ = ദൃഷ്ടന്മാർ. കാകോ—ലർ=കാളകൂടംപോലെ കറുത്ത ശോഭയോടുകൂടിയവർ. കലേകലേ=കലംതോറും. ലോകം=ജനം. കലാലോലം=കലകളിൽ താല്പര്യമുള്ളത്. കലി—കലം = കലിധർമ്മത്താൽ അത്യന്തപരവശം. (കലാലോലം ലോകം കലികാലാകലാകലം. കില=(എന്ന പ്രസിദ്ധം) എന്നുപയം.

(൧൬) ഭൂതി= ഐശ്വര്യം. സ്വ—ത = തന്റെ ഇഷ്ടത്തിൽ ഉള്ള ഏകാഗ്രത. ദോശാ=ദോശാവ്—പ്രഭു.

(൧൭) ഉണ്ണീഷം=തലപ്പാവ്.

(൧൮) ജലാന്തരം=ജലമധ്യം. സവി—ളിൽ=അരികിലും അകലത്തിലും, ഭയങ്കരമായ വനഭൂമിയിലും മലമ്പ്രദേശത്തിലും. ഉ—ലം = വലുതായ വള്ളിക്കടിയിലും. സലീലം = സശോഭം, ഇ—ണം = വണ്ടിനത്തിന്റെ സഞ്ചാരം. ഉജ്ജ്വലിതം = വലുതായത്.

(൧൯) ആ—ണ്ണം=പുത്രനെ സംബന്ധിച്ച കടം.

പത്താമങ്കം.

൧. കൃലം=പ്രവർത്തിയിലുള്ള സാമർത്ഥ്യം.

I. വി-യം=വിദ്യയുടെ മാററം (അഥവാ വിദ്യയാ വിദ്യാ).

II നാസ്ത്രമാ=ന+അസ്ത്രമാ=മററൊരുവിധത്തിൽ സാധിക്കില്ല എന്നു സാരം.

(ന) ഭൂചരം=ഭൂമിയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നത്.

(ര) അതേ=അതുതന്നെ. സംശയമില്ലെന്നർത്ഥം. നിഷം=ശബ്ദം. അംബു--നം = ഇടിമഴക്കുപോലെ മോഹനം. അ--കൽ=കതിരയെ തെളിക്കുന്നവൻ (സൂതൻ):

(മ) അംശുകം=വസ്ത്രം. ധൂസരം=അല്പം വെളുത്തത്. (അംശുകവിശേഷണം).

(ഐ) ശ്ര-കം=പെരുപ്പി. സർവ്വ--നം= സർവ്വജനങ്ങൾക്കും ഹിതമായിട്ടുള്ളത്.

(വ) കൃ-ലാൻ=തപസ്സിനിയുള്ളവൻ.

(ൻ) ഭൂഷാചയം=അലങ്കാരസമൂഹം. ഏ--നേ=പേടമാൻ കണ്ണീ! ക--യാം=കഠിനപദനിബന്ധനയുള്ള ശ്ലേഷാഭിക്ഷായ ഭോഷങ്ങൾ അകുന്നത്. ര--സം=ആസ്വാദ്യതകൊണ്ട് നിമ്ബലമായ മുന്തിരിരസത്തെ ജയിക്കുന്നത്. (വാണീയോരണിയുടെ വിശേഷണം).

(൧൧) നാഹംജാനേ=ഞാൻ അറിയുന്നില്ല.

(൧൩) ഭീ--ഷം=ശോഭിക്കുന്ന പല്ലുക്കളുടെ അനുഭോഗങ്ങൾ.

(൧൮) ക്ഷി--ളി=ഭൂസുരസമൂഹം.

ശ്രീ.

എന്റെ ഗുരുഭൂതനായ പരിഭാഷകൻ എന്നെ ഏല്പി
 ച്ചിരുന്നത് ഈ നാടകത്തിന് ഒരു വ്യാഖ്യാനം എഴുതേണ്ടമെ
 ന്നാണ്. കൃത്യാന്തരങ്ങളാൽ പദാത്മബോധിനി മാത്രമേ എ
 ന്നൊക്കെക്കണ്ടു തൽക്കാലം സാധിച്ചിട്ടുള്ളു. നാടകലക്ഷണാഭി
 ക്ഷെ കഴിയുന്നതും പ്രതിപാദിച്ചു ഇതിന് ഒരു വ്യാഖ്യാനം
 ഞാൻ തയ്യാറാക്കുന്നുണ്ട്. അതു വേണ്ടിവന്നാൽ എടക്കാല
 ത്തുതന്നെയോ അല്ലെങ്കിൽ ഇതിനു രണ്ടാംപതിപ്പിനു ഭാഗ്യമു
 ള്ളെങ്കിൽ അതിലോ പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്നതാണ്. തൽക്കാലം
 ഗുപ്താഞ്ജയെ നിർവ്വഹിക്കയേ ചെയ്തിട്ടുള്ളു. പ്രമാദങ്ങളെങ്കി
 ലിൽ മഹാജനങ്ങൾ ക്ഷമിക്കുമല്ലോ.

കല്യാണദായിനീസഭാമന്ദിരം }
 ആനാപ്പഴക്കടവ്— കൊടുങ്ങല്ലൂർ. } പി. സി. ശങ്കരൻ.
 ൧—൧—൯൭.

